

I Nordanland

Skildringar

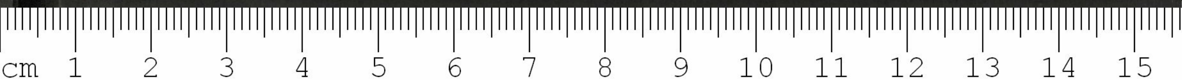
af

Hugo Samzelius

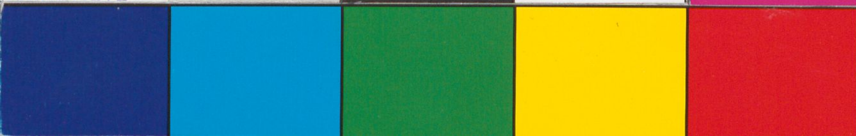

Stockholm
C. E. Fritzes Kongl. Hofbokhandel.

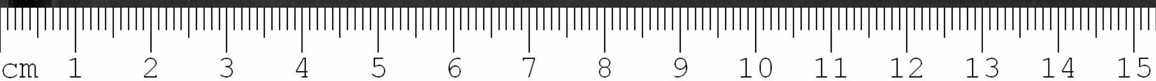

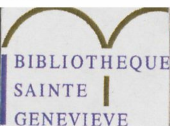

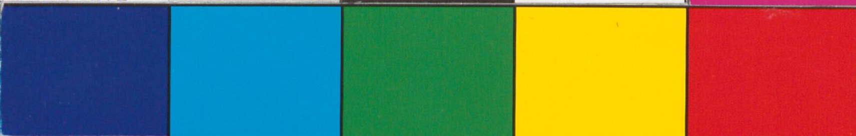

La bibliothèque suédoise
à Paris.
De l'auteur,
Hugo Samzelius

Till skogs jag gick,
gick till vildpark ut,
trollgrenen att taga,
trollgrenen jag tog.
Edda Skirn. 32.

I Nordanland

Skildringar

af

Hugo Samzelius

Stockholm
C. E. Fritzes Kongl. Hofbokhandel.

STOCKHOLM
ISAAC MARCUS' BOKTR.-AKTIEBOLAG
1900.

Nordiska museets styresman,

Herr Filosofie Doktor Artur Hazelius

egnas dessa skildringar

tacksamt och hängifvet

af

Författaren.

Till läsaren.

Den välvilja, som från pressens och allmänhetens sida kommit min till förra julen utsända bok »**Fänriksår**», **Svenska bilder** *till del, har föranledt utgifvandet af föreliggande häfte med färdeminnen, naturstämningar, skisser och äfventyr uteslutande från nordligaste Sverige, Norge, Finland och Ryssland. Såsom läsaren kanske erinrar sig, ingingo under rubriken »Norrifrån» 11 berättelser från svenska Norrland i nyssnämnda samling. Skulle jämväl föreliggande skildringar hafva lyckan tillvinna sig ett allmännare intresse, är det min afsikt att i ännu ett arbete lämna skisserade bidrag till kännedomen om det »Nordanland», som blifvit mig kärt under fleråriga ströftåg och studier.*

Nederkaliks i Norrbotten, november 1900.

Hugo Samzelius.

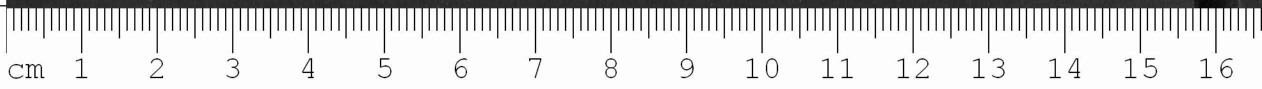

INNEHÅLL.

I. På fjällstig och efter finnhäst.

På besök hos en skogslapp vid Pajala.

Vid stranden af Honkajärvi har skogslappen Misko slagit upp sina kåtor samt bestyrt om renhag och fållor. Förr ströfvade han omkring vida längre i norr, låg sommartiden i norska fjället och ute på de stora öarna vid Tromsö samt brukade endast vintertiden komma ned till den öfversta svenska skogsbygden. Nu har han emellertid ledsnat på de besvärliga långfärderna, hvarunder det alltid blef spektakel genom vargárnas nidingsdåd och skadeersättningar för nedtrampad gröda till bofasta norrmän, hvilka ofta med afsikt gjort endast en liten struntodling midt i renens urgamla flyttningsvägar — för syns skull och för att få sko sig på lapparne. Nu beta Miskos hjordar året om uteslutande kring Pajala.

Familjen — Miskos mor och syskon, af hvilka en flicka är gift med en nybyggare — föredrog äfven det nya lefnadssättet, som ju förmedlar öfvergång till ett något högre kulturstadium, där vi finna den gamle fjällappen vorden skogslapp, hans nomadiserande begränsadt till vissa trängre områden, inom hvilka han flyttar i mån af betestillgången, och större möjlighet förefintlig att han med tiden kan blifva bofast, »jordbrukande lapp» — en själfmotsägelse, hvars realiserande likväl innebär att lappen mist sitt skaplynne och blifvit ett mellanting utan särmärke och hållhake. Hans fränder vilja ej veta af honom, nybyggarne se ned på honom: en degraderad lapp. Lappen är skapad till nomad i fjället — allt därutöfver är af ondo. *Fjällappen* är en storartad typ: härdig, rådig, ärlig, vänfast.

Skola vi göra Misko ett besök i hans kåta? Vägen dit är ej lång, högst en mil. I våra höstoppade bandskor vandra vi lätt öfver renbeteslandet, där riprisets nu på hösten rodnade blad lysa mellan mosandens ljung- och moss-plättar. Där kommer en lafskrika flygande. Trolskt och ljudlöst seglar hon fram som en hök, gör en snabb tvärvändning och slår fast på en gren, där hon kokett slår upp stjärtens blekröda solfjäder. Nu komma vi ut på en myr och bana oss väg mellan hvitludna videbuskar och snår af dvärgbjörk. Och så se vi träsket ligga med glindrande vatten och spegla björkarne i strand samt märka huru strax på andra sidan röken från kåtan drifver fram mellan trädtopparne.

Vår ankomst signaleras af ett dussin långhåriga hundar, som rusa för att möta eller mota oss med ilsket skall och hatfullt glödande ögon. Vi känna emellertid lapphundens vanor och fästa oss ej vid skallet — men en främling kunde godt tro att han på ögonblicket blefve attackerad och sliten i små bitar. Genom kåtans dörr kasta vi på måfå in ett päivä i den bolmande röken. Hälsningen besvaras, och vi bjudas att träda in. Konversationen föres på finska, säfligt och tvärhugget. Vi hafva slagit oss ner på ett läger af renhudar och friska björklöf samt kunna därifrån göra våra iakttagelser sedan väl ögonen hunnit vänja sig vid den myckna röken.

Midt emot ingången sitter med korslagda ben husbonden, Misko, och röker sin pipa, medan hans fingrar syssla med en brokig tobakspung. Bredvid honom till höger sitter hans mor, en liten skrumpen och skrynklig käring i rödbandad hätta. Miskos systrar, och nybyggar-svågern som blifvit skogslapp, sitta vid sidan af den pyrande grenvedsbrasan efter hvad det vill synas utan all rangskillnad. Från en tvärslå i den koniska kåtans rököppning hänger på en järnkedja kitteln öfver elden, och där kokar just nu en slags blandning af kött, bröd och mjölk. Vid ena sidans nedsvärtade kåtastänger

är i renhudsremmar upphängd en komse (vagga, liknande en pulka ehuru med huf öfver bakstycket och därifrån pärlprydda snören fram till den afrundade aktern), där äktaparets sistfödde har sin missbelåtna tillvaro. Modern blir slutligen förargad öfver skriket, drifver moln af tobaksrök ur sin järnpipa och fattar tag i stäfven på komsen, som hon dänger fram och tillbaka för att det numera lifliga samspråket må kunna föras utan att man behöfver gallskrika.

En af de lurfviga hundarne sticker vetgirigt in nosen under tältduken i akt och mening att göra främlingens bekantskap — aj, det gick ej, ty en rätt omild spark af Misko förpassade strax »Tolpa» (= 25:öring) utom kåtadörren, där vi höra honom tjuta af smärta och harm.

Genast vid vår ankomst har kaffepannan blifvit satt på glöden, och snart inmundiga vi en mörk, simmig dryck, som har en betänklig bismak af cikoria och salt, af salt framförallt. Till kaffegrädde få vi en sked renmjölk, som i sig själf är minst lika stark som grädden af nötkreatursmjölken, och till dopp serveras josto (renost), som skäres i skifvor och bjudes oss på tallrik. Skifvorna äro små, men osten desto mustigare. Tidigare hade jag i Lyksele lappmark ätit getost, senare i Jämtland och norska högfjället, och funnit denna vara ofantligt fet och mäktig, men renosten är värre ändå — en ovan måste äta endast helt litet, ty eljest går det på tok med magen. Till andra koppen — ty att dricka bara en kopp går inte an när man gästar en lapp eller finne — föredraga vi därför att sätta en liten konjak som spets. På vår förfrågan säga sig också lapparne kunna gå med på förslaget att utbyta renosten mot konjaken. Det är heller ej alla dar som man får njuta af såna rara gudslån i kåtan.

*

Renhjorden skall mjölkas. Ur den kvafva kåtan träda vi ut i det fria och begifva oss till fållan (kaare), där renarna

böla och stampa i ursinne öfver bromsarne och myggorna. Genom att i smärre hopar samla fuktig mossa och antända denna på torrt underlag, så att tjock rök alstras, hafva emellertid lapparne bemödat sig att afhålla de näsvisa flygfäna från renarna. Somliga renar ligga på marken, tätt intill hvarandra, andra stå upprätta, flere hafva ännu ej hunnit få hela den vackra, mörkbruna sommardräkten utan hafva yfviga tappar af gråhvitt här och där i den tunna fällen. Hornen äro ännu öfverdragna af gråbrun eller svartbrun ludd. Bland handjuren utmärka sig i synnerhet sarvarne (tjurarne) för smidig byggnad och hett lynne, kör- och dragrenarne äro mera klumpiga och lugna, särskildt de senare, som uteslutande användas att draga lassakjan, medan däremot lappen själf färdas i pulka efter den snabba körrenen. Flere bland härkarne (oxarne) hafva stora, rikt greniga horn, de äldre med en mångfingrad skofvel liggande ned öfver pannan. Vajorna (korna) hafva mindre, föga utgrenade horn. Utanför inhägnaden befinna sig kalfvarne, stora som rådjur, vackra och fint växta, med ljust gulröd fäll. Fram och åter efter haget springa de och bräka som får samt svaras inifrån kaaren af mödrarna.

Nu kommer den gamla lappkvinnan med sina döttrar för att mjölka. Gumman uppträder i skinndräkt, hvilket skogslapparne eljest ej bruka. Åtminstone aldrig sommartiden. På hufvudet bär hon hätta — men koftan och kjorteln äro för bedröfliga, ty nästan alla hår äro bortnötta. Emellertid låta renarne ej taga sig lika beskedligt som nötboskapen! De måste infågas med kasttöm, innan det kan bli tal om att mjölka dem, och därför äro karlarne till reds. Ett långt rep hopas i vänster hand, flyttas därpå öfver till den högra, hvarvid dock en stump säkert fasthålles i vänstra handen; därpå slungas tåget med sin rännsnara kring hornen på vajan och drages hon trots all genstörtighet till ett träd, där hon bindes fast för mjölkning genom att repet slås om hennes hals och hufvud.

Genom den dagliga öfning, lappen har i att på detta sätt infånga djuren, förvärfvar han en färdighet i idrotten som gör att hans kast sällan förfela målet. Midt i hjorden och på ganska långt håll tager han sålunda fast den ren han önskar. På enahanda vis infångas om vintern körrenarne.

Mjölkningen sker i skopor eller skålar, skickligt hålkade ur masurbjörk, och fyllda med den mustiga mjölken tömmas dessa kärl i ett slags aflånga kantiner eller fat, hvarvid mjölken silas.

Innan hjorden hunnit mjölkas, hafva ett par timmar förflutit. Djuren få sedan komma i frihet, och när fållan öppnats på ena sidan, springa renarne under trängsel och bölande ut, hundarna skälla, kalfvarne förena sig under glädjeskutt med mödrarna, och så bär det i väg med hela följet inåt björkskogen, ur hvilken man länge nog kan höra det knirrande lätet i klöfvarne när renen springer. Det hela en intressant, liffull tafla!

Kvällsmåltiden intages i kåtan, ty själfva ha vi ingen mat med oss. Till det i finnbygderna vanliga, osyrade brödet (rieska) få vi torkadt renkött med mjölk. Såsom efterrätt kokas därpå i kitteln s. k. terni, ett slags ystad mjölk, som smakar förträfligt och jämte en kopp kaffe afslutar den lilla tillställningen. Om vintern får man däremot präktig buljong och välkokadt renkött hos lapparne. Resten i mjölkkärlet föres ut och tömmes i en mjelki-tjalmas, d. v. s. uppblåst tjäderkräfva, där den förvaras för att tjäna till kaffegrädde under vintern. Då har den visserligen torkat ihop, och innehållet måste uttagas med knif eller sked — men när massan väl kommit i kaffet, löses den ganska snart. Vid ymnigare tillgång på mjölk under den jämförelsevis korta tid, vajorna lämna sådan, samlas alla besparingar i de omnämnda tunnorna eller kuttingarna, som därpå nedsänkas i kallkällor (källor i myrkanterna med egen ådra) för vinterbehofvet.

Ja, nu skulle man alltså sofva efter all den starka maten,

men den saken finna vi snart vara lättare sagd än gjord. Dels är nämligen hettan i kåtan olidlig, dels skriker den lilla lapptösen i sin komse i ett enda kör, och dels är det fullt med mygg. Till sist lyckas vi ändå få fatt på sömnen, men i vår lätta slummer höra vi fortfarande barnets gråt samt kvinnornas skratt och prat, höra myggen surra samt märka till sist huru den gamla lappkäringen skrider fram mot vårt läger och på kåtastängernas kvistar öfver oss hänger det myggtält, i hvilket vi vakna tidigt följande morgon.

*

Den forne nybyggaren har under efternattens lopp med en af kvinnorna och några hundar gått ut i skogen att söka renarne, men när vi vakna hafva de ännu ej afhörts. Vi hafva därför god tid att se oss omkring i lapplägret — eller lappbyn, såsom en enstaka lappsk lägerstad med kåtor och hjord kallas. Kåtan är här uppförd af stänger med kringspänd vadmalsduk. Yttersidan visar en kägla, täckt af stora, väl flängda och skurna granbark- och näfverstycken, hvarigenom kåtan blir mycket varm, särskildt då det nästan alltid lågar eld på ärilen — om ej af annan orsak så till värn mot myggen. Strax till höger står loupte, ett ställ med fyra hörnpålar och tak af granbark. Här äro stäfvorna och mjölkskålarna, renostarna samt en del bohag upplagda. Litet bortom står njalla eller stolpboden, en stuga på en hög påle, det hela likt ett dufslag. Här förvaras torkadt och rökt kött — så pass högt upp, att varorna befinna sig i fred för lemlarna.

Renarna komma, hack i häl följda af hundarna, som med påpasslighet skola hålla hjorden tillsammans och drifva den inom hägnaden. Vid öppningen i stängslet stå lapparne för att mota undan kalfvarne, enär dessa eljest skulle dia mödrarna och förtära den lilla mjölkskvätt hvarje vaja lämnar. Emellertid hafva åtskilliga kalfvar lyckats smyga sig in

mellan de större djuren, och nu blir det en hetsjakt med björkruskor, tills ungherrskapet finner rådligast att förpassa sig utanför haget, där de missbelåtet och högljudt bräka.

Jag känner igen flera af de djur, som nu blifvit hemförda ur skogen, t. ex. den där vackra helhvita renen och körrenen med de ovanligt granna hornen. Och jag undrar: hinna djuren verkligen att mätta sig under den korta tid de vistas i frihet? Tiotiden på kvällen släppas de ut, och efter ett par timmars klappjakt i tidiga morgonen äro de omkring kl. 6 f. m. åter samlade inom fållan, där de ej hafva eller få något alls att äta, sedan de en gång hunnit nappa bort allt det lägre löfverket på björkarne där inne. En veritabel svältkur, tyckes det! Våra nötkreatur skulle minsann ej stå ut med en sådan hushållning. Jag yttrar mina farhågor och frågar om det aldrig händer att några djur synas svälta och magra, man därpå svara lapparne skrattande, att de aldrig iakttagit något dylikt, utan att stekarne bruka vara feta och bra allesammans.

Man har tidigare velat göra troligt att renen skulle vara oskadlig för skogsträden, men detta är nog ej alldeles öfverensstämmande med verkliga förhållandet. Vid Norges kust klagas det mycket öfver renens skadegörelse på björkskogen, som där är af stor betydelse för hushållningen. Under rast på färdväg mellan Alten och Koutokäino i Finmarken hade jag vidare iakttagit renen repa i sig vissna dvärgbjörksblad. Under klena betesår, då det bildats s. k. flen eller isskorpa öfver renlafven, spisar renen skägg- och manlaf från gran och fur, och lappen fäller då frankt omkull en mängd granar — endast för att renarne skola få spisa hänglafven. Slutligen skada renarne, genom tramp och spark för att vintertiden åtkomma larfven, återväxten på de magra mohedarne, där man ibland ej ser till en enda planta. Och man vill veta, ehuru jag ej varit i tillfälle att få se det, att renen också skulle afbita furuplantornas skott.

Nu måste vi återvända från vår lilla utflykt till lappbyn samt begifva oss af, följda af lapparnes afskedsrop och hundarnas skall samt medföra några gåfvor: en mjelki-tjalmas och en sked skuren ur renhorn.

Midnattssol från Gellivare-Dundret.

Toppen af Vasaratjåkko, den lättast tillgängliga samt efter Muoratjåkko och Jaurikirtjåkko högsta af »Dundrets» tinnar, har sedan ett femtontal år tillbaka plägat i högsommartid bestigas af från skilda håll anlända turister, som längtat se Lappland i midnattssolens trolska belysning. Det är också en verkligen storslagen vy man från hyddan däruppe har öfver skogar, älfvar och fjäll, och den lönar rikligen den ganska lätta vandringen från »platsen» dit upp till de bukiga platåerna med deras rena, härliga luft, genomträngd af dallrande rosentöcken.

Nu är kvällen lugn och sval, sorlande rinna bäckarna öfver stenig grund, älfvens glittervatten strömmar drömsnabbt hän, orrspelet ljuder spinnande doft i fjärran, forsen bullrar och furuskogen i strand susar hemlighetsfulla sagor — det är en stämning skär och fängslande, och sinnet tjusas af den mäktiga natursymfonien.

Vägen till fjället med dess solbelysta branter går öfver spånglagda myrar, öfver buktande kullar, där ripan kacklande löper undan bland björk och gran, förbi blanka tjärnar, där spofven blåser rörflöjt på gungande starrtufvor. Harrisjoki, en bäck som strid och slingrande störtar genom en ravin och i hvars bäcken de smältande drifvorna dränka sig, brusar

fram till vänster, skyld af öfverhängande videgrenar. Där lysa långs bäckfåran de gullgula, luddiga hängena af Salix lanata, och på sanka tufvor invid forsens fradgande våg blommar den undersköna Andromeda hypnoides. Komna ofvan barrträds- och björkregionen, där myggorna göra sitt bästa för att plåga oss, nå vi upp på de högre sluttningarna med deras härliga, afkylda luft och fattiga vegetation. I täta ruggar stå dock här fjällsippor (Diapensia lapponica) i syskonbädd med Azalea. Klara, rena färger: hvitt och ljusrödt. Snöblom och ökenros! Allt brantare blir stigen, som skönjes i det upptrampade moss- och laftäcket; uppför steniga stup bär det, fram genom bärris och vide. Men till sist når man, ehuru en smula varm efter promenaden på 1 $^1/_4$ timme, upp till toppen, där turisthyddan bjuder välkommet skydd mot den isande fjällvinden. Här vajar svenska flaggan från en vid bärggrunden fastnaglad stång, en flagg i gammaldags, ljusa färger som fjällblommorna, manande till fosterländskhet.

Nu hafva vi fått ersättning för alla mödor på fjällstråt! Blickarna bara undra och beundra, stumma stanna vi och skåda, skåda — ett ord just nu skulle oskära. Känslor af ensamhet jaga blodet genom ådrorna, man tycker sig så oändligt liten, så försvinnande inför ödemarkens höga, lugna majestät. Allting skimrar i midnattssolens flödande ljus. Bakom de skogbeväxta åsarna längs vattendragen ligger en kedja af gråblå kalfjäll, där bortom fjäll på fjäll i allt ljusare förtoning ända fram till snöfjällen kring Kaliks- och Luleälfvarnas källor. I nordväst ringlar sig ett fondperspektiv af blåhvita fjälltoppar, fantastiskt formade, med cyklopiska murar och torn. Kring Stora Lulevatten och Kvikkjokk stå fjällen med tvära afsatser, höljda af mjölkskinande snö och med skarpa konturer mot den klara luften, med himmelsstormande tinnar och djupa, djupa stup. Längre i norr utbreder sig ett annat fjälland med mjuka båglinier, och rosenfärgade dagrar spela däröfver som brunne i fjärran tusen bengaleldar. Älfvar och

bäckar, träsk och tjärnar spegla vid Dundrets fot — hela trakten omkring ligger som en karta, ett panorama. Holmar och landtungor med stora, yfviga lappmarksgranar grönska ute i vattnen, vida myrar rita in mellan höjderna, och rundt om sluta skogarna sin dunkelgröna ring.

Solen står högt på himmelen fastän midnattens timmar rinna. Dallrande silar dess ljus öfver land och vatten, och det verkar på den ovane rent enerverande, så att hans blod börjar hetta och det sticker i huden. Eljest är allting här så lugnt och stort. Till bädd och hvila längtar man ej brådt — vore det ej ljufligt att hvila här, att riktigt hvila ut! Men vi följa så sällan vår intention i lifvet, hänsyn och nycker regera oss. Vi gå nog alla i slaflänkar, fastän vi ej känna eller erkänna det.

Och så bär det då tillbaka igen, med dröjande steg. Men till minne bryta vi en mandelhvit fjällsippa och en kvist af Azalean, de öde fjällviddernas ros. Och inom oss föra vi med ett annat minne, ett dråpligt minne, som ej tjufvahand kan bända ut.

Äfventyr.

Det var sommaren 1893. Under andjakter och ströftåg för Nordiska museet kommen fram till Korpikån (rinner samman med Moån och tömmer sig genom Sangisälfven i Bottniska viken; byn kallas vanligen Korpik), erfor jag att där höll till en lapp vid namn Gunnare, en f. d. fjäll-lapp, som öfvergifvit nomadlifvet, timrat sig ett stadigvarande hem i Korpik och egde åtskilliga renar, hvarjämte han var »skötarlapp» åt

grannbor i Korpikå by och personer i kustorterna. Mitt intresse för lapparne var för lifligt för att jag ej genast skulle aflägga besök hos Gunnare. En groflemmad piga visade mig uppåt skogsbacken på andra sidan älfven, och jag dröjde ej att tassa dit i mina höstoppade bandskor. Snart fick jag öga på en lappklädd gumma med getter, och där vid gafveln af det påbörjade fähusbygget stod ju en liten gubbe i hätta, kolt och glasögon: det var just Gunnare. Han höll på att stoppa in mossa som fyllnad mellan stocklaget i nybyggnaden och hjälptes af en finsktalande pojke från Luoto nära Uleåborg, en slyngel som gubben tagit sig an. Sönerna voro ute med renarna i skogen, endast gammelfolket höll sig i byn.

På en sten i närheten af fähuset slog jag mig ner, bjöd på piptobak och hade snart ett samspråk i gång. Gunnare talade bruten svenska med inblandade norska och finska ord, kallade mig på det hedervärda lappviset *du,* liksom jag ock duade honom — det mest mänskliga man kan utfinna, ehuru bruket nu torde lefva kvar endast i Dalarne och Lappland. Han var gråsprängd i hufvudet och hade sitt ekbruna ansikte genomplöjdt af rynkor, Gunnare. Han var en liten torr och vissen gubbe, men ändå rörde han sig lätt och mjukt, behärskadt behagligt liksom alla lappar. Man får leta efter maken till lappens spänstiga och vilddjurstysta gång! Hans ögon voro onda och förstörda, gubben var nästan blind, stackare. Det förhållandet är emellertid nästan det sedvanliga bland äldre lappar — deras sura ögon tåla ej längre vare sig röken i kåtan en blåsvädersdag eller vårens starka solljus öfver gnistrande skare. Han hade varit fjällapp, Gunnare, riktig lapp. Hade flyttat med sin by kring Jukkasjärvifjällen, legat i norska högfjället och på öarna vid ishafskusten. Men olyckan hade jagat honom genom lifvet, vargar och tvåbenta röfvare hade plundrat honom. Med återstoden af hjorden, sin gumma och de uppe i fjället födda sönerna hade han då dragit neråt skogslandet, höll en tid till längre norrut, bodde nu här i

Korpik, medan renarne befunno sig i vildan på gränsen mot Hietaniemi och Öfvertorne socknar. Vi språkade om lapparna i hans forna hembygd, som jag under flere föregående år genomkorsat på färdväg efter ren, vi talade om fjällfolket och deras lif — det var en gammal snäll gubbe, och vi skildes åt som vänner.

*

Allt det där mindes jag så noggrant som helst, när jag en novemberdag 1899 reste där förbi. Nu var gården bebodd af svenskar, Gunnare hade flyttat till Kukasjärvi och dött där. Stamförvanter, födda i fjället, bodde ännu i nejden: hade köpt en hemmansdel i Storträsk och slagit sig ner där. Jag kom från Kaliks öfver Grundträsk och Kälsjärv, skulle från Korpik fortsätta till Storträsk. Reste ensam i släde på det skrala nyföret och hade aldrig förr färdats denna väg. Gällde nu att finna rätt dessa tre mil, att ej taga an hövägar ner till myrarna. Det var ljusan midvinterdag så god man kunde önska, och det gick lyckligt till Korpik, hvarest en pojke visade mig på där vägen ledde upp till Storträsk. Det bar förbi Gunnares gamla gård, och så brant upp i bärget.

Medarnes järnstänger sleto erbarmligt öfver kullriga stenar på stigen, som höljdes af ett mycket tunt snölager. Ångande af svett nådde hästen den långa backens krön, och själf hade jag det mer än varmt och godt i min vargskinnspäls, ty jag hade varit utsatt för otaliga stötar och gupp mellan stenarna. Nu bar det fram genom en skog, där sidensvansen lät höra sin drillande hvissling i björk och tall. Höjdsträckningar långt åt nordväst summo som klarblå moln öfver mörka skogskonturen. Så en ändlös väg öfver krokiga myrar, och bitande blåst rätt i ansiktet. Endast ett slädspår kunde jag upptäcka, men däremot hade man färdats på skidor samt i pulka efter ren. Öfverallt syntes kurvor och cirklar efter renarnas utvikningar på den prickade vintervägen. På många håll stod

det vatten på isen, och litet emellanåt slogo hästhofvarne igenom. Det var en eländig väg, lagom att befaras med ren när myrarne voro så dåligt frusna. Yrsnön svepte som en älfdans öfver den flacka terrängen, där det gnisslade och hven i starr och vide. Kring buskarna svarfvades grytor och tornades drifvor, öfver vidden vältrade snön i vågor som ryggkammar på jättedjur. Ovädret jagade öfver myren där den drog fram som en älf mellan skogiga stränder. Hela vildmarksmotivet fullständigt lappländskt, stort och ödsligt, så att det vidgade bröstet men snörde kring strupen. Och jag kände det som var jag ute på långfärd mot obekanta, härliga äfventyr.

En stor tjädertupp kom i gungande flykt rätt emot mig och passerade inom skotthåll.

Det bar som förut öfver myrar och ängar, genom lågskog och grandrog. Det slog igenom på isen, slet i stenarna och hasade med tvärgupp öfver fallna stammar. Kommen till ett torp Aspvattnet kallade jag ut husbonden och frågade om träsket bar. Jo, han trodde det, en släde hade härom dagen tagit sig öfver. Men då hade man kört i krok långs strand. Och så visade han mig hvar vägen gick upp i skogen på andra sidan. »Du får väl plocka upp mig om det bär ner», sade jag skrattande och körde tvärs öfver. Visst knakade det på några håll, men dock gick det lyckligt. Sjöarne och älfvarne här uppe äro bekymmersamma nog vid vintertrafikens början — men någon måste ju vara först att vedervåga hästen.

Efter en dryg, halft igenyrad väg nådde jag storskog. Från en höjd såg jag nu i fallande skymning en stor sjö i fonden. Det var säkerligen Storträsk, och nu gällde det bara att nå till bys innan den bråda mörkningen kom på. I sluttningen gick en rännil öppen. Det slog igenom som förr, hästen gick ner sig ett par gånger och ett tag välte släden för oss. Bäckdraget tömde sig i en slåttermyr vid strand. I skymningen såg jag nu ej att man hållit åt vänster genom

skogen, utan körde rätt på ner till strand i ett spår, som sedermera visade sig vara ett pulkaspår. Pang, pang — där var hästen nere med bakbenen! Några krampaktiga ryck, en sats, och han var uppe igen. Men ånyo bar det ner, och så undan för undan, tills han slagit sönder den tunna isen flere famnar framåt och ändtligen satt där fast och godt. Tråkigt det här! I en fart var jag ur släden, kastade af vargskinnspälsen, spände ur hästen och sökte med lock och pock få den upp på fötter igen. Efter en halftimmes arbete hade jag lyckligt och väl hästen nere på isen, drog fram släden, spände för »Pärlan» och kastade mig genomsvettig på björnhuden samt styrde ut på träsket.

Hästen följde pulkaspåret, ehuru jag i mörker och vältrande oväder ej varsnade mycket af det. Emellanåt klef den ytterst varsamt, spärrade ut benen och klippte med öronen. Jag satt och balanserade på slädkarmen — ad utrumque paratus. Emellanåt stannade hästen, ställde sig darrande på de kvartershöga iskäglorna som bildats under skorna. Ett uppmuntrande tillrop, och det gick vidare i mörkret. Men jag hörde hur medarna rasslade i flödvattnet, och ibland slogo hofvarna igenom snösörjan, medan det knakade långa vägar. Komna midt på sjön, träffade vi en körväg och kände oss nog båda »räddade». Nu tog jag på pälsen igen, ty det blåste rätt igenom jaktrocken och hela kroppen, tyckte jag, och så styrde vi kurs till motsatta stranden, där matta ljustöcken syntes i de små gårdarnas gafvelfönster. I första gården klef jag in och frågade hvar nämndemannen Nils Gustaf Larsson bodde. Jo, det var nästa gård. »Åh, en herreman ute och färdas i detta väder!» utbrast Gustaf när jag trädde in i pörtet. »Jo, så lär det vara», svarade jag, hängde med välbehag af pälsen, stoppade pipan och slog mig ner framför den sköna brasan i öppna spisen. Jag berättade mitt äfventyr, lyckönskades till att hafva kommit ifrån det så hyggligt, ty träsket var osäkert, det gick ju ej alltid an

att färdas med häst där en ren kunde gå, och vidare bar det under tidiga vintern som oftast ner just på den där myren i träskstranden. Vattnet höll sig varmt och gick upp genom den otillräckligt frusna marken då mycket snö vräkt ned. Likaså tyngde snön för mycket på träskets tunna is, flödvatten trängde upp och snön blef en sörjig »ståpa».

Jag sof mycket godt den natten.

Under de närmast följande dagarna, då det råkade blifva rätt strid snöyra, ströfvade jag med ett par karlar vida omkring i skogarna. Vi pulsade i snö i gryt och moras, vi vandrade i drifvorna öfver hedar och myrar. Det var i allmänhet för litet snö att nyttja skidor, och marschen blef därför ganska tröttande. Bland annat nådde vi tummelplatsen för mitt äfventyr, och där såg det helt enkelt otäckt ut. Brunt myrvatten, mossa och gyttja stodo i stora strålar åt alla håll, och djupa svarta gropar och läckor tecknade den stackars Pärlans vedermöda. Den fastboende lapska nybyggarfamiljen Johansson vallade på en tallhed sina renar, nästan uteslutande präktiga körrenar eller s. k. härkar med kraftfull byggnad, ståtliga hornkronor, vacker fullhårig vinterfäll och den granna hvita insättningen i bringan. Djuren väckte gamla minnen till lifs hos mig — rent af vemodiga minnen, ty aldrig har man det ur alla synpunkter starkare förspändt, än när man i sin lätta pulka efter en snabb ren färdas fram i storslagna fjällmarken. Då lefver man lifvet fullt så länge det varar, en direkt recipient af allt det outsägliga. Förutsatt att man tenderar åt det gränslösa — allt annat blir sedan så tamt, så smått! Så smått, att just ingenting riktigt kan *rista* en, ty om man också finner det stora i det lilla, hänger man i alla fall med de finaste — och kanske starkaste — hjärterötterna fast vid allt det minnesrika som lättast förmedlade det starkaste, ädlaste man känt.

När vi en kväll gemytligt sutto framför öppna härden i pörtet och under samspråk sögo våra pipor — jag ber bara

att i förbigående få anmärka, att Gustaf Larsson är en hedersman och en kärnkarl och därjämte en storartadt grann och solid typ, bevandrad i litet af hvarje och egande ett ovanligt sundt omdöme, att hans hustru tydligen varit en skönhet och att Storträskborna i gemen gifva ett synnerligen vederhäftigt intryck — inträdde plötsligt en lapp. Han kom så tyst som en lo, renslade stillsamt af sig packningen, borstade af yrsnön med en kvast vid dörren. Vi makade rum åt honom vid brasan, han slog sig ner och stoppade sin masurpipa. Det var gamle Nikku Sunna, förr fjällapp, numera tiggarlapp, sedan hans hjälpare Gunnare gått hädan. Nu drog han från by till by, hjälpte den ena med kornet eller potäterna, den andra med renarna i skogen. Gammal och sliten var han, gick dagligdags och bidade döden. Förr eller senare skulle han väl träffa honom på sina vandringar, kanske i en snöstorm ute på myrarna inemot Korpik. Men alltid fann han husrum och värme och vänlighet dit han kom. Ty här uppe vördas ålderdomen och den redbara fattigdomen.

Vi talade om renarna, om betet, fjället, talade om lapplifvet. Men han var trött, den gamle, trött på hela världen. Torr, skrumpen och surögd satt han och rökte sin gnällande pipa, tittade upp kisande, gråtmildt, slöjdade mekaniskt en pipsticka. Han föreföll glad när han fick en krona till tobakspengar — men det var en sådan där frånvarande glädje som om dödens stöfvare redan huggit honom i ena benet. Och då kunde han ju ej komma långt med det andra, vissnadt, tröttadt också det. Han verkade som en gengångare från de underjordiska, som träda fram i dimma och spöklikt syssla med lappfolkets dagliglif. En stackars gammal gubbe, som det gjorde en ondt att se, så mycket mer som det berättades att han förr varit käck, dristig karl, han Nikku Sunna, varit vargdödare. Men det är historien om oss alla. —

Jag for hem en förmiddag. När jag kom till Aspvattnet, fann jag att husbonden huggit in tallruskor i isen för att

pricka vinterväg vid spåret efter min släde. Och så nådde jag lyckligt Korpik och Kälsjärv, där man vid gårdarna har tallar och rönnar som vårdträd, egendomliga, yfviga träd, växta som blomkålssvampar. Dylika vårdträd har man öfverallt häruppe, traditionellt, instinktivt — men den djupare betydelsen har gått förlorad, därest det ej kan anses nog med detta halft mystiska, aldrig formulerade.

När jag nått upp på Kälsjärvsheden, kastade Pärlan tvärt åt vänster i en upphuggen gata. Tänkte det var en genväg och lät henne hållas, så mycket hellre som jag tyckte där stod spår. Skymningen hade börjat falla, månen »satt» ännu under skogen. Snart såg jag bara klef, barnklef. Men Pärlan gick på. Vi kommo till en myr. Här slog det plötsligt igenom, och det var med möda att hästen tog sig vidare. Så skulle vi ut på ett träsk, tycktes det. Ett ordentligt stort träsk. Det brakade på alla kanter, och jag kände hur isen gick i vågor, men det fick löpa vidare, ehuru jag såg att hästen var mycket rädd. Emellertid föreföll hästen osäker om kursen — eller kanske den ej vågade hålla den — det gick i oupphörliga kast och krokar, och kommen ungefär midt på sjön vände jag därför i en vid lof tillbaka till stranden. Färden var vådligare än nyss, i mörker, på obekanta vägar, och jag kände mig räddad ur lifsfara när jag lyckligt nådde land. Kommen till den plats, där det burit igenom, höll jag ett stycke åt sidan, men — där låg hästen! Den var nere med alla fyra! Några ryck, och den låg nere till svansroten. Jag hoppade ur, slängde »vargen» på snön, spände ur efter mycket besvär, ställde mig framför hästen, röck och slet i tyglarna, bad, klappade, röt och svor och slog. Omöjligt! Den reste sig på framfötterna — så skuro också de igenom. Och så lade den hufvudet ner på snön, halft på sned, frustade, stönade, såg mig i ögonen och klagade: »husbond, nu är det ute med mig!» I en timmes tid höll jag på och arbetade med hästen, ändtligen så trött och förbi att jag tyckte också

jag behöfde lägga mig ner och klaga öfver min vanmakt. Jag fingrade på revolvern, skulle jag skjuta hästen? Nej, först måste allt möjligt göras för att söka rädda den! Och så lade jag öfver den täcket, och där ofvanpå min tjocka fårskinnsfäll — det var omkring 20° C. kallt och jag ville att den åtminstone skulle dö varm om ryggen — och så klappade jag det kraftlösa kreaturet, sade farväl och sprang, sprang med isklackar under skorna en halfmil i mörkret tillbaka till Kälsjärvs by, där jag tumlade in i första gård.

En gammal man låg i fållbänken och drog sig, jag hälsade brådstörtadt och bad honom noga höra på. Hustrun började gråta och vojade sig ideligen: »herre Jesus, herre Jesus, den stackars hästen!» Men karlen fortsatte att lyssna till äfventyret och min skildring af ungefärliga platsen där det timat. Mycket lugnt anmärkte han: »träsket är Salt-träsket, och det var tur att det inte bar ner där, för då hade ni varit förlorade både häst och karl! Det är det elakaste träsk i hela trakten, och vintervägen går fram där, när man kör hö till Kaliks från utdikningen i Kälsjärv. Hästen kände nog vägen, ehuru den ej vågade hålla vanliga kursen. Men nu skall jag göra allt jag kan!» Han tog på sig tröja och skor och gick ut, medan jag aflöste honom i sängen, där jag dödstrött vältrade in med jaktrocken öfver bröstet. Hustrun klagade fortfarande, och en stor svart katt satt på sängstolpen och stirrade på mig med stora, döda ögon. I en blink domnade jag af, men vaknade efter en stund vid att maran red mig — det var den stora svarta katten som lagt sig öfver halsen. Käringen hade kokat kaffe, en halftimme hade förflutit. Jag började undra, om karlarne funnit platsen, ängslade upp mig, bad käringen ränna på skidor till granngården och beställa häst så att jag kunde fara ut. Jag blef ensam med mina tankar och såg oupphörligt Pärlan vanmäktig lägga hufvudet ned på isen och betrakta mig med sorgsna ögon,

hörde henne flämta och klaga. Ändtligen, efter nära en timme, stod den legda hästen för dörren.

Men samtidigt hörde jag traf och röster bortifrån landsvägen. »Är det Emodt», ropade jag. »Jo!» svarade den gamle präktige timmerbilaren. Och det var vid hurrarop som Emodt med son och måg körde släden fram till gården. När karlarna med rep, yxor och lykta efter en brådstörtad skidränning hunnit ut på myren, funno de att hästen stod med frambenen på fast mark och att den nog ensam kunnat få också bakbenen på det torra — den hade gjort underverk när den väl blef ensam. Så hade de då hjälpt den att komma upp. Täcket och fällen hade den trampat ned i gyttjan. Den hvita ullen och det röda öfvertåget voro nu färgade i grått och svart, och alltsammans var dessutom styffruset. Om hästen tagit någon skada? Nej, den hade varit stel och styf i början, men när den fått mjuka upp lederna sprungit som en häst bör göra. Nu torkades den omsorgsfullt, sattes in i varma stallet, torkades ånyo, fick mumsa hafre så mycket den orkade. Efter en timmes rast spände jag Pärlan framför släden och vände på nytt hemåt.

När vi nådde upp ungefär till den punkt på heden, där hästen tagit åt sidan, gick jag ur och recognoscerade. Och då jag sedan körde på, kastade hästen åt motsatt håll innan vi ännu hunnit fram till vägskälet — den ville inte göra om den förra resan, det såg man tydligt. Nå, allt gick väl! Jag fortsatte färden genom mörkret med min nedrimmade häst, och först när vi nådde ut till landsvägen steg månen upp. Frös gjorde jag duktigt, ty jag hade ju ingenting att stoppa kring ben och fötter. Klockan 11 var jag hemma, väckte drängen och såg till att hästen fick den ans den behöfde. Den dagen hade varit äfventyrsrik så att det förslog!

*

Efter denna händelse och ända till jul låg jag ute och reste i Finland, for liksom ofta förr mina 22 mil i släde till

Uleåborg och begaf mig därifrån söderut. En af de första dagarna på nya året beslöt jag mig för att ännu en gång fara till Storträsk. Jag drog ut sent på kvällen i skarp kyla och öfvernattade i Korpik. När jag morgonen därpå färdades vidare, var det — 27° C. En envis kölddimma, vanlig nog i norra landet under midvintern, hade i veckor hängt kring skog och byar. Man blef våt i ansiktet, de frostlupna varghåren stucko på kind och näsa, och när man kört en stund sved det som eld i skinnet.

Nu var det godt om snö. Skogen stod som huggen i krita eller socker, björkarna modellerade i filigran. Småbuskarna tecknade sig som jättechampignoner med sin hufva af svällande snö, eller som toppiga skiflingar. Ripan låg som en snöboll med en svart ögonprick inne under videts slokande hvalf. Granarne tedde sig som i marken nedstuckna spjut och harpuner. Långa, småkvistiga granar, med hela grenverket tätt tryckt intill stammen. Unggranarna öfverhöljda af snö, käglor, lika hvita båkar med ett romerskt eller grekiskt kors i toppen. De äldre med hvita snösköldar hängda i grenspetsarna, med tunga damastdukar och lätta vimplar öfver barrfransarne. Ungtallarna stodo som kanonviskor, en stor borste på skaft, men de gamla furorna med sina vidt utgrenade hvälfda kronor stego frigjorda rakt upp mot oändligheten, utmäjslade, afslipade, fulländade, lika bon åt fågel Fenix. Körde man inne i barrskogen, syntes hvarje stam pudrad med frost och yrsnö, stickande upp som jättelika ormbunkar. Och på furornas gröfva gula grenar hvilade märkvärdiga sagodjur på mjuka hyenden och gungande kvistar. Åkte man i sankmarken, stodo björkarna långs vintervägen böjda mot hvarann som en hvit tunnel öfver ens hufvud, och de frosttyngda grenarna tecknade sig som knöliga korallstammar från kullriga hafsbottnen med bländhvit snäcksand. Hästen stötte emot en gren — snö stjälptes ner, frostdun svirrade ner, små fjäderflingor hvilka liksom lefvande väsen lade sig

på ens skinn med en kylande kittling. Andedräkten stod som en hvit rök ur hästens näsborrar, och när djuret frustade till ett tag, lyste det till som en duschstråle. Jag satt inburrad i pälsen och färdades. Halskragens långa stickelhår todo styfva af frost utåt, stucko mig där de kommo åt — men närmast ansiktet hade de tinat och höll skinnet fuktigt med isande kall råluft.

Ja, om själfva resan är eljest ej mycket att mäla, och det var heller ej min afsikt att skildra den. Inga »äfventyr» föreföllo, utan allt gick lugnt och städadt. Jag ville endast söka skildra naturen under kölddimma när skogen står full af snö och frost. Det är stenar jag gifvit i stället för bröd, jag vet det, men jag kan ej stort bättre, fastän jag sällan sett något så storartadt vackert i dekorationsväg som nordanlandsskogen just denna morgon.

Römppä-viiko.

Mikaëlihelgen (finnarnes Mikkeli) är i Norrbotten under en hel vecka hvad midsommar är under några få dar söderut i landet: en tid för folkligt stim, för uppsluppen glädje. Då hafva tjänarne lösvecka (f. römppä-viiko) från alla sysslor och samlas till närmsta kyrkby för att om kvällen dansa i pörtena och under dagen hälsa på bekanta, dricka kaffe, laga kläder prata och sofva.

Redan på lördagseftermiddagen syntes schäs efter schäs köra ner på bygatan i Pajala. De guppande åkdonen voro fullproppade med folk, så många som gingo dit. Man satt i knäna på hvarann och rökte blader och sladdrade — den raggiga finnhästen fick skumpa bäst han gitte, och han riste

betslet med alla de små klockorna så att det skulle höras ett godt stycke att nu var man ute på lustresa. På landsvägen vimlade det af vandrande, och på lindorna hade man slagit sig ner för att få en pratstund och en »blås» ur pipsnuggan. På kvällen var det dans i Lahtis pörte, och på söndagen gudstjänst med vanligt læstadianskt lefverne: gråt och tjut och skrän. Sällan var kyrkan så besökt som vid Mikkeli. Och helgen utgjorde en fix punkt för tidsbestämningar både förr, då och framdeles.

Inne i Mäkikarvoinens stuga är det glammande dans. Karlar och stintor snurra rundt i shottish vid dragspelets låt, pjeksor och svartskor stampa i golfplanken, till sist komma tröjorna af. Det blir riktigt kvaft och godt som finnen älskar det. Och röken af de fräna bladerna drifver bolmande omkring i rummet, ty mellan danserna måste man ju ha sig en blås. Man ser genom rökskyn karlarnes röda skjortärmar och stintornas långa, ljusa schaletter fara som i ett marionettupptåg. En soldat från finska Väylänpää (det ställe där Muonio och Torne älfvar förenas) tar med krigarens sed och rätt endast de vackraste jäntorna till dans, ty han vet att alla vilja kramas mot skarpskyttebataljonens uniform och på nära håll titta på pälsmössan med de förgyllda kejserliga örnarne. En senig, dristig fyr!

Se där är ju Misko, skogslappen, i hvars kåta jag gästat ute i marken. Också han har kommit till bys för att fira Mikkeli, ty äfven för honom är det nu en slags frivecka: vajorna (renkorna) hafva nyligen upphört att lämna mjölk, renhag och fållor stå tomma, hundarne ligga intresselöst hopkrupna vid kåtan, hjorden betar i vildan och samlas först när vintern kommer på. Miskos bocksprång kunna just ej rubriceras under »skön konst» — han liknar en kesande kalf en vårdag. Men skutta på, Misko, och bry dig inte om att man skrattar åt dig. Dansa bara på, du behöfver så väl litet glädje! Du ströfvar omkring i ensamhet, är skygg för

människor. Hade du ej fått dig en del »droppar» hos apotekaren, skulle du väl ej nu vara här bland de dansande.

Mikkeli är en välsignad helg. Sommarpigan drömde om den där hon gick i det kalla vattnet på blötmyren och räfsade starrhö, för drängen hägrade den när han i bister köld körde timmer i skogen. Nu har man en smula tid att roa sig på landsens sed och att i skymundan bakom en knut få sig en ordentlig sup paloviina (brännvin) ur lönkrögarens kaffepanna.

Att sätta upp handel med allting tilltaget i stor skala kan omöjligen bära sig i Pajala. Af en del saker, såsom kaffe, socker, garn, mjöl och tobak, säljas ju stora kvantiter, men åtskilliga andra varor finna knappast någon afsättning. Handlanden B. hade skaffat upp alldeles för stort lager af dessa »andra» artiklar. Litet hvar hade därför spått att det skulle gå på tok för honom — och det gjorde det också. Sysslomännen i konkursen grufvade sig öfver att de hade mycket svårt att blifva af med sakerna också på en auktion, där allt slogs bort till hvad pris som helst, men nu hoppades de på Mikkeli, då folk samlades i mängd och från skilda håll.

Auktionistens rop ljuda öfver halfva kyrkbyn. Vid handelsboden har en skara folk samlats för att möjligen göra några inrop eller för att se efter och fingra på hvad deras bekanta köpa. Där fick Rantatalo en varm vinterhalsduk för seitsemänkymmentäviisi äyria (75 öre). De långrandiga finska räkneorden rinna ganska flott öfver auktionistens läppar, som han smort med Hoffmans sköna droppar. Nu slår han till med spikhammaren, så att det ekar doft ur fotogenfatet. Det blef Misko som fastnade för en vadmalsrock — han har lagt af skinnplaggen när det blef slut på flyttningarna till fjälls.

Det börjar skymma och kvällas. Mörkret lägger sig öfver de djupa skogstrakterna, öfver hed och myr, öfver älfven hvars sorl brisen för till vårt öra. På bygatan vandra ungdomarne för att begifva sig till dansgillet under skämt och

skratt och fnitter, på ett håll höras stojande rop af fulla män, på ett annat dragspelsmusik, här ligger en stackare redlös vid dikesrenen, där vinglar en drucken hojtande och med armar som fäkta för balansens och trefnadens skull.

Nu företer byn en tafla af brokigt lif, men eljest är där tyst och stillsamt och ödsligt, så ödsligt som det kan vara uppe i en kyrkby i Norrbottens vildmarker.

I snöstormen.

Det hade varit kölddimma i runda fjorton dagar. Omkring 20⁰ kallt och alldeles lugnt. Skogen, inpudrad med snö och frost hade hållit på att alldeles fördärfvas — de skörfrusna träden, särskildt tallarna, knäcktes af på midten som om älgtjuren haft dem till dans. Toppar och grenar brusto. Björkar och aspar böjdes och bågnade alltmer för hvarje dag, sträcktes och spändes och strökos till sist utmed drifvan, där de fröso fast, till stor glädje för hararne. Skogen stod som ett mästersmide i drifvet silfver, underbart vacker.

Så slapp stormen lös. På ett par dygn hade den fejat rent i träden, och nu ritade ånyo taggiga tallar och brunvioletta björkspön in sina konturer mot snömarken. Stormen ref upp oväder, och så blef det förstås snöstorm, en ursinnig galning med skräckvälde i drygt en vecka. Dygnet igenom strida snöskurar under en våldsam sydost, dån i tak och skorstenar, larm mot rutorna, hesa hatfulla hväsningar rundt knutarna. Alla vägar igenyrda, och oaktadt daglig plogning fingo hästarna simma i snö till bringan. Enstaka liggande gårdar på en skogsröjning eller älfbacke höllo på att begrafvas i snön. Den kom och vräkte sig öfver stuga och fähus,

murade igen vedkasten och hopade drifvor öfver brunnen. Först menade den väggarna med fint puder, sköljde sedan hvita vågor öfver stenfot och syllar, upp öfver fönstren och ända under takstängerna. Hade man ej förr varit insnöad, var man det sannerligen nu — och man tittade nyfiket ut när man någon gång hörde bjällerklang intonera i stormsvallet.

Det var en man som älskade vildväder och med sin goda häst ville trotsa snöstormen. Det kändes förslappande att sitta inne i ro, när det var sjudande lif där ute. Och så bar vägen ut i skogen och vidare till hafs. Öfver igenyrda bygatan slog hästen sig fram som för lifvet, innan den plogade landsvägen nåddes, där han bara klef ner sig till knäna. Där funnos längs vägen taflor uppslagna med plogningsskyldiges namn, alldeles liksom nedåt landet och i Norge vägunderhållsskyldiges — särskildt tätt stående i Norge, hvadan en utländsk resande påstås hafva i skrift fastslagit det märkliga faktum, att norrmännen begrafva sina döda utmed landsvägen. Stormen jagade sitt hetskoppel genom luften, och det kändes som om alla helvetets makter sluppit lösa och Fenrisulfven slitit sig. Från drifvornas och plogkarmens toppar yr och hvirflar det som rykande kratrar, och ibland är det svårt att andas fritt. Invid stenarna, täckta liksom med hvita pösande fjällräfshudar, svarfvar stormen ut remnor och jättegrytor, bygger befästningar med branta, isgrå värn. På trädens stammar fäster den sin sega kåda och nitar på lovartssidan en skarp kam som hajryggen. Snölaget på ungträd och buskar blir allt yfvigare. På unggranarna hängas skärmar eller vida stärkkjolar kring barrkransarna, och tallplantorna sticka upp en utspärrad hand eller också bara toppskottet som en fyllig cactusborste. Granbuskarna räcka upp ett par korstecknade fingrar för att söka afvända ovädret. Myren ligger som ett haf med vältrande skumvågor, och martallarna teckna sig som jättelika Chara-alger, drifvande som flytbojar bland svallet.

Det gick fot för fot och blef långa mil. Två voro tillryggalagda, och nu återstod en — rätt ut till hafs. Här for snöstormen fram utan att hejdas på minsta vis, blåste rätt igenom vargskinnspäls och kropp, murade igen ögon, öron, näsborrar och mun. Mer än svårt var det att se den glesa »stickningen», ty barrbuskarna stodo till hälften gömda i drifvorna. Häst och färdeman hjälptes broderligen att finna väg fram genom töcknen. Till på köpet var det verkligen dimma där ute — komme man bort från spåret, vore det klokast att spänna ur och lägga sig i släden i afvaktan på bättre tider, ty eljest kunde man bli så förlorad som helst. Hafvet tedde sig som en fast botten, där hvit svämsand begraft hela städer. Nu varsnades endast gran- och tallbuskarnas toppar sticka upp ur svepningen: det var kyrktornens korsprydda torn och spiror som ritade upp, och under de svällande drifvorna anade man förgyllda kupoler. Och mödosamt bar det framåt så godt som genom tomma luften. Dimman tätnade, snöstormens skurar piskade emot liksom hade det gällt att nå en förtrollad kust. Och när det sakta gick mot ett mål man ej kunde skymta, fick man ibland en kväljande förnimmelse att det bar ned i ett bråddjup. Men häst och karl hamnade dock välbehållna på ort och ställe. Snöstormen var öfvervunnen — men segern blef ur flera synpunkter just ej så lättfången.

Snöstormen är en lömsk fiende! Han kommer så vänligt och skriker en rätt i ansiktet: här är jag, brottas med mig om du vill, tag i af alla krafter och du kanske vinner. Men ärligheten är förtäckt, han har svek i sinnet. Han lagar ändå så att han vinner, har gör sig till kumpan med ens stackars kropp och skickar in en gnista för att tända det rheumatiska batteriet, som alltid ligger laddadt sedan vildmarkskampanjerna. Rätt som det är känner man en hand med fingrar af glödgadt järn nypa kring bröstbenet. I hela ens syndiga stofthydda bränner det som eld — jordmånen

luckras. Nu trefvar handen sakta uppåt, man känner strupen snöras samman under ett hänsynslöst grepp af de långa fingrarna. Och så värker det i käkar, tänder och kinder, ut genom ögonen och ut genom öronen och eldstrålar skjuta som pilar åt hjässan, tinningarna och bakhufvudet. Sist molar det sakta ner längs ryggen och lämnar en badande i svett. Sådant är snöstormens fega stridssätt — undra då på att man hatar honom och vill med blanka vapen kämpa med honom in i det sista!

Seskarö i Haparanda skärgård januari 1900.

En marknadsresa.

Det var vinterting och »stormarknad» i Jokkmokk. Handlande från kustorterna hade i mängd infunnit sig med sina foror och exponerat allt möjligt kram i tältstånd på snömarken, tingslagets ämbetsmän hade kommit tillstädes, träpatroner eller deras inspektorer kommit för att göra affärer med eller likvidera allmoge, som rest hit från kommunens alla kanter. Fjällbygdens lappar hade farit med långa renrajder för att sälja stekar, hudar, tungor och vildtskinn, och under många dagar hade det rådt ett allmänt vallfärdande till en enda punkt inne i fjällmarken.

Jag hade gjort sällskap med en kamrat H., som hade tjänstemål vid tinget: det gällde som vanligt skogsåverkan och olaga jakt på älg. Vi stego af Gellivaretåget vid stationen Murjek och anträffade där den skjuts, vi telegrafiskt tingat. Det var en lång, präktig finnrisla, i hvilken vi stuf-

vade in effekterna och oss själfva, sträckte ut oss i kroppens hela längd på en bädd af hö, med kuddar som hufvudgärd och en fårskinnsfäll som täcke. Det var kallt, mörkt och otrefligt väder, hvarför vi beslöto oss för att sofva bort så mycket som möjligt af resan. Men det blef ingen lång sömn, ty vägen var rent ohjälplig till följe af de föregående dygnens ihållande snöfall och yrväder. Vi körde dessutom strax i början fast i en djup drifva, och hunno tidigt blifva klarvakna. Slädens skidböjda medar utan järnstänger gledo visserligen ganska lätt, men i de lösa drifvorna sjönk hästen ofta ned ända till buken på den smala obanade skogsvägen, som dessutom var mycket brant och stenig samt slingrade mellan bärgshöjdernas faror. Efter en besvärlig färd kommo vi ned till Luleälfven och gingo till hvila i gästgifveriet Storbacken.

Följande dag fortsatte vi resan till Vuollerim, där Stora och Lilla Luleälf strömma ssmman. Här i närheten bodde då den förmögne nybyggarlappen Piates-Olli, som på sin tid skänkte konung Carl XV några renar vid ett personligt besök i lappbyn och till gengäld mottog ett större kruthorn af silfver. Från Vuollerim färdades vi vidare uppefter den frusna, isbelagda älfven — denna älf, som är är så hänförande vacker sommartiden — till gårdarna Paijerim, Kåskats och Sjellerim, hvarefter vi passerade polcirkeln och kommo riktigt »nordanfjälls». Det är för mig alltid förenadt med en säregen njutning att öfverskrida polarcirkeln: en känsla af frihet och oberoende, af att man lämnar »småtteriet» bakom sig och träder in i ett område med stora vyer oah starka sensationer. Och så nådde vi då Jokkmokk, hvarest en stor mängd folk redan tillstädeskommit, ehuru marknaden och tinget skulle börja först följande dag den 5 februari.

Redan i den skumma vinterdagens gryning stego vi upp, stoppade nytt hö i de ludna lapp-skorna och vandrade ut på marknadsplatsen. Morgonen var blid, och det kändes, som

det skulle blifva dagsmeja och töväder. Stojet var redan i full gång, ty nu hade de vid dylika tillfällen lifliga lapparna, dessa fjällöknarnas herdar, i sanning ena äkta naturbarn, kommit samman ur vildmarkens gömslen. Glada öfver att råkas — en glädje som blef alltmera svallande ju längre det led fram på dagen — sitta de i drifvorna och språkas vid om renar och vargar, om mosshedar, kåtaplatser och köpenskap. I sina lassakjor hafva de vackra renhudar samt bellingar och härnor (ben- och pannskinn) till brokor, handskar och mössbräm, hafva mustiga bogstekar, märgben och tungor samt en och annan hornkrona med rik eller egendomlig grenbildning. De hafva sik och röding ur fjällsjöns källvatten, knippor med finaste skohö af utkammadt starrgräs, skinn af fjäll- och blåräf, järf samt möjligen varg och björn. I utbyte mot dessa produkter förvärfva de nu mjöl, kaffe, socker, salt och tobak af handlandena eller de s. k. borgarne, som inleda affären med de traditionella suparne och gärna vänta med det slutliga afgörandet till fram mot middagen, då lappmannen hunnit få en skaplig florshufva, så att han ej ser alltför noga på vikter och mått. Är lyckan riktigt god och Mercurius vid festlynne, kanske lappen för en spottstyfver slumpar bort allt hvad han bragte till marknads.

Fjällapparne, som äro iförda sin bekväma och prydliga nationaldräkt, hafva färdats hit med renar, pulkor och transportakjor, medan åter nybyggarlapparne kommit med slädar och risleslädar samt uppträda i vanlig, intetsägande allmogeklädsel. I allmänhet äro härvarande lappstammar långt ifrån burgna och anse sig förmögna med några hundra renar, medan en lapp nordligare i landet eller i Finmarken kan räkna ett par tusen djur i sin hjord. Också dåligt inkörda renar har i regel jokkmokklappen, äfven detta en motsats till förhållandet längre norrut.

Jokkmokklappen är kortväxt, men muskulös och uthållig. Kvinnorna gå klädda i kolt eller mudd, hätta och brokiga

hufvudkläden samt bära håret flätadt och omviradt med »pärl-band», grannna glaspärlor på en snodd af rensenor. Deras bälten till kolten äro ofta smakfullt väfda i rutiga mönster af rödt, grönt och gult samt utstyrda med hängtofsar och tennprydnader. Männen hafva hätta, högt uppskörtade koltar och snäfva, grå eller gråblå vadmalsbyxor, som framhäfva både hjulbentheten och muskelstyrkan. Tennbroderiet, som förr blomstrade här och hvarmed ren-seldon, tobakspungar, bälten och bröstlappar sirades, är nu både urmodigt och bortglömdt. Stadd i starkt aftagande är likaså omsorgen att i nedärfd ornamentik göra utskärningar eller »ristningar» i renhornsarbetena. Numera förekomma egentligen endast några sparsamma sirater på fästet till knifven, som i en träslida förvaras i barmen. Husslöjden är obetydlig. Skidor och pulkor inköpas oftast hos nybyggarne, hvadan det — förutom hvad beträffar kläderna, som skäras och sys af kvinnorna — blott rör sig kring några skålar och skopor, som skäras ur masurbjörk.

Under förmiddagens lopp kom jag att göra bekantskap med flera intressanta »stigmän» utifrån markerna. Hit räknar jag i främsta rummet Johan Anders Holmbom från Njuonjes, ett litet nybygge vid Tarrajokk i Kvikkjokks vilda fjällbygd. Denne Holmbom och hans söner, hvilka alla hafva synnerligen utveckladt natursinne och öfvad blick för naturens egendomligheter, förtjäna till största del sitt uppehälle såsom jägare, fiskare och fångstmän samt genom att insamla naturalier åt såväl svenska som utländska vetenskapsmän. Dels tillvarataga de nämligen insekter (särskildt vissa högst sällsynta fjärilarter) och försända dessa på nålar eller »i giftburk», dels insamla de också ägg af fjällfaunans ovanligare arter. Med fara för lifvet fira de sig så t. ex. ned tiotals famnar för att på fjällens afsatser plundra kungsörnens och jaktfalkens reden med deras dyrbara ägg. Jämväl kom jag att samspråka med tvenne lappar, som varit med på en af Nordenskiölds expedi-

tioner till Grönland och därvid gjort stor nytta: Anders Pavelson Rassa och Pavel (Paava) Larsson Tuorda. Åtminstone den senare af dessa är en utmärkt skidlöpare och slog ett verkligt lappmarksrekord vid täflingen i Jokkmokk 1884, då han på 21 timmar 22 minuter (häri inberäknadt 1 $^1/_2$ timmes rast) tillryggalade 20,6 mil. Denne Pavel Larsson tjänstgjorde nu under tinget såsom »skickare» åt domaren, hvilket bland lapparne anses vara en förnämlig förtroendepost, ehuru det här endast gäller att söka i marknadsvimlet få fatt på parterna i de rentjufnads-, åverkans- eller jaktmål, som af rätten handläggas eller — bordläggas.

Det blef ganska starkt töväder under dagens lopp. Snön var blöt, och vätan trängde obehindradt genom mina ludna vinterskor — några garfvade bandskor hade jag förstås ej med midt i vintern. Af gästgifvaren Renman (ett lika högnordiskt namn som Fjällström o. dyl.) skaffade jag mig nu en häst och kuskade af på de halkiga vägarne norrut till det första stora fjällträsket Vajki. Under denna färd passerades de utomordentligt vackra Kaitum- och Akkatsfallen, sevärda i all synnerhet under vårens flodtid. Kommen ut på isarna af Vajkijaur hoppades jag få se de granna fjällen kring Kvikkjokk, hvilka bruka synas härifrån, men detta slog fullständigt fel på grund af de täta, nedhängande ovädersmolnen. Efter denna väg går turistleden till Kvikkjokk, Sulitelma och Bodö, sedan man öfver Lule och Gellivare kommit till Harsprånget, Stora Sjöfallet och Kvikkjokk.

För främlingar är Jokkmokks gamla träkyrka beaktansvärd. Med sin fristående stapel och hela strukturen är hon nämligen af genuin lappmarkstyp samt har både ute och inne flere intressanta enskildheter — hon liksom den gamla lappkyrkan i Gellivare på udden inne bland de hvita björkarna. Men på tal om kyrkan i Gellivare finns det ett plus för henne: hennes egendomliga kontur faller ut och speglar i Vasaraälfvens blanka strömvatten. Jokkmokkskyrkan har två

porträtt i koret: konung Carl XV och lappmarkens kung Braut-Anund, friherre Gustaf Samuel Hermelin. Den senare var banbrytare för en högre kultur i verklig mening inom lappmarkerna och kustlandet — i motsats till de många stora och små egoister, dem festtalare rosa och en kortsynt dagspress höjer till skyarna. I älskadt, äradt och välsignadt minne lefva hans namn och gärning. Han — Pueitak, såsom lappen kallar honom i öfversättning af namnet — var en sann ädling och en föregångsman med ansvarskänsla både i det dåvarande och med hänsyn till framtiden, som skulle på gruset af Hermelins verk timra jättetämpel åt Mammon.

När vi återkommo till marknadsplatsen, var stämningen och kommersen som lifligast i bodarna och stånden. Massor af renhudar packades upp ur akjorna, där de legat insnörda, samt kastades i skrindor, hvilka skulle gå ned till kusten. Också renstekarna och lapparnas alla öfriga produkter rönte mycken efterfrågan, kuranta artiklar allesammans. I förhållande till de uppsluppna lapparna höllo sig emellertid nybyggarne skäligen stillsamma. Orsaken härtill var nog ej den att ej nybyggarne kunnat stoja och glamma lika friskt som lapparne, men lapparne voro de enda som hade några pengar att köpa för. De hade kommit ned från fjället med sina varor, hade sålt dem och köpt andra. Nybyggarne åter hade ingenting att sälja och lågo i händerna på de stora bolagen, af hvilka för tillfället ett opererade med dåliga affärer, hvadan inga kontanter för vinterns timmerkörslor utbetalades till folket, medan 30 à 40,000 kronor eljest brukade utlämnas vid denna marknad. Lyckades någon nu få ut litet mjöl eller kaffe af inspektoren, fick han vara belåten. Vinterns virkesafverkningar hade också på grund af de tryckta konjunkturerna varit skäligen obetydliga, hvarför litet hvar befarade nöd och elände under årets lopp, synnerligast som bolaget kommit i besittning af och nu innehade en mängd hemman nedåt älfdalen. Då på grund både af tradition och

slentrian skogsbruket här uppe måste föda alla dem, hvilka ej kunna bedrifva större husdjursskötsel eller ett lönande fiske, blef revirets jägmästare hvar han än visade sig öfverhopad med trängande böner att lämna utstämpling af skadade timmer i kronoskogen för att härigenom bereda arbetsförtjänst. Så långt hans ordres och befogenhet sådant medgåfvo, gjorde han också det.

Egendomligt nog hade ett par italienare med menageri begifvit sig ända upp hit i vildmarken. Utefter landsvägen hade de kommit från kusttrakterna och ställt till spektakel hvar de än uppträdt med sina kameler och sin björn. Man må ju ej heller förtänka en stackars norrbottnisk landsvägshäst om han blef skrämd och skenade, när han på sin vanliga lunk genom skogen mötte ett sådant där följe. Björnen hade åkt i ett slags kur, medan kamelerna måst i sträng vinterköld trampa i drifvorna. En krokodil hade frusit ihjäl på vägen upp till kyrkbyn, men några markattor och en babian hade redt sig i sina med filtar och matt-trasor öfvertäckta burar. Det är ej att förvåna sig öfver att lapparne skulle känna sig hjälplöst förundrade inför kamelerna, dessa väldiga djur från öknar en smula varmare än de, där renhjordarna betade under midnattssolens eller norrskenets ljus. Liksom barn, naturbarn åtminstone, sökte de få tillfälle att fingra på kamelens luddiga skinn och skrattade hejdlöst åt apornas alla grimaser — ett ursprungligt, äkta skratt, lika himmelsvidt skildt från det kultiverade kallgrinet och rusets fånskratt som från den allvarstunga stämningen ute i ödemarkens ensamhet. Om lapparne förvånade sig öfver italienarnes djur, tror jag att italienarne lika mycket undrade öfver lapparne, hvilka de väl antogo vara någon slags konstig mellanlänk mellan dessa djur och människorna, d. v. s. dem själfva, synnerligast som en och annan lapp trots blidan bibehållit sin håriga renskinnsmudd på kroppen. Från Jokkmokk ärnade nu dessa italienare-djurplågare begifva sig till Rovaniemi i

Finland, där stor marknad tillstundade och ett lönande geschäft kanske kunde göras. En såsom man säger ändlös väg, men hvad gör man ej för förtjänsten, då man med litet uppoffring af tid och besvär och lifvet på ett par fångna djur kan lyckliggöra och exploitera en hel landsända.

Bland andra marknadsnöjen förekom en stund en skjutbana, tills hela tältet rätt som det var vräktes omkull af en storm-il, hvarvid den förtviflade »friskytten» visst förlorade alla sina pilar. Både de krokiga och de som gingo rakt i hjärtat på dansösen och förty inbragte en tennspegel eller mungiga.

Där lapparne höllo till omkring marknadsstugorna, rådde ett brokigt, sorlande lif. I en drifva sutto tvenne gamla fjällmän och pokulerade, hvarvid de litet emellanåt omfamnade hvarandra och sjöngo improvisationer eller »joikade» långa historier om sitt lif och sina förhållanden och en orubblig vänskap för hvarann. Strax i närheten öfverenskom ett ungt par — som redan stökat undan gyckelspelet med ring-rof och fästegåfva — att hjälpas åt med renhjorden och bilda gemensamt tältlag, ett förbund som beseglades med hand och mun samt ett virrvarr af smekningar, kyssar, joiklåtar, brännvinsklunkar och bloss ur pipsnuggan. Där forlassen blifvit frånspända, höllo de lurfviga lapphundarne slagsmål om en torrfiskbit eller ett klufvet märgben — skulle ha något att roa sig med de också, när husbönderna hällde i sig både kaffe och brännvin samt sögo rök ur karftobak. Det var ganska gemytligt att vandra omkring här i middagsskymningen och studera lappländskt marknadslif.

Några etnografiska småting lyckades jag förvärfva, men aldrig glömmer jag min fruktlösa ordstrid med den förmögne nomaden Amma Ammason Ländta, också denne bekant från 1884 års skidtäfling. Mitt lystna öga hade nämligen fallit på en »silbkoksats» han hade, en präktig gammal dryckesskopa af förgylldt silfver med änglahufvuden och härliga detaljer i drifvet arbete. För att riktigt kunna föra fram mina önsk-

ningar och argument tog jag Anders Pavelson Rassa med som tolk och hjälpare. Men hur vi än pratade, och hur mycket jag än tiggde och bjöd förblef Amma likväl obeveklig: han hade ärft sin »kosa», sin skopa, behöfde inte alls sälja och ville lämna pjesen i arf åt sina efterkommande, hvilka ju sedan kunde göra med den som de ville. Jag respekterade skälen, och Nordiska museet blef utan Ammas kosa. Snopen lunkade jag i februaridagens tunga skymning tillbaka till mitt kvarter.

Från början hade jag tänkt att följande dag begifva mig till Gellivare öfver Ligga och Porjus, men något tåg gick tyvärr ej ned till Lule på flere dagar. Dessutom funnos hvarken några Kaitumlappar eller Porjusbor som kunde lämna mig skjuts — de hade ej besökt marknaden, enär vägarne voro så tråkiga efter snöfallen. Jag funderade ett tag på att envisas och ändå gifva mig af till Gellivare, om det så skulle bli att tragga sig fram på skidor, men härtill var tiden verkligen för knapp, enär jag skyndsamt borde vara tillbaka i Lule för att vidtaga förberedelser till den expedition i de nordligare lappmarkerna, som jag stod i begrepp att företaga. Till följe häraf reste jag på älfven och landsvägen de tjugu milen ned till residensstaden igen. Väglaget var nu betydligt försämradt efter det omotiveradt tidiga tövädret, älfven stod stycktals lik en sjö, med flödvatten öfver istaket, och ansträngde ofta hästarna mycket. Kungsådran gick flerstädes öppen, medan vid landfästet strandisarna satt sig, där man färdades tätt invid den terrassformiga, af skör råk-is genombrutna, grant grönskimrande »landkallen».

Landsvägsriddare.

Ja, hvad är och blir man väl annat, när man af större eller mindre nödtvång — men kanske mest af rese- och äfventyrslust — oupphörligt gör långa färder och råkar bo så till, att man inte har de välsignade järnvägarna alldeles på nästgårdshåll! I fänriksåren reste jag bl. a. upprepade gånger mellan Pajala och Haparanda: 36 mil fram och åter, for en gång ner till en bal i Luleå 56 mil fram och åter. Och så alla dessa tjänsteresor och jaktturer efter häst eller ren, i skogs- och fjällbygder — tusentals mil så visst som en. Björnjakter i svenska och finska Lappland, ripjakter i norska fjällen, resor i Ural och kring Petschora o. s. v. en långan rad. Fem gånger har färden burit landsvägen från Nederkaliks till Uleåborg: 43 mil fram och tillbaka. Det är då några landsvägsbilder jag här ville teckna, små vinterskisser från norra Österbotten, tagna med amatörkamera från släden — samma breda, spjälkarmade finnrisla, som ibland så godt som hela vintern igenom blir ens hem och hus och gård.

Man har lämnat det lilla folktomma Torneå med dess gamla, härligt vackra träkyrka och två ryska officerare samt möjligen äfven andra sevärdheter. Vägen går öfver älfven med sin vintergata mellan afkvistade tallruskor, drager upp på landsvägen och ritar ändtligen ut på de stora myrarna, som i slingerbultar ligga inkilade mellan höjdsträckningarna. Sidensvansar komma i vågig flykt och sin spröda, dallrande hvissling, sin jollrande sång i tremolando. Harspår stå tecknade öfver vägen, och hunden som följde foran har snusat i dem, tagit några språngsatser och gått dem en liten stund, mest på lek. Eller stå skidränder utmed spåret — det var bondsonen som ville skjuta jösse »på sätet» med lod. Det bär öfver myrar och älfvar, genom skogar, öfver backar. Skogen full med snö, granarna som stora spolrullar med fly-

gande lintottar eller i marken nedstuckna lansar och spjut, tallarna som luntviskor till framtidens raffinerade massmordskanoner. Ute på myrarna är det som fore man fram öfver en hafsbotten med krithvit, skinande sand, som ligger i vågor efter böljeslagen, och dvärgbjörken och videt med all sin frost teckna sig som egendomliga djupvattenväxter, medan åter den lågstammiga höglandsbjörken, fullständigt öfverpudrad med rim som den här står, minner om hvitkalkiga, spröda korallstånd — och öfver alltsammans hvälfver sig en blekt glasblå himmel som en väldig vattenkupa. Reflexionsbilder: såsom där uppe, så här nere! Eller tvärt om —

Kommen till den mäktiga Kemiälfven, nå mig som vanligt minnena från förr. Dråpliga minnen från en jaktfärd till Rovaniemi och resor i pulka efter ren längs Ounasjoki till Kittilä och Hetta och vidare studiefärder utefter Ivalojoki och Kyrö by till Inari, Utsjoki och Finlands nordgräns. Och fortfarande vidare till de »brunskäggyfviga Ontrus'arna» på Kolahalfön. Men närmast minnen från 1898 års vinter. Sent på kvällen hade jag kommit ner till Kemiälfven, som nyss »lagt». Att färdas öfver med häst gick ej, men jag fick en pojke som på kälke drog gepäcket öfver den svaga isen. Vi frestade med påkar isens styrka. Och rätt som det var klef jag ner mig till midjan, i ytterskor. Och i »kolande» mörkret. Efter hård strid kom jag upp, så genomsur som helst. Ändtligen voro vi lyckligt öfver. Älfbacken var brant, och när pojken drog och jag sköt på, ramlade kofferten och kappsäcken och vargskinnspälsen som klot utför brinken. Jag skulle till Petersburg och vidare in i Ryssland och hade mycket saker med mig. Vi hurrade när vi efter en halftimme funno oss i stabilt läge på älfbackens krön. Så drogo vi då öfver åkrar och gärden till närmsta gård, men inga hästar voro hemma. Och så stretade och sleto vi vidare. I denna gård sof man — tjugu personer i pörtet, »för sällskaps skull» —, men vi väckte husbonden, och jag fick en häst

och en skogskälke, en »långflak», ned till skjutshållet en half mil därifrån. Det var snart expedieradt, gepäcket på, och så slängde jag mig längst akter ut i jaktrock och med en filt öfver benen. Det blef en dragig resa — men jag tackade alla landsvägsriddares patronus att det hela gått lyckligt.

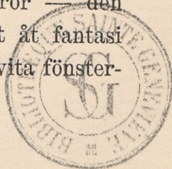
Släden, den breda, långa spjälsläden, är ens hem och hus och gård. Den är bäddad med mjukt starrhö från blötmyren mellan bärgen, ofvanpå höet ligger björnhuden med sin hvita ring framom bogarna, bakom ryggen har jag en bolster, kring fötter och ben vargskinnsfällen, på kroppen vargskinnspälsen med sitt långa, brokiga ylleskärp, och på hufvudet en mössa af utterskinnssvansar. Dubbelt bättre sofver jag här än hemma under sotad ås — här är lagom värme i 30 graders köld, och här är samtidigt frisk luft. Pipan och tobakspungen, anteckningsboken och lektyren, alltsammans har jag på ordinarie platser, nära och bra till hands. Byter man om ställning en smula, har man svårt att tröttna. Helst ligger jag kvar natten igenom i släden och lagar vid skjutshållen att jag omedelbart får ny häst. Börsen i ena handsken, »till förekommande af all säkerhet» revolvern i den andra. Att gästgifvaren naturligtvis skrifver in den resande herremannens namn ordentligt förvrängdt rör mig ej stort — qu'importe? Och för att mätta sig lönar det ej mödan att stiga ur, ty maten på gästgifvaregårdarna är eländig med undantag för Wirkkula, där den täcka Anna alltid pysslar om en med lagad kost och allt hvad huset förmår.

Lifvet under midvintern vid dessa nordfinska skjutsstationer med deras oerhörda trafik är ganska karaktäristiskt för ortsförhållandena. På gården ett vimmel af foror och lass af mångahanda slag, af hästar som klämta med bjällror och tjukor och ringa med sin klockkrans, hästar som nedrimmade öfver hela kroppen stå utan täcke i vinterkylan. Där skälla hundar och stimma barn. Fruntimmer i kappor och schalar och hufvor komma ur gästrummet, och bredvid dem slänger sig i släden

en herreman ombonad i vargskinnspäls. Skjutspojkar, forkarlar och husfolk trängas på gården, lägga fram hö, vattna hästar och »karka» (surra) kappsäckar. Inne i öfverfulla pörtet står en sky af tobaksrök, där pratas, skrattas och stojas. Kvinnorna tassa i lätta bomullsblusar, männen vandra med pipa i mun, händerna i byxfickan och ludemössa på hufvudet. Husmodern sysslar med någon kokning framme vid murspisen, och alla hennes småttingar skrika i en enda samstämmig kör.

Vi gifva oss af snarast möjligt, och skjutspojken »kör skojare» — åtminstone till en början. Sedan frågar han om han får drickspengar, och då jag försäkrar detta blifva fallet om han *kör bra*, pinar han kallblodigt musten ur hästkraken. Men jag dåsar sömnigt bort ifrån alltsammans, eftersom jag händelsevis känner till hur litet det lönar mödan att vara »djurskyddsvänlig» på gästgifvaregårdarna. Vi möta med mycket omak hästar med lass, skidlöpare — långt, grant folk med dristig blick på vår höga person — vägfarande folk i varg- och hundskinnspälsar. Ibland springer en nyfiken forkarl efter och frågar hvem det är. Pojken affärdar honom vanligen med »det är en skjuts», och med ett stillsamt »jaså» låter karlen sig nöjas. Men pojken skulle hafva sagt *en landsvägsriddare*, en marknadsgycklare. Vi passera stora bondgårdar och präktiga skolhus — dessa senare synas bli präktigare och flere för hvarje år. Barnen komma på skidor från skolan med lekande skratt, rosiga kinder och spelande blå ögon, blonda, friska, käcka, frimodiga barn, som det gör en godt att se och hvilkas vänliga hälsning man besvarar af hjärtans djup, önskande det unga släktet allt möjligt godt i lifvet.

Det bär förbi grå torp med en ljuslåga i fönstret, med snö på taket, snö på åkrarna. Där bakom ligger stolta, djupa skogsborgen med korsprydda torn och spiror — den sagans värld, som alltid bjuder hem och tillflykt åt fantasi och längtan. Bondgårdarna äro oftast röda med hvita fönster-

foder och knutar, och så länge är det ypperlig *stil* på landskapet — men år för år växer det upp allt flere ohyggligt fula storbondegårdar målade i gult med en leksaksgrannlåt af hvitstrukna galler- och listverk kring »verandan» rundt förstubron.

Vägen är dryg, men sedan vi passerat Io och Haukipudas' präktiga kyrkor, dröjer det ej värst länge innan vi befinna oss i Österbottens hufvudstad, det vackra Uleåborg. Jag har rest dit också sjövägen från Torneå, men jag kan ej neka till att jag finner landsvägen mera pittoresk i midvintertid med färden öfver de båda ståtliga broarna, af hvilka järnbron reser sin öfverbyggnad af rimlupna korsnät högt mot skyn och gifver turisten några lycksaliga minuter under passagen liksom genom en väldig polartunnel, medan forsen bullrar, hackar och mal där nedan och mellan isiga stränder drifver fram älfvens skummande vatten i en mörk, hemlighetsfull ränna. Det hela verkar som på hallen vid järnvägsstationen i en hufvudstad, man skönjer öar och hvälfda broar, lyssnar med andakt till forsens dånande svall, som bringar eko från okända land i fjärran. Och i fonden strålar Uleåborg i elektrisk belysning. Landsvägsriddaren i »varg» stiger som ett odjur från vildmarken upp ur sin blygsamma släde, klifver morskt fram mot stenborgen-hotellet och ringer på portieren, ty nu är resan lyktad och möter den välsignadt vekliga järnvägen. Om en stund är den resande förvandlad till en modern herreman från östan eller västan. Och när skjutspojken skall ha betaldt, är han rent blyg inför den fina herrn, som nyss var hans kamrat ute på landsvägen.

Inne i urskogen.

Det var vid stränderna af den slingrande vildmarksfloden Petschora.

Löjtnant N. och jag hade under en följd af ganska kritiska situationer färdats till byn Poscheg vid gränsen mellan Permska och Vologodska guvernementen. Nu skulle vi öfver till och utför floden Niem, bivatten till Vytschegda, hvilken senare genom Dviná utfaller i Hvita hafvet nedom Archangelsk. På kartan såg det ut att vara omkring 30 verst eller kilometer fågelvägen till floden. Men i hela Poscheg fanns ingen som säkert kände till denna Niem, ehuru den låg på förhållandevis nära afstånd från byn. Visserligen hade starosten — som nu var sjuk af gikt — jämte en byaman föregående vinter följt en finsk forstmästare Vasastjerna dit på skidor, men den expeditionen hade tagit en mera sydlig riktning, gått efter kompassen 5—6 mil fram till floden och sedan vändt tillbaka igen. Heller ej ville någon följa oss, ty raka vägen öfver till Niem uppgafs passera en mängd stora och små floder och vidsträckta sankmyrar, och björk- och granskogen låg ännu full med metersdjup snö. Under sådana förhållanden nödgades vi att köpa tre hästar för att fortskaffa bagaget, som vi under hopsnörda pressenningar inpackat i en älfbåt, hvilken vi ärnade släpa fram till och använda utför den obebodda och folktomma Niem. Och mot oskälig betalning samt lock och hot i behaglig blandning lyckades vi ändtligen förmå ett tiotal karlar att följa oss till floden, medan tre syrjaner åtagit sig att väl framkomna dit föra oss nedför Niem till staden Ust-Ysolsk vid Vytschegda.

En del af expeditionen red långs Petschora, en annan for i båt omkring 7 verst utför floden till den punkt, därifrån färden skulle utgå. Och så bar det då af inåt urskogen. Spända i rad framför båten, togo hästarna älfbacken efter en

stunds möda. I têten klef den trygge Osip med sin famnvinkel, vidare gingo löjtnanten och jag med kompass och ritbräde, efter oss arbetade yxorna för att bana väg åt hästspannet och båten, som bevakades af en särskild styrka, så att den ej skulle fördärfvas af träd och stubbar. Det gick långsamt framåt, och den redan från början tunga stämningen blef ej lättare af att det tog tid att hugga sig fram och att vi hela tiden fingo pulsa i djup snö. Naturligtvis behöfde folket oupphörligt hvila, hästarna oupphörligt hvila, och lämnade vi manskapet för långt efter, tystnade snart yxhuggen och dog ljudet af de rop och gälla hvisslingar, hvarmed hästarna pådrefvos. Vadade vi då tillbaka till den förmodade rastplatsen, funno vi mycket riktigt hela följet makligt och ogeneradt samladt till hvila — tills våra ryska kraftord satte fart i dem, för en stund.

Rätt som det var ljöd ett rop: *båten är krossad!* Ja, det var den tyvärr, men lika säkert var det ett attentat i afsikt att förmå oss att vända om. Genom bristande eftersyn eller med flit hade båten fått dunka i en spetsig stubbe, som huggit ett stort, sargadt gap i bottenplankan. Ganska trist det där, men det fick ej verka hämmande på våra planer. Båten lämnades och skänktes högtidligen åt den pålitlige Osip, så att ej det lömska packet skulle få kasta lott om vår kjortel, bagaget klöfjades på hästarna och fördelades till karlarnes stora förargelse också på dem själfva, och snart trängde vi på nytt fram genom skogarna, som här mestadels utgjordes af grof björk och asp. Befolkningen i dessa trakter af Nordryssland eller de s. k. permerna gjorde på oss nu som förut det sämsta intryck. De äro i högsta grad ogästvänliga och ohjälpsamma, opålitliga och falska, vilja bara klå på mynt och fara med lögner af alla möjliga slag.

Omkring klockan 11 på kvällen slöts dagsarbetet. Nattеld tillrustades, stänger höggos och drefvos snedt in i marken ett stycke därifrån, hvarefter pressenningar surrades på pål-

ningen till skydd mot blåst och oväder. Därpå kokade vi chokolad- eller tevatten och värmde en konservburk, drogo af våra våta stöflar samt hängde dem och strumporna att torka framför elden, åsågo huru ryssarna, permerna, på sin kant åto sura, skraptorra brödstycken och därtill drucko kokadt, sockradt vatten, medan de sysslade med att till torkning upphänga sina »bachilli» (kragstöflar af hästhud), filtskor och fotlappar. Vid vårt läger eller vid en eld alldeles intill oss förforo syrjanerna på enahanda vis. De voro illa lidna af ryssarna, men slöto sig till oss också för att snugga sig till en bit mat. Vi voro emellertid ej alltför förtjusta öfver sällskapet, ty de luktade snusk alldeles oerhördt och voro fulla med all slags ohyra som kan trifvas på en sedan åratal otvättad människokropp. Den lille käcke och gladlynte syrjangossen Andruschka — som vid högtidligare tillfällen hette Andrej Stepanovitsch Holopoff — lärde oss några glosor ur syrjanskan, som är en finsk-ugrisk munart och ej alls släkt med ryskan, ehuru en mängd lånord förekomma. Och så domnade vi af på vårt läger, löjtnanten i sin ryska fårskinnspäls, jag i min hvita »savik» eller samojedpäls.

Uppbrott klockan 2 på natten. Vi rätade på våra stelfrusna kroppar — det hade varit en del köldgrader under natten — och purrade med möda det sömndruckna folket. Samojederna och permerna gjorde toalett egentligen bara genom att klia lusbetten öfverallt på kroppen och i hufvudet. Så åto vi en smula, togo bördorna på och fortsatte ströftåget. På tidiga morgonen bar skaren ganska bra, men sedan var det att plumsa i drifvorna.

Andra dagens afton funno ryssarne på ett annat sätt att söka förmå oss att vända. De gåfvo hästarna på en gång all hafren vi hade med och förklarade följande morgon att det var omöjligt att färdas vidare, enär djuren saknade mat och ju ingenting kunde fås under vägen. Men det gick lika snöpligt för dem som förra gången. Djuren voro expeditio-

nens, och stupade de kunde det ej hjälpas. Men vi hoppades finna någon myr eller sänka med visset gräs och ämnade ej alls gifva tappt. Och så fingo de ovett såsom sig vederborde.

Det blef regn denna dag. Regn omväxlande med snö och strida hagelskurar. Och då också snön vätte, kände vi oss från topp till tå som några badsvampar. Syrjanerna kommo under en rast och gladde oss med underrättelsen att de ej hade mera mat kvar än för en dag till — de hade ej lyckats få köpa mer i det ogästvänliga Poscheg, därifrån också vi hade svårt att komma loss, ehuru vi ej sparade några kostnader. Nå, vi hade ju mjöl och gryn och en hel del konserver och skulle söka få köpa hvad som blef kvar af ryssarnes munförråd sedan vi nått fram till Niem. Men ryssarnes munförråd var det allra minsta och enklaste: bara ett knyte bröd per man. Saken kunde ej undgå att väcka en viss förstämning, särskildt då vi aldrig tänkt på att behöfva föda syrjanerna, som åtagit sig att föra oss, ehuru det framdeles skulle visa sig att de lika litet som alla de andra kände till Niem. Nu hade vi alltså sex munnar att mätta: oss båda, uppassaren Wassilij från Perm och tre uthungrade syrjaner med en alldeles gränslös aptit. De hade kommit från nedre Petschora, stackarena, och svält sig fram till Poscheg, där de anammat oss och våra förråd som god pris och åtagit sig att föra oss på vägar, som de själfva aldrig farit eller kände till. Emellertid medförde upptäckten inknappning i ransonerna och forcerad marsch.

Den riktning vi valt förde oss efter hand genom gran- och tall- och cederskogar, öfver flera åar och ut på stora, upptöade myrar. Säkerligen började vi nu att nalkas någon vattenbassäng med sina behållare i dessa strömmar och starrhaf, där vi argt trampade på i vatten till halfva benet och ibland upp till knäna, när gräsvålen eller mossan brast under steget. Värst var det för de stackars hästarna, som litet emellanåt sjönko ner till under buken eller tumlade på sidan

invid någon tufva eller tallrot, medan klöfjegodset blef genomdränkt af sörja och brunt mossvatten. Bäst voro mossarna med Cassandra calyculata, dvärgbjörk, skvattram och tall, värst de stora myrflackorna med rödmossa och starr och en martall här och där. På sina håll var det bara att pulsa öfver stora öppna vattenslätter, att gå fot för fot och bära som på blyvikter. Så mötte då en skogsholme, där man pustade ut vid en lägereld, drog af stöflarna och hällde ut allt gurgelvattnet, torkade eller bytte strumpor, byxor, benkläder och skjorta. På andra sidan skogsholmen var det samma elände igen.

Efter tre timmars ömklig natthvila vid en pyrig eld, hvarunder hästarna betat på en slätt, fortsattes marschen tredje dagen, ånyo i mossmark. Ryssarna vandrade som slöa djur, och vi längtade alla till floden, som ej kunde vara långt borta, om blott kartorna voro tillförlitliga. För att lifva manskapet, som tycktes anse Niem för att vara en myt, bådo vi en af karlarna att klättra upp i en hög gran och recognoscera. Sagdt och gjordt, en pigg och förslagen karl (som inom parentes under natten stulit arrak från oss) äntrade upp och skrek som en predikare från grantoppen, att han på 1 versts afstånd såg en bred flod, men att det sedan ej syntes något vatten på en hel mils håll. Och längre kunde han ej se. Nå, *hurra*, då hade vi alltså snart nått fram till Niem! Med nya krafter fortsatte vi vandringen och gjorde slutligen halt på en sank strand, sköljd af det snabbt framilande strömvattnet i en ganska bred flod, som efter riktningen och alla öfriga tecken ej gärna kunde vara något annat än Niem — — jag tillägger *kartans* Niem och skall framdeles förklara kursiveringen

Då den strand vi nått var duktigt sur, slogo vi ihop en liten flotte, kvarlämnade hästarna och togo oss i skilda partier öfver till motsatta landet, där vi genast började arbetet med att bygga en större flotte för att färdas utför floden.

Nu skulle det varit skönt att äga den präktiga älfbåten — men vi hade nog aldrig lyckats få den helbregda ända hit, alla attentat ej medräknade. Den trygge, präktige Osip Pimenovitsch tjänstgjorde som »bas» med själftagen och oemotsagd myndighet, sedan han efter samråd med oss kommit på det klara med farkostens konstruktion. Vi voro ej vidare hemma i facket, men det blef verkligen en storartad, stark och bärig flotte. Stommen utgjordes af nio torrfurustockar på drygt 4 meters längd, framtill huggna till en spetsig vinkel, baktill tvärhuggna. Tvärs öfver inlaxades tvänne ordentliga slåar af silfvergran, och den främre af dessa surrades med björkvidjor. Såsom stöd i dessa slåars ändpunkter lades ett golf eller en brygga af torra granpålar, därofvan ordnades en bädd af granris, och så fördelades det med pressenningar täckta bagaget på bryggan, där också vi fingo hvar sin bekväma plats. I för och akter inkilades stora bockar till rodd- och styrställningar.

Vi hade just afslutat likviden med det lymmelaktiga, nu till hemmet återvändande Poschegfolket, köpt så många torra brödkanter som kunnat afvaras och uppdragit åt Osip att tillsvidare taga hand om hästarna, när jag, som redan satt mig till rätta på min plats, fick en idé, som jag gärna kallar en alldeles uppenbar försynens ingifvelse, eftersom den innebar räddningen af allas våra lif. Jag utvecklade saken för löjtnanten, som genast tolkade att vi ville hafva en af Poschegborna med oss under färden utför Niem. Syrjanerna voro utmattade och utsvultna, riktiga hungertyper när man tittat på dem närmare, och vi kände af deras språk ej mer än några glosor, dem Andruschka lärt oss på skämt. Vi behöfde en karl som talade både ryska (po permitski) och syrjanska, behöfde alldeles särskildt ännu en arbetskarl, ty man visste ej hvilka öden vi kunde gå till mötes.

Det var bara en man, som var hugad att följa oss. Det var Trafim Gregorjevitsch Martischeff från Poscheg. Och

han räddade våra och syrjanernas lif, hvarken mer eller mindre.

Vår tross från den förolyckade båten kastades loss, vi ropade hjärtliga afskedsord åt Osip, bjödo de andra farväl. Följde så med den snabbt strömmande urskogsfloden: löjtnanten, jag, Trafim, Wassilij, syrjanen Andruschka och dennes båda landsmän, ett par halffnoskiga karlar Larion (Lar) Jakovleff Tjuvjuroff med hökansiktet och Andrej Petroff Agieff med falsettrösten. I kvällssol bar det utför den af vårvattnet utsvällda floden, där granar och björkar hängde öfver strömmen och nappade oss i mössor och kläder. Allting var så tyst och stilla efter den bråda mödan nyss, vi bara gledo ned med floden, andades ut så ljufligt matta, sade knappt ett ord, försjunkna som vi voro i idel betraktande af det stämningsfulla vildmarksmotivet. Där reste silfvergranen sin matthvita, hartsiga stam med de yfviga, saftigt blågröna barrkransarna, där stod björkens ljusa grönska som en spalier i strand, där ritade cedern upp sin sydländska kontur med stympad krona och glesa, stripiga grenhvarf på en kopparröd jättestam, där lyste och flammade ute på en udde bjälkfurorna med sina bronsbruna pansargjordar och gyllengula toppstammar, stigande upp mot skyn som en flock smäckra pelare ute i Naturens vidfamnande, allmänneliga helgedom. Änder lyfte par om par i strand, svängde skorrande kring ett näs och försvunno. Göken blåste flöjt någonstans långt borta i skogen, men eko nådde åt alla kanter. Man kände med sinnen, blod och nerver att man var ute i den stora, heliga ödemarken.

Lång stund hade ej förflutit, innan hinder för vår färd mötte. Det var ett antal i älfven störtade träd, som med grenarna förnaglat sig vid hvarandra och nu bildade brygga mellan flodstränderna. Vi höggo och bände oss igenom samt nådde efter kort färd — nästa bråte, där det blef enahanda arbete. Vid midnatt höllo vi på i öfver en timme med att

hugga undan en enda stor cederstam, som lagt sig tvärs öfver floden med halfva sin massa under vatten. Resan på floden, hvilken vi hoppats skulle gå mycket snabbt för sig och lämna oss tillfälle att hvila ut, visade sig alltså redan i början motig och besvärlig. Trötta voro vi vid embarkerandet å flotten — och det blef ej bättre af att arbeta genom hela natten. Stackars Andruschka stod och sof och rodde, och ryckte yrvaken till när den breda torrvedsåran trasslade bland videsnåren i strand.

Naturligtvis hade vi gevär med, tror jag det! Förutom revolvern, som jag alltid har till hands »till förekommande af all säkerhet», hade vi båda studsare och hagelbössa. För att fylla ut den för hvarje dag med fruktansvärd snabbhet och grundlighet sig minskande provianten sköt jag åtskilliga änder under färden, men det var ingen lätt sak att från flotten i vårflodsströmmen träffa ordentligt och att sedan få tag på det skjutna. Fågeln låg som sagdt redan par om par, och det bar duktigt emot att döda — låt så vara att det kanske gällde våra egna lif. Matförrådet tunnades ut på det mest betänkliga sätt. Jag hade en stor kanister med mjöl, och vi rörde detta portionsvis i kokande vatten till en slags klistervälling, som åtminstone folket slök med begärlighet. I de uthungrade syrjanerna gick förresten hvad och hur mycket som helst. Brödet var förtärdt, och nu ströko de omkring oss och klagade med gnällig röst: hljeba njetu, hljeba njetu, njan, njan (vi ha intet bröd, gif oss mat!). Åh, hvad det var sorgligt och enerverande! Herre Gud, vi hade ju gifvit dem allt hvad vi kunnat och blottställt oss själfva, så att vi fjärde dagens afton endast hade två burkar cacao och några flaskor sur köttextrakt åt oss alla.

Båtarne blefvo allt större ju längre vi kommo nedåt floden. Det tog för hvarje gång flera timmar att arbeta sig igenom dem, ofta en half dag eller kanske mer. Det var med verklig spänning vi färdades fram på öppet vatten —

när skulle väl nästa bråte möta, skulle den vara obetydlig och lätt låta sig lossas, eller skulle den pina all kraft ur våra värkande lemmar. Och det var med dof beklämning och jäsande hat vi en stund därpå sågo ett det galnaste korsverk resa sig i floden, 5, 10 eller 20 meter bredt, stängande passagen. Då var det att med flotten göra en kraftig bräcka på lämpligaste punkt och sedan efter undersökning af bråtens sammanfogning söka bana sig väg. Yxorna höggo och spakarna bände, och göken gol och solen sken så grant som helst. Men vid bråten arbetade vi som ena rasande, uttröttade stackare, som voro långt ifrån säkra på att vi skulle hinna fram till människor, innan det blifvit slut med oss. Och syrjanerna klagade och tiggde »njan» och sade att de inte orkade arbeta, när de ej hade bröd att äta.

Dessa bråtar hafva uppkommit på det sätt, att vårfloden slitit loss och fällt ut hela träd i älfven, med rotsystem, stam och grenverk. De bilda fäste i en krök eller på ett grund, andra träd komma till, och bråten växer för hvarje år som går. Isen rifver bort kvistar och grenar, så att bara hullingar stå kvar på stammen, slipar undan barken och ytveden och svarfvar med jettevåld de döda träden. Ändtligen fyllas alla celler med vatten, och då sjunker stammen, med säkert fäste i en grannstam, som med sina grenklor hakat tag i sin föregångare. Ruttnandet, multnandet sker ytterst långsamt, men vid stark spänning kunna dock smäckra stammar bräckas. Och så bildar det hela ett stundom oigenomträngligt bålverk ända från flodbottnen och högt upp i luften. Där ligga träd sedan många hundra år tillbaka, röda, sega cederstammar, silfvergranar, vanliga granar, furor, kådrika, sibiriska lärkträd, björkar och aspar. De höja sig som taggiga hajryggar ur vattnet, som elfenbensfärgade vidunder, och rothvalfven och stockändarna teckna sig som troll och odjur ur sagorna. Där grina djäflar och sjötroll, drakar och lejon och lurande flodhästar, själar och hvalar och skelett af

dylika, gigantiska ödlor, sjöormar, fåglar med sylhvassa tänder och allehanda underliga fornvärldsdjur — alltsammans en storstilad ödemarkssaga. Träden ligga som i ett golf tätt intill hvarandra, hafva med de kvarsittande, benhårda kviststumparna bitit sig fast i hvarandra. Där ofvan stammar på härs och tvärs, dem isgången slängt som leksaker. Man går på en sakta gungande flotte, och börjar svettas vid tanke på att man *måste* därigenom, om man eljest älskar lifvet.

Så kommo vi efter två dygns nästan oafbrutet arbete till en lång, tät och svår bråte, som vi ej ansågo lönt att rengöra för passage. Nu måste vi söndertaga vårt flytande hem, släpa stockarna öfver land och hopfoga flotten på andra sidan hindret. Nöjet tog sex timmar och en dryg del af våra krafter. Därpå hvilade vi som vanligt omkring tre timmar vid en eld under den mörkaste tiden på natten och fortsatte i dagbräckningen vår färd. Vi kände oss som sömngångare och insågo att vi nu hade att hålla uppe viljestyrkan så mycket som möjligt. Knappast ett par timmar hade vi fått färdas utan mera nämnvärda afbrott, förrän en ny stor bråte mötte. Syrjanerna lofvade dyrt 50 à 75 kopek åt den helige Nicolaus, om han ville hjälpa oss igenom — men det ville han ej, eller var han upptagen på annat håll. De utfäste för öfrigt alltid en viss belöning åt S:t Nicolaus, sjöfartens specielle beskyddare, och uppmanade hvarandra att bedja till honom och beveka honom att ingripa. Skrattade som barn när vi ändtligen sluppo lösa ur vidundrens käftar. Men den här gången hjälpte ej skyddspatronen, bråten var värre än att han och vi samfälldt rådde på den. Vi insågo att vi ej längre orkade arbeta med en flotte af de dimensioner vi valt och beslöto därför att bygga två mindre flottar. Af det redan tillgängliga virket förfärdigade vi alltså två långa, smala flottar om tre bärstockar hvardera. Emellertid befunnos dessa vid afprofningen alltför ranka och vådliga och ville oupphörligt kantra under rodden, hvarför vi hastigt

måste söka land, hugga ännu fyra stockar och vidja fast dessa vid de båda flottarna.

Igen bar det ut på floden, som vi kartlade ända från den punkt därifrån resan börjats. Vi hunno några verst framåt, och så mötte då en ny bråte, denna gång i en mindre fors. Denna bråte lyckades vi forcera efter åtskilliga timmars strängt arbete med yxor, spakar och trossar, hvarpå vi öfvernattade invid sorlande forsen. Löjtnanten och jag sofvo »på halfspänn» och purrade folket efter tre timmars hvila. Stackare, så de sågo ut! Började verkligen blifva alldeles eländiga och få brinnande ögon. Som vanligt dröjde det ej länge till nästa bråte. Här var det åter absolut stopp. Karlarne ville desertera, öfvergifva oss och gå till fots fram till byn Ust-Niem vid Niems inflöde i Vytschegda, som de trodde ligga på några mils håll därifrån, ehuru vi af kartan visste att det ej gärna kunde vara mindre än sex, hvilket vi emellertid ej vågade berätta för dem. Det var söndag, och de tyckte sig höra kyrkklockorna i Ust-Niem — men det bara surrade i deras hufvuden och skulle väl snart gå samma väg med oss. Nej, vi måste taga sönder flottarna och på nytt sammanfoga dem nedom bråten, det hjälpte sannerligen ej. Men när detta var verkställdt, var det redan sent på eftermiddagen. Karlarna ville ej färdas vidare, och ville tvinga oss att stanna också för att hvila ut en natt och sedan fortsätta tidigt följande morgon. Då emellertid provianten var i det allra närmaste förtärd och de ju måste inse att vi alla skulle svälta ihjäl, om vi ej fortast möjligt lyckades nå fram till människor, beslöts att löjtnanten, jag och Trafim skulle snabbast möjligt ensamma fara vidare utför floden, medan syrjanerna och Vassilij hvilade till tidigt följande morgon, då de borde skynda samma väg.

Vi hade farit knappt en verst rundt en landtunga, förrän en stor bråte igen mötte. Nu gällde det. Vi tre kunde ej forcera den, gingo rakt ej ut med den saken. Men fram

måste vi! Med tanke på folket, för hvilket vi ju stodo i moraliskt ansvar och att vi bara hade litet cacao och köttextrakt kvar, bestämde vi oss för att söka öfvertala Trafim att ensam skynda genom natt och dag fram till Ust-Niem för att skaffa proviant och friska arbetskrafter — men ej heller åt honom vågade vi anförtro huru lång väg ännu säkert återstod dit, antydde endast att det nog var ett godt stycke längre än syrjanerna trodde. En ensam person på en helt liten flotte kunde lättare taga sig fram än tre på en större, och vi läto honom förstå att det ju faktiskt här gällde allas våra lif. Vi lofvade honom hederlig vedergällning, och han åtog sig uppdraget. Han hjälpte oss att tillrusta nattläger på en sank udde, där vi skulle invänta de öfriga, sade farväl och började hugga virke till en ny flotte åt sig ensam. Under dånet från hans yxslag inne i skogen somnade vi.

Natten blef kall, och det var en obehaglig rå luft där vi lågo. Jag hade all möjlig möda att underhålla elden, som bara pyrde och mest bolmade rök på det sanka underlaget. Vi stego tidigt upp, tvättade oss i floden och soltorkade på flotten. Efter lång väntan kom Wassilij med syrjanerna. De borde hafva hvilat ut, men sågo ynkligt slöa ut i ögonen. Vår hejduk Wassilij, »som aldrig åtagit sig att arbeta, bara tt passa upp på oss», låg som en stor sofpåse öfver packningen på flotten. Han hade för öfrigt en ovanlig förmåga att sofva, pojken: han inte bara låg och sof, utan han också satt och stod och sof. Vi berättade om Trafims resa, och syrjanerna sågo belåtna ut. De måtte hafva trott att vi hade bröd undangömdt någonstans, ty de tiggde »njan» på nytt, ehuru vi i deras närvaro vändt ut och in på alla gudslånen.

Efter några timmars arbete hade vi slagit oss igenom bråten, där Lar ramlade i och fick ett duktigt kallbad, hvilket piggade upp honom och beredde oss alla ett godt skratt. Också den sturske och late Wassilij drumlade i floden under denna dag, något som var mycket nyttigt både för renhåll-

ningen och alla hans små rara husdjur. Vi skämtade alla med honom, men då blef han ond och grät af ilska och sade att det var Lars fel — på Lar skyllde alla när något gick på tok. En odräglig pojke, som till på köpet alltid höll med folket emot oss, hvarför vi misstänkte att han tog mutor. Och när han märkte att vi började anlita Andruschka i stället för att besvära »hans nåd hof- eller kommerserådet», tog han sig till att pina den lille syrjangossen på flerfaldiga sätt.

Under en ganska torftig omväxling med stora och små bråtar samt under ständigt arbete antingen med att rensa floden eller ock med att ro hade ännu en dag förflutit. Det led redan mot afton, men då nådde vi en bråte af högst respektabla dimensioner. Vid dess öfre timring låg Trafims flotte; han hade gått nedåt floden och byggt sig en ny. Syrjanerna voro slut. Lar, den äldste af dem, förde ordet och kom fram med en lång historia på syrjansk-rysk rotvälska, af hvilken vi förstodo att de voro alldeles utmattade och uthungrade, att de ej längre orkade arbeta med att rensa bråtar samt bygga eller släpa flottar, att vi gärna finge hugga sönder dem (syrjanerna) eller göra med dem hvad vi ville; men att de ej *orkade* längre. De talade nu ej ens om att till fots söka uppnå Ust-Niem, utan ville bara lägga sig och sofva från alltsammans och vänta på Trafim, som ju skulle komma till dem med mat, *med mat*, som en räddande ängel. Hvartill den förbindlige Wassilij fogade den anmärkningen, att vårt kosthåll möjligen kunde duga om man förut ätit en stadig middag, men att det var absolut omöjligt att arbeta med dylik föda som underlag. Nå, Wassilij öfveransträngde sig just ej, utan hade hela tiden haft det bäst af oss allesammans.

Ja, det var tråkigt det där, riktigt ordentligt bistert! Med lock och pock förmådde slutligen löjtnanten och jag, som ej vågade sätta allt hopp uteslutande till Trafims återkomst, syrjanerna att åt oss bygga två leksaksflottar, två små sammanvidjade lappar eller fasciner, hvardera med nöd bärande en

person. Vi ville nedåt älfven så långt och så fort som möjligt för att bringa hjälp åt folket och frälsa oss själfva. Arbetet med flottarna gick långsamt. Det hade bort vara afslutadt vid 10-tiden på kvällen, men vi fingo oupphörligt mana på eller väcka karlarna när de föllo i sömn. Mina händer voro bara som stora blodblåsor och jag ville därför ej taga aktiv del i förehafvandet, enär vi förmodligen snart skulle behöfva alla krafter. Vi väntade till klockan 3 på natten, men då styrdes flottarna intill vårt lägerställe. Löjtnanten satte sig på en bärrem med uniformskläder, jag på ett stycke pressenning ofvanpå det doftande silfvergranriset, med ryggen stödd mot en tom matsäckskorg. När man höll fötterna utsträckta, hade man vattnet en fot framom sig, och lika långt bakom ryggen. I början kändes det en smula kusligt att sitta där och balansera med den lilla paddeln, men snart gick det bra. Och solen gick upp så vacker, och vi prisade oss lyckliga att hafva kommit i väg. Värst var det med att flotten var nästan omöjlig att styra på grund af sin ganska liksidiga form och det starka strömdraget. Löjtnanten satt hög på sin tron och fortsatte kartritningen, och jag for främst. Rätt som det var kommo vi till en bråte, som likväl syntes ha en fullständigt klar ränna. Med mycken möda styrde jag dit, hvarunder jag blef genomblöt om ben och underkropp, och makade mig in i gluggen. Tätt efter kom löjtnanten, och när nu min flotte måste manövreras i passagen, törnade löjtnanten på min farkost, som därvid skar under en stock i bråten och fastnade på snedkant. Där satt jag nu midt i rännan med det brusande, iskalla vårvattnet spolande öfver kroppen ända upp till midjan, satt där godt och säkert. Vid hvarje rörelse jag gjorde med åran för att tränga min och löjtnantens flotte tillbaka skar farkosten alltmera under och kom jag djupare ner i vattnet. Oupphörligt höll det på att vicka omkull, men efter fem minuters arbete kom jag lös, genomisad intill ryggmärgen. Usch hvad jag var kall och

våt! Jag måtte också gjort en ganska ömklig figur, ty löjtnanten höll på att fördärfva sig af skratt.

Vi togo oss genast i land och gjorde upp eld. Också löjtnanten hade blifvit våt, men jag var värre: hade knappast en torr tråd på kroppen. Naken sysslade jag på strand med att torka paltorna. Och så styrde vi då ut igen och färdades omkring 5 verst utan vidare äfventyr, än att vi efter hand blefvo genomblöta igen. Löjtnanten hade nu sin oturstimma: han höll på att kantra och fick sin ekipering nedvätt. Strax därpå mötte en större bråte, hvarför vi hade dubbel anledning att söka land. Också här träffade vi Trafims flotte; det gladde oss att se spår efter honom.

Flottarna voro för tunga för oss. Vi stretade och drogo, men vi orkade ej få dem öfver bråten eller älfbacken. Heller ej räckte krafterna till att bygga nya flottar. Situationen började tillspetsa sig på ett ganska betänkligt sätt. Nu verkade vi absolut »förolyckad expedition»! Vi valde ut hvad vi måste lämna och surrade in detta i en pressenning, skrefvo våra adresser i en björk och reste årorna i strand med pilar inåt depôten. Och så återstod ej annat än att knoga och gå. Löjtnanten bar en del uniformspersedlar och kläder, jag i en väska cacaoburken med en dryg bottenfylla och en burk sur Liebigs köttextrakt, kaffepannan vid väskan och yxan öfver axeln. Det skulle varit bra att haft gevär också, men vi kunde ej föra något sådant på de små flottarna, ammunitionen skulle fördärfvats af väta och vi hade ej kunnat åtkomma hvad vi lyckats skjuta.

Det gällde nu att gå, gå *så länge vi orkade.* Svårast var det med att stränderna voro så ohyggligt sönderskurna af vårvattnet och dessutom snåriga. Vi fingo gå långa omvägar, höllo ibland på att villa bort oss från floden, vadade öfver sanka myrar och ängar och sund, trängde fram genom den med ung, spärrig silfvergran beväxta terrängen i strand. Efter flere timmars vandring sågo vi motsatta stranden höja

sig och tyckte oss se spår efter skogsarbeten. Flerstädes hade vi råkat märken efter lägereldar eller backvardar och till och med en tom krutkanister — alltsammans spår efter jägare, som under höstarna pläga genomströfva den villebrådsrika urskogen —, men här såg det ut att vara afverkadt. Var det möjligt, eller var det ett glesnadt brandfält? Bäst jag stod där och tittade, fick jag på älfbacken se något som liknade en kullstjälpt båt. Jo, det var en båt, alldeles säkert en båt! *Hurra,* då voro vi säkert räddade, här fanns en båt och förmodligen var floden här nedanför rensad för flottning af timmer, hvadan vi ej vidare behöfde befara några bråtar! Stumma tryckte vi i glad rörelse hvarandras händer.

På en mycket vinglig bråte, där till och med den lätte och vige löjtnanten gick ner sig, kommo vi öfver till andra stranden, funno en stor präktig båt, som var hålkad ur en enda trädstam och försedd med bord, förde den efter en god stunds ansträngningar ned till vattnet och kände oss räddade när vi kavat stucko ut i strömmen. Men att det bara var ett brandfält gick ej att bortresonera — men det gick heller ej, dess bättre, att komma ifrån att vi nu sutto i en båt. Och så gick det med rask fart nedåt floden, medan änderna skorrade omkring oss och svanar och gäss flögo alldeles öfver våra hufvuden. Några smärre timmerfästen mötte, men dessa höggo vi oss igenom, eller också lyckades vi baksa undan en stock eller par och slinka igenom. I mörkningen kommo vi till en stor bråte, den svåraste vi hittills sett. Vi orkade ej draga båten däröfver eller släpa fram den i strand.

Den värsta natt vi utstodo var natten på »Björnholmen». Vi voro utarbetade, och hvarenda lem värkte. Vi hade ej sofvit mer än några få timmar på nio dygn, stretat som galerslafvar, och en dof mattighet tog fatt i oss. Vi voro uthungrade, och det surrade för öronen som om machineriet ville gå sönder. Viljetensionen höll oss oppe — hade vi gifvit efter och låtit köttet taga sitt, skulle det varit ute med oss.

Det var en regnig kväll, oväderskväll. Ingenting hade vi med, som kunde gifva trefnad åt nattlägret — och löjtnanten var ingen beundrare af lifvet vid stockeld ens under hyggliga förhållanden. Jag fick anstränga mig af alla krafter för att hålla en eländig liten eld vid lif, så att vi kunde få litet värme. Och så stodo vi där lutade mot trädstammarna, ty marken var genomdränkt af vatten. Förbi af trötthet voro vi, öfvernervösa. Skogens alla djur voro på benen denna natt, och holmen med forsen och bråten måtte varit ett af deras vad- eller vattenställen. Oformliga skuggor lunkade alldeles intill lägerelden, nu skar ett gällt skri genom tystnaden, så kom ett doft rop, åter hördes ett ljud som om man huggit i ett träd någonstans strax bredvid — men endast ett matt eko besvarade vårt hallå. Aldrig har jag hört så många sällsamma läten i skogen som denna natt, men så voro vi också i den vildaste urskog man kan tänka sig. I gryningen kom göken med sina melankoliska toner, och då bröto vi upp till en ny dag efter en natt utan tillstymmelse till hvila.

Vi hade snarare blifvit skralare. Löjtnanten var likblek i ansiktet när vi gåfvo oss i väg till båten för att sätta öfver till andra land, som syntes bekvämare att gå. Under tiden iakttog jag en massa färska björntramp i mossan och spår efter hjortdjur. En mugg cacao med konjaksspets och fenacetin piggade emellertid upp gossen för en stund, men så störtade han i en mosse och förklarade snyftande att han vore slut, att han ej orkade gå längre. Herre Gud, hur skulle väl det här ändas! Inte hade jag själf några krafter till öfverlopps nu, men jag kunde alltid taga en god del af packningen och streta vidare — men det verkade förlamande att se sin följeslagare sjuk. Ty min vän var inte bara öfveransträngd, utan sjuk, hade en nervös magåkomma, som pinade honom. Och den gångna natten med allt bullret i skogen och de förbiskymtande djuren hade förstört honom, till på köpet när han ej fått någon hvila — han trodde sig haft hallucinationer och

varit på väg att bli galen. Efter en stunds rast kryade han emellertid till — men under denna stund nådde anfäktelsen mig. På flodbacken såg jag tydligt en stor och två mindre björnar, den större låg och de båda andra ströfvade omkring i närheten. Jag är ännu i dag säker på att detta ej var någon synvilla. Men det blef många till sist! I den dallrande rosenluften ofvan bråten såg jag fullt med björnar klättra på de redan i sig själfva skrämmande timmerstockarna, som voro formade till alla möjliga odjur. De klefvo sakta och betänksamt på slemmiga spänger, de ställde sig kappraka med en staf midt i forsen och stirrade på mig, som bara hade en yxa till värn i min värkande, blodsprängda hand. Därtill gökens evinnerliga låt, som till sist lät som klockringning, en snäppas skärande hvissling och ljud från alla kanter som om vi voro omgifna af folk. Det brände i ögonen och stack i kroppen. Och hela tiden hade vi båda förnimmelsen af att vi ej voro ensamma, utan att också de kvarlämnade befunno sig i vårt sällskap. Ödemarken är outrannsaklig och stor, förfärligt stor.

Man kände att det var ett af de stora och afgörande ögonblicken i ens lif, då allt småväsen måste sjunka som kulisser genom jorden och lämna rum för en koncentrerad viljeskapelse, född i vånda. Vid ett sådant tillfälle erfar man hur hela ens kropp genomkyles och hur man stelnar till, hvitnar i ansiktet, huru allt blodet rusar undan från hjärna till hjärta. Och hur man tycker sig ha skjutit en trollkula rätt in i hufvudet. Och så biter man ihop tänderna och går blindt på, det må bära eller brista. Döden och jag hade mött hvarandra tidigare ett tiotal gånger, men aldrig hade den gamle herrn sett så gränslöst hemsk ut som nu. Den här gången syntes han vilja göra sig ett nöje af att förlänga proceduren och riktigt pina sina offer, innan han brukade lien.

Vår vandring fortsattes i den sumpiga strandmarken, förbi nya bråtar och dess bättre med spår af Trafim på flere håll.

Men kusligt nog började floden att taga en annan riktning, som ej alls öfverensstämde med den Niem borde ha. Floden rann nu i nordostlig hufvudriktning, medan Niem enligt kartan borde rinna i västlig. Var då detta ej Niem, eller var det en flod som föll ut i Petschora eller Norra Ishafvet någonstans långt borta. Kanske var det en krökande inlandsflod, som först efter kolossala sträckor nådde ut till hafvet eller något hufvudvatten. Upptäckten kändes nedslående i högsta grad, men det kunde ju hända att kartorna voro oerhördt felaktiga. För att i möjligaste mån påskynda färden nedlade vi i strand ännu en depôt af allt vi möjligen kunde afvara och bundo en handduk som signal i en gran. Aldrig tänkte vi att vi mer skulle få återse dessa ting.

Under starkaste solhettan på förmiddagen sofvo vi i ett par buskar — jag med yxan tätt bredvid mig, ty jag hade fått klart för mig att vi hela tiden följdes af nyfikna björnar, som kanske kunde få lust att angripa oss. Det var ljufligt att domna af ett tag, och det kändes frestande att släppa efter och somna bort från alltsammans. Göken gol, skogen doftade, mossan var så mjuk, liljeväxternas rosetter började skjuta upp ur vissna gräset i strand, fåglarna sjöngo och vattnet sorlade — det skulle vara härligt att sluta det hela här ute i stora vildmarken, som skulle gömma en mer trofast än en kyrkogårdsgraf. Men man somnade i stället med intensiv föresats att snart vakna, ty vi hade det svältande manskapet att tänka på och ingen af oss stod allena i lifvet. Och när vi vaknade, drucko vi ett glas cacao hvar och knogade vidare.

Smala stigar löpte längs floden. Det var urskogens vilda djur som trampat dem, och de voro naturligtvis de enda vägar som funnos. De gingo mellan de lafbehängda tallarna och granarna i sumpmarken, de drogo in i snåren, stodo fram öfver gröna mossfält, där ruttna stammar knastrade sönder under stegen och stora, präktiga björnspår öfverallt syntes.

Här skulle just vara ett paradis för en jägare med ett par goda hundar och en säker kulbössa, här där björnar funnos i massa och där svanar och allehanda gåsarter seglade öfver ens hufvud. Men under nuvarande förhållanden kände vi oss verkligen allt annat än mordiska.

Denna dag vandrade vi ganska långt och till sent in på natten, då vi öfvernattade vid en stockeld. Hunger och trötthet generade oss ej längre, vi kände oss tomma och lätta och väl tillfreds. Vi gingo så mycket vi hunno, kunde ej mer. De sista matsmulorna vi hade vågade vi knappast röra, och när vi smakade något, kände vi att vi båda tyst manade hvarandra till snålhet. Vi föllo af i ansiktet, och ögonen lågo glanslösa långt in i skallen.

Tidigt följande morgon voro vi på fötter igen, slängde packningen på ryggen och pulsade fram längs strand. Djupa vikar skuro ofta in i landet, och medan vi kringgingo dessa när de ej kunde öfvervadas ropade vi emellanåt ett dånande *Trafim*, så att han ej skulle passera förbi medan vi voro borta från vattendraget. Stundom hörde vi liksom ljud af årslag eller samspråkande röster, stannade och lyssnade, men utan att något syntes till. Vi trängde mödosamt fram öfver en kolossal vidd, som fordom varit beväxt med granar och väldiga sibiriska lärkträd, men där skogselden härjat en del och en annan del vräkts omkull af någon hvirfvelvind. Stammarna lågo ännu på härs och tvärs öfver hvarandra och den starkt gräsbeväxta marken, och på vår vandring öfver denna rätt melankoliska terräng, där det blef för tungt att gå och klifva öfver hvarenda stam, togo vi oss helst fram på de gungande, sammanlöpande trädbryggorna med marken djupt under oss i dälder och sluttningar. Och vi vandrade vidare utmed floden, som nu fullt decideradt gick i hvad vi ville kalla en alldeles vansinnig kurs.

På middagen tyckte jag mig bestämdt höra människoröster nedåt strömmen, och vi stannade af och lyssnade som

många gånger förut. Vi väntade nämligen Trafim tillbaka från Ust-Niem nu närsomhelst, om nb. intet händt honom under vägen eller han några gånger försofvit sig. Jag var alldeles på det klara med att jag hörde rätt, men jag vågade ej säga det, enär våra öfverretade sinnen narrat oss så många gånger förut. Men se där — hurra — stakades på motsatta älfstranden en båt uppför floden. I stäfven stod den redlige Trafim, i aktern en oss obekant pojke. Nu lade de i land på vår strand, och vi rusade fram och tryckte deras händer utan att för den öfverväldigande rörelsen kunna säga eller göra annat på en lång stund. Trafim hade bröd, Trafim hade färsk gädda. Stockeld gjordes genast i ordning, och medan Trafim rensade och sköljde en fisk, fläkte upp och halstrade den på en käpp öfver elden, berättade han sina äfventyr för oss.

Han hade färdats genom dag och natt och ej unnat sig annan hvila än när han stod på flotten — och det var nog en ganska klen hvila. Omkring 15 nya flottar hade han måst bygga vid mötande storbråtar, och en gång hade han kantrat och endast med största ansträngning kunnat rädda sig på en stock i bråten. Hade han då omkommit, skulle det varit slut med oss alla. En jägare, som på hösten händelsevis ströfvade genom skogen, skulle träffat den ihjälsvultne Wassilij och syrjanerna vid lägret, de båda depôterna och oss själfva, som snart ej kunnat taga oss fram längre på grund af mötande breda bifloder, hvilka våra krafter nog ej tillåtit oss att sätta öfver. Omkring 20 verst nedom den punkt där vi nu befunno oss hade Trafim på sin resa fått se ett fiskaretält, eller en s. k. balagan. Det hela såg ej alls ut som Wytschegdaborna brukade hafva det. Han gick i land, hälsade på folket — en lång fiskare, som vi framdeles skulle få göra personlig bekantskap med, och dennes sextonårige son. Nu erfor han till sin häpnad att det ej var Niem, utan *Berezovka,* som genom systemet Vyscherka, Kolva, Kama och Volga rinner åt Kaspiska hafvet, medan vi skulle ut till

Hvita hafvet vid Archangelsk. Niem löpte omkring 20 verst väster om balaganen, men fanns ej till där vi kommit fram. När Trafim berättade hur det såg ut på de ryska specialkartorna, förklarade fiskaren, att ritningens öfre arm var Berezovka, som sedan fortsatte sin väg nedåt de stora kommunikationslederna, att svängen åt väster ej fanns till, var falsk och konstruerad hemma på kammaren af kartograferna och att Niem rann upp långt sydligare. Ryssarna hade till en enda ritat ihop två floder som gingo åt diametralt motsatta håll. Och det äfventyret hade hållit på att kosta oss alla lifvet!

Trafim hade haft mycket svårt att förmå fiskaren att lämna oss undsättning. Fiskaren, som var från en enstaka gård vid en kanal omkring 5 verst fågelvägen österut och i år för första gången frestade denna plats, dit han hade omkring 25 verst från sin båthamn vid Berezovka, behöfde sin son till hjälp, ville ej släppa honom. Själf kunde han ej fara, ty han måste salta gädda. Trafim kunde fara vidare till närmaste by eller handelsfaktoriet, som låg omkring 60 verst nedom balaganen, och skaffa folk därifrån. Men när Trafim förklarade situationen och utlofvade hederlig vedergällning, fick han låna båten och pojken, fick gädda och bröd och skyndade så till vår undsättning. Nu hade de dragit den lätta snipan öfver och förbi tretton bråtar. Bakom bråten n:r 13 skulle balaganen finnas. Också starosten i Poscheg och den finska herrn hade föregående vinter kommit till Berezovka i stället för till Niem, det var alldeles tydligt.

Han såg eländig ut, stackars Trafim. Hans mörka ögon brunno långt inne i det utmärglade ansiktet, och i hela hans sätt röjdes något feberaktigt och öfveransträngdt. Vi tackade honom varmt för all hans käckhet, tackade honom varmt upprepade gånger och gåfvo honom stante pede ett hederligt extra-honorar. Vi kände och erkände honom villigt såsom räddare af manskapets och våra lif. Nu berättade vi om

båten vid »Björnholmen», om depôterna och vår väg. Vi ville taga den lätta snipan med oss nedför floden, då vi behöfde hvila ut i balaganen; Trafim och pojken finge gå fram till Björnholmen och där taga den stora båt, vi måst öfvergifva, och fortsätta i denna till syrjanerna och Wassilij.

Efter omkring en halftimmes rast var allting klart, karlarna på väg uppåt floden och vi i båten ute på strömmen. Vi hade tagit med oss några brödkanter i en näsduk, blötte dessa i vatten och förtärde dem med god smak. Det var en lätt och treflig flatbottnad snipa, äfven denna bränd och hålkad ur en trädstam, och den gled snabbt framåt. Bäst som vi foro, varseblefvo vi en björn som stod och betraktade oss från den strand, där vi vandrat — säkerligen en af de björnar, som hela tiden följde vår kosa. Löjtnanten sporde med ett matt leende: »skulle du piffat till den, om vi haft bössa med?»

»Ja, naturligtvis!»

Vi drogo båten öfver några mindre bråtar och öfvernattade på en öppen brandhed, där det fanns godt om bränsle och tjärrötter, som voro lätta att draga upp ur sanden. Här skulle vi väl lyckas hålla björnarna på respektabelt håll ifrån oss. Och vi underhöllo hela natten ett flammande bål.

Tidigt på morgonen vandrade vi ned till strand, sköto ut båten och gåfvo oss iväg. Men denna dag fingo vi ett styft arbete, som höll på att alldeles fördärfva oss i vår skrala kondition. Bråtarna voro stora och svåra, vi fingo draga båten långa vägar öfver oländiga stränder eller öfver vingliga bråtar, där både vi och båten kunnat gå förlorade. Vi foro förbi breda sund och ett par större bifloder, öfver hvilka vi väl aldrig skulle lyckats komma om vi fortfarande varit stadda på vandring och Trafim ej kommit till vår undsättning. På förmiddagen hade vi ändtligen passerat bråten n:r 13 och väntade nu att när som helst finna balaganen. Och vi tittade uppmärksamt, men fåfängt. Nu kommo vi

till en stor bråte i två afdelningar, och Trafims flotte låg på dess öfre ända uppåt älfven. Då vi ej kunde upptäcka att båten dragits öfver denna bråte eller i strand på någondera sidan, förmodade vi, att Trafim härifrån gått till fots fram till balaganen och att båten legat här. För att söka få tag i balaganen gick jag och recognoscerade i en gränslöst svår terräng, där jag flere gånger klef ner mig och höll på att bryta af benen. Under tiden skulle löjtnanten hvila. En stig löpte längs strand, men det var som vanligt endast en djurstig. Jag gick drygt en fjärdingsväg och nådde då en ny bråte, men såg ej till någon balagan. Karlarna hade räknat fel, eller också hade de bara räknat de större bråtarna. När jag återvände, fann jag ett björnspår stå i stigen. Efter hand kom också ett bakspår in. Björnen hade följt mig på vandringen, vändt och sedan gått ett stycke framför mig. Jag höll den krumböjda, slöa yxan färdig om det skulle gälla, och hade nära till revolvern i byxfickan. Då jag kom fram till löjtnanten, låg denne och sof mot en mossig stubbe, och rundt omkring honom stodo björnspår. Björnen hade tydligen stått och betraktat min vän — han var inte van vid uniformer i urskogen.

Ja, här var intet annat att göra än släpa båten öfver den ganska tråkiga bråten. Komna till midten af första afdelningen, sågo vi spår efter borthuggna grenar, hvaraf vi kunde förstå att båten nyligen passerat samma väg. Den andra afdelningen kunde ej klaras annorlunda än genom att draga båten i den branta, skogiga flodstranden. Jag lindade trossen rundt kroppen och drog så mycket jag orkade, lötjnanten sköt på med grepp i bord och spant. Vi voro bra slut när vi hade båten i vatten igen, och jag kunde med möda räta ut fingrarna på mina sönderrifna och blodsprängda händer, som ömmade vid minsta beröring. Ännu återstod det att kämpa med ett par duktiga bråtar, innan vi varsnade ryssjor stå utspända i vattnet. Nu var balaganen säkert ej aflägsen, nu

skulle vi ändtligen få pusta ut! Och verkligen, strax invid en riktig jättebråte — för resten den sista i älfven, sedan vi hunnit passera ett femtital — syntes ett enkelt, öppet tält stå uppspändt. Ännu rök det ur en stubbe på eldstället, men någon människa syntes ej till. Nå, fiskaren var väl ute hos sina gäddor och skulle nog snart komma igen. Ett björnspjut stod rest invid tältet, i tunnor och kaggar förvarades salta, fläkta gäddor och rensad gäddrom. Vi lade oss att sofva på flodbacken i den varma, härliga vårsolen.

När vi vaknade, var det redan sent på eftermiddagen. Fiskaren hade ej återkommit, men han komme väl så småningom. Fördömdt att vi anländt till balaganen kort efter att den öfvergifvits! Vi togo ett grofsaltadt gäddlik och stekte det på stockeldsglöden, åto därtill en smula gäddrom och vårt sura bröd. Sedan lade vi oss ner på några säckar, som tjänade fiskaren och hans son till bädd.

När ingen människa syntes till vid vårt uppvaknande i dagbräckningen drogo vi båten öfver näset förbi bråten och fortsatte nedåt floden. Vi hoppades träffa fiskaren på vägen och visste i hvarje fall säkert att vi hade folk vid faktoriet på 60 kilometers afstånd. Vi voro båda sjuka och ynkliga. Det kändes som om jag ej hade någon lifsvärme kvar i kroppen, och jag måste skofla fram snipan med anlitande af alla mina krafter för att ej tänderna skulle skallra i munnen. Först efter $1^1/_2$ mil eller så blef jag varm, men då började också tröttheten taga ut sin rätt. Det var visst värre med löjtnanten, ty han kräktes oupphörligt — bara galla, och var gulhvit i ansiktet. Det sura brödet hade visst fullbordat ödeläggelsen af vännens mage. Älfven blef bredare och strömmen lugnare, men ännu gick det med god fart framåt.

Efter omkring $2^1/_2$ mils färd kommo vi till en plats, där skogsafverkningar tydligen egt rum. Timmerkojor och stallar lågo på flodbacken, grofva stubbar syntes i strand. Ah, där satt ju en karl och sysslade med något arbete. Vi

styrde mot land, drogo upp båten och hälsade på mannen. Det var ingen annan än den förrymde fiskaren, båtens egare, som satt här och rensade en massa fisk. Vi bådo honom att föra oss till faktoriet. Nej, det ville han på inga villkor. Ville han föra oss till sitt hem då? Ja, det kunde han ju göra, men dit var det en mil att gå, och först måste han rensa sina gäddor. Löjtnanten var så sjuk, att vi måste säga honom, att vi ögonblickligen måste i väg till hans gård, att vi hederligt ville betala all fisken och honom själf för mödan. Han tittade ett tag undrande på oss — såg väl hur pass slut vi voro och jakade ändtligen. Men med löjtnanten var det så illa beställdt, att han endast med uppbjudande af all sin energi kunde taga sig fram. Och han var alldeles genomfrusen trots den stekande vårvärmen. Liksom jag nyss. Åter en gång störtade han, snyftande, talade om hemmet och Helsingfors — åh, hvad det var gränslöst sorgligt! Och den obehaglige fiskaren satt bara och sneglade på oss med sina ljusa, vattniga gäddögon. Det var endast med yttersta ansträngning vi genom djupa furumoar och öfver sanka mossar nådde fram till den 6 verst eller km. aflägsna kanalen, öfver hvilken vi gingo på smärta björkstammar.

I kanalen lågo flere stora barkasser, och ett brokigt lif rådde på dess stränder. Man höll just på att lasta handelsvaror på foror, som skulle gå fram till Petschora och bytesmarknaden vid Jakschinskaja Pristan. Af gunst och nåd fingo vi sätta oss på en fora och åka på idel kafvelbroar fram till fiskarens gård omkring 5 verst därifrån. Trots den förfärliga skakningen somnade jag af oupphörligt och hade ramlat i backen flere gånger om man ej väckt eller räddat mig. Krafterna voro bra nog slut nu — och nu kom reaktionen, sedan viljespänningen lagt sig.

I gården fingo vi hvila i den af kakerlackor öfverfyllda kammaren. Vi lågo på väggfasta träbänkar, men det gick lika bra att sofva ändå. Och man gaf oss till lifs hvad som

fanns: te, ägg och det vanliga sura brödet, som vi dock ej mer vågade oss på. Vid handelsfaktoriet nere vid Vyscherka träffade vi följande dag Trafim, syrjanerna och Wassilij. När vi kommo dit, sutto de alla vid ett stort bord med en samovar och präktiga brödbullar omkring sig. De höggo in som vilda djur på maten, visade sina hvita tänder och sade förtjust skrattande: hljeba jestj (det finns bröd!). Ja, nu fingo de ändtligen sitt kära bröd, de stackarena, som svultit i tre dygn och liksom vi haft just ingenting att äta, just ingen hvila men däremot så mycket mera möda under den 13 dagar långa färden genom stora öde urskogen.

Och nu voro vi alla lyckligt räddade, hvilket var mer än löjtnanten och jag innerst inne vågat tro någonsin skulle blifva fallet.

Vinterkväll i Torne.

Det var tjugonde dagen det snöade — sedan fortsatte det i ännu tjugu. Gubben Bore hade slagit ett rekord: ingen människa kunde minnas så mycket snö på en gång. I skogen bredde sig det hvita täcket ett par alnar djupt, dolde timmerbråtar och stormvräkta träd; längs landsvägen reste sig plogkarmen så hög, att man kände sig som en råtta i ett dike eller något ännu mindre. Hästarna sleto ondt med besked, fingo beständigt gå upp nyspår. Snön bräckte under medarna, det var som att åka öfver bolstrar och madrassar. Mestadels gick det fot för fot, och ändå lackade svetten af de arma djuren. Svårt var det att vara resenär, men det var alldeles säkert värre att vara häst! Emellertid står en finnkamp ut med bra mycket, innan han ger sig. —

I Torne en kväll i mars. Hela staden med sina små gula och grå trähus ligger bäddad i snö, verkande nästan som en handelsplats på Grönland. Midt på gatan slingrar en halft igenyrd plogning, på sidan stödja drifvorna mot husen i konturer à la högfjäll och vågsvall. Snön rycker med en djärf anfallslinie ända upp mot tredje rutan i fönstren. Genom de fria rutorna silar ljus öfver snöns fästningsverk.

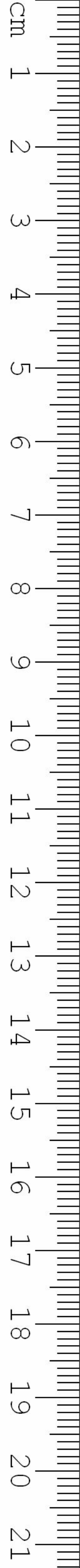
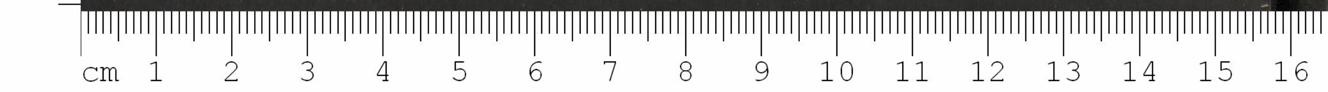
Månen står högt på himlen — en blek, frostgul skära — och flingorna komma svirrande, en efter annan, i silfverglans. Nu i vinterkvällen gifver Torne, där det ligger insnöadt och stilla, mer än eljest intrycket af en sagostad, en sömndrucken stad som drömmer minnena från förr och undergifvet reflekterar öfver stora och små sorger. Lifvet ligger fruset och stängdt, tankarna dväljas i trånga kamrar, omgärdade af vinterdrifvor. Allting domnar i den långa vintern utan sol, initiativ och arbetslust slappas, och typen är en hvithårig matrona med skruflockar vid öronen, sofvande i sin ländstol och med en sofvande katt i knä. Men en dag skall det bli vår, och skaren på snövidderna skall gnistra och brinna för flödande sol. Då vakna de sofvande och börja bortkommet att röra och räta på sig, pröfva barnsteg ut i det unga året, som vid högsommartid skall bringa alla sol både natt och dag och hela dygnet igenom. Vi äro som små svängande korn i världsalltet: när vi passera den döda punkten, ligger allting i dvala hos oss; men när vi få fart ut i rymden stegras lifsenergien och samtidigt våra fysiska och psykiska krafter. Också vi med vår vaka och sömn, lif och död, äro åskådningsmaterial för studium af den lagbundna kretsgång som all naturen genomlöper och på hvars vågkrön utvecklingen bäres. Vårt lif, vår gärning, faller inom de naturliga och andliga motsvarigheternas ram.

Isvoschtschikarna i staden stå med sina slädar längs en hufvudgata. Nu kommer en vandrare klifvande i snön, och isvoschtschiken stoppar undan brännvinsflaskan i fårskinnspälsen.

Var god och låt mig få skjutsa skriks det rundt om. Som det just ej är något promenadväder och som sagdt hela staden sofver, slänger jag mig i första bästa släde. Isvoschtschiken rycker och sliter i tömmarna, låter sin piska hvina, svär och gormar. Så bär det i väg öfver en arm af Torneälfven, där snön yr fram öfver isen.

Rätt som det är får jag ljuset af en lanterna rätt i ögonen på mig och ser några skuggor rusa fram mot släden. Ah, ett öfverfall! »Var så god och stig ur, vi äro tullvaktbetjänte.» Jag stoppar revolvern tillbaka i byxfickan och hoppar lydigt ur den varma fällen — strunt till äfventyr! — medan karlarne vända ut och in på bagage och sits. Den gången fingo de emellertid intet, ty jag förde ej kontraband. Några minuter efteråt befann jag mig i Haparanda.

II. I pulka och forsbåt.

Min första långfärd efter ren.

Det var i *Pajala*, min första boplats i nordanland, 18 mil ofvan Haparanda. Vid Kengis' gamla bruk nedom kyrkbyn hade det i december månad varit stor vintermarknad, och lapparne hade åtskilligt att berätta om trakterna uppe vid riksgränsen, de vilda norska högfjällen och de året rundt öppna fjordarna. Min längtan hade redan någon tid stått dit öfver, och som jag på vintern ej hade så mycket arbete och ej alltför mycket komme att sakna supandet och dobblet i kyrkbyn, beslöt jag att vid första tillfälle företaga en färd till norska kusten. I början af januari for jag på ett bröllop till Niemis 10 mil nedåt Torneälfven, fick vid hemkomsten influensa och måste lägga mig till sängs ett par dagar. Doktorn och jag hade gjort upp ressällskap till Karesuando, och han var hygglig och väntade på mig en dag. Men så måste han fara för att i rätt tid hinna fram till tinget och sina väntande patienter, och då följde jag med. Jag hade visserligen fortfarande feber, och doktorn förbjöd mig i kraft af sin vetenskap att resa — men han kunde inte hindra att jag följde honom med pulka och ren, medan han själf satt bekvämt instufvad i vargskinnspäls i sin långrisla. Jag finge ju i hvarje fall skylla mig själf.

Det var den 14 januari 1890. Och nu bar det norrut på sedan sommarens och höstens ströftåg kända vägar öfver Autiomes till Kaunisvaara. Åtminstone i början visste jag ej stort till mig, ty det pressade kroppen att under feber och

i varm lappdräkt arbeta med den bångstyriga renen. Jag hade en präktig lappmudd och där ofvanpå en björnskinnskrage kring hals och axlar. Ramarna hängde ned på bröstet, och klorna klingade mot hvarann som svaga klockor. Renen kastade åt sidan in i skogen när en höskrinda mötte, och badande i svett nådde jag landsvägen. Efter hand gick allt lugnt och bra som sig vederborde, och jag blef kryare ju längre vi hunno bort i marken. Det var en mörk och mulen dag, ganska kallt och en smula yrväder. Skogen stod nedsnöad, och vägen löpte fram mellan höga snövallar. På myrarne stack en och annan djärgbjörkgren upp sina vissna, knöliga armar ur det hvita täcket, och ripornas trassliga spår mellan buskarna bildade ett egendomligt spetsbroderi. Ur en martall sjöng någon fågel en monoton, långdragen låt, men eljest var allting tyst och högtidligt, äkta högnordisk vinterskog.

Nu körde vi ner på Torneälfven vid *Autiomes*. Det gick i galopp utför älfbacken, ty renens ben stöttes af pulkan. Snö yrde massvis in i det vingliga fordonet. I stäfven, där jag hade packningen inremmad i en oljeduk, låg redan en hel drifva. Renen sprang med högburet, vaggande hufvud och skygga glimtar i ögonen — men på isen lugnade den sig, började flämta och hössja, nappade ibland åt sig en mun snö. Det är alltid intressant att köra med ren, ett djur som förblir halfvildt och en smula oberäkneligt. Hela färden dirigeras med tillhjälp af en enda, i grimman fastgjord töm. Öfver frusna bäckar nådde vi *Kaunisvaara,* men där gjorde renen ett tvärt afhopp från vägen och skulle nödvändigt in till den skötarelapp, som fostrat den. Men jag fick bukt på djuret efter en ringdans i drifvorna.

I Kaunisvaara öfvernattade vi efter ett parti vira med en sågverksinspektor och en skotsk kemist från Gellivare. Också denne senare var ute på vintersport, men han hade ej tid att följa mig till Norge. På morgonen fortsatte vi fram

till *Kihlangi* vid Muonio älf, 2,9 mil på 7 timmar, en odrägligt långsam resa. Vägen passerade nakna sankmyrar, som nu lågo som ändlösa snöhaf. Det var godt om snö och gick ynkligt framåt. Vid faktoriet *Polhem* på svenska sidan satte vi öfver älfven till *finska* gästgifvargården i *Kihlangi* och lade beslag på de båda sängarna i »kammaren». Men det var intet lätt göra att slippa dit, och vi fingo kl. 11 på kvällen i kolmörkret söka efter spår i det igenyrda snötäcket, innan vi läto det gå på måfå öfver till andra strand och öfver de branta älfbackarna där. Skönt var det att kränga af sig björnkrage och lappmudd och få tvätta sig ren med ett stycke rysstvål, en ordentlig tärning med omkring 4 tums sida. Den gulbruna tvålen luktar som såpa och löddrar först efter ett halft dagsverke.

Följande dag fortsatte vi resan på älfven. Drifvor med hårdt packad yrsnö täckte isspeglarna, som dock glimtade fram här och där. Flerstädes måste vi söka upp på stränderna för att undgå vakar, där älfven gick öppen på grund af strömsättningen. Djupet stod så mörkt mot den hvita snön, och vattnet sorlade mot isvallarnes kanter. Isen var där högt upplyftad, liksom öfver stenar i strand, och tunna ishinnor sträckte sig från sidorna för att en riktig kölddag fjättra det fria flödet. Björkarna dekorerade med bågiga, froststyfva grenar, tecknade som fina alger mot fonden af granskogens breda kontur och mörkare färgton. Från *Taipalensuu* eller *Muonionalusta* foro vi landsvägen på svenska sidan förbi Muonioforsen 9 kilometer till *Muoniovaara*. Alla fjällen, dem jag under sommaren skådat i så förtjusande belysning, voro fullständigt skymda i det mulna vädret. I den vänliga gården fanns en gäst från Finland, en forstmästare W., som sjöng tungsinta, vackra folkvisor till ett orgelharmonium.

Doktorns hund Skuolffe — det är uttydt fjälluggla — var mycket intresserad af alla fåglar och spår i snön. Det var också »huue-mettä» (disig-luftsskog) idag, och fågeln gjorde

sig ingen brådska. Sådana dagar äro bäst för skytte, ty då sitter tjädern lugn på topp. Skuolffe gjorde för öfrigt skäl för sitt namn: en präktig, långhårig lapphund, som sedermera fått både silfvermedalj och hederspris på hundutställningar, väsentligen hvit men med ljust lefverbruna öron och samma färg vid roten till den rikt plymagerade svansen. Mellan tårna hade den långa, stripiga hårfransar. Nästan i ett kör skällde den under hela vår färd.

Vi fortsatte på finska sidan till *Yli-Muonio*, *Kätkesuando* och *Palojoki*, det senare ett litet mycket dåligt gästgifveri med en bit af en bykgryta till spiselhäll i kammaren. Det var omkring — 28° Cels. men i pulkan och i lappsk nomaddräkt håller man sig alltid varm. Skogen var dvärgväxt, hela slätter voro betäckta med vide, där riporna i snön dragit långa, tandade spårband, liknande ryggteckningen på en huggorm. Vägen öfver de oerhörda myrarne var utprickad med snedt inställda gärdsel och ruskor. I den täta kölddimman öfverdrogs allting med rimfrost: häst och ren, slädfäll och lappmudd, skägg och hår. Vägen var hårdt tillkörd, och det lät som när gässen draga söderut på hösten. Nära Palojoki blef terrängen alltmer kuperad. Ett och annat bärg började få naken »laki», topp. Nu gick stora körvägen ut på älfven och in på svenskt område förbi *Kuttainen* till Karesuando. Vi inträffade här, i Sveriges nordligaste kyrkby, klockan tio på kvällen dagen innan vintertinget skulle taga sin början.

*

Karesuando kyrkby (finnarnes Kaaressuvanto, lapparnes Garasavvo, norrmännens Karasuando) ligger på en landtunga som skjuter ut i Muonio gränsälfs öfra lopp helt nära inflödet af Lätäseno. Den är hufvudort inom Enontekis socken, som är den nordligaste, 58 kvadratnymil stora kommunen inom Torne vidsträckta, särdeles glest befolkade lappmark. Ett

från alla större platser mera afstängdt läge än detta Karesuando har, kan väl knappast låta sig tänkas: till Gellivare 21 mil, till Skibotten vid Lyngenfjorden 17,6 mil, till Pajala omkring 20 och till Haparanda 40 mil. Anmärkas bör nu också, att till Karesuando ingen slags ordentlig sommarväg, ej ens en gångstig leder, hvarför man nämnda årstid är hänvisad till att färdas i forsbåt på älfvarna, där blott styrmännens skicklighet och pålitlighet möjliggöra en resa utan förlust af farkost, last och människolif, medan man åter vintertiden får köra med häst, om och så långt dylikt kan ske, eller eljest som regel i pulka efter ren. Till följd af denna aflägsenhet från handelsorterna — ett förhållande som emellertid väsentligt förbättras genom inrättande af järnvägen förbi Torne träsk — ligger i öppen dag huru dyra alla lifsförnödenheter måste blifva, som transporteras till Karesuando. Sommartiden beräknas t. ex. frakten för en säck mjöl på Muonio älf till 50 öre pr mil, hvadan det redan i Pajala dyrt köpta mjölet i i Karesuando betingar ytterligare 8 kronor för säck. Vintertiden kan man köpa mjölet litet billigare på några andra håll och behöfver då i fraktafgift från Skibotten eller Gellivare betala »endast» 5 kr. för hvarje säck.

Befolkningen här uppe, som utgöres af omkring 1,300 personer, består så godt som uteslutande af lappar och finnar, bland hvilka det lappska elementet är afgjordt öfvervägande eller vid pass 70 procent af hela folkstocken. Dessa sockens invånare äro dels nomadiserande (fjällappar), dels fast boende (lappar och finnar), hvarförutom här som eljest öfverallt finnes en till ett hundratal individer uppgående pariasklass, »tiggarlappar», ofta nog en gång välburgna nomadlappar, som genom allehanda vidrigheter förlorat sin dem anvisade existenskälla, renhjordarna. Gränsespärrningen mot Finland och det årligen återkommande bråket med norska nybyggare äro ofta grund till en fri fjällapps degradering till träl åt andra. De bofastes kommunalutskylder betalas med 10 kr pr bevill-

ningskrona och pastoralierna med 1 krona 27 öre för hvarje hemmansfyrk. Lappskatten utgår med 77 öre till kommunen och 21 öre till pastor för hvarje tiotal af den taxerade renmängden.

Den nomadiserande lappen är i kampen för oberoende och bärgning hänvisad till renen, hans bundsförvant under friluftslifvet i fjällmarkens bistra klimat. De lappska traditionerna har denne fjällman bäst vetat uppehålla, ty har lappen en gång ändrat lefnadssätt och satt bo under sotad ås af mera primitiv eller bättre beskaffenhet, är han med detsamma blifven en helt annan människa. Fjällappen är sin nations kärna och berömmelse, i intellektuellt afseende lika gynnsamt utrustad som både svensk, finne och norrman, hvilka han, där han får vara helt sig själf, ofta vida öfverträffar i ursprungligt, sundt omdöme, förmåga att reda sig och god, moralisk vandel. Genom vårflyttningarna till och sommarvistelsen vid norska ishafskusten (Tromsö amt) kommer han ut i en hel del andra förhållanden än i hemorten och i beröring med främlingar från alla möjliiga länder, hvilket alltid måste skärpa blicken och gifva en viss lifserfarenhet. Här nere vid fjordarna och fiskeplatserna knyter han också handelsförbindelser för att afyttra renkött och hudar och uppköpa torsk, som han sedan i sin ordning med god förtjänst säljer åt de fastboende i hembygden eller på marknaderna i öfre Norrbotten. Det fria, obundna vandringslifvet i ensliga vildmarken, som fjällappen älskar med hela sin håg, har tryckt sin omisskänneliga prägel på såväl hans yttre som inre jag. Ärlighet i affärer, pålitlighet i aftal, nykterhet, sedlighet, uthållighet och ordentlighet äro dygder som utmärka honom. Denne nomadlapp är, som sagdt, helt och hållet beroende af sin renskötsel, med hvars lyckliga eller vidriga resultat han står eller stupar. Finner hans hjord otillräckligt bete eller om den, därest »flen» (isskorpa) bildats mellan den lafbeväxta betesgrunden och de djupa snödrifvorna, ej alls kan tillgodo-

göra sig detta, om de späda kalfvarna omkomma under vårens frostnätter eller vid öfvervadandet af älfvar, om vargflockarna skingra och rifva hans djur trots trägen vakthållning eller de jaga dem nedför stupande fjällbranter, om en stor del af »renmakten», af hans lefvande välstånd går förlorad genom snöskred i fjället, då går också nomadlappen snart under såsom sådan och blir en stackars nybyggare, som föga har att sätta bo med, eller blir inhysing och tiggare, han den fordom frie och själfrådige.

Flere af fjällapparne i Karesuando äro ganska förmögna — den rikaste, Anders Larsson Blind af Köngämävuoma byalag, har omkring 1,000 renar och antages kunna lägga af närmare 1,500 kronor årligen. Postsparbanken i kyrkobyn och Tromsö bank äro de ränteanstalter, till hvilka karesuandolappen anförtror de penningar, som han ej för tillfället behöfver — han torde nu endast undantagsvis gräfva ner dem i ett kopparskrin i fjället, såsom förr skedde.

Hvad de bofasta angår, är lappmarksbonden — om man får eufemistiskt så kalla honom — här uppe hufvudsakligast hänvisad till boskapsskötsel, enär odlingen af det likväl så härdiga kornet måste upphöra vid Idivuoma och Saivomuotka i söder om Karesuando kyrkby. Dessutom ingå djurfångst (tillfälligtvis också jakt på rofdjur och gäss) samt fiske som ingalunda oviktiga förvärfskällor, medan däremot skogs- och bärgsbruk ej alls här drifvas, om också flere högst afsevärda mineralfyndigheter blifvit anträffade. Hvarje bofast är äfven egare af ett mindre antal renar, hvilka sommartiden vanligen äro utackorderade till fjällapparne och på vintern få tjänstgöra som dragare framme vid gården. Det gräs (mestadels starrarter), som i Enontekis socken af de fastboende inbärgas på myrar, holmar och vid älfstränder, är emellertid ej på långt när samma värderika, ymniga och kraftiga foder som de helgräs och örter, hvilka i Torne älfdal frodas på slåtterängar, öar och lindor. Till följe däraf måste under loppet af den

långa vintern höet i regel uppblandas med mossa, lafvar från de marvuxna granarna, friskt eller skämdt fiskafskräde och kreatursspillning, hvilket alltsammans kokas i en pannmur, som tronar i den låga, mörka ladugården, hvarefter den osmakliga anrättningen afsvalnad serveras åt de småväxta fjällkorna. I nödår »svältfödas» djuren med häst- och nötkreatursspillning, björk- och tallris, moss- och lafarter, latrin och annat mera, som måste tillgripas. Att koka eller »dojda» maten åt djuren är allmänt brukligt i öfre Norrland. Till och med i Nederkaliks vid kusten kokas födan: vid middagen serveras kokadt, bättre hö i ämbar med salt öfver den afsvalnade anrättning, som djuren älska. En af de fattiga nybyggarnas bästa inkomster är att vid marknaderna i det norska Skibotten försälja smör, »kvänsmör», som forslas dit med fjällapparnas renrajder. Den fastboende allmogen brukar vidare på senhösten och förvintern i »flakar» (slagstockar) och snaror fånga en massa ripor, som sedermera försäljas på novembermarknaden i Skibotten. I vanliga fall plägar man från Enontekis till Norge exportera omkring 30,000 st. af denna för öfrigt helt vanskliga affärsvara, som i fruset skick betingar 30 à 40 öre pr fågel, men som däremot upptinad af under marknaden inträffande blidväder knappast kan afyttras. I älfvar och bäckar brukar en stundom betydande fångst göras af sik, harr, gädda och laxöring. De vid fjällträsken boende fiska jämväl genom notdragning rikligt med sik och mört, hvilket för dem jämte den sura piimämjölken är en viktig vinterföda. Frusen lappmarkssik, fet och präktig som den är, är dessutom en stående och efterfrågad handelsartikel på marknaderna i öfre Norrbotten, där den gäller 2,50 à 3 kronor pr lispund.

Självfva kyrkbyn är belägen på omkring 68° 30′ longitud, alltså ett godt stycke norr om polcirkeln. En vy däraf är ganska tilltalande med den ståtliga, af staten uppbyggda länsmansgården, de många små finnpörtena och kyrkan, som under den härliga arktiska sommaren med dess 6 veckors

midnattssol speglar sig i sorlande Muonioälfven. Kälen går härstädes aldrig fullständigt ur marken, utan träffar man högsommartiden den beständigt frusna grunden på omkring 1 alns djup under jordytan. Också i Pajala och Tärendö finnas på sina håll dylika eviga köldgrufvor. Här i Karesuando har den för upplysning och moralitet i hela Lappland missionerande prästmannen Lars Levi Læstadius tillbragt en god del af sitt välsignelserika lif, och den som någon gång gästar kyrkbyn kan på bladen i de gamla kyrkböckerna finna åtskilliga växtbeskrifningar på latin. Den tiden spredos härifrån den uppe i fjällöknen undangömda svenska utposten vid tsarrikets gräns värdefulla meddelanden i etnografiska, kulturhistoriska, botaniska och zoologiska frågor ut öfver hela den civiliserade världen.

Finnpörtena i byn erbjuda ett intressant studium. Genom den af väldiga snödrifvor inramade ingången kommer man till en förstuga, där vi borsta renskinnspeskarna fria från snö och där skidor, seldon till renarna, snöskor, en trafve björkpinnar från vedkasten, lodbössor och annat mer finnes att skåda. Sedan lyfta vi upp dörrklinkan eller draga undan regeln af trä och träda in i det egentliga, stora finnpörtet, hvarest spiselmuren upptager ett kolossalt utrymme. Boningen är låg med fria, nedrökta vasar, svartnade, nakna långväggar och långbänkar utmed dessa. Bohaget är mycket enkelt: ett omåladt, fettglänsande bord och några kubbstolar, en säng med renhudar och halmläger, träskålar och bunkar, vid härden en järngryta på ledstång. Öfver taksparrarna äro lagda långa spett, hvarpå allt möjligt finnes hängdt eller lagdt: skidor, pertor, slöjdbjörk, råa, ut- och invända hudar, torkande renskinnsbrokor, knippor med skohö och några krumma kakor hålbröd. I pörtet bor nybyggaren med sin ofta till ett tiotal personer uppgående familj. Dräkten är lappsk, hela interiören verkar elände. En titt i fjällappens kåta gifver ett alldeles motsatt intryck.

Från pörtet leder en dörr till gäst- och helgdagskammaren, där de fränt luktande surmjölkbunkarna förvaras på ett ställ samt där väggarna tapetserats med en del utbladade nummer af i Amerika tryckta finska tidningar och den i Haparanda utgifna Haaparannanlehti, med förskräckliga färgtryck ur Kristi pinos historia, porträtt af ryska kejsarfamiljen och diverse etiketter från konservburkar, dem resande hitfört.

*

Nu hölls vinterting i f. d. länsmansbostället. Det var en liten koja med ett bra nog stort pörte. Lapplänsmannen Anders Persson Vasara och lappnämnden hafva samlats på ena sidan af dombordet, på den andra sitter tingsfolket med benen korslagda på golfvet, sitter i en klunga i skinndräkter, lappar hela bunten. Och karaktärsfulla ansikten hvartenda ett. Markerade drag, viljestarka knipveck kring mun och ögon, allvarsamt och tänkande folk, som ute i fjället brottats med både Gud och Satan. De hafva ej det mörka, stundom lockiga håret friseradt efter sista modet, en del smuts sitter kanske fastgrodd i kinderna, väderbitna och liksom barkade, på sin kropp föda de på skogs- och fjällbons gästfria sätt åtskilliga smådjur, dem du lägger hela din erergi på att söka döda — och du skrattar på ditt öfverlägsna vis, när du få se en lapp, som förirrat sig till Stockholms gator. Men lappen ursäktar dig — hans tankar älska ej att syssla med bagateller.

Där sutto också kvinnor. I hättor, bälten med förgyllda silfverplåtar med bilder af Guds änglar och helgon samt mudden vid halsen sammanhäktad med ett silfverspänne som ett par buckliga blad eller stora kläppar. Äfven funnos där barn och lurfviga hundar, allesammans placerade på golfvet liksom hemma i kåtan. Barnen som tomtenissar, städade, lillgamla ungar.

Lapparne uppträdde lugnt och värdigt inför rätten, hördes aldrig förlöpa sig, ehuru en af deras lifsfrågor afhandlades på tinget. Under de sista åren hade mycket gynnsamma förhållanden varit rådande vid renvajornas kalfning, hvarigenom hjordarna ofantligt ökats. Till följe häraf och då genom ett kejserligt reskript svenska lappar blifvit förbjudna att föra sina renar i bete inom storfurstendömet Finland, hade en för renskötselns bestånd vådlig trängsel gjort sig gällande inom de redan förut hårdt anlitade betestrakterna, där nu alla djuren måste vinterfödas. Dessa omständigheter gåfvo uppslag till en på tinget fattad bestämmelse att vissa, i senare tid till Enontekis inkomna fjällappar, som ej egde ålderns häfd för af dem brukade betesplatser, måste vid högt vite från socknen afflytta, eventuellt till Arjepluog i Pite lappmark, där utrymme ännu funnes och redan befintliga lapp släkter väl behöfde en rekrytering af välförfarna och sedligt stadgade nomader. Häradsrätten ansåg en emigration med 30,000 renar nödvändig.

På gästgifvargården hade doktorn stor mottagning och lagade väl så många han kunde medhinna. Folk stod i kö och väntade, ty nu till doktorsbesöket hade man förstås sparat ihop en massa krämpor och sjukdomar. Tråkigast voro nog de ganska allmänna ögonsjukdomarna. Men om dessa hette det, att den här doktorn var alldeles märkvärdig att kunna bota ögon och att han lärt sig saken ur en stor bok en gång på resa mellan Pajala och Karesuando.

Söndag i Karesuando. Vi hade ätit frukost hos fogden och smort oss med rentunga och renklöfvar, »savumelki» (rökt renbröst) och sik m. m., alltsammans mäktigt och ordentligt frestande smältdegeln. Lapparne hade kommit och sökt sin betrodde fogde, satt sig på golfvet i tamburen och väntade, medan de till tidsfördrif tändt en pipa finska blader. Nu kom fogden, man rätade i tur och ordning upp sig på knä och framförde sitt ärende. Folk strömmade till kyrkan i helg-

dagsdräkt, i de nyaste och brokigaste plaggen. Kvinnor med dibarn i »komse» på ryggen, för öfrigt allt tingsfolket. Vi skyndade också efter till kyrkan i en blåst, som trängde genom märg och ben, när det till på köpet var 15° C. Det var yrväder och snön stod som en rök genom luften. Under nattvardsgången skötte barn och hundar sig själfva. Småttingarna i komse skreko öfvergifvet, de mera försigkomna lekte röfvare och fasttagare på »stora gången», hundarna gingo omkring och nosade framme vid altaret på nattvardsgästerna, åt hvilka prästen i full ornat utdelade de vantolkade symbolerna bröd och vin. Ingen orgel fanns, och lappkvinnorna presterade en svag och skrikig sång. Flere karlar hade krupit upp på bänkarnas ryggstöd och höllo fötterna på sätet. Kallt var det med besked där inne, ty värmeledning saknades. Så drogo de ut i det fria. Kvinnorna krängde på sig komsen, som stått upprest på golfvet bredvid dem i bänken. Man kastade i förbigående en blick på Læstadii porträtt på kyrkväggen. Det hela ett vimmel af grå skinnbylten, hvari yllebesättningarna på ärm- och halslinningar samt barmklädet i starka, klara gröna, blå och röda färger kluddade granna och intressanta, glada och måleriska effekter. Och så kommo då snöyrans hvita pilar flygande i anfallsvinkel mot nomaderna en rectangle ur kyrkporten.

Nu var det tid att gifva oss i väg vidare. Doktorn skulle återvända till Pajala, och vi bjödo honom och fogden farväl. I stället fingo vi följe med häradshöfdingen i Torne domsaga S., som redan färdats 40 mil från sitt hem i Haparanda och nu skulle resa till riksdagen i Stockholm via Skibotten, Tromsö, Trondhjem och Storlien. Skjuts lämnades oss af lapplänsmannen Nils (Nila) Guttormsson Unga, på finska kallad Postin Guttorin Nikkula, en präktig och allmänt aktad fjällman, som tidigare länge tjänstgjort såsom postförare mellan Karesuando och Koutokäino i Norge. Vi togo på lappmuddarne, drogo stadigt till det breda bältetmed knifven

kring midjan, krängde därpå öfver axlarna hvar sin björnskinnskrage och satte till sist på de höstoppade handskarne samt den med ejderdun vadderade och med utterbräm försedda, blåkulliga fjällappmössan.

Renarne hade redan en stund väntat på älfbacken — liksom en flock lappar, hvilka gärna ville se vår afresa och hur vi skulle lyckas klara backen. Vi öfvertogo nu körtömmen af vår »vappus» (förare) och slängde oss i pulkorna. I galopp bar det utför brinken, men vi stjälpte ej. Den hårda blåsten, som angenämt nog var medvind, bragte till våra öron sorlet af lapparnes afskedsrop.

Karavanen färdades i rask fart fram på Muonioälfvens vintergata upp mot flodens källsjöar bland fjällen. I têten åkte Nila, som talade lappska, finska och en hel del norska. Vid Nilas pulka var med körtömmen fastbunden en ren med transportakjan, som innehöll häradshöfdingens reseffekter. Bakom denna akja åter var en s. k. stoppren fästad i akt och mening att hålla emot i backarna. Så kom häradshöfdingen och sist jag med all min packning insnörd under en pressenning uppe i pulkasnuten. Som agréé deltog en Nila tillhörig, lurfvig spetshund Muste, som mest höll sig tätt invid husbondens pulka. Nu hade vi 17 mil ner till norska kusten.

Snart hade vi passerat Lätäseno' utflödesbukt, hvarefter älfven i sitt öfre lopp antager namnet Köngämäjoki, och nalkades Kellotijärvi stora, frusna vattenbehållare. *Maunu*gårdarne körde vi utan vidare förbi, enär renarne ej behöfde rasta efter beta efter endast $1^1/_2$ mils färd. Vägen löpte vanligen fram öfver älfvens breda och hårdt tilltrampade kungsgata samt genade blott undantagsvis öfver stranduddar och näs där ådran krökte eller forsar mötte. Dylika i älfven utskjutande landtungor äro i den ganska jämnsluttande stranden beväxta med videsnår och utgöras längre upp af skogsholmar och myrmarker, hvilken terräng sträcker sig långt inåt och upptager hela landskapet mellan fjällbandet och skogen. Så-

dana myrar äro ej värst trefliga att färdas på. Dels blifva de nämligen i längd högst enformiga, dels blir man så öm i hela kroppen af att åka där. Myrens slingrande armar af fastare konsistens ligga hårdfrusna, och nästan all snö har blåst bort ifrån dem. När nu renen trafvar, blir det oupphörliga gupp och motsvarande stötar. Samma i längd otrefliga förhållande eger rum på den kala, ofta afblåsta fjäll-uren eller i branta, steniga backar, då pulkan oupphörligt stampar mot det frusna, isöfverdragna underlaget och det dessutom blir ganska ansträngande att balancera, då pulkan alltid intager en sned ställning.

Min ren var stor hundhatare. Så snart Muste blef något efter och kom inom räckvidd, slog djuret genast in i galopp, sänkte hornen och gjorde ett rasande utfall efter hunden, som emellertid alltid var kvickare i vändningarna och hann att smita undan. Renen lugnade sina upprörda känslor genom att nafsa till sig ett par mular snö.

I *Siikavuopio* gåfvo vi renarne ett mål »mossa» och lättade själfva litet på matsäcken. Borstade i förstugan med en björkviska kläderna skapligt fria från snö. Här hade staten uppfört en präktig fjällstuga åt vägfarande, och en åbo innehade stället. Maten smakade förträffligt, ty nu var det redan sent på kvällen. Snart inskeppade vi oss på nytt i våra snöbåtar och foro vidare mot norden. Terrängen började blifva högländ, och bärgstopparne voro nästan alltid kala. Fjällets fot omslingrades af barrskogens gröna bälten, men högre upp växte blott vide och örter. Vid 11-tiden på kvällen nådde vi fram till vårt första nattkvarter *Naimakka*, beläget 58 km. norr om Karesuando. Norrskenet hade redan börjat kasta sina ljusa glimtar och stänk på natthimmelen, och snart växte det ut till en hel båge och lätta, vajande draperier. I den stämningsfulla belysningen sågos bortom Naimakkajärvi fjällen utbreda sina breda ovala konturer, liksom ättehögar öfver en utdöd jättestam eller vidunderliga hvalryggar

ur ett blåhvitt haf. Vi sofvo omkring 6 timmar i en liten kammare, där S. disponerade den enda sängen, fylld med starrhö och en renhud där ofvanpå, och jag bäddade på golfvet med några renhudar som madrass och jaktrocken till hufvudgärd. Jag sof lätt som ett djur i skogen, hörde oupphörligt fjällvinden hvina och renarne ruska på sig, hörde hur Muste strök omkring inne i pörtet för att på lapphundars vanliga sätt se hvad han månde kunna uppsluka. Åbon kunde litet norska, hade en gång hämtat sig hustru från brödralandet.

Efter att hafva druckit en kopp kaffe, sutto vi redan klockan 7 på nytt i våra pulkor. Strax i norr om Naimakka upphör barrskogen, och vägen drager sedan fram öfver magra terränger, som äro öfverfyllda af sten och beväxta blott med lafvar, viden, fjällbjörk, Saxifragor och andra små fanerogamer. Elfvatiden befunno vi oss vid *Saarikoski* eller lapparnes *Vittangi*, också en af statens fjällstugor eller en s. k. kronostuga, där vi intogo frukostmiddag, medan för renarne framlades renlaf (»jäkälä») i stora, frusna klimpar, hvilka djuren söndersparkade för att åtkomma de spröda topparna. Och där mumsade och nopprade mularna. Här liksom vid Naimakka var bränslevirket till hela sin längd upprest i staplar vid uthusen och utgjordes af smala, kortväxta björkar, som på hösten blifvit hemsläpade med renar eller flottade i älfstranden. Husbonden i Vittangi var en slö och fattig finne. Nyligen hade han fångat några fjällräfvar, hvilkas prydliga skinn nu funnos upphängda på pörtets hvitlimmade stockväggar. Eljest den vanliga interiören med ställningar med skidämnen och slöjdbjörk i taket, brokor, lappskor och några bredviggade yxor i en vrå, träskålar af masur på en hylla, bohaget det allra torftigaste.

Härifrån fortsattes färden vidare på den till träsk eller breda sel flerstädes utvidgade Köngämäjoki. Blåsvädret hade på dylika platser sopat isen alldeles blank och fri från yrsnö,

hvarför renarne fingo mycket svårt att springa utan att halka omkull. De spärrade därför ut klöfvarne med all kraft, så att trycket efter foten sedan stod afstämpladt på isytan som en kvadrat med afrundade vinkelhörn. Ibland hasade de stackars djuren långa stycken och kunde då knappt gå fot för fot. I älfstranden hade isen packats kring de större stenarne, blifvit upplyft och splittrad vid pressning, delad i väldiga, blånande block. Nu syntes kring Kilpisjärvi vattenbassäng en oafbruten kedja med fjäll, och i vågdalarna stodo andra fjäll längre bakom och slöto upp i luckan. Alla möjliga dagrar och nyanser i hvitt, blåhvitt och ljusblått drogo öfver dessa fjäll, kring hvars nedre delar björken samlat sig till värn i täta grupper. Den klättrar också på försök upp i vårflodsravinerna och stormar skrefvor och remnor, men upp på de öfre afsatserna och toppen mäktar den aldrig komma. Här är naturskönt och gripande stämningsfullt ej blott på sommaren, då sjöarna spegla fjälljättarne i sina kristallklara reflexionsglas, utan ock på vintern, när den stora ensamheten särskildt tyckes rufva öfver ödemarken, som ligger bevakad af frostens drake och bara väntar på att vårsolen skall frälsa den.

Emellanåt rastade vi för att renarne skulle få flåsa ut och äta snö i fred. Stego vi då ur, hoppade lappens trötte Muste gifvet upp i sin husbondes pulka, gick rundt där några gånger och lade sig gnällande till rätta. Men när Nila fick se ofoget, kom som vanligt en omild spark som lön för besväret. Flerstädes efter älfven sågo vi starrhö uppstackadt på hässjor af obarkade björkstammar. Detta för att kringströfvande renar ej skulle rifva ut fodret.

Snart voro vi vid *Keinovuopio*, en nybyggd gård med snygga hus, rödstrukna med hvitmålade dörrposter och fönsterfoder. Högt på en älfbacke ligger den med härlig utsikt öfver taggiga fjällkammar på både svenska och finska sidan. Inne i pörtet fanns en bra järnspis, som blifvit ditförd vinter-

tiden med häst från Norge. Här i Keinovuopio råkade vi en del finska forkarlar, som liksom vi skulle ner till Skibotten och marknaden där. Då Nila högst ogärna ville lämna oss skjuts vidare, enär snön nog låg mycket djup i alla backar och branter och någon pulka säkert ej farit fram där ännu, samt då renarne alltför lätt kunde bräcka klöfvarne eller bryta af sig benen ute på Kilpisjaurs vida glanskisar, föredrogo vi att aftala med »hästmännen» om skjuts vidare. Häradshöfdingen insisterade därpå så mycket ifrigare som han svårt anfäktades af influensa, hvilken lömska farsot grasserade öfverallt här uppe. Lapparne beskrefvo den alltid på ett mycket drastiskt sätt och trodde visst att de träffats af något slags »trollskott». Vi ville för öfrigt skyndsamt komma ned till kusten i stället för att i små dagsleder färdas med de ansträngda renarne uppe i de betesfattiga fjällen på norska sidan. Nila likviderades alltså med 12 kronor för skjutsen till Keinovuopio, formännen skulle sedan hafva 4 kronor ner till Skibotten.

I de rymliga rislorna funnos renkött, renhudar, skogsfågel och smör inpackade. Ofvanpå alla dessa marknadsvaror sträckte vi ut oss i kroppens hela längd med ett bolster som hufvudgärd. Lustigt knarrande gledo de skidböjda medarne fram öfver de igenyrda stigarne. Snart hade vi passerat Kielijärvi buktande vatten och uppnått Sveriges nordligaste nybygge *Kummavuopio* eller *Mukkavuoma*, där Erik P:son Raattamaa brutit bygd vid Kummajokis nedre lopp, 99 kilometer ofvan Karesuando. Härefter styrde vi kosan ut mot Alainen- och Ylinen-Kilpisjärvi (nedre och öfre Kilpisjaur), där vi hade att färdas $^3/_4$ mil på blankis. Dessa sjöar, som sammanhänga genom ett sund, utgöra väldiga bassänger, öfverallt kringstängda af branta fjäll på både svenska och finska sidan.

Öfver Kilpisjaur kommo vi in i Finland och rastade där en stund i *Siilasvuoma* öde fjällstuga. Vid inträdet sågo vi på golfvet flera bylten, som vid närmare betraktande funnos

vara sofvande lappar, iförda renskinnspesk och med ylleranor öfver kroppen. Denna fjällstuga, där finska staten borde låta en ordentligt lönad vaktare bosätta sig, är särdeles dåligt underhållen trots dess betydelse för den lifliga vintersamfärdseln mellan svenska och finska lappmarkssocknarna samt norska kusten. Dessutom borde snarast körväg från Karesuando (eller åtminstone från Kummavuopio) ställas i förbindelse med den präktiga, ehuru mycket branta väg, som å norskt område finnes iordninggjord. Nästan årligen inträffa olyckor på Kilpisjaur. Lappar och renrajder komma i det djupa vattnet, som ofta otillräckligt frusit vid tiden för första marknaden i november. En dylik körväg, hvarigenom de stundom högst riskabla färderna öfver Kilpisjärvi undvekes, vore ett önskemål för trakten.

Fjällen omkring Siilasvuoma äro särdeles höga, särskildt Possuvare, men blifva än vildare och mera oregelbundet danade, då man efter en stund kommer in i Norge, det tredje väldet man nu på samma dag befarit. Här hälsas man genast välkommen af det kolossala Galgoaivve, ett af dessa storartade komplex på hvilka Norges fjälland är så rikt. »Norges bedste Værn og Fæste» såsom det heter i sången. Rasten i det otrefliga Siilasvuoma hade vi gjort så kort som möjligt och färdades vidare på den vanliga lappflyttningsvägen, en bred, förträffligt bruten väg, som ofta löper vid randen af bråddjup, där under sommaren fjällbäcken forsar utför stupande klippor och afsatser. Vid sidan af denna led äro emellertid stora, tätt stående stenblock resta till förekommande af olyckor.

Klockan 5 på morgonen voro vi framme vid fjällstugan *Helligskoven* (finnarnes Pyhäouto, lapparnes Bassevuobme), en af dessa utmärkta stugor med snygg bädd, behöfligt porslin och möjlighet att få mat, hvilkas byggande norska staten flerstädes ombestyrt uppe i fjället. Här i Helligskoven, som var på allt sätt af åbon väl hållet, träffade vi flere marknadsbesökande från såväl svenska som finska Muonio, med hvilka

vi samspråkade om deras färd. Till spis bjödos vi på snöripor (fjeldryper), som nyligen blifvit fångade på fjällen kring Rassjevartsjokka och af hvilken vackra, vintertiden krithvita fågelart vi sågo ett femtiotal upplagdt på en lafve i husets andra kammare, med näbben förseglade och hufvudena böjda in under vingarna — sölas den hvita fjäderskruden af bloddropp, blir salupriset lägre. Också vildrenen ströfvar ibland omkring på fjällvidderna här, och tre »dyr» (djur) hade lapparne skjutit med lod på hösten. I Sverige kan vildrenen anses som utrotad.

Att vi nu befunno oss uppe i vilda fjället varsnade vi nogsamt när vi klockan 9 på morgonen den 22 januari begåfvo oss från det vänliga Helligskoven, där vi blifvit på allt sätt undfägnade och väl bemötta. Vägen slingrade uppför och utför branta backar, på sluttningar och afsatser af de skyhöga fjällen, som ofta alldeles bredvid oss stupade ner i hemska djup. Den nu ganska sjuke häradshöfdingen ville ogärna ligga kvar i rislan, när vi ibland kommo upp på krönet af en fjällbrink och så skulle färdas ned mot dälderna af backarna, som hela tiden lågo med skinande glanskis och bråddjupet vaktande på ena sidan. Han hisnade, sade han, och gick hellre till fots. Hade ej de väldiga skifferblocken stått resta som soldater just vid randen af dödsriket, skulle jag troligen gjort detsamma. Nu fick det gå, och det gick bra.

De af snö och is höljda fjällen badade nu som bäst i allt morgonsolens bländande skimmer, i rent förtrollande glans. Blåhvit belysning bland björkarna på fjällsidan, och ett glimmande färgspel på de höghvälfda tinderna. Strax bortom den mellan fjällen ingräfda Skibotten-elv ritade åt vänster det granna Riepovare upp sin massa, och längre ned mot Lyngen stod Artjek stolt och lugnt som en jätteskepnad ur de gamla kungasagorna.

Snart voro vi framme vid en obebodd gård *Lulle,* belägen på en backe strax invid Skibottenelv, som rinner fram liksom

i en grufgång. Här rastade vi en god stund och njöto af ett vidsträckt, grant panorama med alla fjällkedjorna och den i djupet framringlande älfven, hvars isgata låg speglande och blank. Som medeltida riddarborgar te sig fjällen, där de längre upp i branterna sakna all trädvegetation och genom snödraperiet afteckna sig så skarpt mot den ljusa vinterhimmelen. Där finnas hvassa tinnar, som väl kunde lämpa sig till spejartorn för borgens alla väktare, och där finnas glänsande, breda och mäktiga kammar, som kunde brukas till vallar och skansar, sträckande sig i en lång båglinie från torn till torn. Men där synas också andra försvarsverk, väldiga skyttevärn och djupa löpgrafvar, dem vårfloden gräft under tusentals år.

Nu trafvade den lille skarpskodde norske klipparen käckt i väg öfver platån. Han gladde sig åt att ej beständigt behöfva hålla igen i backarna och syntes vilja taga igen skadan. Flerstädes sågo vi kåtor och nattläger af koniskt resta björkstammar i en brant, där rip- och fjällräfspår stodo aftecknade i yrsnön på skaren. Björkskogen var öfverallt risig och marväxt. Somliga träd stodo böjda som bågar, andra lågo klämda längs marken men fortforo ändå att vegetera. Barrskogen, som vi sist sågo i Sverige och saknat i högfjället, uppträdde nu igen och slog sina ständigt gröna gördlar kring fjällets fot, medan björken, krypande på händer och fötter, fortsatte belägringsarbetet, långsamt och försiktigt. Ofta riskerar den sitt lif där den hakat sig fast i det under vårfloderna lösrifna gruset, som i djupa lager betäcker sluttningarna. Men den är rastlös och ihärdig, fjällbjörken, och stupar en buske på sin post, när den förrädiska blå jökelisen ringlar fram eller snöskreden rycka an, strax är en annan liten buske, en kamrat och granne, färdig att ersätta den, att ställa sig i breschen och upptaga samma kamp på nytt igen. Och på det sättet vinner den alltmer terräng, har kanske framtiden för sig och lyckas kanske en dag segerrikt

storma själfva toppen, om bara människan lämnar den i fred, Krampebirken, den sega, käcka björken, som det är ett nöje att se. Men så finns det också toppar med snöbräer evinnerligen, les neiges éternelles, det svala oåtkomliga.

Till sist styrde vi hästarna ned mot älfven, öfver hvilken några korpar skriande flögo, och läto dem där sträcka ut så mycket de tålde, ty nu föll skymningen hastigt på. Icke förty kommo vi rätt sent ned ur fjället till *Skibotten*, där det vimlade af marknadsfolk i alla salustånden. Här sågo vi i en trolsk belysning af måne, stjärnor och skeppslanternor Lyngenfjordens mörka, grönskimrande saltvatten bryta sig mot de snöhöljda, branta fjällväggarne och här hörde vi fria vågor sjunga om lif och kamp nu midt i den till hvila vigda mörktiden. Här vid öppna fjorden, där vågornas brus och svall oaflåtligt manade till bragd, skulle väl ekot af ensamhetens storslagna fuga och hela fjällstämningen snart försvinna. Men ännu räckte det starka, lefvande intrycket af fjällvärldens höga majestät, och belåtna gingo vi till hvila på loftet i Rasmus' gård, där vi under ett svällande, blott *alltför* civiliseradt svällande ejderduntäcke snart på nytt i drömmen voro med om alla de besvärligheter och härligheter, de sista dagarna bragt oss.

Innan jag somnade, hörde jag råttor husera bakom tapeten invid sängen, hvilket emellertid ej ett dugg generade mig. Huset var duktigt gammalt, Rasmus' hus.

*

Marknad i *Lyngen* och godt om folk från alla kanter. Från fiskeværen ute på öarna i hafsbandet och ända från Sydvaranger. Undersätsigt nordbofolk i hvalrossknifvar. Samtidigt var det ting. Från Tromsö hade kommit sorenskriveren och ett par overretssagförere. Här i Skibotten och Lyngen talas alltmänt finska, men eljest lär lappska språket vara det för-

härskande inom Tromsö amt. Gamla sockerkisttunnor stodo uppradade kring marknadsbodarna, i hvilka handelsmännen från Tromsö förföriskt exponerat sina varor i afvaktan på att lapparne med sina rajder (d. v. s. en följd af normalt 8 sammanbundna renar med akjor eller transportpulkor, en stoppren och en reservren för olycksfall) skulle taga sig ned ur fjället. Lapparne voro försenade och hade svårt att färdas med foror, när snö saknades i de branta backarna och fjällsidorna lågo täckta af svallis från regnen på nyåret. Nu sysslade arbetare med att göra i ordning dessa sockerfat för att taga emot de väntade riporna och renstekarna, som sedan skulle sändas till Bergen, Christiania och England. Raggiga, gulbruna klippare med kort, upprättstående man gingo lösa omkring vid stånden.

Ute på fjorden låg en »svært solid» spetsbärgsfarare med master, rår och vant öfverdragna med is, med en isvall kring bogen och utsiktstunnan i mastkorgen som ett rede åt någon riktig isfågel. En lappojke och jag rodde dit ut på det speglande, blågröna saltvattnet, som tog färgen ur benkläderna när en våg slog in i jullen. Isande kall blåst, det sved som eld i skinnet. Och förmiddagssol öfver höga, stupbranta fjäll med snö på kammar och tinnar, sol öfver öppna fjorden. Det var grant att skåda detta fria vatten stå färgstarkt och prunkande mot snöfjällens hvita, svala fond. På södra sidan af Storfjorden drager fjället ända ut till vattenbrynet, men på fjordens norra sida, där furuskogen står vintergrön mot snön på Njallavare, utbreder sig en lång, finsandig strand, full af tång och musslor, som försvinner när floden-regissören kommer och arrangerar om det hela. Då stiger vattnet vid middagstid 8 à 9 fot för en ström som drager in från Ishafvet. Långt på land ligga drakar i miniatyr uppdragna, båtar med högtrustad stäf och akter och smidigt svängda sidor. Jämte Artjek i inre delen af Lyngsfjorden är Njallavare det högsta af de härliga fjällen kring fjorden, och jag vill gärna tro att

Lyngenfjorden är hvad Magdalene Thoresen gifver den ut för att vara: den stolteste og skjönneste fjord i hele midnatssolens land.

Häradshöfdingen var sämre, hade feber och frossbrytningar. Den kalla blåsten på vår väg öfver fjället hade nog bara piggat upp influensan. Han bad att jag skulle följa honom åtminstone till Tromsö, och jag gick gärna in därpå. Klockan $^{1}/_{2}$ 7 på morgonen den 24 januari sutto vi på ryggarna af några bredaxlade finnar och buros öfver de långa sandreflarna, dem ebben blottat. Därpå stego vi i båt och rodde ut till »Tromsö», en af Tromsö Amts Dampselskabs ångare, som underhåller trafiken mellan Salangen-Tromsö och Lyngen m. fl. ställen. »Tromsö» låg midt på fjorden, och lanternorna lyste som vilddjursögon genom dagningens dimmor.

Det bar ut genom fjorden, som omgifves af höga, snö- och isklädda fjäll, som stupa rätt ner i vattnet. Jöklarna lyste ljust hafsblå i solskenet, och fjälltopparna skimrade i en gulhvit, egendomlig dager. Vid Lyngens kyrkplats öppna sig fjällen till en bebodd dal, ett eide, där det lär vara härligt vackert om sommaren. Orten är bekant af allt turistfolk. Det höga Goalsevarre hänför med sina tvära, tornliknande terrasser. Förbi *Kaafjord* till *Strupen*, där de högsta fjällen äro belägna. Ett år, då det var ondt om is i södra Norge, köpte ett bolag af 5 personer hela Strupens fjäll med dess jökelfält i akt och mening att exportera is. Ganska mycket pengar lades ner på det intressanta företaget, men isen var dålig, full med luftblåsor och smälte snart bort, förmodligen genom dåliga anordningar under brytning och transport.

Förbi *Dybvik*, ankarplats och telegrafstation. Fjällen syntes alltmer fristående, ty nu kommo vi ut till öarna. En hel arkipelag af fjäll. Bland andra *Skjærvö* och den egendomliga klippan *Fuglö* längst ute i Ishafvet, ett fågelbärg såsom antydes af namnet. Den förbindlige sorenskriver Figenschou, som var med på båten, egde fågelborgen och berättade

om de tusentals alkor, grisslor och tordmular, som häcka i klippväggarna, i remnor, skrefvor och stenkummel. Jämväl finnes en betydande mängd ejder på de mindre bärgbundna stränderna, och genom insamling af ejderägg och duntäkt hafva flere stora förmögenheter bildats. Hvarje ejderrede anses här vara värdt ungefär 40 öre. Det intressanta fjället med sin tvärhuggna kontur påminner om Nordkap. På fjorden sysslade en fiskare med sina torskgarn, en björn i islandströja och yllevantar upp till armvecken. När vi kommo, anropades han att lämna oss torsk. Kastade linorna och slängde i ett nu upp på ångarens däck en stor, grann fisk om ett par lispunds vikt. Den slaktades med ett knifstygn i nacken. Priset 50 öre. Under sådana förhållanden kan man äta sig till en liten förmögenhet, reflekterade vi vid middagsbordet, där vi njöto af den delikata fisken med färsk lefver och färsk rom och därtill den finsmakande tungan, som vi dock ej alla kunde dela utan som tillföll mig.

Vid Fakken på Vandö, där det strax ofvanför finnes ett trankokeri, kommo vi i beröring med Ishafvet. Nu sågo vi solens hela skifva majestätiskt höja sig bakom fjällvallarne, ett betagande skådespel. Det var första solskensdagen här uppe under året, och den bragte alla i godt lynne. Öfver de snö- och ishöljda alperna spredos stämningsfulla rosendagrar, medan månskenet ännu låg utöfver speglande fjorden. Det var bara en liten skära som syntes af månen i nedan, men den spred en lång, skälfvande strimma af ljus i det mörka vattnet och öfver de stolta, af solen ännu ej belysta fjällkomplexen i djupblått. Alldeles öfver fjälltoppen, som ibland var kringhvärfd af moln eller töcken, sutto de klara, glindrande stjärnor. Gnistor från ångarens skorsten dansade i väg öfver fjorden. Nu gick det till Karlsö, ut på öppna Ishafvet och rundt Ringvasö med anlöpande af Helgö.

Tid att lösa biljett. Den kostar 7 kr. 20 öre från Skibotten till Tromsö och lyder obevekligt på Seliusen. I

Pajala skref den finske skjutshållaren mig vid ett tillfälle i sin »päiväkirja» (dagbok) som Zangceljus, i Moskva har jag hetat Samiloff och i Heidelberg Gamiling. Nomina odiosa, men man dör inte af det. Och inte lär man väl heller hjälpa upp sin kalligrafi eller dyrbara autograf.

Vi foro genom Kvalsund, där floden nu på aftonen dref fram nästan som springflod. Vattenskillnaden är dock endast omkring 6 fot. Tromsö stad syntes. Nere vid packhusen i strand glimmade färgade lanternor trolskt ut mot fjord och fjäll

En klocka slog 11 slag inne i staden. Och klämtningen kändes som slag rätt i ansiktet. Åh, nu var man midt uppe i den välsignade civilisationen igen, i lifvet för högtryck utan rast och ro, i det enerverande helvete som kallas moderna stadssamhällen, i indifferens och kallgrin. Samma känsla erfor jag när jag i Skibottens hamn hörde »Tromsö» signalera med sin ånghvissla ute på Lyngenfjorden. Men jag vet hvar jag har mina tysta, högtidliga skogar och den storstilade vildmarken, jag vet hvar ensamheten bor och hvar man blir delaktig af det stora mysteriet att ständigt längta och sakna. Lika visst som staden slår ner efter längre tid, lika visst uppbygger och lifvar den emellertid vid ett turistbesök — men man får aldrig bli annat än turist i en stad, ty eljest dräpa gorgonerna.

I *Tromsö.* En vackert belägen stad vid Tromsö sund, omgifven af fjällar, i våglinier ner mot fjorden. Nere vid hamnen kanaler, eftersom packhusen i gatumynnet blifvit byggda på pålar långt ut i vattnet. Besök hos Cedolf Ebeltoft, den store turistfournissören. Där fanns en präktig utställning af alla möjliga lappska och arktiska föremål: dräkter, skinnvaror, hornskedar, mineral, skor af stenbitens fläckiga skinn, barder och betar af hvalross, fötter af fåglar och storkobb, knifvar med slidan snidad af hvalrossbetar och fästet inlagdt med mässing och silfver, hvalöron som i profil märkvärdigt likna en »smörkvän» — finnarne kallas kväner i Norge, lapparne

finner. För resten butiker med breda atelierfönster, där det var godt om djurskinn, monterade renhufvuden och naturligtvis en lappsk exposition. Och så finns det en katolsk kyrka i Tromsö, och jag älskar katolska kyrkor för den innerliga stämningens skull. Röda, blå, gröna och violetta spån hängde uppträdda på snören som guirlander i det hvälfda taket, vaxljusen tindrade som stjärnor framme vid det blomprydda altaret, rökelsen doftade, prästen och korgossen sysslade i brokiga dräkter med de symboliska ceremonierna, klockan bjällrade och monstransen strålade som solguld.

Tromsö har också ett betydande museum, hopbragt genom anslag från stat och amt och enskild offervillighet. Särskildt fågelsamlingen är vacker. Där finnas bl. a. de sällsynta äggen och dunungarna af is- eller elfenbensmåsen, Larus eburneus, och ägg af den s. k. kongemaagen. På tusen reden af Larus argentatus träffas ett enda, som har äggen tecknade med kopparröda flockar som på vråkäggen. Detta är kungsmåsens bo. Ingen har sett honom, men fiskarena påstå att han har en tofs på hufvudet. Egendomligt är att iakttaga, huru sträfvandet inom djurvärlden att antaga skyddande färglikhet med den omgifvande naturen i enskilda fall uppenbarar sig äfven utanför det reguliära eller dräktombytet (hare, ripa o. s. v.). Så förvarades på museet en helhvit orre, en gråhvit kråka, en äldre, hvit jaktfalk och en hvit fjälluggla. Företeelsen, där den förekommer i nordanland, har jag i en uppsats på annat håll * benämnt nivalisering. Vidare märkes en utvecklingsserie af hvalrossbetar, en fisksamling med sillkung och »torskekong», egendomliga bildningar på fur, en och björk (forstmästare Normans samling) samt en ganska rikhaltig etnografisk afdelning af särskildt lappska föremål.

Storm när jag längs fjorden vandrade omkring i den mest karaktäristiska nordliga delen af staden, där fiskelägena

* Se min bok »Skogs- och jägarlif» med tillägg i »Jägaren» 1900.

befunno sig. Där syntes redskapsbodar med nät och flöten till torskgarnen, korkbitar med fastklamrade långhalsar (Lepas) och stora glaskulor, omspunna med tågverk. De vackra båtarna, drakarna, voro uppdragna högt på sandstranden. Kraftiga fiskare i sydväst vandrade på sjögatan. Det grönskimrande fjordvattnet vräkte med fräsande hvita kammar. Vägen till Hammerfest skulle nog blifva ordentligt gropig.

Den vänlige overretssagförer Mack hade bjudit på en delikat lunch med »svensk punsch fra Norge» och andra våtvaror till kaffet. När jag kom lös därifrån klockan 4, var det redan tid att inskeppa sig på det elegant inredda turistfartyget »Haakon Jarl», som skulle gå norrut. Ombord fanns bl. a. en lappkvinna från Karasjok med böjdt trähorn i hättan, hvarigenom hon såg lika kavat ut som en gammalromersk legionär. Vi gingo ut genom stormrörda fjorden, och de året rundt fredade ejdrarna summo höfligt en smula åt sidan. De summo som leksaker bland vågorna, ej alls skygga, gudingar och ådor.

Nära fjordstranden lågo på fjällets nedre afsatser s. k. gammer, låga kojor af fornartad typ. De äro byggda af trä och torf samt bebos af fattiga fiskare och lappar. Nu lade sig den bolmande stenkolsröken som tuschlavyr öfver fjällens snö och bräernas blånande isormar. Vi gingo ut genom Langsund, förbi Renön med dess galet söndersplittrade toppar, passerade Skjærvö och nådde öfver öppna hafvet fram till *Loppen* och *Öxfjord*. Aftonen hade kommit, och ett stycke måne glänste från den med underliga molnbildningar och ljusreflexer dekorerade himmeln. Fjälljättarna sofvo inne i skugga och dimma, och månskenet glittrade i en lång insättning öfver det mörka hafsvattnet.

När jag följande morgon kom upp på däck, hade ångaren nyss satt sig i rörelse. Under efternattens mörker hade den nämligen måst ligga stilla. Dagningen höll på att rifva bort nattens dimmor från fjäll och fjord. Ännu summo de som

skira slöjor kring kusten, och från en närbelägen klippudde tindrade det bleka ljuset från en fyr. Till *Hasvik* och Gaashopen på Sörö. Nu ångade Haakon Jarl in genom Sörösund, behärskadt af det väldiga fjället Jedki, som ligger på ön Seiland som en mäktig borg med skinande fonder och tinder. På samma ö Seiland finnes den nordligaste jökeln på Europas fastland. Stränderna blefvo alltmer sönderskurna af fjordar och sund, och så nådde vi *Kvalö*, där Hammerfest, jordens nordligaste stad, ligger på 71:a breddgraden. Trakten där omkring var alldeles kal, och längs en fjordbukt under ett högt fjäll sågo vi en mängd små trähus utkastade liksom på måfå. Det var staden.

*

Det var *Hammerfest*. I små flaggprydda roddbåtar fördes vi i land mot en afgift af 10 öre. På ett frusande grönt vatten med hvita musselskal på den finsandiga bottnen. Långs strand magasin, sjöbodar, trankokerier. Mest obetydliga trähus med höga trappor, gammer här och där i stadens utkanter. Monumentala byggnader: Hôtel Nordpol, goodtemplarnes ordenshus »Logen Midnatssolen» och katolska asylen S:t Vincents hospital. Boklåda med både böcker och fotografier. På gatorna piger och smågutter i »skaller», vinterskor af renskinn. Och en och annan get med dumma ögon. Jag är inte alls glad i getter, ty dels se de ut som Satan i ansiktet, dels gör mig mesosten så illamående, att jag förbannar tillvaron. Men naturligtvis äter jag den ändå. På den angränsande halfön Fuglenæs ligger engelske konsulns vackra hus och synes den s. k. meridianstötten med sitt järngaller som en minnesvård öfver en i holmgången stupad viking. Men på kopparkupolen ofvan en sockel och pelare af granit läses till undanrödjande af alla misstag:

Terminus septentrionalis
arcus meridiani 25° 20′ quem inde ab Oceano arctico ad fluvium Danubium usque per Norvegiam, Sueciam et Rossiam jussu et auspiciis regis augustissimi Oscari I et imperatorum augustissimorum Alexandri I atque Nicolai I annis MDCCCXVI ad MDCCCLII continuo labore emensi sunt trium gentium geometræ. Latitudo 70° 40′ 11,3″

I hamnen gungade ett fyrtital fiskejakter samt spetsbärgs- eller fångstskutor. Och midt emellan Kvalö och Fuglenæs låg Haakon Jarl och stönade med sina ångvinschar.

Det s. k. hotellet, Hôtel Nordpol där jag bodde, var just ej öfverflödigt roligt, utan därför gick jag på kvällen ner och satte mig på ångarens däck. Drack på skylightet kaffe med »nubbe», läste »Finmarksposten», stadens lilla avisa på halfark, och tittade på naturen. Och naturen var grann, storslagen. Det var månljus öfver fjället, där Hammerfest ligger fastklamradt. Sedda nedifrån, syntes stjärnorna sitta som blyga stearinljus strax ofvan fjälltoppen. Fjället drog nedåt fjorden som en kolossal fonddekoration åt träkyrkan med sin spira och de sammangyttrade ljusen, där ljus skymtade bakom fällda, röda gardiner. Norrskenseldarna började brinna med strimmor och spretiga kvastar öfver hela himmelen, där dagrar och skuggor kämpade. Månljuset lyste också öfver en skog af master och rår i strand, och ute i hafsbandet syntes fyrarnas klart skimrande lampor. I det mörka fjordvattnet darrade reflexer från månskäran, en hop blanka glimmerflisor öfver den buktande vattenspegeln. Och så drogo djupa, breda skuggor in mot land vid packhusens pålgrund. Längre åt norr en snöig flackstrand, där under ebben sandreflarna ligga som långa bankar, fulla med hafsdjur och kräk — men nu under flodtid slickades snövärnen af vatten.

Nu kom lokalskibet »Nor» med stinna lanternor och röken liggande som en tung sky in mot snöfjällen. Röda och gröna dagrar spelade snabbt in bland slagskuggorna i land, drogo som trollskott fram öfver vattnet, som nyss i sin

yta fångade månljus och norrskensglans till envigeskamp. Fjällbranternas snö färgades ömsom röd, ömsom gräsgrön som älfbacken på våren. Det hela en stämningsfull Walpurgisnacht, en hel dristig komposition, intonerad af oceanvågornas skvalp mot strand. Det kändes lugnt, så där en smula vemodigt lugnt och ljufligt att sitta här rätt ensam med sina funderingar i de storartade, stämningsfulla omgifningarna, ganska långt borta i världen. Jag önskade jag kunde måla det hela med karaktäristiska enskildheter, som bränna sig fast i minnet och gifva en påtaglig bild — men det blef som vanligt bara ett par fattiga toner, ett stycke ögonblicksfotografi i det kända miniatyrformatet.

Jag gick omkring och spökade i min björnskinnskrage och tillvann mig som vanligt berättigadt uppseende. Pojkarna i sina röda stickehättor eller samojedbaschliker af renskinn grinade oförställdt, flickor och pigor logo, och gammalt förståndigt folk stannade af promenaden för att bese det märkvärdiga djuret. Flere frågade hvarifrån jag var och hvad jag tänkte göra i Hammerfest — man var inte van vid turister midt i vintern. Utmed fjordbukten löper från staden en väg öfver klippterrasserna ut till Fuglenæs. Öfver stigen hänga stora, tunga skifferblock med fint grus mellan hvarje lagring, och i gruset hafva Alsine- och Saginaarter fattat fäste. Jag vandrade dit bort. Det var nu ebb med omkring 12 fot lägre vatten än vid flodtid, och flackstrandens långa reflar lågo blottade med alla möjliga hafsdjur på gruset och de af vågsvallet blankpolerade stenarna. Där syntes vackra röda sjöstjärnor, sjöborrar och korallstjälkar, musslor, snäckor och en oändlig massa hafsalger, fiskben, fågelfjädrar och allsköns frat. Några skarpögda korpar drogo i seglande flykt öfver fångstfältet. På somliga ställen utgjordes stranden af fin sand, här och där med fläckar af krossade hvita koraller i djupa lager.

Det var sol öfver hela vida landskapet. Fjälltopparna skimrade i en egendomlig, vacker färgblandning af starkt

utrörd rosa och svafvelgult. Längre ner lågo ljus- och mörkblå dagrar öfver fjällsidorna, och ytterst nere i stupbranterna mot vattnet stod en svagröd, darrande dimma som en het andning vid famntaget mellan land och vatten.

För att få ett papper, hvari jag kunde bära mina sjöstjärnor, gick jag in i en gamme på yttre sidan af Fuglenæs. Bostaden bestod af två rum, ett yttre med helgdagskläderna och porslinet, ett inre, dagligstugan. Husbonden nåtlade skor — det var ej fisketid nu midt på dagen —, och hustrun spann. Det hela verkade ovanligt snyggt och trefligt. Jag visade mina strandfynd. »Sligt får en altid op med lina» (fiskredskapen), sade den gamle skrattande. Och tillade genast: »men tör jeg spörge, hvorifra kommer Di?» Jag redogjorde för hemvist och yrke, men gubben var icke svenskvän. Eljest håller man i allmänhet styft på Sverige i denna del af Norge. Jag fick mitt papper, bjöd farväl och förfogade mig dädan. Gumman sade ett vänligt »Herren bevare Dem», hvilket jag naturligtvis gengäldade med ett »i lige måde».

På kvällen kom snö för ostlig blåst, stora, jagande flingor. Klockorna från det katolska kapellet klungo ändå klara och rena genom ovädret. På strandfjorden gungade måsarne som hvita skumtappar i det mörka vattnet.

I juli månad 1890 brann den lilla staden upp. Men S:t Vincents hospital och några hus i norra delen af staden blefvo räddade.

*

Den 31 januari klockan 7 förmiddagen gick jag med »Nor» söderut för att fara till Alten och därifrån anträda hemfärden med ren genom norska Finmarken. Det var klart, stjärnklart, och nästan lugnt. Öfver fjälltopparne hvilade ett ljust skimmer som reflexen af elektriskt ljus. Nu släppte Nor ut ånga på ena sidan, och den steg upp i luften som en röd

rök, färgad af ljuset från lanternan och dennas röda sidoplåtar. Vi anlöpte *Kvalsund* och gingo ut genom det af fjäll inramade Vargsund.

Det började efter hand att blåsa med täta byar och kännas ganska svalt, ehuru termometern endast visade — 6° C. Vi angjorde *Komagfjord*, en vackert belägen liten plats i en fjordbukt under ett fjäll, där björken kraflat sig ganska långt upp. På backen låg kyrkan, och norska flaggan svajade från Fandrems gård vid strand. En handelsmand gick i land och bjöd afsked åt sina yrkesbröder med ett »god forretning!» Vi passade nu på och åto frukost och fingo en dråplig »uer» eller hafsaborre, en läcker fisk som fångas på 70—80 fots djup. Den sades finnas ned till Trondhjem och sedan upphöra. Kroppen är röd som guldfiskens, men har bruna tvärstreck.

Det blef stark sjögång! Motsjö på Altenfjorden. Fartyget stampade sig mödosamt framåt, stäfven dök djupt ner, och hela främre däcket sköljdes af vatten, samtidigt med att aktern lyftes högt upp, så att propellern dånande snurrade rundt. Nere i salongen svängde lamporna som rökelsekar. Vinden tjöt i ursinne, och från böljornas hväsande kammar rök vattnet som regn öfver fjorden. På fjällen ref stormen loss snö från branterna, så att hela kustlandskapet sam i jagande moln af snö. Vi kommo en smula i lä på eftermiddagen, och det blef frostkallt och stjärnklart. Däcksplanken blefvo nu till isgata, och tacklingen såg ut som på en veritabel polarskuta.

Kring Alten började tallskogen visa sig igen. Nu voro vi framme, lade till längst inne i den vidbukiga Altenfjorden. Platsen heter *Bosekop* eller *Alten*. Högt på en backe låg »hotellet», en gammal rödmålad gästgifvaregård. Vägen dit var besvärlig nog, ty snöyran tog fatt i en och ville hafva sitt ord med i laget. Isande hvirflar; så att man med nöd kunde andas. Men inomhus var varmt och bra, och jultallen

stod ännu kvar med pepparkaksgubbar och glittergull — några granar har man ej här.

En lapprajd på omkring 40 renar hade just kommit ner ur fjället från Koutokäino, medförande finnsmör, ripor och renkött. Jag ville gärna följa med dem på hemväg och gaf mig följande morgon ut för att söka träffa något aftal med dem. Det var söndag, och de fullastade akjorna lågo kullvältade och ouppackade på gårdsplanen framför hotellet. De flesta lapparne hade gått i kyrkan, men Mikkel Josefsen Nekkela satt ute på gårdsplanen och rökte säfligt sin pipsnugga. Det var en karl med trefligt utseende, mörklockigt hår och strålande bruna ögon. Han ville hafva 50 kronor till Koutokeino och vidare fram till Karesuando, lät ej pruta med sig. Då skulle han emellertid lämna 4 renar: två körrenar (en för hvardera af oss), en dragren och en reserv- och stoppren. Då han säkert skulle göra det omöjligt för mig att af stamförvanterna erhålla billigare skjuts, då han vidare var sympatisk och det var en dryg, svår väg öfver fjället, bestämde jag mig med detsamma för att taga honom till »vappus» (förare). Också talade han bra finska, hvarför jag kunde få en smula sällskap af honom.

Bosekop är en rätt stor landsby vid den fjordbukt, där Altenelven faller ut. Där bo flere handlande, läkare, sorenskriver, foged, forstmester, präst. Kyrkan ligger ofvanför byn på en backe. Getter synas öfverallt i Bosekop. Gå och bita laf från det till gårdarna framkörda virket och äro här som eljest en smula allätare. Finnarne eller de s. k. kvänerna i Alten bilda en särskild så s. k. kvänby vid Elvebakken ett godt stycke från det egentliga Bosekop. Där finner man vid gårdarna badstuga, stolpbodar och den karaktäristiska brunnen med sin långa häfstång. Finnarne äro här illa lidna — ganska bestämdt ett undantagsförhållande inom landet. Man uppgifver att de äro opålitliga och grälsjuka, att de ej äro så noga vid att skilja mellan mitt och ditt, särskildt be-

träffande skogen. Antingen är utsagan öfverdrifven och orättvis, hvilket jag helst vill tro, eller också har man ej velat förstå sig på de inflyttade finnarne och behandlat dem oklokt, hvarefter de slutit sig inom sig själfva, blifvit oåtkomliga och fått skuld för allt spektakel som skett. Eller har möjligen emigrationen här för en gång bara bestått af slödder och afskrap. Säkert är emellertid att norrmannen och kvänen ej tåla hvarann. Somliga finnar äro från det egentliga Finland och svensktalande. Från »Stor-Finland», såsom de kalla det.

Här i Alten bor den bekante författaren, forstmester Axel Hagemann. Hans trefliga hem är fylldt med vapen och böcker, sportattiralj och uppstoppade fåglar, konstnärliga ting samt etnografiska och naturhistoriska föremål från Nordland och Finmarken. Han har uppsjö på kuriosa från hafvet. Hvalbarder, af hvilka man i den stora humbugstaden Paris gör falska strutsfjädrar; bläckfiskar, af hvilka man skär agn till torskfiske; hvalens tjocka, pergamentartade hjärtsäck, eftersökt för bokbinderiarbeten; lodde (Malotus arcticus), förstenad i lerskikt; stammar från korallhafvet utanför kusten, knöliga nu torkade och styfnade; diverse fynd från det intressanta lappska offerstället på Aarö invid Alten, mellan Jupvik och Korsnæs. Sin tjänst likmätigt har H. sig förelagdt att söka främja Finmarksskogen och dess fortkomst, och han har i detta hänseende varit outtröttlig både i gärning och skrift. Furuskogen har som sagdt sin yttersta utpost här vid Alten. Nära kusten är den mycket gles, kortväxt, kvistig och starkt afsmalnande, men längre inåt på mera skyddade lägen i »dalföret» träffar man ej endast enstaka furuoaser bland fjällen, utan sammanhängande, rätt vackra bestånd af bättre växt och beskaffenhet. Alltså bedrog sig Leop. v. Buch när han höll före att det var omöjligt att någonsin få se sammanhängande tallskog i Altens älfdal. Han slutar rätt naivt: »tallskog Alten vore ungefär som om man ville plantera bokskogar vid Christiania eller valnötsträd i Danmark.»

I Hagemanns sällskap företog jag en körtur förbi några åkertegar — som äro remarkabla, enär Alten är det nordligaste ställe på jorden där korn odlas — och kyrkan samt vidare till Altengaard och Elvebakken. Altengaard är numera katolsk kyrka, asyl och missionsplats. Hela församlingen räknar emellertid endast ett par familjer, ty det påstås att de personer, som på senhösten och vintern lida nöd under den klena fisktiden och låta värfva sig till intresse för katolicismen för att blifva hjälpta och kunna existera, sedermera på våren och försommaren gifva patern en god dag när fisken går till. Utför branta vägar bar det ned till älfmynnet och Elvebakken, där kvänerna bo. Här stod vid flodvattenmärket isen i landfästena upplyftad till höga, skarpkantade, lodräta råkar. Furuskogen under vägen visade sig särskildt på sydsluttningar med lä för den härjande nordanvinden vara ganska tät och grofvuxen, ehuru topparne nästan alltid voro deformerade. Och lofvande ungskogar funnos. Ofvan älfbacken klättrade furorna mödosamt upp i liden med enar och kråkris och äntrade den branta fjällväggen. Ute på fjorden, där ejdrarne summo, lågo snö- och istäckta stenhällar som stora opaler på det gröna vattnet.

Sommartiden strömmar midnattssolens blanka sken utan att hejdas eller stängas in öfver Bosekop vid fjordbukten, där just fjällen i hafsbandet öppna sig och lämna ett stycke fri horisont. Det blir i längd för mycket af det goda, tycker man, blir enerverande, ty det blir en enda lång dag flere månader igenom.

Då, i solljusa sommardygn, syssla fiskarena i strand med att rensa och fläka torsk, att torka den på klipporna som »klippfisk» eller att på ställningar vid fjordbodarna hänga den med stjärten nedåt och blifva s. k. stock- eller rundfisk. I stickemössa eller sydväst gå fiskerkallene (fiskarena) omkring och suga belåtet sin pipa, gammelkallene och yngre väringer, ett käckt och starkt släkte. Hela lifvet är en sommarsaga.

Men så kommer vintern, och vintern i Alten är något ganska förfärligt på grund af den beständiga, isande blåsten med snefok (snöyra).

På måndagen öppnade lapparne sina transportakjor, rullade ut smörkärlen, remmade upp lådorna med ripor och ett hundratal renstekar. Kråkor och skator hoppade där omkring för att söka nafsa åt sig en frusen köttbit.

Fullmånens hvita skifva stod strax ofvan de snöhöljda fjällen, fjorden låg blågrön som en lösning kopparvitriol, solskenet glindrade med rosenskimmer öfver kammar och toppar.

Dagen för vår afresa bestämdes till 4 februari, då lapparne hunnit sälja eller leverera de medförda produkterna. Det var en vacker morgon, molnen ofvan fjällen i öster badade i purpur i den uppgående solens ljus och hvitnade i mån som det blef mera dager. Lapparne befunno sig i fjället för att infånga renarne, och klockan XII på dagen körde Mikkel och jag i väg. Det bar först fram omkring två mil på Altenelv, där vi mötte postbudet-lappen Johannes Abramsen Muotka, men drog sedan öfver mycket höga, terrassformiga älfbackar upp i slymarken i fjälliden, där björk och fur stodo med en som underväxt. Öfver fjällsträckningarna i öster syntes en flod af svagt rosenröda dagrar på en svällande bädd af gråblått, och mellan grenverket i den aflöfvade björkskogen hängde månens bleka skifva liksom målad på papp. Men månljuset blef starkare och starkare, gulnade undan för undan för undan. Det rosenröda började draga i svagt gult, och det gråblå smälte samman med himlens aftonfärg.

Vi kommo förbi *Vina* till fjällstugan *Gargia*, där den sextioårige värden Johannes Strand befanns vara gammal turistförare. Flerfaldiga gånger hade han vandrat med engelska herrar och ladies de 26 milen till Karesuando, som vägvisare och tolk. Han förevisade en anteckningsbok, där flere kända turistnamn och berömmande intyg funnos öfver tjänstgöring såsom förare mellan Bosekop—Karesuando—Karasjok m. fl. st.

Där syntes utgjutelser på franska, tyska och engelska samt bl. a. namnen Cini och Sommier, den senare Membre d'Italian Alpin Club. Dessa herrar »gräfde upp gamla skallar och benrangel från begrafningsplatserna för att få tag i en äkta lappskalle, men det var mycket svårt, ty de lågo så sammanblandade med finnskallar». Cini och Sommier hade från Italien skickat Strand fotografier af Tornio rysskyrka och Inari kyrka samt porträtt af Sommier i lappdräkt och med renskjuts på Ounasjoki vid Kittilä.

Det fanns ett stort pörte i Gargia. Mikkel och jag inmundigade en måltid, och jag köpte färskt bröd till matsäcken. Jag skall säga det smakar att ur pulkan taga fram ett stycke fruset renkött, värma det så att det tinar, skölja det fritt från hår och smuts, stycka det och steka bitarna i smör i en emaljerad panna öfver elden — med en mugg cacao en furstlig måltid! Och redan i Havamal tillrådes: å fjäll eller fjärd, om du fara ämnar, stadig mat du medföre. Som det var snöyra och dåligt väder, måste vi vänta innan vi vågade köra upp på det farliga och villsamma fjället *Beskades* — efter Mikkels utsago ett »pahatunturi» (ett elakt fjäll). Snön föll tung och våt för skarp nordostlig blåst. Nu kom rajden från Bosekop till gårds, en svit på 36 renar med last af mjöl, kaffe och socker i akjorna. Hundarna skällde, och det blef en stunds brokigt lif. Lapparne piskade snö ur pesken, stego in och satte sig i en klunga att röka på golfvet vid dörren. Jag lutade mig en stund inne i gästrummet, där det af staten bekostade porslinet fanns tillgängligt i ett skåp och kontraktet mellan lägenhetsinnehafvaren och staten var anslaget på väggen.

Ovädret hade ej upphört när jag vaknade, hvarför Mikkel och jag togo oss en »blås» och språkade. Karlen såg verkligen fin och distinguerad ut, en präktig typ. Frisk färg, symmetrisk, spänstig kropp och vackra drag. Med sitt korpsvarta, lockiga hår och de strålande bruna ögonen var han

nog en hjärteklämma hemma i byn. Han var 28 år och var väl som bäst i hetaste bataljen. Sophus Tromholt — som låg i Koutokeino och studerade norrskenet, skrämde lapparne med svärmare och bengaliska eldar och till tidsfördrif smekte deras vackraste flickebarn — hade afkonterfejat honom i sin bok »Under Nordlysets Straaler». Hemma sysslade Mikkel mest med boskapsskötsel och fiske och slöjd. Men på vintern hade han några renar vid gården och gjorde sig förtjänster på fraktskjutsar till Alten. Vår och sommar låg han i fisket vid kusten och lämnade då renarne till någon skötarlapp. Ungdomsårens nomadlif och de gamles berättelser från fria, vida vildmarken tilläto honom ej att i längd trifvas inne i ett rökigt pörte.

Den s. k. övrigheta, hvarmed förstods fogde och länsman, hade nyligen varit i Gargia och fått vänta 5 dygn på hyggligt resväder öfver Beskades — vore just ej roligt om detsamma skulle hända oss! Snöyran upphörde fram på kvällen, men efterträddes af »skodde» (snötjocka) öfver skog och »vold» (gräshägnaden vid gården). Klockan 12 på natten var jag ute och tittade. Det var då månljust med hög luft och stjärnklar himmel. En stark, kall blåst stod ner från fjället, men den förde ingen yrsnö. Klockan 2 kom min vappus in och önskade vår afresa. Jag reste mig från lägret med renhuden och därunder hö och björkkvistar, gjorde allting klart och for en timme efteråt.

Det bar genom björkbranter upp på det vidsträckta fjället Beskades, eller Beskadas, som på andra sidan Holgejavre har sitt högsta parti, det s. k. Lodikken. Så bar det då fram öfver de till utseendet ändlösa platåerna, en snööken med måne och blinkande stjärnor. Snön ligger som en svällande hud öfver kullar och knallar, och en naken videgren sticker ibland upp som en förbannelse eller ett skrik från det fjättrade fjället. På den glatta skaren glida pulkorna hastigt undan och skrilla utför de isiga backarna med sådan fart ibland,

att renen hade svårt att finna fotfäste och endast med möda kunde freda sina »märgben» från en kännbar påstötning af kördonets tillspetsade stäf. Renen slog in i galopp, spärrade ut benen, trampade ibland upp på mina ben, medan yrsnön rasslade. Kallt var det också med besked, och det skrek mot kölen som när gässen flytta söderut. Min baschlik kändes som en styf oljeduk och var nedrimmad af frost. Liksom det berättas i den öfverdådiga Eddan hängde istappar, »jöklar», i skägget och klingade mot hvarandra.

Nu grydde det till dag. En sky af utrörd karmin stod öfver de blanka fjälltopparna i öster, och högre upp summo lätta blå och blågrå molnflockar med smala, buktiga strimmor däremellan. Så började solen att stiga och sända en mängd gula morgondagrar in i molnmassorna, men när solen gick upp, stor och grann, voro vi redan framme i *Suolovuoma* fjällstuga och höllo på med vår lilla älskade renbiff. Ty människan lefver gunås ej endast af sol och idrott! Husbonden sade sig vara från Sverige, men vid examen befanns han hemmahöra från Finland några mil inåt marken från Turtula. Han var road jägare och hade i höstas skjutit tre vildrenar i fjället.

Efter en kort rast fortsatte vi färden i den kuperade fjällmarken, där det var lika bra att hafva tillgång till en stoppren i utförsbackarna som det var olägligt på jämn terräng och i motbackarna, där det föreföll som om djuret låtit släpa sig i grimtömmen. Min ren var duktigt lat, och jag fick klå honom med körtömmen mot högersidans frusna hårfäll, så att armen värkte. Genom att så finurligt som möjligt härma renbrömsen lyckades jag emellanåt få fart på honom. Och stopprenen var en loj och krånglig herre, som oupphörligt fick tömmen kring något af frambenen och hoppade på tre ben och galnades. Vid raster lade sig djuren ner på drifvan. Mot bärghällar och i skrefvor hade snön yrt ihop till väldiga drifvor. Och det såg ut som om vinden tagit fjället till

förebild, ty drifvan egde samma skarpa vallar med trotsande tinder här och där, hvilka småningom förlöpte i mjuka båglinier. Från topparna rök det som ånga ur ventiler, och när renen lyfte klöfvarna från marken, for en snödusch åt läsidan. Flerstädes syntes spår af fjällräf, suddiga fjät, där det vackra hvita pälsdjuret smugit på silkestass öfver vidderna. Ett vargspår löpte utmed renvägen, och när Mikkel rättnu började »joika» (sjunga) en smula ulfvalikt, förde jag ovillkorligt handen till revolverhölstret — men det var så ofarligt som helst. Högt i luften seglade en fjällvråk och en korp på spaning efter något ätbart.

Nu körde vi rakt emot solen, hvars hela klot lyste ur molnmassorna, och snön glänste som sidenbrokad. Mikkel, som körde främst, kom bakom en klippa, och jag såg blott renens vaggande horn sticka upp som klorna på en hummer. För behaglig omväxlings skull låg Mikkel ibland på knä och körde, och ibland stod han upprätt. Efter hand kommo vi mera på sidan om solen, och då glittrade frostdiamanter från hela vida snötäcket. Men vädret var ombytligt. Ibland strålande klart, och en stund efteråt mörker med en hvirflande snöby så att man knappast såg Mikkels ren. I samma mån växlade fjällen färg. Än ljusblå, än mörkblå, än skinande hvita, gul- eller gräddhvita, än grå. Vi kommo förbi några fjällsjöar och öfver bäcken Macijokka fram till fjällstugan vid *Biggejavre*.

Det var en eländig gård. Pörtet var 6 alnar i fyrkant och beboddes af 8 personer, alla lappklädda. De sutto inne i värmen i samma dräkt som de gingo ute, i pesk och med mössa på hufvudet. Åtminstone fyra måste alltid ligga på golfvet under förutsättning af att de andra fyra kunde samsas i de båda sängarna. Rummet för resande var osnyggt hållet såsom sig hos bofasta lappar vederbör. I snön ute på staburet sutto renhornshalfvor instuckna, hvilket verkade betydligt indianaktigt. Husbonden, som talade ytterst litet norska, gick

med vaggande kropp som lapparne pläga. Här är det skidlöpningen och pulkaåkningen, hos sjömännen skutans rullning. Ena eller ibland båda armarne hade han uppdragna i peskärmarne. Eller höll dem på kroppen och kolten under mudden.

Vi dröjde ej länge i det snuskiga Biggejavre. Snart voro vi på väg igen. Jag hade fått hö i pulkan, och det kändes skönt så länge jag fick behålla det. Men det gick all världens väg när jag slängdes ur farkosten i en brant på Spielgavarre. Det började skymma på. Månen hade varit gömd i molnen, men efter hand trädde den fram och presenterade sig i sina vanliga fyra facer. Först kom den och omgaf sig med rödvioletta vågor, därpå trängdes det rödvioletta utåt kanterna och lämnade plats åt ett blågrönt haf med månen simmande midt i, senare fingo både de blågröna och rödvioletta fälten vika för en ljus strålring kring månen, och till sist stoltserade månen ensam i sin ockragula glans.

På kvällen klockan 8 kommo vi till *Koutokäinobakken* eller *Meroniva* efter att hafva kört 11 mil sedan klockan 2 på morgonen. Här var det nästan värre än Biggejavre. En lappkäring på så där en 80 år kom in och eldade upp i kammaren. Vi åto snällt den traditionella renbiffen och sofvo ut till följande morgon klockan $^1/_2$ 6. En halftimme senare sutto vi i pulkorna igen och fortsatte till Koutokäino kyrkby. Det gick fram på älfven, Altenelv, som under sitt lopp har väl en 20 olika namn på lappska. Den mera storartade fjällnaturen upphörde vid Koutokäinobakken, och nu var björken allenarådande. Furorna hade slutat redan ett par mil från Alten. I den frostkalla morgonen strålade norrskensljuset i fjäderformiga knippen öfver himmelen, glödande, darrande, vajande från trakt till annan. Det var grant och vackert. Nästan lika vackert tedde sig säkert mustascherna, som stodo styfva af frost som borst åt sidorna. Det gjorde ondt när de togo i pesken eller björnkragen. Renarne voro

nu uthvilade, och det gick raskt de återstående två milen till Koutokäino. Och där sågo vi då kyrkan dyka upp på en höjd och bredvid de tre större gårdarne i byn: prästens, länsmannens och handelsmannens.

*

I *Koutokäino*, där jag fick bostad hos länsmannen i samma rum som förut Tromholt, af lapparne kallad Romholta.

Ett af de första besöken gällde Mikkels familj. Jag steg in i ett kvaft pörte, där ett tiotal personer sutto i lappdräkt. Mest i sommarkolt af blått ylle med röda och gula listsömmar på axlar och halskrage. Gumman mor hans kokade kött, och hans rätt och slätt sköna syster knådade deg i ett tråg. För öfrigt syddes där skor och handskar och brokor, medan männen slöjdade skidor eller lokor till körrenarne. Jag fick se åtskilliga vackra prof på fint skurna och sirade skedar, nålhus, knifslidor, väfskedar och bältesöljor af renhorn, men det var en sådan vidrig stank där inne, att jag snart måste gå min väg. Läsaren behagade sammansätta en aroma af nyslaktadt renkött och finntobak och beredda hudar, insmorda med härsken torsklefverolja, och sedan själf lukta på tillställningen.

Förutom kyrkan och de tre något sånär europeiskt hållna gårdarna finnas i Koutokäino endast låga, mörka stugor och gammer. Virket till allt detta har måst föras med renar öfver fjället från finska Lappland. Boningsrummen äro sammanbyggda med ladugården, på hvars tak hökälkar ligga uppkastade. Utomkring står en rad stabur, där mjöl, renkött, lufttorkade refstycken, kläder o. s. v. förvaras. Där gömmas också familjens dyrbarheter och kontanter, väl undanlåsta i äskor af björkträ. Vid gården vedkast och höhässjor, resta på höga stolpar och täckta med björkstammar. Brunnsstången ritar trotsigt upp mot den blågrå vinterhimmeln, och några

tjudrade renar sparka i klimparna af frusen laf. Hela gården var kringgärdad med ett 5 – 6 alnar högt brädplank till skydd mot fjällvind och snöstorm.

Följd af vänliga afskedsrop, tog jag vägen tillbaka till länsmannens gästfria hem. Kvällen var kall och bister, stjärnorna darrade som ville de trilla ner, norrskenet ringlade sin böljande ljusflod genom den mattblå luften. Senare blef det snöyra, riktigt argt väder, som hven kring knutarna. Men jag hoppades att Mikkel, som gifvit sig ut att söka andra renar till morgondagens fortsatta färd, lyckats reda sig och kanske var tillbaka i sitt hem. Och somnade godt under mitt ejderduntäcke, medan björkveden i »ovnen» berättade sagor från fjället.

Följande dag gjorde jag ett besök i folkskolan. En flock friska, rödkindade lappbarn sutto här och stafvade i berättelsen om kung Pharao, pojkar och flickor, de senare i brokiga och koketta bindmössor, breda, hemväfda yllebälten i stilfulla mönster och granna dukar kring halsen. De hafva renskinnspesk eller yllekolt efter tycke och smak. De gode lärarne, som voro af lappsk-finsk kroisering, förvånade sig när jag på en hängkarta visade dem hvarifrån jag var. Undervisningen skedde på lappska, och skolan hade en liten intressant boksamling.

Af lappen Aslak Jonsen Bals köpte jag samma dag för 5 kronor en vacker hund, Barje, med långt, präktigt hårlag. Han var smutsig och nedrökt men skulle nog blifva bra när jag fick tvätta honom ren. Och så aflade jag visit i prästgården och hos handelsmannen, hvarefter all rättfärdighet var samvetsgrant uppfylld. Handlanden Larsen, af lapparne kallad Laras, den äldste herremannen på platsen, var svensk till börden och härstammade från Bränna i Öfverkaliks, Norrbotten. Han visade i sitt hem diverse porträtt och hälsningar från Du Chaillu, Sommier, J. A. Friis och Tromholt, hvilka besökt honom.

Nu voro vi färdiga att resa. Mikkel kom med renarna och luktade som vanligt nejlikor långa vägar — ty si han älskade att tugga på nejlikor. Fem minuter innan det skulle bära af, slet Barje sig och gnodde hem till sin Aslak. Den hämtades tillbaka och blef stadigt bunden som stoppren vid järnringen i min pulkas bakkarm. Vederdöptes sedan till Skuolffe, hvilket fortfarande betyder fjälluggla.

Tåget skar ner på älfven. Friska, uthvilade renar och god fart. Vi öfvergåfvo de terrassformiga, björkklädda sandbrinkarna vid Koutokäino och styrde kurs mot söder. Torfgammer, där fattiglappar idkade fiske och ripfångst, lågo på några håll efter stränderna. Klockan var 2 på dagen, och det härligaste solljus illuminerade snövidderna. Vi passerade Suolojokka och foro förbi Gargovarre, dit Tromholt en gång företog en äfventyrlig och resultatlös färd för att titta på en sejt, till *Mortas* eller *Galanito*, där furugränsen möter. Här träffade vi en lappby med tre kåtor i en björkbacke. En massa hundar rusade fram och skällde och ville ställa till gräl, men de åthutades från kåtadörren. Där inne sutto några skrynkliga gummor och garfvade skinn, sydde skor och lagade mat. Karlarna lågo slappt och rökte på renhudar i sitt harem. Jag tänkte på Heines bekanta vers:

In Lappland die Leute sind schmutzig,
plattköpfig, breitmäulig und klein;
sie sitzen um Feuer und rösten
sich Fische und schwatzen und schrein.

Nu foro vi öfver vida renbetesland ut på myrarna. Den främsta härken (renoxen) passade på att här släppa det återstående af sina horn, så att en lefrad, frusen blodmassa snart täckte ärret vid rosenstocken.

Vi nalkades Finland. *Maanselkä* syntes framför oss med snö öfver platåer och branter. Jag satt och tittade på fjällåsarne och försjönk så i funderingar. Rätt som det var, kände jag en häftig stöt i bakhufvudet, tyckte jag kom ner

i vatten eller djup snösörja och att renen ögonblickligt drog mig på det torra — det var en bäck, vi passerade. Sådana där falska bäckar ute på myrarne träffar man ofta nog under vintern. De sila genom mossan med sitt ljumma vatten och frysa aldrig till ordentligt, innan snön vräker ner med ens i väldiga drifvor. Och på det sättet går strömmen fortfarande öppen med nere i djupet rinnande vatten. Det är för öfrigt godt om snö i sluttningarna af Maanselkä. Vi se en räf springa fram där med en mörk kontur mot den ljusa fonden, och på en höjd stå flere krithvita dalripor orörligt stilla, trygga på grund af sin färgteckning och den myckna freden i dessa nejder, där bara räf och roffåglar jaga.

Det började att mörkna, och någon måne syntes ej till. Jag förvånade mig öfver att Mikkel och hans ren kunde hitta vägen så säkert, ty landskapet var betydligt villsamt genom sin enformighet med myrar och skogsholmar, och de gamla spåren hade flerstädes fullständigt yrt igen. Nu togo vi oss in på den smala kil af Finland, som sträcker sig mellan Sverige och Norge upp till Kilpisjaur. Öfver myrar och träsk kommo vi till *Syvajärvi*, ett nybygge i en riktig vildmark. Här var folket ej längre lappklädt, här gjorde vi på nytt bekantskap med piimäbunkarne och pörtmuren. Vi voro här tillsammans representanter för fem olika nationaliteter: en norrman (länsmannen, som gjorde mig sällskap), en svensk (jag), en gammal fjällappkvinna, min vappus Mikkel (kroisering mellan lapp och finne) samt den finska nybyggaren med hustru och barn. Förbi gårdarna Kotavuopio och Sakkara på finska sidan kommo vi i sena, mörka kvällen öfver Muonio älf till Karesuando och Sverige. Renarne voro trötta, och Mikkels ren, som fått gå upp spår hela vägen, orkade knappast trafva mera.

I Karesuando mötte mig den 9 februari bref från Domänstyrelsen med förordnande såsom jägmästare i Pajala revir under januari månad. Skrifvelsen var daterad den 2 januari,

afstämplad i Stockholm den 8:e i samma månad och hade anländt till Pajala, därifrån jag med permission från öfverjägmästaren for den 14:e, den 20:e januari. Då jag var ytterst orolig för att några tjänsteärenden kunnat blifva försummade, måste jag genast resa till Pajala, ehuru jag eljest haft för afsikt att med min i Karesuando kvarvarande ren styra kurs på Gellivare och Arjepluog i sällskap med lappfogden.

Jag for söderut med postföraren från Muonionniska, samma väg som månaden förut. I Saivumuotka hälsade jag på Læstadii lärjunge Raattamaa, predikant och hållen som en profet bland meningsfränder. Nu var gubben omkring 78 år. En hvithårig, kraftig, vacker gubbe. Men hans »gåfvor» ha sinat, och under hans resor till Vittangi, Jukkasjärvi och Gellivare går man och hör honom mest för namnets skull i minne af de dagar, då han med små medel genast fick till stånd en härlig liikutuksia (exaltation) vid mötena.

Efter att hafva inmundigat en mäktig renkorf i Kätkesuando kommo vi till Palojoki eller Palojoensuu. Här i närheten uppehöll sig fjällappen Walkeapääs kåtalag, och vid ett besök i kåtorna köpte jag af Birgit Walkeapää en förtjusande hundvalp, som lofvade att blifva utmärkt vacker och långhårig. Birgit tyckte det var konstigt att jag ville köpa en hund som ännu ej dugde till att drifva renar, men äskade icke förty fem blanka silfverpenningar med landsfaderns bild. Det lilla kräket, som jag kallade Girjes (den fläckige), var sotig och tussig, men skulle säkert presentera sig till sin fördel som rentvättad och kammad. Håret var närmast skinnet gulbrunt liksom bottenraggen, därpå svart och i spetsen hvitt. Han såg ut som en s. k. silfverbjörn eller en järfunge. Girjes följde mig på en resa till Gellivare och Pite men dog i valpsjuka i Pajala ett par månader efteråt, medan jag var borta på en björnjakt vid Rautusjärvi under Torne träsk. Barje eller Skuolffe deltog i samma jaktfärd, men utmärkte sig ej

för tapperhet. Han blef »sönderrest» dels på denna tur, dels under den på sista föret verkställda, äfventyrliga resan mellan Pajala och Gellivare som jag omedelbart därefter företog och som jag skildrat i »Fänriksår».

Sent på kvällen nådde vi Muoniovaara och fortsatte följande morgon. Träden stodo alldeles snö- och frostfria, ty det hade varit två dagars blida. Det gick fram på älf, öfver myr, genom skog, förbi byar med skidspår öfver gärdena. Komna på yttersta sluttningarna af Jupukka, syntes den höga sandbacken vid Erkheikki på andra sidan Torneälfven ligga som ett fjäll öfver barrskogen. Hemmansgårdarne stodo dystert mot den ljusa fonden, men rökarne stego svällande gråhvita som pelare mot skyn. Snart var jag hemma i Pajala igen efter min rundresa. Med ren hade jag färdats sammanlagdt omkring 75 mil, hvilket var en ganska god öfning och frestade till nya turer både denna och följande vinter.

Utför forsarna i Torneälfven.

Det var strax före midsommar år 1891. Jag hade tillryggalagt en mödosam väg från Gellivare, förbi Ladnivaara och Killinki och nått fram till Kaalasluspa vid Kaliks träsk. * Nu gällde det att fortsätta till järnfjällen Kiiruna- och Luossavaara samt vidare till byn Kurravaara vid Torneälfven. Den

* Se härom sid. 176—187 i förf:s år 1894 publicerade arbete »På skogs- och fjällstigar».

inalles tolf mil långa färden hade redan varit mer än besvärlig i den djupa snön på fjällsidor och i björklundar, och det hade ordagrant gått lika fot för fot på de upptöade stora myrarna — man kan verkligen ha det roligare än att vandra i vildmark under vårbrottet!

Middagstiden drogo vi ut från Kaalasluspa, där vi skaffat en ny bärare och skjutit några fjällpipare på lindorna, som där och flerstädes i lappländska fjällbygden gödas med spillning medan i stället åkrarne blifva lottlösa. Färden gick som förut öfver högländta björkskogsåsar, där ripan skrockade och skrattade, öfver jämna, kala fjällplatåer, öfver hardt när ändlösa myrar, hvarest gluttsnäppan låg på ägg i videsnåren, öfver sankmarker där gässen kacklade. Denna dag, den 12 juni, fingo vi flera snöskurar och hagelbyar öfver oss, medan vi sträfvade upp mot »järnfjällen», af hvilka det närmaste, Kiiruna- eller Kieronavaara, tämligen snart nåddes.

Här uppe på de högsta branterna rastade vi en stund trots de isande vindarna och skådade ett härligt panorama. Framom oss syntes fjällen kring Rautusjärvi och Torne träsk som ett oafbrutet svall af skummande jättevågor, och bakom lågo de oländiga marker vi lyckligt arbetat oss igenom. De flesta utmålen på Kiirunavaara voro täckta af snö, men här och där funnos blåsvarta malmklumpar blottade i jordrymningarna.

Så satte vi full fart igen och togo oss ner öfver östra fjällsluttningen, medan ett par örnar kretsade öfver våra hufvuden. Vi kommo fram till de tätt tillsammans liggande, af björkstammar resta och med torf täckta kåtorna, hvilka under somrarnes »gyllene järnålder» bebos af ingeniörer och förståsigpåare från när och fjärran. Nu, medan det ännu var så godt som vinter i fjället, togo sig dessa hyddor mycket tarfligt ut: alla voro fyllda med snö och omgifna af famnsdjupa drifvor, och somliga hade stormarne ramponerat eller alldeles vräkt omkull. Efter att hafva lämnat Kiirunavaara med dess

väldiga järnkäglor nådde vi på aftonen fram till Luossajärvi, där vi togo in i »Hôtel Luossajärvi», som det ståtligt nog heter. Det är en vid träskets södra ände upptimrad liten präktig stuga, som utmålsegarne på Luossavara bruka använda under sommarens »försvarsrörelse».

Vi hade nu vandrat ungefär 1 $^1/_2$ mil, men också denna sträcka kan vara nog så dryg i fjällbygd, särskildt då väglaget är dåligt. Därför voro vi rätt glada, då vi hunno fram och fingo göra i ordning åt oss i »hotellets» kammare. Att döma efter inskrifter på de nakna stockväggarna voro vi ej de första gästerna under året, utan länsman H. i Vittangi och kronojägare L. i Jukkasjärvi hade med manskap uppehållit sig här under pingsthelgen vid medlet af maj för att afsluta stugans inredning — vi hörde sedan att de haft svårt att taga sig dit med tunga lass samt att det nästan hela tiden varit omkring 30 graders kyla och hårda snöstormar.

På de väggfasta lafvarne bredde vi färskt granris till madrasser och rustade oss till natten. Den nyuppförda spisen befanns förträfflig att elda i, och där stekte vi sen några från Kaalasluspa medförda, feta sikar och de därsammastädes öfverkomna, delikata fjällpiparne, hvarjämte vi lade in så många smörgåsar vi hade utrymme för. När sedan kaffet var färdigt och lilla pipan tänd, befanns allting vara ganska godt. Som kvällslektyr studerade vi de högstämda kväden och för det händelsevis ganska isolerade »hotellifvet» synnerligen väl afpassade visdomsord, hvarmed H. till resandes förnöjelse försett väggarnas aftäljda timmerlag.

Följande dag bröt in med härligt väder, det var klart och lugnt. Vi hade sofvit ut under natten och kände oss fullt restaurerade, hvarför vi på ganska kort tid kunde tillryggalägga den 1 $^1/_2$ mil långa vägen till byn Kurravaara vid Torne älf. Väglaget var nog både si och så, men vi togo ordentligt ut stegen i glädje öfver att den besvärliga färden genom fjällbygden nu strax vore afslutad. I K. togo vi in

hos handlanden Tornæus, som jag under en björnjakt redan förut gästat.

Nu gällde det att på hyggligt sätt taga sig fram på älfven till Jukkasjärvi gamla kyrkby, som ligger ungefär 1 $^1/_2$ mil nedom Kurravaara. Det blefve nog kinkigt det, menade Tornæus, ty sedan isen under de sista dagarna börjat röra på sig, hade ingen härifrån varit ner till kyrkbyn. Ledsamt det, medgaf jag, men vi vore i alla händelser beslutna att ännu samma afton inträffa i Jukkasjärvi, om vi också skulle gå hela vägen efter älfstranden. Till så bestämda »skäl», men väl mest emedan jag var s. k. kruunuherra (kronoherre, d. v. s. statens tjänsteman), svarade Tornæus att han om möjligt skulle skaffa oss en båt och ett par karlar, men att vi finge skylla oss själfva för följderna. Nå, det var ju präktigt och alldeles såsom jag ville ha det! I glädjen öfver att komma i väg utan tidsspillan förärade vi gamle Jon Nilsson Sarri en silfverslant till tobak — var förr fjällapp och duktig karl, Jon, men nu var han starrblind på båda ögonen, stackare. Förr gjorde han tjänst som vägvisare åt tjänstemän och turister i Torne lappmarks villsamma fjälltrakter — nu få andra leda honom som ett barn.

Vi gjorde ärligt besked för oss i mor Tornæi tätmjölkbunkar och åto desslikes några ypperliga laxöringar. Så inskeppade vi oss då och styrde ut på älfven. Isen låg fortfarande kvar, men i stränderna hade den i alla fall släppt så pass mycket, att vår långsmala forsbåt i allmänhet kunde smyga sig fram. Efter någon halftimmes rodd tog emellertid strandvattnet slut, och nu mötte fast is. Emedan vi vid afresan från Kurravaara förutsett detta, hade vi medfört en lätt kälke, på hvilken vi nu drogo upp båten, hvarefter vi vandrade fram öfver det breda isbältet, somliga dragande, andra skjutande på. Härunder öfverföllos vi ett tag af en häftig snöstorm, och särskildt då verkade det hela som en ishafsexpedition. Egendomligt nog när det i alla fall strax var midsommar.

Småningom träffade vi ånyo på skapligt isfritt strandvatten, och då gick det bekvämare att komma fram än nyss, men så kom det ett sådant där omöjligt isband igen, då kälken måste upp ur båten och båten upp på kälken. Hundradetals alfåglar lågo jodlande där älfven gick öppen i stränderna. Sent på kvällen den 13 juni kommo vi ändtligen, genomblåsta och frusna, fram till Jukkasjärvi.

Följande dag var det söndag, hvilodag. Icke så för älfven emellertid, ty den passade på och frigjorde sig från isskalet. Den är så pass bred vid kyrkbyn, att det ej blef någon isgång att tala om. De närmaste dagarna efteråt var jag ute i skogarna, och så bar det då ned på Torneälfvens mäktigaste forskedja till Svappavaara och Vittangi.

*

Att färdas på de granna älfvarna i öfre Norrland är ett ståtligt nöje, att själf styra den långsmala snipan ned genom kokande, steniga forsar är en härlig idrott.

Båttypen är såsom nämndes snipan, smidig och elastisk, läcker att skåda. Den förfärdigas af sex sido- eller bordbräder förutom bottenplankan, s. k. trebördingsbåt.

Uppför älfven går resan ganska långsamt, och är högst ansträngande i mycket »backiga» älfvar — men så går det i stället så mycket fortare utför. Båten drifves fram med långa stakar eller s. k. forkar, hvarvid riktningen regleras genom mer eller mindre snedt anbragta spänntag, där karlen med hela sin tyngd vräker sig på forken för att pressa upp båten. På vissa håll älskar man att exekvera en extra knyck eller stöt i samband med detta sega pressande framåt, och det blir då alltid god fart på båten samt ser alltid trefligt och elegant ut från strand eller älf, men rörelsen är föga angenäm för en passagerare. Den mest kräfvande posten är längst fram i fören, där det gäller att bana upp båten i bästa

strömfåran och dirigera kursen mellan de ideligen mötande stenarna. Taktmässigt lyftas forkarna ur vattnet, taktmässigt föras de fram och sänkas ner. Stundom fastnar en fork mellan ett par stenar eller i dybotten och vållar ett ögonblicks uppskof genom att man kanske måste backa för att lösgöra den. Ibland glider den ur karlens hand vid ett dylikt arbete och drifver ned med strömmen, tills den måhända räddas. Och ibland slinter karlen själf och faller handlöst i båten under skratt och bespottelse från kamraterna. Är det mycket stenigt, luddas forkarna starkt upp i ändarna, så att de måste beskäras med slidknifven efter någon halftimme. Stakningen sker på samma sida af båten, på landsidan, och det ser verkligen rätt egendomligt ut när en hel liten flottilj på detta sätt föres fram, särskildt då i strida forsar ända till 4 à 5 karlar staka i samma båt.

En del forsar — exempelvis Kamlunge och Holmforsen eller Sarkosk (förkortadt från finska »Saarikoski») i Kaliks älf — äro alltför våldsamma och ansträngande att gå uppför endast genom stakning, och därför bruka i fråga om sådana ett par man vandra älfstranden och draga båten i af tall- och granrottågor flätade linor, samtidigt med att den stakas af vanligen en enda karl, som står i stäfven för att hjälpa till med forken och för att bära af för stenarne. Men det är endast i nödfall man tager till repen och tågen.

Naturligtvis erbjuder farten *utför* en fors många faror och tillfällen till olyckor. Men man må ej tro att tillbud till spektakel saknas också under resan *uppför*. Gäller det nämligen en mycket strid och stenig fors och är den karlen, som stakar i båtens för, ouppmärksam, ej tillräckligt stark eller också ovan, kan båten helt lätt svänga om i svallet kring en sten, med stäfven vända utåt älfven och rykande forsen samt i ett nu drifva ner och krossas mot spetsiga klipptoppar.

I alla de norra älfvarna finnes åtminstone någon ofarbar

fors eller något vattenfall. Antingen man far uppför eller utför älfven, måste vid ett sådant ställe båten landdragas, hvarefter man bär den på armar eller axlar eller också släpar den på kafvelbro till en plats ofvan fallhufvudet. Att utan vidare draga båten öfver till farbart vatten lyckas ej, ty bordläggningen är ömtålig och stranden brukar vid forsarna och fallen vara mycket svår att taga sig fram på: sönderskuren och splittrad, full med hvassa stenblock på härs och tvärs.

När man skall till kusten och ränner *utför* forsarna, går det betydligt bekvämare till, och då väjer man ej för den fors, där man förut måste draga upp båten med linor, utan ger sig gladt iväg — sätter nedför forsen — n. b. om man har en säker styrman eller själf kan konsten och känner forsarna. Att vara »forskarl» är ett svårt yrke, som fordrar mod, påpasslighet och öfning. Därför är det också ett ansedt värf, och hvarje trakt har gärna sina koryfeer. Det gäller hvarken mer eller mindre än att hitta rätt väg och att manövrera blixtsnabbt samt att känna de olika forsarnas stensättning under olika vattenstånd. Leder styrmannen i en trång passage farkosten på orätt sida om en farlig sten, kan båten törna på en utlöpare, fyllas med vatten, välta eller slås i stycken. Det gäller att aldrig tappa koncepterna eller mista sinnesnärvaron, ty i forsen måste allting vara ögonblicksverk. Och ännu en sak och en anledning till olycka: om roddarne ej i värsta forssvallet taga i allt hvad senor och muskler tåla, så att båten ordentligt känner styrskofvelns sporrande välde — ja, då ränner båten på en sten och går det galet, går i kras. Intet är därför farligare än att nonchalant behandla denna dråpliga, spännande idrott.

Är det litet vatten i älfven och är den fors, man skall ränna utför, mycket stenig, måste stakarena bära emot med forkarna för att båten ej skall få för stark fart och åka fast på stenarna. Styrmannen, som har att noga gifva akt

på huru vattnet svallar kring grunden och däraf kan sluta, hvarest älfven rinner, d. v. s. är djupast, dirigerar färden med sin bredbladiga åra. Är en dylik grund och stenig fors mycket sluttande, måste båten i allmänhet släppas ned med rep, som någon man sköter om i strand.

För däremot älfven tillräckligt styrvatten, passeras forsarna — vore de än så strida — alltid på det sättet, att en eller tvenne roddare kraftigt anlita årorna, medan styrmannen genom att manövrera med den i vidjehank instuckna eller i handen hållna skofveln för båten ned genom de dånande och skummande böljorna.

Vid rodden placerar man sig inom Jukkasjärvi och Gellivare socknar gärna på en rundvriden bunke af skostarr (skohö) — i Gellivare kalla lapparne en dylik suoini-viera — eller i nödfall på en hopvirad vidjeknippa.

Där älfven är bred och bottnen jämn, strömmar efter isgång och flodtid (man räknar häruppe två flodtider: vårfloden efter isbrottet och midsommar- eller fjällfloden) vattnet ganska stillsamt och beskedligt fram genom s. k. selen eller lugnvatten, utsvällningar med avor (vikar) och djupt, fiskrikt vatten. Så höjer (sänker) sig terrängen, älfstränderna trängas tillsammans, och här blir det en fors, en mindre fors, med efter olika trakter varierande namn: streka, stryka eller strycka (norskans stryg), stråka eller stråke. Och så komma vi då till de stora, de storståtliga forsarna med milsvidt dån genom markerna, medan det spegelklara älfvattnet piskas i skum mot klippor och stenar.

Visste man hvilket spännande nöje det är att ränna utför forsarna, skulle man komma hit i flock från södra landet och andra länder. Förr kom också en och annan främling med ångbåt till Alten, for därifrån dels i båt dels till fots till Kontokäino i norska Finmarken, drog till Syäjärvi (Finland) och Karesuando, hvarifrån färden utför Muonio och Torne älfvar fortsattes i båt ända till Haparanda. På hela

denna väg måste man endast förbi Muoniokoski och Kengiskoski afbryta älffärden. Eller också for främlingen i fråga endast till Skibotten vid den underbart härliga Lyngenfjorden, red till riksgränsen på en norsk klippare och hälsade på i fjällstugan Helligskoven (Pyhäouta), skaffade på svenskt område båtskjuts från Kummavuopio (Mukkavuoma) och for så ned till kusten.

Också jag har farit dessa vägar och kan rekommendera dem. Och jag har rest äfven nästan hela Kaliks och Lule älfvar och passar på och rekommenderar dem samtidigt.

*

En präktig väg för forsfärd är sträckan Jukkasjärvi—Vittangi, omkring 53 kilometer men åtminstone vårtiden fors i fors så godt som hela vägen, hvadan hållet tillryggalägges på omkring 5 timmar, hvilket ju måste betecknas såsom ganska god fart. Det var också med nöje jag gjorde turen den 17 juni.

Och hvilka forsar! Man känner hur hela båten skälfver som ett asplöf innan den når öfver guppet i fors-nacken, hur sedan allting liksom med våld slites undan en och hur man halft bedöfvad, mistande känsla af tid och rum glider ner i något sjudande hemlighetsfullt och obeskrifligt, där allting är uppror och raseri. När man sansat sig, ränner man flott långt nere i svallet, möter styrmannens glittrande öga och ser mot strand och nickar och tycker att det går bra — jag brukar just ej vara rädd af mig, men det är en kväljande sensation jag erfar just när det skall till och raka nerför en mycket brant forsbacke.

Det går fram i en kokande ränna af skum, och fladdrande tappar och kyligt pärlstänk yra in i båten, som har styrmannens vaksamhet att tacka för att det hela går väl och att vi ej begrafvas af böljeklipporna, hvilka litet emellanåt resa

sig betydligt höga nu vid vårflodstid. Och i en af forsarna låg det timmer bråtadt med lösryckt bark och uppslitna ändar, och min käcke forskarl fick så godt som ögonblickligt göra en nästan vinkelrät afbrytning ur kursen för att vi skulle kunna gå klara och rädda oss från att kantra och få båten spillrad — hade det varit mindre vatten, skulle ej den där nu nödvändiga utvikningen kunnat göras. Karlen var blek trots solbrännan, när han nere i lugnvattnet torkade svetten ur pannan. Och vi kände nog litet hvar att vi med all önskvärd lycka kommit igenom en ganska kritisk situation.

Smått yra i hufvudet af allt brus och dån, nådde vi Vittangi efter som sagdt knappa 5 timmar.

Sedan fortsatte jag ner till Tärändö, skådade på Johannekvällen midnattssolen i en liten skogsby och ströfvade i två månaders tid omkring i markerna, innan jag åter såg Gellivare kyrkplats utbreda sig nedom Malmbärgets skattkammare.

I båt uppför Muonio älf och en fjällbestigning i Finland.

Vid Muotka (Utmokkan, som den svensktalande delen af befolkningen kallar stället) på svenska och Lappea på den finska sidan, strax nedanför Kengis bruk och ungefär 17 mil från Haparanda, kommer Muonio älf med sin vattenmassa in i Torneälfven och danar i själfva föreningspunkten en större fors, Lappeakoski, som skummande brusar fram mellan de nakna holmarna på svenska stranden. Har man kommit landsvägen till Pajala, får man gå $^1/_2$ mil öfver landtungan till Kieksiesvaara vid Muonioälfven och därifrån fara i båt uppåt;

har man åter älfledes kommit till Muotka och Lappea, får man fortsätta på samma led, efter finska stranden staka sig uppför Lappeakoski och så gifva sig af vidare. Annorledes än i båt kan man nämligen ej färdas i dessa trakter, enär landsväg endast finnes på 7 kilometer af de 345, man har att tillryggalägga till Kuokimmuotka röse vid norska gränsen, och att färdas till fots den långa vägen torde de flesta finna alltför besvärligt. Emellertid begynna vi resan från Muotka, sedan vi på finska gästgifvaregården vid Lappea skaffat oss en trebördingsbåt med tvenne stakare.

Vi hafva god tid att se oss omkring, där vi på en bädd af nybrutna björkkvistar sitta på båtbottnen med ryggen stödd mot den näfverflätade konten. Färden går fram mellan höga, björkklädda stränder, med led af brungula tallstammar lysande i fonden, skrider förbi jämnsluttande gräsholmar, kransade af säf och fräken. Rätt som det är, kör båten upp i en »korva» (flödet kring en sten i älfven), som brusar likt den vildaste fors strax intill våra öron; nu drifves den fram öfver spakvattnet eller »selet» (f. suando, suvanto), där strömmen snurrar vattnet i ringlande dans liksom sjöde det därunder; nu sträfvar den hän mot en mindre (niva) eller större fors (koski eller ändå våldsammare »kurkio»), hvars dån höres sorla på långt håll. Vi passera Kolari by på finska sidan. Den ligger vackert dels på en större holme dels på fasta landet, med den lilla kvadratiska träkyrkan som centrum. Den rödmålade prästgårdsbyggningen synes strax invid älfven.

Då och då lyfter en kull bläs- eller stjärtänder alldeles intill oss eller ilar någon större skrakfamilj i väg med frusande plask, ränner springande öfver vattenytan och flaxar med vingarna. Fisket visar sig föga gifvande: vi få bara någon mindre harr på flugkroken eller någon enda gädda på Kajanadraget.

Nu brusar från finska sidan Äkäsjoki ut i älfven, och vi se dess kurkio stänka yrande skum vid Äkäsjoensuu' kvarn

och hemman. Efter en stunds förlopp varseblifva vi Huukis långsträckta by på svenska sidan. Det lider mot afton, och öfver älfven dallrar en kylig dimma, ur hvilken vi ibland höra en kråkas hesa skri eller en ands snattrande.

Sedan vi färdats ytterligare en mil, äro vi framme vid svenska byn Areavaara, där vi ämna öfvernatta. Våra saker, konten med dess axelremmar och bärgrepe samt allt det öfriga gepäcket, bäras in i kammaren, medan vi en stund dväljas i stugan eller pörtet (pirtti), där lågorna flamma i den kolossala spiselmuren. Vi hälsa vårt »ilta» (kväll, god kväll) och slå oss ned på en bänk. Genast sättes kaffepannan på en trefot öfver glöden, och vi lägga märke till hur man här som annanstädes stjälper i en ordentlig dosis salt samtidigt med kaffet. Men efter kaffekoppen och lilla snuggan längta vi in till bädd och hvila. Redan i dörren till kammaren möter oss emellertid en rå och instängdt skämd luft, uppmängd med afdunstning från piimähyllan, hvars brokigt målade träbunkar genast sticka i ögonen. Kammaren innanför pörtet, ofta med ingång äfven från förstugan, är nämligen här som alltid ett kallrum, hvilket begagnas endast af gäster och vid högtidliga tillfällen samt där husets förråd af piimä eller surnande tätmjölk förvaras. Nej, eld i muren, om också med risk att hela det stinkande mjölkförrådet går förloradt — eljest måste vi förarga det vänliga finnfolket med vår oartighet att lägga oss i pörtet, vore det så på rama golfvet. Snart har likväl en sprakande brasa rensat ut den fräna, fuktiga luften och en behaglig värme efterträdt den kyliga, osunda atmosfären i gårdens allra-heligaste, där vi insvepta i en filt snart somna och sofva så godt som endast den kan, hvilken en hel dag vistats ute i fria naturen.

*

Fjället Yllästunturi hade lockat mig i månadtal. Från kyrkbacken i Pajala hade jag sett det i sjunkande sol hvälfva

sin djupt himmelsblå kupa ofvan barrskogens svartgröna, milsvida vildmarkstrakter. Gick jag om dagen, låg det där och sam i dallrande rödgrått — på en mils håll eller så omkring, men det var 8 mil fjärran. Nu från Areavaara måste jag dit ett tag, ty jag ville skåda dess härligheter och kommen upp på toppen veta mig hafva bestigit Finlands näst Pallastunturi högsta fjäll — för en alpinist ex professo ville det ej säga så mycket, men för en vän af nordanlandsnaturen var det nog. Den långa bärgskedja, som med stelnade jättevågor ringlar fram öster om Torne och Muonio älfvar ända från Öfvertorne upp till Enontekis, stryker helt nära här förbi, vid pass fyra mil från Muonio älf.

En af vår stakare tar vår kont på ryggen, och så bär det af inåt skogarna. Stigen går öfver torra renbetesland med dammande sand och hvitgrå laf, öfver ändlösa myrar och gungflyn, där endast starrtufvor och vattenklöfverns ruggar gifva en smula stadga åt sörjan, öfver brandfält med stupade, kolnade furor, hvitnade trädskelett och plättar med rödblommande dunört i skygd af nedrökta torrgrenar, öfver mossiga marker med lafbehängda björkar, tallar och granar i broderlig förening. Ibland löper en ripa kacklande i väg strax framför oss, ibland se vi en rentjur i sin mörka sommarfäll och med ännu ludna horn skynda bort med klapprande klöfvar. Förbi det stora Valkiajärvi, omgifvet af tallskog, komma vi till Tapojärvi med gårdar på ömse sidor träsket. Vi rasta i första gården och dricka där mjölk och äta litet potatis — i kammaren som vanligt, ty klinkan till dess dörr har genast vid vår ankomst lyftats af och utsikt blifvit beredd till den välsignade piimähyllan och kejsar Alexanders porträtt, en blåmålad dragkista samt värdfolkets helgdagskläder. Färden fortsättes i båt öfver träsket, där några gäss hördes skrocka, vi passera förbi Kurkiojärvi, invid hvilket en tjäderkull bullrande lyfter i anhanget till myrdroget, vada öfver bäcken Äkäsjoki, där man funnit sanden vara guldförande, och anlända

slutligen till Luosajärvi, hvarifrån man har Yllästunturi strax framför sig som en blå, gigantisk massa. Fjäll, i morgon stormar jag dig!

Morgonsolen fann oss pulsande fram öfver de med odon, hvitmossa och dvärgbjörk beväxta myrarne kring Tunturijärvi. Långt borta sågo vi en björn ströfva på hjortronbete — jag stoppade kulpatroner i geväret och smög fram i lågskogskanten, men björnen måste ganska snart hafva hört, sett eller vädrat mig, ty han lunkade undan redan långt utom håll. När jag ej hade hund, var det ej lönt att följa efter.

Det blef en dryg krok bort till mina följeslagare, som jag svettdrypande nådde. Flere andkullar plaskade bland vattenväxterna i stranden af Tunturijärvi, men de fingo fortsätta sina förehafvanden i frid, ty all min håg stod till fjälltoppen. Ändtligen under foten af Yllästunturi! Ofvan oss höjer sig en tämligen brant sluttning med smärre stenar, täckta af gröna och gråbruna lafplättar samt oftast ställda på kant mot hvarandra. Vi börja att stiga uppåt. Här och där råka vi i stenöknen på en oas, där refvor af fjällummern slingra bland ljung, blåbärsris, kråkbär och Juncus trifidus. Här är det skönt att hvila de ömma, värkande fötterna, ty man kan verkligen ha det bättre än att med uppblötta bandskor vandra fram öfver skarpkantade stenar — ibland som att följa en gudsdom och gå på svärdsegg. Stundom klättra vi i trånga skrefvor och bärgsspríckor, där fingrarna såras af hvassa stenskärfvor, stundom hasa vi som reptiler öfver lafklädda stup.

Till sist nå vi den efterlängtade toppen med trianguleringsröset. En underbart härlig utsikt därifrån lönar rikligt våra ansträngningar. Forsande älfvar, blanka träsk och vida skogar! I nordväst slingra fjällkedjorna som jätteormar miltals bortåt, lysande rödgrå i solskenet — Käsänkitunturi, Kukastunturi och där bakom Keimiö- och Pallastunturit vid Muonio stora kyrkby. Inåt Finland se vi många, många

mil, se bland annat Kittilä kyrkby, och varseblifva på svenska sidan Pajala, Muonionalusta och Muonionniska byar. Tjärnar skimra och glimma inne i skogarnas gömma, här och där ligga bleka kaltrakter med magra renbeteshedar, konturerade af torrfurornas risiga nödmaster. Myrar kröka kring fastmarken eller breda sina sanka bruna och gråhvita slätter mellan skogarna. Mellan höjderna skära djupa raviner, där vårfloden plägar rusa med brak och dån. Men nu har ådern sinat och alla flöden stillat. Snön, isen och det myckna vattnet äro borta. Också den nedom fjället belägna hemska remnan Varaskuru (tjufhålan) ligger i sommar alldeles fri från is ända till sitt utlopp i Käsänkijärvi, något som lär vara ytterst sällsynt. Granna färger, dagrar skiftande i nyanser af rödt, blått och grått, skugga öfver fjällväggarna, draga bort och ändra hastigt karaktär — det är som om någon kolossal glödlampa reflekterat variabelt elektriskt ljus öfver bärgen. Ack, en härlig, gripande grann ödemarksstämning!

Men så mulnar det. Molnen köra samman i blygrå hopar, drifva fram med vinden och förmörka allting. Ett svart moln kringhvärfver oss, jag ser knappast min egen hand. Och så börjar det till på köpet att regna. Tunga droppar falla plaskande ned på bärget och samla sig i alla fördjupningar till små sjöar, hvilkas öfverflödande vatten genast bortledes i en sorlande bäck. Ovädret lägger sig efter hand, men ännu simma fuktiga moln och kalla dimmor fram öfver fjälltoppen. Ingenting kan jag se, rakt ingenting alls. Och jag inrättar det så bekvämt åt mig som möjligt med ryggen mot ett stenblock och de hettande fötterna utsträckta.

Tankarna släppas lösa och fantasien får fart, medan kroppen domnar bort. Jag tycker jag krymper alltmer och till sist blir en slända. Fram öfver ett ändlöst haf bär det, och vattnet vräker med fräsande skum och breda, sjudande dälder. Hvit ryker löddriga fradgan undan stormen. Him-

mel och vatten ligga sammangjutna åt alla håll. Snart tröttna vingarna, snart tumlar kroppen hejdlöst i vattnet och föres som ett flarn på det gungande skummet. Säkerligen en dagslända, hvars lif var tillmätt en dags varaktighet. Hafvet med sitt svall blir till en hvälfvande likkista, som bara väntar på nya kroppar, bara väntar att åter en och vidare flera skola sluta sitt dagsländelif och störta ned från höjderna för att gömmas och glömmas. Utför en afsats strax intill kastar en nyss upprunnen bäck droppstänk, som klingande springa sönder mot den hårda stenen — det låter som klockringningen vid en katolsk offerfest — — nu orka vingarna ej längre, sländan faller på dallrande segel ned mot grafven i djupet —

Just hunnen till detta bedröfliga moment i min fjällfantasi rycker jag till som träffad af en elektrisk gnista då en solstråle glindrar mig rätt i ögonen. Jag rätar ut den trötta, frusna kroppen och lagar mig i ordning att anträda återfärden. Snart lyser solen upp hela landskapet, molnen vandra bort som skuggor efter klippväggarna och under nyvaknad fågelsång flödar solljuset fram ur klara, höghvälfda himmelen. Naturen hade haft en stygg drömfantasi också den.

Utför de hala, skarpa stenarna börja vi nedstigandet på norra sidan af fjället. Och så vandra vi en annan väg, förbi Äkäslompolo, tillbaka till Luosojärvi. Men under färden öfver träsket draga vi upp en präktig gädda till middagen. Bondhustrun — värdinnan eller husbondvärdinnan (f. taloon emäntä) som hon kallas af de svenskspråkige — söker att läsa i våra ögon hvad vi väl kunna önska utöfver potatis och mjölk samt springer beskäftig omkring med sina brokiga träskålar, en smula nervös af att hennes sistfödde skriker i sin vagga af kohud, hängande ner från sparrarne i taket.

När vi blicka ut genom fönstret, se vi fjället ligga där stolt och majestätiskt som förr. Det lär nog få vänta på

nya besök både af oss och andra. Ripan och renarne äro säkerligen de trognaste gästerna, och jag ser i anden hur det tar sig ut när under en frostklar himmel, som skälfver af norrskenseld, en flock renar står i branten och med stora, undrande ögon skådar ut öfver landskapet.

*

Nedfärden för Äkäsjoki är vacker nu när det kvällas och vi ännu länge se Yllästunturi stå som en jätte i fondens halfdunkel. Det skymmer alltmera, och vi domna af på vårt läger i båten för att rycka till endast då en yrvaken and skorrande far upp ur ett frodigt kalflekestånd i strand eller då en fors brusar invid våra öron. Utför Kurkio, där vår farkost ett tag står skälfvande i niskan (platsen öfverst i forsen eller det s. k. forshufvudet) som tvekade den att gifva sig in i vågsvallet, komma vi på upprörda vågor ut på Muonio älf och hälsa å nyo på hos värdinnan i Areavaara. Denna gång säga vi likväl intet *päivä* utan ett hurtigt *god dag*, ty vi upptäckte sist att hon var från Nederkaliks, där svenskarne ännu tala svenska — men så äro också de båda Kalikssocknarne utposter för svensk kultur.

Från Areavaara går färden 18 km. norrut till Kihlangi, där sågverksfaktoriet Polhem ligger med vacker utsikt ofvan älfbacken. Stället är byggdt af Törefors bruksegare. Under vägen dit hafva vi varsnat flera betande drag- och körrenar samt längs stränderna linier af ledbommar för flottningarna. För att bese Areajoki, en egendomlig bäck som rinner upp på Lumivaara och genom Kaunisjoki tömmer sig i Muonio älf, kunna vi från Kihlangi begifva oss ett par mil inåt markerna. Bäckstränderna äro nämligen här mycket branta, stupa flerstädes många hundra fot lodrätt ned mot vattnet, hvars djup ingen känner. På platåerna härskar en fullständig fjällnatur, skogen är marvuxen, i remnorna växa ormbunkar

och bladrika gräs, och rönnen räcker från bärgväggen sina röda frukter ut mot vattnet. I myrkanten finnas ypperliga kallkällor — källor med naturlig åder och kallt, blankt vatten — där Epilobium alsinefolium frodas i den genomdränkta mossan. Ingen hölada eller kåta finnes att tillgå, utan man måste bivuakera under öppen himmel när skymningen hastigt faller på i augustikvällen. Snart flammar stockelden på klippbranten och sprider ljusglimtar in i slumrande skog och ut öfver bäckens strömvatten. Pekka röker masurpipa och sysslar med den kära kaffepannan, som puttrar på glöden. Med jaktrocken som hufvudgärd och skogsfilten kring kroppen, somnar och sofver jag godt som alltid ute i marken och vaknar först när morgonsolen lyser mig rätt i ansiktet och dagningens dimmor som flor segla bort mellan talltopparna.

*

Tidigt på morgonen skjuta vi ut vår långa forsbåt från stranden vid Kihlangi, där gamle kronojägaren Isak Mikko, finne till börden, vänligt bjuder oss hyvästi (farväl), och styra åter igen kosan norr ut, till Parkajoki, 22 km. från Kihlangi. Vägen under detta håll erbjuder föga omväxling i jämförelse med den redan passerade och utsikterna äro ungefärligen desamma, ty ännu har fjällkedjan på finska sidan ej framträdt. På draget få vi en vacker tammukka (större röding) och råka på selet (spakvattnet) få skjuta några viggar.

Under vägen från Parkajoki till Muonionalusta (Muonionalle) kyrkby börjar höglandsnaturen mera bjärt framträda. Forsarna blifva längre och stenigare, stränderna mera otillgängliga. Från Muonionalusta fara vi 7 km. landsväg (den nordligaste i riket) till Muonionniska, enär man ej vill lämna båtskjuts uppför den svåra Muoniokoski, för hvars kringgående just landsvägen blifvit anlagd. Men, Du Herre, som afvänder nordmännens raseri när Dig lyster, hvilka förskräckliga schäsar nödgades vi ej färdas i! Pinoredskapen längs kusten äro ett

himmelrike mot dessa. Ju närmare vi komma, desto bättre utsikt få vi här från backarnes krön ut öfver finska fjällryggen med Pallastunturi i fonden. På Muoniovaara vackra egendom inbjudas vi gästfritt till supé efter vår långa dagsled.

Hvilken härligt vacker utsikt hafva vi ej från fönstret i vindskammaren, där vi inlogerats! Framför oss ligger i månskensbelysning den breda, speglande älfven med sina avor (vikar) täckta af ljusgrön simnate, på andra sidan vattnet se vi Muonio kyrkby i Finland i grant spelande ljus, och bakom byn slingrar fjällkedjan Keimiötunturi — Pallastunturi — Ounastunturi med spetsarne inne i molnen. Skimrande reflexer leka öfver bärgen, öfver vattnet, in genom skogen — det är ändå bra vackert i höga norden, ej en tillfällig stämning bara, utan lefvande verklighet så vinter som sommar och året rundt.

I det glada medvetandet att vi utan att taga med i räkningen ganska långa afstickare inåt både Finland och Sverige befinna oss 131 km. ofvan Muotka, släcka vi ljuset, hvars sken efterträdes af de in genom fönstrens linnegardiner silande månstrålarne.

*

Finska Muonio är stort och vidsträckt samt ganska vackert beläget vid Muonio älf, med utsikt åt de höga bärgen, från hvilka det är ungefär 4 mil aflägsnadt. Äfven alldeles i närheten af byn, som erbjuder en präktig and- och vildgåsjakt, har man tillfälle att se bärg, på hvilka åtminstone topparne äro trädlösa och där några typiska fjällväxter träffas. Skogen är härstädes kort, starkt afsmalnande och kvistig, marken täckt af ljung eller renlaf, och in mellan höjderna ringla djupa gångar, dem tusentals vårfloder med is och vatten gräft efter hand. Byn har postkontor, och revirets forstmästare är härstädes bosatt.

Vid Jokkfallet och Linalinka.

Norr om polcirkeln och ungefär 9 mil från Töre vid Bottniska viken bildas i Kaliks älf det 10 meter höga fallet vid Jokk.

Klockan var omkring 2 på natten, när jag sömnig och genomvåt af duggregnet båtledes nalkades de på vänstra älfstranden belägna Jokkgårdarne. Här ändrade sig vädret med ens. De lågt hängande ovädersskyarna, slitna och sargade i kanterna, drefvo snabbt undan för morgonbrisen, som riste björkens krona och furans barrverk fria från regndroppar, solen bröt fram ur de nyss täta molnväggarna, och i skog och på älfbacke stämde yrvakna sångfåglar upp en munter morgonvisa. Där sanden låg blottad i strand och lafvarne flätade sina gördlar däröfver, glindrade vattenpärlor i spektrums alla färger ur fruktskålarne, och älfven själf blef alltmera glänsande blank.

Så voro vi ändtligen framme!

Komna till en krök af älfven, som här har ganska branta sandstränder, hvilkas marksvåle flängts af under isgången, möter oss den ståtliga anblicken af fallet, som med skum och brak kastar sig ned utför klipporna, infattade af svartgröna barrskogar. Från bärgudden där borta ter sig fallet vackert. Första intrycket är, att ett par utspringande klippnäs söka stänga vägen för älfven, som då med hela sin kraft vräker på, retad, flämtande och rytande, och segerrikt bryter sig igenom. I brantaste planet, just där några väldiga stenblock mäkta dela vattnet i skilda flöden, visa sig ständigt återkommande ögonblicksbilder af de blankpolerade bärgväggarna, utför hvilka fallet brusar. Längre åt sidan bara nedstörtande vattenmassor, svallande, tumlande om i galen hvirfveldans.

Här och där ser man vattnet rusa ljust gulgrått, inmängdt med skum, som glänser snöhvitt i morgonens solljus, det hela likt något tunt fruktkräm, vispadt med grädde. Oupphörligt växlar den jäktande, svällande vattufloden form och utseende, särskildt i den lägre nivån där allt är i uppror, där hvarje droppe piskas i löddrigt skum och yr högt mot skyn.

Medan vi besett fallet, hafva våra roddare öfver land dragit båten förbi detsamma. Snart inskeppa vi oss för färd vidare norrut, och länge når oss Jokkfallets stormande afskedsrop, dofvare och dofvare ju längre vi aflägsna oss. Det vackra vädret blef ej långvarigt, snart regnade det lika tappert igen. Naturens andar hade bara hissat ridån ett litet tag för att i gynnsam belysning visa fram det dråpliga fallet.

*

Några veckor senare blef jag i tillfälle att skåda Linafallet, Linalinka, 17,5 meter högt och beläget omkring 11,5 mil från Töre vid kusten. Jag låg just på taxeringsförrättningar vid Haapavaara inne i skogarne, när en blick på kartan en dag öfvertygade mig om att det ändå ej var så långt fram till fallet, hvilket jag ju borde söka att få se.

Olof Andersson, en duktig och pålitlig karl, inhysing i Haapavaara, följde med som vägvisare och roddare. Och så vandrade vi då från nybygget ned mot älfven, dit vägen ledde öfver hedländ tallmo, öfver hvilken mossa och renlaf höljt sitt blekgrå täcke. Vid älfven — Ängesån, som faller ut i Kaliks älf vid Öfverkaliks eller s. k. Bränna kyrkby — hade Olof en båt, i hvilken vi skulle fortsätta färden uppåt.

Stående i den långsmala forssnipans akter, drifver Olof med en fork (stake) båten upp genom strömmen, som flerstädes bildar strykor (småforsar). Han är en stark gosse, Olof, och reder sig godt ensam. Själf ligger jag bevars som passagerare denna gång, bekvämt utsträckt på en bädd af hö och löf.

Färden går fram mellan barrskogsklädda stränder, mest höga, rundade grusåsar, genombrutna af gångar efter utrunna bäckar och öfversållade af härs och tvärs rasade vindfällen, som krampaktigt borrat in sina grenar i marken där sanden legat blottad. Närmast vattnet löper en smal ängssträcka, hvars hö nyligen bärgats och blifvit hässjadt efter den låga älfbacken.

Stundom rasslar bordläggningen mot strandbräddens videsnår och starr-rabatter, stundom lyfter en knipa med klingande vingslag, stundom rusar Hassu, lapphunden min, upp med häftigt skall när några betande renar synas, eller en and bräker i närheten.

Nu höra vi ett dunder som från en ångmaskin: det är Linalinka. Komna till yttre udden af en liten i älfven utskjutande landtunga, se vi med ens fallet med stupande virrvarr af vatten och skum — liksom skapadt för utländingens rika förråd af superlativa uttryck.

Just där Linaälfven skall gjuta sin vattenmängd i Ängesån, bildas den storartade katarakten, som lik en silfverflod sköljer klipporna med böljor hvilka svalla och fradga i bassängen där nedom, glänsande som skirhvit emalj på ytan, undertill stötande i utrördt gulgrått, rent ut lerfärgadt.

Förr var fallet vida större och särskildt om våren mera imponerande än nu. Då kastade sig älfven också utför klipporna åt öster — där just mesta vattnet gick fram — fyllande »kitteln» med flöde af rundström och presenterande sig från Ängesån med en bredsida af lysande hvitt skum. Nu har »gammalbolaget» byggt en stark stenkista eller styrdämning tvärs öfver fallets forna kungsådra och därigenom räddat tusentals af sina stockar från att hamna och splittras i kitteln, en 15 m. djup urhålkning bland bärgen, dit vårfloden ofelbart vräkte in timret, som stod och toppred, uppsplintades vid ändytorna samt endast med största svårighet kunde genom en smal klippremna bana sig väg ut i älfven. Afhuggna timmer-

längder, murknade och svarta af ålder, ligga kvar där nere i djupet ända sedan de tider man började flotta virke långs Lina älf.

Från styrdämningens yttersta punkter ute i fallet leder ned utför forsen ett egendomligt korsgärde, en väldig palissad af på härs och tvärs af böljorna slungade och fastkilade timmer, som ligga kvar sedan vårflottningen. Till dess nästa isgångstid rifver ned hela bålverket, står det emellertid orubbligt och trotsande kvar där i vågsvallet.

Här och där ringlar sig vattnet, porlande och glittrande i solljuset, ned genom skrefvor och remnor, där rönnbuskar och små mariga tallar klängt sig fast.

Vi vandra omkring där uppe vid fallhufvudet utan att tröttna på betraktandet af det skummande, dånande vattnet. Nedom fallet yra skumstoderna upp som frusande sidenvågor i en delikat färgblandning af hvitt och rödt och blått.

Ofvan fallet ligger i älfven en stark fors, där Olof i våras hasade ned från en stock och svårt klämdes mellan timret under sina bråda bemödanden att rädda sig innan han drifvit ner till fallhufvudet. Han »bröt sig i kroppen», säger han. Då, under flottningarna, vimlar det af stockar i älfven, och ödemarkens stolta träd rusa skumhöljda ned genom strömvattnet. Klippstränderna genljuda af flottningskarlarnes rop, smala norrlandssnipor dragas af och an på älfbacken förbi fallet, vakna tankar tarfvas, så ock rådighet, påpasslighet, styrka och vighet.

Vi sitta nu på en sten strax nere vid älfbrädden och alldeles intill det lodräta fallet, som utan återvändo låter sin högstämda naturkantat brusa i våra öron. Här ligga hopade väldiga kummel, fuktiga af fallets finfina, yrande duggdimma och genombrutna af djupa gångar och håligheter, som äro fyllda med lager af barkstycken. En och annan stock ligger ännu nedom fallet, instängd mellan stenarne ute i vågsvallet, där laxen och storgäddan stå på lur — ligger han så att han

rullar rundt, svarfvas han här på ett par dagar till en slags pelare med afsatser i kroppen.

Ett vattenfall öfvar ett rent magnetiskt inflytande på betraktaren, dess brus söfver eftertanken och lockar till hvila på svala, svällande bolster, dess andar förtrolla ens hug och vända till sig ens sinne, draga en till sig som med tusen fina trådar. Det gäller att ej tappa sansen eller en sekund domna af, där man sitter på yttersta klippan med fallet alldeles intill sig — ty då faller man i. Och blir man räddad som genom ett under i spakvattnet långt nedom fallet, skall man aldrig kunna förstå hur det kom till *att* man någonsin föll. Jag har denna erfarenhet från en karl, som råkade göra en sådan där resa som pojke, och vi kommo båda öfverens om att det behöfs en dryg portion nervkraft när man af nyfikenhet satt sig så nära fallet, att man redan står med ena foten i grafven.

Flere främlingar hafva under årens lopp beskådat fallet, bland annat och ej minst engelsmän. Olof karaktäriserar dem som »förfärligt rika och med pengar i alla fickor». De besvärliga vägarne hafva emellertid ej lockat till någon egentlig turisttrafik ännu, kanske blir förhållandet ett annat framdeles, enär norra stambanan skär älfven vid Morjärv och Ofotenbanan vid Kaalasluspa. Kaliks älf är ganska säkert en af de allra grannaste älfvarne! Medan det intensivt bedrifna laxfisket vid Jokk brukar lämna ända till 100 tunnor om året, har man sig ännu föga bekant om laxtillgången vid Linalinka. Denna är tills vidare — liksom så oändligt mycket annat härstädes — en af länets oförsökta förvärfskällor, en af dess med större fog än eljest ofta omtalade många »slumrande» fonder.

Isgång på Petschora.

Löjtnanten och jag hade rest på järnväg tvärs öfver Ryssland, farit igenom härliga Ural med vildskogar, utsvarfvade bärgkolonner, branta klippväggar och brusande vårbäckar, vändt vid Tsjeliabinsk invid gränsen mot Sibirien och Asien samt öfver Jekaterinburg färdats till Perm. Vi hade passerat smutsiga tatarbyar med råknästen i björkarna och starhålkar på stång vid hvarje gård, pösande ortodoxa kupolkyrkor och spinkiga muhammedanska minareter, öfversvämmade fält och åkrar, stepper där folk till häst vaktade hjordar som för första gången under året blifvit släppta på bete. Vi hade dragit genom en massa småstäder med gamla vackra kyrkor och stora byar, där kyrkan och kronokrogen voro de enda snygga husen.

Vinterns välde var lyktadt och vårens alla fåglar komna, men ändå var det ej vår, ty ännu stodo skogarna fulla med snö och låg Kama, Volgas breda, majestätiska tillflöde. Vi färdades norrut med järnväg till Beresniki och därifrån dels i kibitka dels på telega till staden Solikamsk med dess högst intressanta kyrka och till staden Tsjerdyn, den sista större plats vi på länge skulle få gästa. Att fortsätta resan på en tid då det hvarken bar eller brast, när skogarna voro fyllda med smältande snö och alla myrar öfversvämmade af tövatten förklarades med en mun så godt som omöjligt, otänkbart: ingen människa färdades den här tiden, utan man väntade tills Kama blefve isfri. Men vi hade ej lust att vänta, utan vi ville, vi *skulle* fram trots alla välvisa råd. Och jag visste af gammalt att man faktiskt *kan* taga sig fram i vårbrottet, bara man mödar sig en smula och inte är alltför klemig.

Vi foro med skjuts till Nirop, sedan vi trasslat oss öfver Kama till fots och låtit bära bagaget öfver älfven. Här i Nirop, som har en storartad gammal kyrka med beundransvärda arkitektoniska detaljer samt granna vägg- och takmålningar, satt en gång en furste af dynastien Romanoff fängslad i en källarhåla, som ännu visas under golfvet i ett kapell, hvilket en senare, mera pietetsfull tsar låtit resa där ofvan. Från Nirop redo vi längs Kamas biflod Kolva i snöiga, brutna schweizerlandskap, där all försiktighet till trots hästarna emellanåt störtade på öppna skarvidderna eller i de långa, branta backarna, där djupa drifvor samlats. Vi hade vintervägen att följa fram till Túlpan, omkring 7 mil, låt vara att den stycktals var igenyrd och svår att finna. Öfver somliga mötande vatten vadade vi på hästryggen, öfver andra foro vi i båt — smala, eländiga snipor i det brusande vårflödet. Kallt och tråkigt väder med regn och blåst och snö och hagel hela sträckan.

Men vid Túlpan var det alldeles slut på vägen. Vi skulle fram till Petschora eller 5 mil rätt öfver en ödemark, där samtliga floder redan gått. Man ville ej lämna oss hästar dit öfver, ehuru löjtnanten svor som en inföding och viftade med de röda fripassen, som berättigade till på ögonblicket fortsatt resa enligt den låga tjänstetaxan, som vi dock voro för humant anlagda att vilja följa. Vi tillkallade starosten, som syntes alldeles maktlös gent emot de lymmelaktiga byborna, grälade ordentligt hetsigt några timmar och slöto sedan fred på för kassan ganska kännbara villkor. Färden genom vildmarken blef mer än mödosam. Det hade varit kallt några nätter och bildats skare på snön. Än bar det, än brast det under hästhofvarna. De stackars djuren plumsade i drifvorna på alla öppna fläckar, och det var svårt att hålla sig kvar på hästryggen under de krampaktiga knyckarna och rycken. Och ibland fastnade hela hästen i snö öfver bringan. Vi turade om att rida i têten och gå upp spår med ledning af

»texterna» längs sommarstigen. Öfver somliga floder redo vi på is, öfver andra vadade vi i strömvattnet, öfver åter andra fällde vi träd till en vinglig bro och gingo på denna till motsatta stranden, medan hästarna bundos samman och fingo simma öfver.

Så kommo vi då ändtligen fram till stranden af Petschora, den granna, breda älfven, omgifven af urskogar med resliga furor, cedrar och sibiriska lärkträd. Barkasser, stora, väldiga pråmar, lågo förtöjda i strand. Från byn Kurja, dit löjtnanten och jag för att skaffa hästar vandrade en halfmil från sista stora älfven Llélina och i skumrasket gingo och letade efter spår i drifvorna och höllo på att alldeles förvilla oss, foro vi på de vanliga ryska triangelformiga slädarna ned till älfven genom skogar och öfver myrar beväxta med knoppande Cassandra-ljung. På en af slädarna släpades en båt, med hvars tillhjälp vi lyckades komma öfver Petschora på en nästan isfri sträcka. Därifrån vandrade vi i tömarken en half mil rätt genom skogen fram till Volosnitza vid älfven.

*

Vi hade några dagar ströfvat omkring i skogarna, följda af den präktige Osip Pimenovitsch Lizloff. Det började dofta vår från krona och stam, sidensvans och korsnäbb redde bo. I bäckarna lågo änder och salskrakar, parvis drogo gäss och svanar öfver myrar och vassholmar.

Ändtligen gick Petschoraisen, den 11—13 maj (n. st.). Hela Volosnitza var församladt på älfbacken för att öfvervara den högtidliga akten, som för byborna betydde sommartrafikens snara öppnande med ångbåtar och barkasser på floden samt underrättelser från när och fjärran. De stodo där i duggregnet länge och trofast, skrattade som barn när ordentligt stora isflak lösrycktes och törnade mot drifisen för att följa strömvattnets snabba färd mot kusten.

Efter långa öfvertalningsförsök och mot dryg ersättning hade vi förmått starosten, ett par skogvaktare och några af byborna att med tre båtar föra oss och gepäcket 5 mil till handelsplatsen Jakscha, Jakschinskaja Pristan. De smala, rankiga och efter hvad det föreföll ganska klena och farliga båtarna stöttes ut, karlarna togo af mössorna och korsade sig en smula andäktigare och allvarsammare än eljest, och deras på älfbrinken hopade anhöriga ropade att de skulle i stugans »heliga» hörn med alla helgonbilderna, mässingskorsen och de invigda brödbullarna bedja till sjöfartens specielle patronus, den mäktige och helige Nikolaj, att han måtte beskydda de vägfarande på deras vådliga kosa — ingen här hade förr rest under själfva isgången, och man ansåg det som fjäskigt och hädiskt att gifva sig ut på älfven när man kunnat vänta tills det blifvit klart vatten. Men vi hade hvarken tid eller lust att vänta.

Båtarna lågö visserligen i till nära bordkanten, men de visade sig dock mera »bäriga» och sjödugliga än vi kunnat tro. På ganska rent vatten rodde vi omkring tre verst, då ett bredt bälte packad drifis stängde vår kosa. Vi togo oss mot land i akt och mening att forcera isen och i nödfall draga vår båt däröfver. Isen var ganska fast, men då karlarna voro ytterligt förskräckta öfver vårt tilltag och ej alls lämnade oss något bistånd, måste vi retirera efter att hafva pressat och dragit den tunga farkosten några meter in i isen. Karlarne som under vårt arbete bara skrikit och korsat sig, torkade sina af rädsla svettiga nunor och styrde glada bort till de andra båtlagen, som utan vidare lagt i land och med hånlöje åsett vårt fruktlösa förehafvande. De hade bärgfast i sig den slentrianen att det ej går för sig att färdas öfver packis eller under isgång — och de ville ej biträda vid ansträngningar, som enligt deras uppfattning skulle resultera i båtarnas ödeläggelse genom isens skrufning. Våta om fötterna och duktigt arga satte vi oss på stenar i strand och åsågo under

ett par timmar huru isbältet växte och tätnade genom stora och små flak som oupphörligen kommo till och under klingande rassel slöto upp till den hvita vallen.

Men ändtligen rörde sig isfältet, och våra karlar prisade högljudt den nådige och mäktige Nikolaj. Under dån och brak bar det af med hela kakan, isblocken delade sig och drefvo åtskils nedför älfven. Ehuru folket af all kraft protesterade, styrde vi om en liten stund ut båtarna och följde med isgången. Soldaten och starosten följde snällt efter med sina båtar, och Osip manövrerade vår. Löjtnanten och jag hade fullt göra med att söka med årorna afhålla drifisen från att törna mot farkosten och klämma fast. Blocken voro ofta utvidgade nedåt och mer än fotsdjupa, och de surrade iväg med god fart. Hela älfven sorlade, dånade. Den karl, som stod i fören på vår båt, var skogvaktare och hade tidigare med en viss stolthet dokumenterat sig genom att draga upp tjänstebrickan ur barmfickan. Men nu dokumenterade han sig på ett sämre, ett ömkligt sätt. Han var alldeles förstörd af rädsla, stackaren, och vid trånga och krokiga passager var han utom sig. Vid ett tillfälle, då det såg en smula kritiskt ut och vi voro nära att pressas fast mellan de stora, tätt drifvande flaken, började han att gråta, bad och svor om hvartannat, skälfde i hela kroppen och visste hvarken ut eller in. Då det höll på att gå galet, fick jag springa fram från min post och slå gossen i däck, taga hans åra och söka att klara loppet. Efteråt var han snopen, fick ovett, skötte sig bra och skröt öfver att styfvare karl på sjön inte fanns i hela Ryssland. Nå, det ville just ej säga så värst mycket, ty ryssarna äro som bekant inga sjömän.

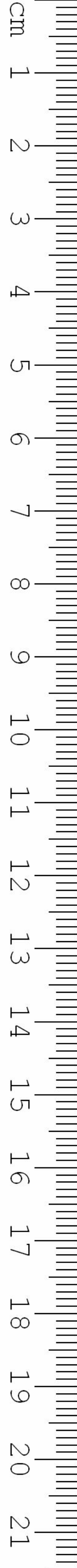
Vi drefvo fram i en sorlande ränna med veritabel ångbåtsfart, ständigt bemödande oss att hålla stora strömfåran, där vattnet rann snabbast. Och det tarfvades raska manövrer! I stranden stodo på sina håll mer än manshöga ismurar

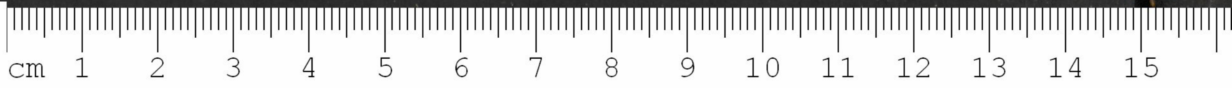
med branta, grönskimrande väggar och breda stödjevärn inåt land. Utmed »stötsidan» skurade den mäktiga isfloden och malde och krossade och hvälfde stora block i virrvarr om hvarandra. Isen, delad i geometriska figurer, hvilka lyste som smaragdstoffer i den starka, klara vårdagen, sköts och staplades som af osynliga händer, täckte och slet loss i land, ristade märken efter sin våldsamma framfart. Där seglade ett stycke vinterväg med höga, upptöade spår efter slädmedar och höboss och frusen spillning, där kom ett helt träd, som blifvit lösryckt från sin strand, där dref granbuskaget utanför vinterkällan på isen vid Volosnitza — granarna, som blifvit resta för att hindra drifvor att samlas kring vaken, hade stått fast dagen förut, men nu voro de fria. Hej, hvad det gick!

Vädret växlade. Än sol och ljust emaljblå himmel, än snöyra eller regn. Efter solnedgången med en klar, hafsgrön remsa öfver våra hufvuden kom månen upp, en blek, tungsint måne. Framåt mellan de höga urskogarna längs strand bar det allt fortfarande i den dånande isgången, och nu på kvällen föreföll allting vildare, allting mera storslaget och imposant. Det började blåsa, och ovädersmoln jagade öfver månskäran. Till sist regn, ett kallt regn som under kvällens lopp han blöta oss ordagrant inpå bara kroppen. Men vi höllo oss varma genom att arbeta så mycket vi tålde under sannerligen ganska spännande omständigheter, ty hade båtarna kommit ordentligt i skruf och press, skulle det nog varit ute med både dem och oss.

Men det gick lyckligt. Vi hörde hundskall på högra sidan, sågo stora barkasser längs strand och byn på platån där ofvan. Trötta larfvade vi i land, väckte upp handelsmannen i det största faktoriet, fingo en varm samovar och ett fång hö på våra fältsängar och somnade ljufligt efter att hafva redogjort för oss själfva och resan.

De gode Volosnitzaborna hade morskat upp sig genom resan, konstaterade vi följande dag. De ville riskera att föra oss vidare från Jakscha ett par mil till Poscheg, och det fingo de. Kanske blir det stora sjömän af dem med tiden. I så fall smickra löjtnanten och jag oss med att de gjort lärospån hos oss under isgången på Petschora anno 1900.

III. Skisser, stämningsbilder och fantasier.

På studieresa.

Finska forstmästarne Stjernecrantz och Salmiainen från X-järvi hade kommit öfverens att tillsammans göra en resa för att taga kännedom om de angränsande svenska skogsreviren. Det lät allvarsamt, och de voro själfva öfvertygade att det skulle bli en mycket allvarsam och ordentlig färd — utan det vanliga »snöflet» tvärt man kom bort från hemmet och gumman. Där voro viktiga frågor, som skulle undersökas: afverkning, återväxt, timmertaxering, afdikning m. m.

En solig och frostig höstdag hade de inträffat i Haparanda och med en galgfågelhälsning på kaptenen embarkerat å hjulångaren Ran för att begifva sig till Knalix, där de skulle börja sina forskningar. Hade inte restauratrisen tydligen haft till mål att fördärfva nordbofolket med gourmandise, skulle väl resan börjat under andra auspicier. Men hvad ville man göra, när man slog sig ner vid ett bord med snyggt porslin, rent duktyg med de rosor och de blader, granna blomsteruppsatser, små behändiga flaskor och burkar med alla möjliga godsaker och öfver allt detta en doft som af Helsingfors och kontinenten — man var inte van vid dylikt, var ju inte mer än människa och lappmarksbo och behöfde gudskelof inte klämma alltför hårdt om pennislanten. Och ett sådant litet trefligt barn som passade upp sedan! En vacker jänta, snäll, rolig och pigg, pigg alldeles förbaskadt, så att man med riktigt vemod tänkte på hur man själf hade det beställdt hemma. Det blef en festfrukost som räckte till kvällen:

tryfferade filet'er, sparris, frukt, vin, likörer och havanna-cigarrer. Det var restauratrisens och uppasserskans fel alltsammans, kommo de båda vännerna sams om, när de saligt skinande leddes ner på kajen i Knalix.

Dagen därpå skulle de ut i marken med gamle sågverks-disponenten Ä., som tagit sig an de uppsluppna främlingarne. Han skulle visa dem en rationellt och reellt blädad skog, sade han — och så skulle han arrangera ett litet jaktdivertissement, så att de till mellanlägg finge skjuta några harar. Nå, nog skulle ju det passa. En af bolagets ångslupar förde det med några trämänniskor förstärkta sällskapet ut till Granö, där Ä. egde ett numera till jaktstuga förvandladt nybygge och där han i ett tjugutal år odlat hare. Här stank det hare i hvarannan buske, och här skulle — såsom han deklamerade — »Svea än en gång blöda för Suomi», liksom fallet var när ryssen i tiden gjorde strandhugg i kustlandet. Att rollerna mestadels voro ombytta brydde disponenten sig ej om att betona. Han var för öfrigt mera intresserad af dagens nyheter och noteringar än att som en skolpojke syssla med »antikviteter».

Man började med något slags jaktlunch med kokt och stekt och grafvadt. Naturligtvis underlät man ej heller att studera den svenska potatisdrufvans förhållande till den finska, särskildt då fisken trängtade efter sitt våta element. Med cigarren i mungipan ordnade man sig så till uppbrott och jakt — hvarunder man ju fick tillfälle att betrakta hygges-platserna, där det förstås fanns godt om »håll». Några half-växta pojkar följde med såsom bärare och servitörer i allmänhet.

Alla fyra hundarna släpptes på en gång, skulle bli ordentligt dref. Hej hvad det bar af öfver ris och vindfällen, genom grandrog och snår af gråal långs strand. Snart hade stöfvarne »uppe» — kanske fyra harar, ty det »gick» på skiida håll. Nu ett stormande hetsigt potpourri af dref, skott, all's todt-signaler på hornen, glada eller spefulla tillrop och skratt. —

Vi återfinna jägarskaran samlad till middag på den öppna verandan, där man hängt hararne på rep mellan stolparna: det skulle vara fint och trefligt och man behöfde inte skämmas för jaktbytet. På gården hade man hissat den rena svenska flaggan bredvid en siamesisk konsulatsflagg. Glädjen stod ända i taket, och dagens brokiga upplefvelser passerade revy på det rättframma och lössläppta festmanér som är nordbon eget, när han sitter bänkad mellan skål och vägg.

Stjernecrantz öfverträffade sig själf. Hans jättestämma rullade dånande vågor öfver bordets assietter och flaskor, hans skratt kom glasen att klinga. »Ta mig fan sköt jag int' haren med whiskygroggen i ena hand' och bössan i den andra», ropade han segerstolt, medan hans små kosackögon sprakade. Han var prunkande storartad och skulle när som helst prestera sin stamfaders historiska härskri »perkele och det stjernecrantz-ska blodet!» En stödig, bredaxlad skogslöpare i sin prydno.

»Nu ljuger du igen, Stjernecrantz», sade Salmiainen på sitt trygga, smått satiriska sätt. De båda skulle alltid retas med hvarann, särskildt borta; Stjernecrantz mera spyfluga, Salmiainen ettermyra eller stekel med gadd.

»Ta mig fan är det int' sant», dundrade Stjernecrantz pikerad. »Jag lagade mig en leksaksgrogg, som den här oppnästa hejduken bjöd på, i detsamma kommer haren som skjuten ur en kanon, sedan Salmiainen som vanligt bommat, jag håller glaset kvar i vänster hand och skjuter 'au pistolet', så att jösse rullar rundt som en clown. Så där gör vi på finska sidan, ser ni gubbar», slöt han med ett skratt som riste mustascherna likt flugviftor.

Efter middagen kaffe, likörer, punsch, grogg, grogg, grogg — — —

»Om vi skulle dra fingerkrok, Salmiainen», mullrar plötsligt Stjernecrantz, som börjar bli full men vill frälsa sig ur det erotiska stadiet med mera intima förtroenden och finska folkvisor. Han lyser som midnattssolen i kronan på en timmer-

tall, tycker sig vara ödemarkens kung och kejsare öfver Cochinchina.

»Nej, nu skall du visa dig som gentleman och finsk adelsman och tänka på att du råkat i fint sällskap, Stjernecrantz», svarar Salmiainen mildt. Han har slöat en stund och tänkt på hur hans arrendator skulle kunna reda sig med badstun och om han gitte göra ugnen tillräckligt stor. — »Nu sitter du inte hemma i byn och super dålig konjak med skrifvaren Juhani och smeden», slöt han småskrattande.

»Satan, hvad får man nu int' höra, du sku borda hängas», skrek Stjernecrantz så att alla glasen skrällde. »Int' ska du nu vara svinaktig för att int' också jag ska måsta gå och skåpsupa som du. Lär dig att hålla din gumma och din tunga i Herrans förmaning, Salmiainen!»

»Såg ni hur vi afverkat här på ön?» lallade disponenten för att bjuda på en liten afledare. »Vi ha följt den principen att afverka allting som funnits utväxt intill den lägsta dimension som enligt författningen får uttagas för skeppningsändamål. Det blir ljust och luftigt, och skogen synes må bra af det», orerade han så nyktert han kunde.

»Och återväxten?» sporde Salmiainen på sitt okonstlade vis.

Disponenten tog en djup klunk ur sitt glas. Herre Gud, skulle man nu börja att rida den där gamla utridna käpphästen igen, var man inte herre i sin egen skog? Återväxt, återväxt? Alldeles som om det inte i tusentals år växt skog i öfverflöd och skulle växa skog i allan tid så länge det ännu fanns en smula jord och spottlådssand kvar i det älskade fosterlandet. Gitte aldrig höra slikt förbannadt nonsens och struntprat. De där s. k. skogsvetenskapliga fraserna voro verkligen odrägliga i längd och man måste vara betänkt på att skyndsamt och fullt effektivt stuka till dem. Inte brydde skogen sig om att växa efter forstmännens recept.

»Visst fasingen blir det återväxt», svarade han efter denna monolog tvärsäkert men samtidigt afvisande vårdslöst.

»Vi hafva vandt folk som sköta afverkningarna, vi akta oss så långt vi kunna för att skada tillväxtskog under drifningarna och vi befalla rexten åt norrbottenslagen, konjunkturerna och Gudi.» Sagdt, och disponenten tände med välbehag en ny importcigarr.

Nå, det var ju rent besked och ingenting att svara på, när man var ute på studieresa eller åtminstone när man låtit sig bjudas på en verkligen högst delikat jaktmiddag.

Kvällen blef desso lik. Men när de båda finska forstmästarne följande morgon vaknade på hotellet i Knalix, tummade de i all vänskap och endräkt på att ögonblickligt smita från platsen och alltså gifva tusan i den beramade festmiddag som brukspatronen och riddaren August Persson Igglund samma dag velat arrangera till deras ära samt för att förskaffa de båda gästerna från nabolandet fullt korrekta och än flere angenäma intryck af skogsförhållandena på svenska nordkusten.

I stället knogade de i schäs norrut längs älfven — men där sågo de ingen skog. Och i nästa kyrkby blef det samma glada leben igen.

När de efter en månads frånvaro åter trampade insjöstranden i X-järvi och togo afsked af hvarandra för att taga sig en ordentlig badstu efter allt gycklet, måste de bekänna att de ej sett ett dugg, inte ett skapande grand som de kunde hafva något slags nytta af.

»Men roligt ha vi i alla fall haft!» småfnittrade Salmiainen.

»Jo, nog är det så, det finns god mat och god sprit på svenska sidan», svarade Stjernecrantz med sitt välvilligaste leende. Nu kunde det minsta barn och äfven hans hustru få säga hvad de ville åt honom.

Ja, herre gud, visst hade de haft roligt, hela studieresan hade ju varit ett »mera grundligt» jättesnöfvel.

Nu vände de stillsamt hem till gumman och papiren och salsskänken.

Mord.

(Motiv från finska Österbotten.)

Gamla mor Liisa, inhysingen Pekkanpääs skvallriga värdinna, öppnade med valfrusna fingrar dörren till länsmannens i Tervola kontor. Efter att hafva sugit några bloss på sin af yrvädret tröttkörda och pyrande pipsnugga, ordnade hon kjolen så att snöslagget sprätte rundt om på trasmattan, harskade sig och begynte med gnällig falsettröst: »Voj, herr kommissarien, voj voj sådant väder! Här snögar det nu igen, snögar på sjunde veckan. Isak Juorma — stockflötaren, herr kommissarien vet — säger, att det skall snöga till midsommar, att det blir krig i östern och missväxt i norden. Hans rödögda stinta med det hvita håret såg vid Mikkelsmässan en tomtorm med krona på hufvudet rinna västan öfver älfven.»

»Hvad önskar du?» frågade länsmannen tvärt, tog en tidning och hängde ögonglasen öfver sin rödsprängda näsa. — »Vill du ha fattighjälp, får du gå till prästen, har du gjort sattyg och vill i finkan, skall jag ta hand om dig.»

»Och ormen var grann i skinnet som en solnedgång på hösten, och han fräste som en lo och sköt rygg som en lagårdskatt.»

»Vill du tiga med ditt sladder, käring», röt länsmannen i full ilska — »inte duger det att komma till kronans herrar och svamla på det där viset», for han ut och skrynklade tidningen med ett vredgadt grepp.

Käringen vardt häpen, tog pipan ur munnen, pröfvade ett leende som dock genast begrofs i rynkorna kring munnen. Nu stirrade hon herr kommissarien stint i ögonen och sade med stadig röst: »Det ligger en karl mördad strax intill landsvägen vid Jussilahti.»

Länsmannen tappade tidningen och for upp, som stungen af tomtormen. »Svammel eller allvar?» sporde han och tog på sig sin värdigaste ämbetsmannamin. »Nog är det ju allvar», svarade Liisa säfligt och frustade ut ett bloss från rök. »Berätta», sade länsman och ställde sig framför henne med heta kinder och armarna i sidan.

Jo, det var nu så det, att Liisa de sista dagarna skidat till byn för att hjälpa hästhandlaren Anttilas värdinna, som fått en pojke och låg i svår feber. För två dagar sedan hade hon då varsnat en karl som låg och sof i snön i skogsbrynet med sin laukku (skinnväska) öfver hufvudet. Hade först tänkt att det var en marknadsbesökande som supit sig full och nu låg och sof ruset af sig. Snön yrde förstås som vanligt i denna förskräckliga vinter — men Herren hjälper ju små barn och fulla karlar. Emellertid låg karlen på samma plats äfven följande dag, och då trodde hon att han frusit ihjäl, men hon vågade ej gå för att titta på honom. I dag hade hon tagit mod till sig och gått fram till honom — *mördad* var han, den stackaren, det syntes tydligt af allt det frusna blodet i snön.

Länsmannen kväfde en svordom — här blef nu ett fasligt göra med undersökning, förhör och skrifverier. Redan en knifskärning kunde vara tråkig ibland, men morden voro städse gemena mål, ty sällan fick man tag i gärningsmannen, och man kunde vara så godt som säker på en skrapa från guvernörsämbetet. I det här fallet såg det nog ganska mörkt ut att få reda på den skyldige, om det nu verkligen var mord och inte bara vanlig fylla med näsblod och ihjälfrysning.

Hästen spändes framför rislan (släden). Liisa finge vänta på vägen, medan länsman hämtade fjärdingskarlen.

»Jag gjorde dumt som lade mig i det här», reflekterade Liisa där hon stod i det yrande snöfallet; »hade haft det lugnare vid en kaffekopp hemma i pörtet och kunde hafva visat någon annan på den döde. Här blir rannsakning och

elände, kanske herrarne säga att jag mördat stackaren.» Hon ryste till och tyckte att snön på strumporna isade ända in på benet. Åkte i ängslig bidan fram och tillbaka på skidorna, som gingo trögt i det erbarmliga föret. Men en storartad upptäckt var och förblef det i alla fall — tänk hvad hela byn och trakten nu skulle tala vidt och bredt om henne, Liisa Marja Pekkanpää Rantatalo. Jo, jag tackar jag — och belåtenheten kittlade henne i munvinkeln.

Men Herre Jesus Kristus ett sådant väder! Hvad tjänade det till? — ingen hade ju nytta eller glädje af det. Var det för våra synders skull eller var det kanske tomtormen —? På älfven stod snöyran som en strid skur, och mellan gårdarna i den långsträckta byn svepte hon kring knutarna och riste i brunnsstängerna. Liisa kunde ej minnas en vinter med så mycket snö och ett sådant ihållande vildväder. Alla gärdesgårdar voro öfversnöade, somliga hus nästan begrafna i drifvor med torn och bågnande branter, vägarna beständigt otillräckligt plogade, så att den resande fick köra upp nyspår och färdas som öfver en enda evighetslång bolster. Värst var det när man mötte någon och måste väja åt sidan — då togo hästarne några förtviflade språng upp i hvar sin drifva, där de ibland fastnade, medan den resande hängde i plogkarmen eller hans släde välte omkull. Ett riktigt vargaväder och sannerligen ett syndastraff att behöfva ligga på färdvägar.

Tyst, bjällerklang — Liisa spetsade sina små ekorröron under hucklet. Mycket riktigt, borta i vägkröken kommo länsmannen och fjärdingskarlen åkande efter den bläsiga Onni, båda klädda i vargskinnspälsar, och allvarsamma, allvarsamma du min store liksom nattvardsgäster. Liisa sällade sig till dem, gjorde sig så liten och osynlig som möjligt inför herrarne samt rände efter rislan. »Här är det», sade hon efter en dryg stunds resa. Herrarne klefvo ur, stego på skidor och gingo i Liisas spår upp mot skogen. Där låg en halft öfversnöad varelse invid en timmertall, en död karl med skinn-

laukku'n dragen öfver hufvudet och hårdt tillbunden under armarna. På bröstet låg en drifva, som stödde mot väskan, men när man aflägsnade snön, såg man en blodig skarskorpa öfver kläderna. Länsmannen undersökte snön i närheten och kom till det resultatet att karlen måste blifvit dödad på landsvägen och därifrån släpad 3—4 famnar upp i skogen — mördaren hade haft god tid på sig.

Liket lades på risslan, utan att man sökte lossa på kläderna eller taga bort laukku'n, som dolde hufvudet. Därefter körde man hem till länsmannen, Liisa skickades efter läkaren — voj så mycket besvär för att man brydde sig om att tala vid herrarne — och de båda polismännen togo sig en ordentlig konjak i skänken. »Märkvärdig historia det här», sade länsmannen, tände sin pipa och letade till nytt beskådande fram den officiella samlingen med porträtt af missdådare. »Märkvärdig i sanning», svarade fjärdingskarlen och lade in en halftum tuggtobak. Därpå tego de tills läkaren kom.

Doktor Samzelius hade varit med om både ett och annat i sina dagar. Han hade hunnit lappa af den städse huggfärdiga puukko'n ohyggligt sönderskurna jätker (flottningskarlar, »stockflötare»), men det här mordet — det sade han ifrån genast, fy helvete så det såg ut — var ett bland de värsta han sett eller hört talas om. Karlen — hvem han nu var — hade sju djupa knifstyng i bröstet, däraf tre rätt genom hjärtat. När man aftog den hårdt surrade matväskan, laukku'n, syntes strupen afskuren och halsen uppsprättad ända till öronen. I hufvudet fanns ett yxhugg i nacken, där hjärnan runnit ut, samt ett djupt hugg i hjässan, hvarjämte ena hälften af ansiktet blifvit inslagen och krossad med yxhammaren. Gräsligt och hemskt — den gode doktorn kallsvettades, länsmannens och fjärdingskarlens ögon stodo formligen på skaft ur sina hålor. Liket var oigenkännligt, mordet mer än ohyggligt, mördarne måste varit flere och galna som vilda djur — detta var allt man kunde konstatera.

Ryktet om det fasansfulla fyndet och det begångna dådet spred sig med blixtens hastighet inom byn med omnejd. Liisa blef den märkvärdiga person hon tänkt sig, och länsmansgården belägrades snart af skådelystna, ty alla ville vara med och titta — det kunde ju nämligen hända, att någon lyckades identifiera den vanställda kroppen. Först sade man att det var en svensk, sedan att det var en finne. Utan att man efteråt kände uppslaget eller erinrade sig huru historien efter hand fick gestalt, fastslog man småningom att den olycklige i lifstiden varit en finsk arbetare — namnlös tills vidare — som under vintern legat med sina två hästar i timmerdrifningen inom Kemijärvi och förtjänat mycket pengar där. Sedan hade han dragit åt kusten, sålt ena hästen i Rovaniemi och därifrån färdats till Tervola, där han blifvit mördad och rånad under yrvädret. Hvart den andra hästen tagit vägen visste man ej att berätta. Nå, det återstod nu ej endast att identifiera liket, utan ock att uppspana mördarne — men här saknade man utgångspunkt, ty orimligt mycket folk hade ju under marknadstiden färdats på landsvägen och man visste för öfrigt ej alls när illgärningen blifvit begången. Karlen kunde ju legat där ganska länge, innan Liisa händelsevis fick ögonen på honom.

Länsmannen och fjärdingskarlen stodo dystra i hågen och sögo sina snuggor — de hade gärna sett alltsammans vara en dröm, plågsam och ohygglig visserligen, men ur hvilken man efter önskan kunde vakna till det gamla hvardagliga med utmätningar och protokoll. Men här gafs tydligen ingen pardon, här hade de framför sig en gräslighet af värsta slag, hvars detaljer det ålåg dem att afslöja. Men det skulle väl gå som vanligt, gärningsmännen blefve säkerligen aldrig uppdagade — guvernörsämbetet och de fördömda tidningarna finge sedan säga hvad de ville. Ovädersdåden låta sig sällan lösas — om där ej yppar sig en s. k. tillfällighet, som med ens ger klaven till gåtans tydning och segerrikt kommer de allra

fiffigaste beräkningar på skam. Den utstuderade brottslingen visar sig då vara en ganska vanlig dödlig, som helt enkelt ej kunnat räkna med alla möjligheter, utan kanske gaf ett det kraftigaste indicium, där han trodde sig handla som allra mest försiktigt.

Nu skulle jag ju kunna berätta också om länsmannens och fjärdingskarlens fruktlösa ansträngningar att upptäcka de skyldige i dådet, huru de reste och höllo förhör, alla deras äfventyr och mödor — »men detta är en annan historia», säger Kipling.

Tandläkaren.

En kulturens banérförare.

Han var skåning, af den tvärsäkra, skräniga certen. Hade tagit en medelmåttig odontologie kandidat, blifvit doktor och legitimerats att dra ut tänder på folk. Skrifklådig var han, och redan vid akademien gaf han ut ett par afhandlingar, som kamrater gärna citerade vid festliga tillfällen: Om tandkräftans substantiella realitet. En studie; Normal och abnorm tandutdragning; Om fistelgångars circumpolära freqvens. Anteckningar.

Han hade beslutat exploitera öfre Norrland. I en större kyrkby i hjärtat af Norrbotten aktade han därför skäligt att slå sig ner. For upp med tänger och spottbackar, nycklar och borrar, ett större spirituosaförråd, restupplagan af afhandlingarna och hela sin bredmynta skånska jargon. Blef på vanligt älskvärdt norrlandsmanér första supkvällen bror med häradshöfdingen, jägmästarn, doktorn, veterinären, apotekaren,

kaptenen, länsman, fanjunkarn och ett par patroner, höll tal för Norrbotten och dess utveckling, som han efter bästa förmåga skulle komma att främja. Följande morgon lämnade han på posten in ett tiotal till de nya bröderna adresserade dedikationsexemplar af sina »Fistelgångar». På omslaget stod med hög och säker piktur: »med sann högaktning och vänskap från Förf.».

Han fick stor praktik. Första sommaren reste han omkring i byarna, drog ända ner till kustorterna, beundrade natur och husdjur och hemslöjd och allt han såg och delade ut broschyrer med underrättelser om tändernas rätta vård, städse med hänvisning till sin förmåga vid förefallande behof. Han ryckte ut en maskäten, värkande visdomstand på nämndeman Per Adolf Svanström och blef efter det taget mäkta berömd, ty nämndemannen älskade ej att hålla inne med sina erfarenheter och det var nämndemans enda visdomstand och provincialläkaren hade ej rått på den — hela släkten var känd för sina ovanligt långa tandrötter. Historien spred sig, och det blef tillströmning af folk från östan och västan. Tanddoktorn skaffade sig häst och vargskinnspäls, bröt ut tänder på hela socknen och satte nya i stället, höll föredrag i landtbruksklubben om den norrländska tandmassans coexistentialförhållanden samt om den finska bladtobakens sporadiska tendens att disponera för vinsten. Han satte in pengar i folkbanken. Han hade godt väderkorn, smickrade och berättade historier, höll sig framme öfverallt där det kunde förtjänas på tänder eller kort, valde sig efter hand »brödgårdar» dit man kunde slinka in för att äta och dricka fritt och flott. I mån som tiden gick vann han i säkerhet. Det blef ej endast ungdomligt skrän när han talade om sin praktik, sina kurer och länets utvecklingsmöjligheter, utan han föreställde den självmedvetne, beräknande lycksökaren, som hunnit dupera sig själf och andra. Det var aplomb och oomkullrunklig säkerhet i hans anföranden vid toddy- och virabord, han be-

rättade skrattande sina gamla historier och platsens dagskrönika — det *måste* vara kvickt, spirituellt, *finge* på inga villkor fattas annorlunda. Och han blef rent storartad när hans nya lokalpatriotism — den för Norrbotten — kom i svallning vid bägaren: han skulle skaffa löständer åt alla, äfven den fattigaste nybyggare i ödemarkens gömma skulle få glädjen att tugga med löständer, ingen skulle vara för ringa eller fattig, och han ville egna sin energi för att söka få landstinget att lämna anslag till gratisinsättning af löständer åt alla dem, som befunno sig »under strecket». Detta var en möjligast fin allusion på att han ville bli landstingsman. Och han blef det.

Samma år for han ner till Skåne och gifte sig. Tog en liten handtverkardotter i Hör. Föräldrarna döda, sexti tusen kontant. En förskrämd tös med ögon som hade hon gått vilse, en liten strykrädd stackare. När i sällskap mannen tog munnen full, satt hon tyst och tittade på honom med sina vattniga, förgråtna ögon — hon vågade ej ens ett ironiskt småleende, ty hon fick en gång stryk efter ett sådant nöje. De sågo sällan främmande hemma: ty dels ansågs det för dyrt och dels fingo de barn för hvarje år. Lilla frun hade en gång varit ledamot af Hörs kvinnoförening för emancipation — lifvet blef henne fullt af öfverraskningar! Och hon hade intet medhåll, ty kvinnan i Norrbotten betraktas ej såsom jämnbördig mannen. Hon är ett kufvadt ting och finner sig i det. För männens brutalitet och själfviskhet måste hennes egna intressen falla undan och tillgodoses på smygvägar. Kvinnan måste byta skinn och bli som en karl! Eljest klädes tyranniet i våldsamma former. Saker, som nedåt landet skulle stämplas som brist på karaktär och vett och göra en karl alldeles omöjlig i ett städadt hus, få här passera oanmärkta i fråga om svärdssidan. Särskildt om de begås af en person med mask af fromleri — honom varder mycket förlåtet.

Här var det emellertid tanddoktorn på allt sätt godt att

lefva. Hade bra inkomster, ett kotteri som han lyckats slå blå dunster i ögonen på och där han och hans historier gingo för fullt, hade en ställning som man ingenstädes annars velat tillerkänna honom. Tjänstemannen söder ifrån och immigranten i allmänhet uppmärksammas gärna af infödingarne — ehuru dessa arbeta på att ej låta märka det. Kan han prata för skålen, spela kunnig och öfverlägsen, rolig och intelligent och säger sig känna till alla storheter i det öfriga landet och förresten vara på det klara med allting mellan himmel och jord — då gör han lycka i Norrland. Men har han ej mage härtill utan väger det afgörande utslagsordet, då är han såsom en af alla de andra. Ty här är försyntheten ingen dygd. Lider han dessutom af öppenhet och säger ut hvad han verkligen tänker — då gör han sig »omöjlig», dock mera omöjlig än någonstädes eljest.

På resa inåt landet träffade jag tanddoktorn i hans kyrkby. Han var verkligen glad öfver att råka mig igen, verkligen glad. Ställde sig bredbent framför mig, tog vädjande fast min blick och gestikulerade med armarna. Han kände att också jag intresserade mig för länet och ville nu samråda med mig, d. v. s. han dikterade sitt program. Han ville skaffa löständer gratis åt alla af kvinna födda, utan hänsyn till personen och gällande för hela länet. Surmjölken och kaffedrickningen fördärfvade magen, däraf kommo osunda vätskor att infektera tänderna. Tandmassan blef sämre generation efter generation, löständer vore af nöden. Men *löständer af prima kvalitet* — (doktorns bruna ögon glittrade af enthusiasm). Inga halfmesyrer, utan solidt och effektivt! Det gällde en lifsfråga för provinsen, verkligen en lifsfråga.

Jag vågade hemställa om ej större lifsfrågor här gåfves: förhållandet mellan storindustrien och landtmannanäringen, mellan kapitalister och arbetare, mellan sågverksbolagen och deras egendomsförvärf och den själfbesutna allmogen, angående upplåtelse af odlingslägenheter på statens parker, lungsotens be-

kämpande och hemslöjdens upphjälpande, kort och godt att laga så att den gamla norrländska andan med oberoende och trygghet, ärlighet och hederlighet ej finge dö ut. Den som ville främja Norrlands verkliga utveckling borde i främsta rummet verka för arbetare- och jordbrukareklassens uppfostran, förmenade jag. Moralen och det kristliga lifvet höllos fångna i separatismens åtsnörda strupsäck, därur en pockande själfgodhet stack upp hufvudet. Man skulle lära folket att se framåt och iakttaga måtta under de goda tiderna, att stå på egna fötter, att skaffa sig och odla en torfva, så att de ej funnes rotlösa när ovädret komme. Ty en vacker dag bröte ovädret löst, och då vore det af vikt att ega en starkt rotad stam här uppe. Allmogen vore provinsens kärna, och dess lif finge ej alltför mycket förryckas. Storspekulationen gagnade ej Norrbotten, den fördärfvade hela folket för att skaffa ett fåtal förmögenhet. Den s. k. kulturutvecklingen bragte oläkliga rötsår på folkets sunda stam, och alla de stora fraserna voro lika många lögner. Norrbottens s. k. kulturutveckling var i mångt och mycket liktydig med Norrbottens ödeläggelse. Från alla väderstreck och inom alla brancher kom folk farande som korpar på roftåg — för hvar och en gällde det bara att skinna på lämpligaste vis och sedan med korslagda armar sätta sig att lyssna till annalkandet af den syndaflod, som skulle dränka nästa släkte.

Doktorn skrattade öfverlägset, en smula hånande och medlidsamt. Inte var det alls där som skon klämde! Hufvudsaken var att skaffa *förmögenhet* in i länet, ty fattigdomen vore en förbannelse, som gjorde människorna olyckliga och kanske till brottslingar. Den gode doktorn respekterade ej stort andra värden än de metalliska, trodde ej på kombinationen fattigdom och dygd, hade ej ute i bygden gjort bekantskap med den nobla, själsstora fattigdomen och med den dråpliga nordsvenska tiggartypen, med den orkeslöse gubben som hjärtans gärna får mat och dryck och bädd hvart han

än kommer och som högaktas af folket likaväl här som i norra Finland och i Runebergs dikter. *Pengar, mera pengar* var för doktorn lifvets lösen, lyckans hemlighet. Och för att skaffa pengar — och realisera det där fåniga påhittet med löständerna, hvarom han nyligen motionerat — ansåg han snart sagdt alla tillräckligt kraftiga medel och vägar tillåtliga.

Man spelar på börsen om Norrbottens framtid. Och guldgräfvarlifvet har i så mångt och mycket redan hämnat sig, ehuru man söker blanda bort korten och göra både sig själf och andra blinda för vådorna af en s. k. kultur, som företrädesvis lägger an på att framställa metalliska värden.

Runni.

En hundhistoria.

Runni var en stridraggig gråhund, född på nybygget utmed älfven. Liten och behändig var han: som ett lurfvigt nystan rullade han om på gårdsbacken i stekande förmiddagssol, och emellanåt sprang han med brådstörtade satser som en spädgris, sprang så att öronspetsarna gungade och den yfviga halskragen svallade som en man kring framkroppen. Och därpå bar det iväg för att retas med mamma, som stod fastkopplad vid en kullstjälpt tunna utmed stolpboden — det var hundmammas hem och bostad. Han vänslades med mor sin, han bet henne i nosskinnet tills hon grinade som en lo, han snurrade rundt och skällde, han hvilade flämtande på framfötterna och skällde, skällde så att det knyckte i örontoppar och svansknorr. Treflig och glad var han, och därtill en riktig spektakelmakare. På gamla handskar var han specia-

list, och med dem hade han tusen galna upptåg. Under lek eller ej, nog var det bäst att akta fingrarna, ty tandkronorna voro sylhvassa och skuro så lätt genom köttet att man ingenting märkte förrän blodet rann och droppade.

Kom så en geolog — en sådan där kiviherra (stenherre) — båtledes resande uppför älfven för att leta efter malm bland fjällen. När han gästade nybygget för att öfvernatta där, fick han se Runni och frågade om husbonden ville sälja honom. Ja, det vore väl ingenting just som hindrade det, menade denne, var ju ej någon stor affär och tarfvade ej lång öfverläggning — här grinade nybyggaren så småslugt och »affärsmässigt» han kunde; men se hunden var nu en gång gifven åt *barnen*, åt Hilta och lill-Gustaf, de tyckte nu så mycket om hunden och se deras *var* han, och därför var det väl bäst att fråga barnen innan något bestämdt gjordes upp — och nybyggaren smålog fortfarande så affärsmässigt han kunde åstadkomma. Nybyggaren blåste rök ur snuggan, gick inåt pörtet och frågade. När han återvände var han följd af barnen, och då blef Runni högtidligen såld till och antvardad herr geologen för ett pris af två kronor. Barnen fingo den stora präktiga slanten, men husbonden skulle förvara den.

Sommaren om lefde Runni uppe i fjället, växte sig stor och stark, skojade med mäjsel och hammare. Men så kom hösten på, och snön började falla. Det var inte längre godt för herr geologen att »plocka smultron under snön». Därför packade han en vacker dag sina kontar med redskap och stuffer, lockade på Runni och styrde stegen mot kustlandet. Runni måste förstås med, han var det egendomliga, underbara Lappland förkroppsligadt, i utseende, i lynne och vanor. Så drogo de då på fjällstig nedåt älfven, färdades genom forsarna i långsmala båtar, lämnade de dånande vattnen och tigande vildmarksskogarna bakom sig och nådde kusten med sågverk

och ångbåtar och smörgåsbord. Efter en vacker resa öfver Bottenhafvet inträffade de rätt välbehållna i Stockholm.

Men det var kinkigt för Runni att sätta sig in i de nya förhållandena. Så oändligt många nya, främmande intryck för hvarje dag! Värst var det med den olidliga snyggheten och prudentligheten — man fick ju inte gå hvar som helst, där funnos bevars offentliga planteringar och privata bostäder, till hvilken senare kategori Runni snart fann att också de allmänna matställena räknades. Man fick knappast skälla i fred utan att folk okvädade med ett »din fördömda lapphund» eller »o min Gud hvad den hunden är obehaglig». Runni gillade ej heller det gränslösa *oväsendet* i hufvudstaden. Där skrek och hvisslade och klämtade och blåste det i hvarenda knut — från spårvagnarna, från tåget, från omnibusen, från bicykeln hvars gummiringar voro så utmärkt sköna att bita i. Var man ute och gick, såg det ut som om folk ville trampa ner en. Och såna hundar —: kortbenta och argsinta taxar, långa i kroppen som julgrisar; röda, fanbehängda setters; gula, svartnosiga Broholmerhundar; svarta, argsinta newfoundländare; jättelika bernhardinerhundar med vågigt hårlag och kungablick i ögonen. Ibland kände sig Runni bara som en munsbit åt de där väldiga farbröderna, men vanligen förhöll han sig morskt och argsint, visade grinande tänderna och menade tro på att här skulle de få se på en gosse som inte gick af för småhackor. Stridslysten var han, smörj fick han och smörj gaf han, och skällde gjorde han med en rent af rörande och beundransvärd ihärdighet.

Småningom vande han sig vid både det ena och andra och tog med belefvad gemytlighet dagen med dess smågruff och händelser alldeles som den kom.

Geologens systerbarn voro från första stund stormförtjusta i den raggiga Runni, som de aldrig tröttnade att leka med. Han var då så riktigt glad och naturfrisk den hunden, nästan ett barn liksom de själfva. »Lilla vossen» kallade de honom

och smekte, smekte och kysste honom, så att Runni knappast visste huru han skulle bete sig. Så förskräckligt som dessa små kelgrisar hade aldrig nybyggarbarnen i Lappland galnats med honom — han var deras förtrogne vän, men han var också nästan deras förste älskare, och han fick de unga vackra flickornas första, skälfvande kyssar. Ty de beundrade och de älskade honom. Men de älskade kanske ännu mer, ehuru omedvetet, någon gosse i samskolan, och Runni satt i en förtjusande mellanhand.

*

För en tid sedan såg jag Runni — men huru förändrad! Han hade blifvit enormt fet, så att han vaggade och rultade fram som en dogg. Och trög, alldeles gränslöst trög och loj var han. »Vossen» hade blifvit bortskämd, blifvit till vanskaplighet fördärfvad med detta lifvets goda. »Hundvakten» var slut för Runni, sötebrödsdagarna hade kommit. Renarna och snöfälten, de tysta skogarna med myr och tjärn, älfvarna och fjällen — alltsammans nu bara svaga minnen! Spårvagnarnas rassel och storstadens bullrande vimmel hade med våldets makt trängt allt det framfarna åt sidan. Bara när Runni låg och halfsof och nappade efter flugor gick det gamla igen. Någon intelligens behöfde han ej vidare utveckla, det gällde bara att vara en verserad hufvudstadshund, att ej låta sig förbluffas utan öfverlägset taga händelserna som de kommo. Annat var det på sin tid uppe i markerna, där han tacksamt höll till godo med rester af en enkel matsäck och i nödfall fångade sorkar i björksnåren efter fjällsluttningarna!

När Runni stjäl sig bort — och han har tydligt markerat att han helst ligger på vakt och utkik nere vid porten — promenerar han makligt i »torget» eller Humlegården. Där träffar han snälla, kärvänliga barn, och där råkar han en mängd hundar, på hvilka hans hvita grinande tandgård och hans kyliga sällskapssätt alltid imponera.

Midnattssol.

Den store, stille, lyse Sommernat —
(*Holger Drachmann*, Sangenes Bog).

Det är nere vid hafvet, Ishafvet.

Midsommarens aldrig tröttnande sol famnar hela naturen och sveper kring allting en dallrande, dunstig, rödgrå dimma, ett grant och stämningsfullt rosentöcken. Det ligger in som en rök mellan stammarna i gula talldungen och hvita björklunden, där lummiga kronor skugga, det hänger som en saga öfver fjällvidden, som en dröm öfver sorlande älfven.

Kring fjällets öfre pucklar och mjukt förtonande åsar skimrar snön som brunne den, som lefde den. Den sitter som en sidenhufva på högsta krönet, ligger som hamen af en jättesvan öfver fjällridån. Man väntar se stora, underbara fåglar höja sig ur det gnistrande snöhafvet och flyga in i solen, slå vingarna samman där och förbrinna, dö. Det hela så trolskt, så gripande och hänförande härligt, att man känner sig ängslig och vemodig. Och vidare liten, liten som den minsta varelse naturen alstrade. Dock samtidigt stor, och *det* är det stora med fjällvärlden — den slår ner för att uppbygga på nytt, den lär oss att växa ut.

Längre ner i fjället hänga snövåder med glittrande skare öfver branter och stup, och hvarje utsprång är draperadt i en mjukt veckad klädnad, men i dalen där nedan under björkarnas ljusa grönska frodas höga storbladiga örter. Och bäcken dansar fram och kastar silfverstänk öfver mossa och blom.

Bäcken mynnar ut i träskets starrbevuxna strandbädd, kringgärdad af blekgula eller blekgröna myrar med breda,

videflätade gördlar. Där ligga glindrande vattengölar och lysa som blanka ögon, och i träskets stora spegel simmar det som om änglar rört dess vatten. Ibland slår småfisken till i det speglande, iskalla blå, och då yr och bubblar det som vågstänk för vinden.

Nyss låg sjön där och glimmade i rödt, nu draga moln däröfver och fördjupa alla färgnyanser. De gå i blått, de gå i grått, och till sist ligger träsket där som ett stycke emalj, som smält metall.

Bortom hvitmossen ligger dvärgbjörkmyren med slingrande fastlandsarmar och oljeglänsande hjortron på tufvorna. En förkrymt liten talldunge står där också och längtar ner till älfven. Dock, aldrig får den spegla sina barrkransar i de frusande glasbärg och hvälfvande dalar — vägen dit är undergräfd af kärrvatten, och tallen kan ej bygga bro däröfver. Men arla och serla sjunger blåhaken sina vackra visor för att trösta och hugsvala.

Långs fjordbrädden hafva fjäll-lapparne slagit kåtor, och inne bland småbjörkarna ligga renarna och sofva med bara ena ögat slutet, sofva med undrande sinnen i nordlandets korta, ljusa natt. Det hela är en fantasi, en vaken dröm.

Och som ett allseende öga hvilar solskifvan öfver hafvet, det mäktiga, aldrig tigande, stora, suckande hafvet.

Vårdträdet.

Det växer inne i djupa urskogen, är större och präktigare än alla andra träd. Och kärnfriskt. Rundt kring sig har det sått kraftiga telningar med skott i krans och kors.

En man gick förbi och hörde trädets krona susa nord-

landets hemlighet — han glömde den aldrig. Den bet sig fast i hans hjärta, först som en stämning, sedan som en lefvande visshet att han hört täljas all lifsens salighet. Ödemarken blef honom kär, och allt dess trolska väsen. Där bodde hemlighetsfulla lif, dem odlingen förjagat; där hade tusen vackra sagor hemortsrätt och lefde blodfullt lif; där kunde man med ursprungsord få naturens andar att tjäna sig i osjälfvisk id. Han hängde renseln med alla sparade småmynt i vårdträdet — i dess svala skugga ville han dväljas tills Döden kom och hämtade honom —

Han lekte på strängaspel. Tid svann, rum svann. Ensam var han, visste ej hvar, ej när. Lifvet gick förbi honom som ett skuggspel. Men öfver honom drog suset fram och manade, manade med en jätteorgels tungor att växa inifrån. Som i dröm rörde han strängarna, skådade dock helst tillbaka. Det blef underliga melodier. Jubel och lofsång, lifsglädje och trillande skratt, vemod och grubbel, kvidan och gråt. Men han kände hur han blef frigjord i sitt inre och hur hans ögon skådade syner äfven i nattens mörker.

Döden kom. Det var samma dag som en timmertummare kom och passade klafven kring vårdträdets stam. Men trädet svällde ut, och klafven räckte ej till. Det var samma dag som timmertummaren skulle märka trädet. Men trädet stelnade till som hade det varit byggdt af flinta eller stål. Bilan slant med ett klingande ljud. Då flydde timmertummaren, menande att trädet var förtrolladt. Trädet växer som förr, växer ända in i evigheten.

Och Döden kom. I ena handen höll han ett kors af sidenblank torrfuruved, i den andra skäran. Och han högg till öfver mannens strupe. Men dock lefde mannen. Då sade Döden, som är en gammal praktikus — »ah, min vän, du är af den ullen, är seglifvad! Med sådana fantaster som du har jag stundom en smula svårt att få bukt. Här har du gått och snutit åt dig daggdropp från vårdträdet och

listat ut att du är odödlig liksom Gud, min farbror. Men min far lärde mig en konst som kommer Guds alla konster på skam. Jag skall bara märka dig, lilla vän!» Och Döden ristade med skäran ett kors öfver mannens hjärta.

En tid därefter kom Döden händelsevis vandrande där förbi. Då låg mannen död under vårdträdet. Ristningen ofvan mannens hjärta var en blodruna, som frätt sig ner genom köttet och genomborrat väggarne till hjärtekammaren som med fina nålsting. Karlen hade sakta förblödt. Folk hade hållit honom för själfspilling — det såg man af de torrkvistar, som kastats öfver liket. Då skrattade Döden, hårdt, klanglöst. »Så där går det när man är morsk och inte vill låta gammalt folk råda», sade han. Och så bröt också han en kvist — men en frisk grankvist — och lade den med ett ironiskt småleende som en hand med ett krucifix öfver den döde mannens stelnade hjärta, ofvan hvilket såret efter skäran ännu lyste blodrödt.

Norrsken.

Till skogs jag gick,
gick till vildpark ut,
trollgrenen att taga,
trollgrenen jag tog.
Edda Skirn: XXXII.

Solen gick ner och färgade skogen rödviolett, ljusblå, svartblå, till sist svartgrön. Snön lyste nu upp det sofvande landskapet, och den stjärngnistrande himmeln. Denna ljusnade efter hand, hvita dunster började vaja öfver den kornblå

himlakupan. De flockades, de skingrades, de nalkades och drefvo isär, slöjor behagsjukt styrda, slöjor i lek. Än tumlade de intill hvarann som ett ovädersmoln, än gledo de bort i tunna, fladdrande knippen. De ordnade sig i en flämtande båge, svepte som ett slagregn öfver himlen, förtunnades, tätnade, underbara, aldrig lika.

Jag kom åkande genom skogen och höll in hästen på en backe. Norrskenet vältrade som en flod öfver trädtopparna, sköljde sitt svallande ljusbad genom rymden. Hästen spetsade öronen och nästan ryggade. Det var då också ett grant skådespel! Norrskenets vågor genomsilades af svaga färgreflexer i blått och gult och rödt och grönt, dock öfvervägande grönt. De rullade fram som böljor i hafvet, men nådde aldrig en strand. De drefvo som styrda af en idé, en plan, en lag, och afstånd på himlasfären betydde för dem alls intet. De sköto långa, sprakande ljusstrålar, de sjönko sakta tillbaka i ro. De tände en fackla åt väster, de släckte den snabbt och drogo åt öster, där det strax blef en blossande eld.

Skogen står drömtung, nedsnöad och frostig. Tallskotten rita med bågböjda, taggiga borstar en dekorativ feston mot dunkla skogsdjupet. Och någonstans långt där inne klingar en ton, en spröd och svag silfverton, som i ett nu höjer sig mot den klara, trolska himlen och växer i medveten kraft, i segerkraft, växer till en gäll trumpetstöt, hvars eko genomdallrar hela naturen och skälfver i mina nerver, i mitt innersta väsen. Den tonen, efter hvars genljud i mitt blod jag städse längtar, synes mig som lösningen på norrskenets härliga, obeskrifliga under.

De lärde tvista om norrskensfenomenens natur, som de sökt studera, men lekmännen nöja sig att njuta af deras lif. Professorerna få kanske fatt i skalet en dag, om de äro ihärdiga — men vi naturentusiaster fånga kärnan, som vår försynthet förbjuder oss att analysera.

Nassja.

Nastasia Gregorjowna — med släktnamnet Kiperjenoff, om så noga skall vara — hette hon, den vackra lilla lappskan, som med händerna i kors öfver den urringade sarafanen begaf sig till vespermässa i pogostens kapell. Men under kelnamnet *Nassja* var hon eljest känd af hela stammen — talades det om Nassja, rådde ej minsta tvekan om hvem bland alla Nassjor som menades: det var den björnbitne Gregorjs sjuttonåriga tös.

Och smeknamn så många som helst var flickan sannerligen värd, ty sällan under sin tjänstgöring här uppe hade väl prästen till gemenskap i den heliga, rättrogna grekisk-katolska kyrkan upptagit en mera förtjusande medlem än lilla Nassja. Det skedde en januaridag vid Boris och Glebs kapell, en solblank dag. Höljda i vida linnen vandrade katekumenerna först länge barfota i snön rundt kapellet, en äkta botgörarfärd, och skredo sedan ut på Pasvigälfvens is, doppades en efter annan tre gånger ned i den upphuggna vaken, medan prästen höll sitt gyllne dubbelkors framför dem och rabblade böner och slog kors på kors. Omedelbart invid popen syntes två barhufvade korgossar med långa brinnande vaxljus. Vänner och fränder stodo flockade bakom popen, mer eller mindre andaktsfullt betraktande. Men när Nassja kom fram, blef det andakt. Genom linnet, öfver hvilket det utslagna svarta håret svallade, tecknade sig hennes välväxta, smidiga kropp, jungfrubrösten pöste under väfnaden, och i solglansen sken hennes mjuka, varma hull i hvitt och rödt och gullgult. Männens ögon brunno, allt var tyst, bara ett hest, hett flämtande förnams, ett återhållet, krängande strupljud, och tösen rodnade och log förläget i sin lätta dräkt. Prästen välsignade henne med skälfvande läppar, såg henne in i de drömdjupa ögonen och korstecknade henne. Efter den högheliga dopfestens slut hade

då hvar och en stillsamt dragit till sitt, där det kokades te i tschajniken hela kvällen.

Nassjas föräldrar, Olga och Gregorij Mokkij, voro ganska välbärgade. De hade tur med sin renskötsel, fingo alltid många och kraftiga kalfvar, och vargen hämtade alltid sitt lystmäte från de andras hjordar, innan han liksom för ro skull ref något enda djur i Gregorijs vackra hjord. Dessutom troddes Gregorij hafva en del rubler nedgräfda någonstans i fjället, ty han brukade vara vägvisare åt turister och hade en gång följt en finsk herreman öfver Petschinga och Kola bort till Lovoserski-stammen. Åtminstone de gröna sedlar och blanka rubler han förtjänade på den färden hade han ganska samvetsgrant gömt undan. Både vid Gävnjes och Tschoalmejavre egde Gregorij timmerstugor, s. k. dåmer. På dessa platser, som voro Pasrjedskistammens sommar- och vintervisten, hade Nassja left i sjutton solhvarf. En vildfågels starka, fria lif! Här hade hon legat i den pärlprydda kädkan (vaggan), bäddad i finaste rödmossa från fjällmyren. I kolt eller brokigt besydd renkalfspäsk hade hon tultat inne i låga, mörka dåmen och ätit saltad ishafsfisk på furubänken som bord, här rasat i drifvorna, lekt vid älfven och växt upp bland renarne, hundarne, getterna.

Alexej, den långskäggige Muotkalappen med de tråkiga skabbsårnaderna på hjässan, var jämte unge Feodor Feodorovitsch hennes bästa vänner: de slöjdade skidor åt henne, sirade dem grant med vinklar och kors samt ristade hennes bomärke hvarhelst en lämplig plats gafs, de voro till hands och hjälpte henne när hon rände, lärde henne den svåra gången i fjällbranten, lärde henne hoppa utför stupande bärgväggen och ändå komma ordentligt ned på skidorna. Också skröto de, Alexej och Feodor, att just de hade äran af att Nassja var stammens skickligaste skidlöperska. De hade hjälpt henne köra in Gregorijs största härk, den präktige Nikofor, så att det fordom galet vilda djuret lydde minsta kommando med

tömmen och utan svårighet lät fånga sig på betesmarkerna; de visade henne huru hon skulle färdas på skarhöljda fjällvidden, huru hon bäst skulle reda sig i sluttningarne, lärde henne att stå på knä och stå upprätt i pulkan, medan renen trafvade på frusna Pasvigälfven eller i djupa furuskogen.

Feodor var förtjust i Nassja. Och de båda i hvarann. Hennes blida väsen och finlemmade gestalt sysselsatte honom i vaka och dröm. Hans styrka och manhaftighet hade fäst henne vid honom. Emellertid en stark och behärskad gosse, som tappert låg ute och slet i fisket på murmanska ishafskusten, medan Nassja var behjälplig att sköta renarne, styrde och ställde hemma samt med fromt hjärta bad till helgonen inne i pogostens kapell. När han kom hem, hade han alltid med sig någon liten present: en af hvalrosstand snidad knif eller en hornsked af någon vildren, han med sin säkra lodbössa skjutit på Petschingadunder. Gällde det någon körtur, var det Feodor som omsorgsfullt selade renen och tog reda på om vargar synts till i trakten — var sådant händelsen, visste han alltid att ställa om ressällskap åt sin hjärtans tös. Ty han var kär med själ och lekamen, pojken! Bra såg han ut och skötsam var han: lång, rank friluftsgosse och flitig som ett bi. Vida vägar hade han färdats — en gång längs kusten af Hvita hafvet och fram till Archangelsk — och hade reda på åtskilligt mer än andra. Höll sig karsk och stram, lappadel. Troligen skulle Gregorij välvilligt mottaga hans giljareord och gifva honom mågplatsen kring dåmens härd.

Nu i tidig vår skulle Feodor ut på fisket igen och hade nyss tagit afsked af Nassja. Allvarligt hade han tryckt hennes hand och innerligt nämnt henne vid alla smeknamnen. Fick han så af henne en gammal, genomborrad björntand — hennes farfars första björn — att till skydd och hågkomst beständigt bäras i sensnodd. Och till gengåfva förärade han henne en åldrig bild af drifvet och förgylldt silfver, där man såg den krönta ärkeängeln Mikaël med vågigt svärd och

korsprydd sköld, i häktad mantel och med ett stort kors midt på bröstet. De kysstes hett, tokigt, som om de aldrig mer skulle se hvarann.

Nassja, det betagande vackra lilla barnet, var blifven ensam med far och mor, grannarna, renarna och getterna i skogspogosten. Med dröjande steg och händerna i kors öfver den urringade sarafanen begaf hon sig till vespermässan i kapellet. Hon lyddes ett tag till klockklangen ur storbjörkens stam och steg därpå in efter vidlyftiga bugningar och korsningar. Dräkten verkade som en saga i skogen. Hon var klädd i en tunn, röd sarafan med i blått och gult sömmadt lifstycke, som lämnade skuldrorna och öfre delen af hennes späda bröst bara. På hufvudet hade hon en mössa med hög, pärlsirad kam framtill, öfverdragen med rödt kläde, och bakåt låg bonaden ända ner i nacken med en bred, brokig sidenbård, kantad af ett dussintal silfverkläppar.

Helgedomen, dagligdags skolsal, var fylld af lappar: kvinnor i brokiga dräkter, karlarne i renpäsk eller lifpäls af fårskinn, med komager på fötterna och pärlstickade räfskinnsmössor på hufvudet, kvinnorna i lätta dräkter, som föga syntes svara mot klimatet. Storartadt utstyrd stod prästen framför altaret, i höghelig ornat, och framför sig hade han hela dukade grannlåten af helgonabilder, ljus i mångreniga stakar, taflor med silfverhöljen, fornartade bilder af Guds Utvalda med öfliga svartbruna konterfej och en tallrik med offrade kopekslantar. Midt på altaret fanns, jämte det flerarmade korset, en bild af den heliga Gudsmoder med Kristusbarnet på arm. Hon stod omgifven af en äggformig gloria af purt guld, och på en montre ofvan henne tronade det snedvinkliga grekisk-katolska korset. Prästen rabblade böner och prickade sig, församlingen rabblade efter och prickade sig. Prästen bugade sig, församlingen bugade sig. Det hela mest som en marionett-teater. Och rökelsen yrde sin mäktiga andedräkt genom det trånga, låga rummet.

Vid skymningstid spände Nassja sin Nikofor framför pulkan och for i hetsigt galopp ut i djupa skogen. Det var minnenas stund. Där hviskade furan om tjädertuppen, som Feodor skjutit med sitt lilla flintlåslod. Hon tyckte sig se hur den dödligt sårade fågeln, väldig som en trollfågel, brakade ned mellan grenhvarfven och blodstänkte drifvan. Där stod Feodors skidspår sedan hetsjakten efter vargflocken. Där doftade vid insjöstrand en hop nyfällda stammar — nog visste Nassja det hyggets hemlighet. Ja, där skulle de flytta in med sin unga lycka, om ett futtigt litet stockhus kunde rymma den.

I timmar långa körde hon bland fura och björk, medan norrskenet skrufvade upp sitt bleka bågljus på himmelen — ett sätt att svärma så godt som något! Till sist for hon så hem och drömde på dåmens breda, väggfasta bänk.

Skoltlapparnes vinterpogost öster om Tschoalmejavre, ryska Lappland.

Gåsungarna.

Djupt inne i vildskogen brukade sädgässen stanna när de i solljusskälfvande vårtider vände åter till sina gamla häckplatser. En flock dröjde sig kvar, en annan mera vidfaren hamnade först uppe i Lapplands obygder.

Ännu medan snösmältningen fortgick hördes vida kring markerna fylkingstågens skallande skri, och då jublade lappbarnen utanför kåtan och finnpojkarne på älfbacken: »nu komma gässen tillbaka, se där, se där, nu är det slut på vintern, nu kommer vår, vår!»

Sankmyren med sin lilla grunda vattengöl i midten låg infattad mellan skogklädda höjder. Här sänkte gässen sig ner, somliga för att stanna öfver sommaren, andra för att rasta på färden vidare norr ut. Där blef ett larm med ens! Snatter, kackel och rop som trumpetstötar öfver ödelandet. Gässen lupo vaggande på gulröda fotplattor ute i snösörjan, nöpo på lek eller allvar fjolvisset gräs och skrumpna dvärgbjörksblad. På starrbänkarna, hvilka i våglinjer slingrade fram öfver det vidsträckta dymossfältet, sutto gäss samlade i rad och klunga bland gräsruggar, knotig dvärgbjörk och låg krympväxt tall.

Här såg naket och tröstlöst ut — men just sådan terräng älskade gässen. Här var allting alldeles som det skulle för dem. Mossbäddarne och tufvorna bjödo på nödtorftig spis, men snart skulle det bli vår, och då komme den brungrå myren att grönska igen, och då skulle inne i skogens gömma bo vid bo redas på de friska gräsbankarna, kring hvilka vårsol lyste och långnäbbade vadarefåglar hvisslade.

*

Nybygget låg i skogsgläntan högt på en backe. Midt på gården stod en vidt utgrenad, lummig tall. Sköt upp som en jettesvamp mellan den röda stugan och de grå uthusen och regerade perspektivet tillsammans med den långa brunnsstången. Det var hemmanets och hemmets vårdträd. På steniga kornvreten syntes ännu granstubbar stå kvar sedan nyodling och svedjebruk. Eljest en storskogig, vacker trakt med djupa, mossiga land.

Nog så fattigt tedde sig pörtet, ty släp och slit skänka sällan välstånd i finnmarken, där alla förnödenheter äro så dyra. Tog man en titt i fähus, stolpbod och lider endast stärktes detta intryck. Fem halfväxta barn hade nybyggarmor dragit fram, och i förtid hade fåror skurit sönder hennes

hull. Men sannerligen hade hon ej ett godt hjärta! Ja, kom du till gården i sena kvällen när alla glöd slocknat på öppna härden och allt husfolket sof i fållbänk eller på golfvet, nog steg hon gästvänligt upp, tystade hunden och bäddade dig en säng inne i lillkammaren. Och långt innan du hunnit kläda af dig puttrade kopparkokaren öfver nybrasan och bjöd hon dig till välkomst en kopp rykande hett, välsaltadt kaffe. Ville du ha en mugg mjölk, hällde hon af kvällsmjölk en bringare full och ställde den vid sängstolpen — den hade ännu ej hunnit tätas i träbunken, och den bar smak af foderkoket i fähuset. Dina sinnen förnöjdes, och du somnade godt under den hemväfda ullranan.

Fisken hade hörts börja att stiga uppför bäckarna till träsket. Tidigt en dag begåfvo sig far och mor ut i marken samt medförde spåntinorna, hvarmed vattnet skulle stängas för fisket. På natten skulle man ligga ute vid stockeld. Efter uppblötta, krokiga stigar drog kosan fram till sankmyren, där gåsskarorna rastat vid sin ankomst på tidiga våren. Brokigt fågellif rådde också nu ute på tufvor och gungflyn, och finduniga gåsungar lupo pipande bland hjortron- och odonris, bland vattenklöfver och starr. »Vi skulle fresta spänna några gåsar på hemvägen», föreslog Heikki, husbonden; »barnen kan få lite roligt med dem på gårdsbackarna!»

Andra dagen på eftermiddagen gick finnfolket igen öfver myren. Fiskefångsten bar Heikki i en kont på sin breda rygg. Men nu skulle det ju bli jakt!

Konten ställdes i mossan, och Heikki och hans gumma foro som besatta bland starr och sörja, så att smutsvattnet sprätte högt rundt pjeksorna. Husbonden var rappast i vändningarna och fick ganska snart fast en gåsunge, men strax därpå drog värdinnan ut en liten stackare som sprattlade i gräset under en martall. Två fåglar kunde vara nog, ty det var just intet lekverk att ränna öfver den gungande, falska marksvålen. Milarne långa vandrade Heikki och hans

gumma hem igen till nybygget, där barnen mottogo dem med skratt och gamman. Aldrig hade dessa sett mor sin så stor-artadt löjlig som nu med en gåsunge under hvardera armen.

På gårdsplanens torra sandbackar, där rajgräs och gröe kämpade för att vidmakthålla lifvet, lågo gåsungarna och gassade sig i förmiddagssolen. Undrande och förtjusta be-traktade barnen dem för väl tusende gången, följde nyfiket halsarnas mjuka böjning, då fåglarna plockade sig under vingarna — ja, de kunde ju till och med noppa sig under fötternas simhud. De voro för trefliga, de gåsungarna! Ibland kliade de sig i hufvudet med fötterna, ibland sprungo de snattrande och med framräckta halsar efter gårdsfolket, ibland plaskade de i vattenhon och flaxade med vingarna för att torka fjädrar och dun, ibland drucko de ur mjölkskålen och sväljde med uppräta halsar. Men som oftast lågo de stilla på backen under vårdtallen med »dödslöjan», blinkhinnan, nedfälld öfver ögongloberna, lågo stilla och funderade och ryckte yrvakna till vid annalkande steg; eller också sträckte de halsen bakut, förde hufvudet in under vingen, somnade och drömde om myren, där gåsfolket bodde, där gräset fro-dades och kyligt vatten glindrade mellan tufvorna.

När solen gick ner i violetta västermoln och hela kvälls-himmeln flammade med breda, rödglödande strålknippen, då lågo gåsungarne stilla och stirrade rent andäktigt bort mot det trolska skenet.

*

Det blef höst, nattfrosten rimmade fura och gran med sitt fina puder. Ute på myren, där gåsungarna kommit till världen och plaskat i dygnslångt solskimmer, drefvo nu dvärg-björkarnas lädergula blad undan kalla höstbrisen fram öfver vattengölarnas isytor, där hvitmossan stod infrusen som bu-ketter af fjällets luddiga edelweiss. Träden vid myrhafvets stränder hade stelnat till och domnat af, lifvet vandrade stilla

på tå som hos en skendöd inom kärlväggarna, där vårsafningen dragit fram under doft från stam och barr. Snart blef det vinter, lång höglandsvinter, tjärnen skulle bottenfrysa, träsket bottenfrysa, skogen stå med snö öfver gren- och kvistverk och kalla norrskenseldar flämta öfver sofvande marker.

Gåsungarna stego eftersinnande på nybyggarens frusna tegar, huttrande af köld och voro inte alls glada till mods. Något de ej kunde förstå arbetade doft inom dem — var det något behof utöfver grynet och sådorna i masurkoppen som ville blifva tillgodosedt, var det väl längtan efter något de ej funno klarhet i eller uttryck åt? Inte kunde det ju bara vara saknaden efter mjölken, som katten i regel drack ur för dem, om de ej passade på! Dagarna skredo en efter annan — hur skulle allt det här egentligen sluta? De hukade sig ner i en plogfåra och funderade som förr med blinkhinnans sida dragen öfver ögat. Det gick bäst att tänka när den yttre världen var utestängd och man afsöndrat sig i ensamhet, medvetet gått in i afskildheten.

Men plötsligt spratt den ena af dem till, och så den andra. Hvad kom där för en skallande klang ur luften — men så lyssna då! Med okuflig styrka bröt det fram inom gåsungarna att nu voro töcknen remnade och deras dunkla gåta tydd. Fränderna från vårdagar och högsommartid drogo i stolt fylkingsskara fram i den frostklara dagern — hur de ropa och kalla och mana! *Upp till färd och följe,* pockade det inom gåsungarna — här gällde ej eftertanke om kosa och mål. Med starka vingslag klöfvo de snart luften och förenade sig skriande med fågelflocken, som i bestämd tågordning styrde åt söder.

»Nu tog naturen ut sin rätt», menade nybyggarhustrun, som från fähustrappan åsett uppträdet. »Jag kunde väl tro jag» klagade hon, »att vi ej skulle få behålla kräken öfver vintern, när jag var dum nog att ej klippa vingarna på dem!»

Och så gick hon in i pörtet och berättade halfhögt ledsamheten för husbonden, som satt och slöjdade vid spiselmuren; men trähon med mjölken och grynen lät hon stå kvar ute på gården. Barnen hörde hennes ord och gräto.

I dygnen tre blefvo gåsungarna borta, men på fjärdedagsmorgon skrockade de ute på bron som vanligt när de ville ha mat. Det gick ett ryck af öfverraskning och glädje genom familjen, och värdinnan skyndade följd af barnen ut efter träskålen, som gåsungarna stjälpt omkull.

»Nå, gåsarna», sade hon, medan hon hällde i af morgonmjölken och korngrynen, »ni kom ändå tillbaka i alla fall och välkomna är ni, gåsarna små! Nu ska ni få bo i fähuset hela långa vintern igenom, för nu är det svårt att färdas i markerna. Eller hur liten?» sporde hon leende, medan hon sakta strök den tamaste af de två öfver vingfjädrarna.

Tansjärv i Öfverkaliks.

Vargspår.

Ett utkast.

Gården låg i röjningen högt på en backe ofvanför träsket. Vårdträdet var en gammal knotig fura med tätt hopgyttrad krona som ett enda stort fågelbo. Boningshus, ladugård, lider, stall, stolpbod och brunn voro alla timrade af bjälkvirke. De gröfsta träd som anträffats i skogen hade blifvit använda. Golfplankorna voro sågade för hand på bockar ute i skogen eller kanske på klingan vid skvaltkvarnen. Inne i stugan väggfasta högsängar, klockfoder och skåp präktigt skurna med slidknifven och målade i gult och blått enligt ortens

urgamla sed. Hemväfda mattor på golfvet, ranor (täcken) i mattgrönt och cinoberrödt på bäddarna. Allting ljust och snyggt och hemtrefligt. I gästkammaren en snidad och brokigt målad dragsäng, och linnekistor med konstsmidda beslag och lås och samma granna färgteckning. Om vinterkvällarna slöjd och spånad framför öppna härden, tramp och dunk i väfstolen. En vandrare sitter och berättar sägner från ofredstiden och sagor om skogens hemlighet, berättar så att spångöken under taksparren synes få lif och börja flaxa. En fattig gammal man, men han mötes af aktning och välvilja, och han får utan att bedja därom allt han tränger till. Familjen utgöres af ett ungt husbondefolk med fyra barn, två pojkar och två flickor. Därjämte husbondens föräldrar på undantag samt en dräng och en piga. Egorna rundt omkring välskötta, hvita, hornlösa fjällkor i fähuset, får och getter med gapiga ögon. Hunden i sin koja tätt intill bron med snidade stolpar, och vid inkörsporten till gårdsplatsen två stora, utskurna torrfurupålar, som i rätt nedstigande led äro ättlingar till de heliga pelarna framför fädrens offerkyrkor. Det hela ger en bild af redbarhet, välstånd, ordning, själfständighet. Och det långa, välväxta, granna folket är af manhaftig nordbostam.

År hafva gått. Dubbelt så långa som vanligt sedan den olycksdag då bolagsinspektoren N. N. söp hemmansegaren N. N. full och hade honom att för en spottstyfver sälja sin gård med skog och åker »för att slippa arbeta och kunna lefva som herreman». Nappataget med de gamla var värst, ehuru de rakt ingenting hade att bestämma — nå, gubben blef full som ett vrak, och käringen hans hade gråtande och svärjande ledt in honom i lillkammaren. Det var en stor melodramatisk scen som utspelades innan hemmansegaren N. N. ritade sitt bomärke på inspektorens papper, ett stort X med utvikta snibbar och genomskuret af ett I med en prick däröfver, rent ut en gammal offersymbol. Sedan den dagen

hade det blifvit ett oherrans lif på gården. Skogen hade huggits ned, så att nu fanns det ingen möjlighet ens att bygga upp husen på nytt, därest de brunno. Stintorna hade fått barn, den ena med en timmertummare, den andra med en malmletare. Penningarna från försäljningen hade gått samma välsignade väg de kommit — direkt från och till helvetet, påstod gammelmor, som älskade starka uttryck och starka varor i allmänhet sedan hon till sin grämelse fått öfverlefva skammen och eländet! Hemmansegaren N. N. var numera bolagsarrendator, gaf jorden blankt den onde, gjorde små affärer med grannarna och lönkrögade. Sönerna hade kommit till sågverket där de förtjänade bra, ehuru de ej lade af en enda vitten. På det förr så lugna och trefna hemmet inne i skogen var det litet emellanåt rackarelif med suphelger och knifskärning. Hela väfven med de gamla kända mönstren var upprifven, vårdträdet fälldt i okynne en kväll. Under första glansperioden hade en målare från kyrkplatsen suddat till alla möbler i vansinniga färger, krumbukter och slingor, i handelsboden hade man skaffat godtköpsdukar och kram, hos en bysnickare en brunbetsad skänk och en dragkista som kunde väckt en förståsigpåares leda och förtviflan, medan allt det gamla en gång varit godt och stilfullt, varit mer än godt, varit *präktigt* — ehuru vederbörande ändtligen funnit det simpelt. Hemslöjden och sagan vid spisen äro döda, den lätta spån-göken i taket hänger orörlig. Fjällkorna hafva blifvit ersatta med några röda kräk med vinda horn. De mjölka som stackare, men de se bevars fina ut. Folket har fått en dolsk, skygg blick i ögat, och du är dum om du litar på deras ord eller tror deras handslag. Nu hafva också de lärt sig knep, och alltså gäller det bara att öfverlista hvarann. Man träffar inga riktiga människor längre här, och stackars Æsopus skulle blifvit urgammal som Methusalem om han här gifvit sig ut på vandring med sin lykta, som afslöjade alla lyten och fel.

Men den hvithårige gamle skolläraren nere i kyrkbyn slutar gärna sin bön med ett: »tillkomme Ditt rike och gif oss Din frid, och gif åt vårt folk tillbaka trofasthet och förtroende, redbarhet och enkelhet, och lär dem som makten hafva att hysa en lefvande ansvarskänsla. Amen!»

*

Det var en ung man från södra delarna af landet. Student, studiosus på folklif, svensksinne, kulturhistoria. Redan som barn hade han svärmat för Norrland och Lappland — där dvaldes de finaste tonerna han önskade fånga, där sofvo de i granskymning inne i heliga vildmarker, dit missljud ej nått. I stämningsstunder hade han diktat om urskogar och skummande vattenfall, om norrskenets drottning som lät sina vida kjortlar bölja som en linneväf på blek, medan våderna sköto flammor i regnbågens alla färger. Långt där uppe i höga norden, på gränsen till det assimilerade slavervälde, våra egna män en gång grundat, bodde alla gamla goda svenskmannadygder kvar med den äran, medan de nedåt landet vissnat under torparsystem, alltför tama förhållanden och ett utbredt geschäftslif. Renen var det väsentliga dragdjuret, och han ville gärna tro — såsom vännen C. L. en gång framställt saken i bild i Andersens sagor — att man också kunde rida på renen, att man bara behöfde träda fars storstöflar på benen, låta händer och armar dyka i ett par bälgvantar, hänga sig grensle öfver renens hals, hålla fast i hornkronan och gifva sig af ut på äfventyr bland fjäll och vilda hålgångar i det vida, stolta Lappland. Till landet långt där uppe i norr trådde han, där fick han fotfäste för sina drömmar och sin längtan. Han skulle lösa alla sofvande sagor, lösa dem med sin brinnande hängifvenhet för folk och bygd. Ut i det fria skulle alla dvärgakväden, all stolt ensamhetsdiktning inne i markerna. Där nere skulle man nu få lära känna karaktärstyper så att allt folket his-

nade. Ty det var just i de isolerade nordbygderna som lifvet lefdes starkast.

Starkast kanske — men det var det hänsynslösa våldet som regerade, den blodtörstiga egoismen. Den spelade in i alla kretsar, under växlande former. Tjänstemannen, som representerade kungen och riksstyrelsen nere i Stockholm, var en sträng på hvilken alla knäppte eller åtminstone fingrade — och var han ej desto stoltare, drog han själf efter någon tid snällt grottekvarnen med alla de andra. Ty uppenbarligen var det ju ett helvete att lefva här uppe — det var ett faktum som amerikanismen fastslog — och man fördrog det endast emedan det gaf så och så stora inkomster om året och enär man kanske kunde »participiera» i ett lönande jobb. Genom välvilligt tillmötesgående från deras sida som »exploiterat» landet. En och annan sökte vara sig själf: men den mannen blef ensam som en död i grafven, fick snart folkskygg och misstänksam stigmansblick och kunde på sin höjd åstadkomma ett satiriskt småleende. Folket låg i stort sedt i bolagens våld, antingen som arrendatorer på sina forna egendomar eller som arbetare vid verken. Det gamla norrlandslifvet var urspåradt, självständigheten och självsäkerheten så godt som förlamade. Bolagets kontor — besatt med alla möjliga stora och små herrar, idel självgoda parvenyer — gaf intryck af en stor spindel som längtade suga allas blod. Det var en helt enkelt tröstlös bild — och den var odrägligt svår att retouchera. Tjänstemännen spelade med som mannequiner i det hela, med påtagliga eller maskerade förbindelser åt ena eller andra hållet.

Var detta det solida, starka norrlandslifvet? Mannen söder ifrån mindes med en svidande grämelse huru förväntansfull han en gång inskeppat sig på Haparandaångaren, huru futtigt allting verkat på honom i hamnarna med deras bolmande sågar utmed en sköflad kust. Man hade berättat honom om de storstilade karaktärerna på godt och ondt i

Norrland — och han sökte dem redan vid virabordet under långresan. Men det var eftersägare bara, folk med jargon och svada, eller nonchalant tafatthet — och kanske fiffighet i affärer. Han mindes med hvilken andakt han satte sig i den rankiga pinnchäsen för att färdas norrut längs älfven! Mot okända öden gick det, ja väl, men ju samtidigt mot stora intryck och dråpliga äfventyr. Han bar inom sig en bäfvande känsla af sin litenhet och en sugande förnimmelse att något alldeles underbart väntade, tyckte han slank som minderårig in i väldiga helgedomen. Ju längre undan stora färdvägen han kom, desto lifligare förnam han en rent religiös känsla inför naturens majestät. Men på folket blef han lurad, grundkuggad — om också naturen gaf en smula syn för sägen och han för att frälsa själ och spänstighet kom att upplefva en mängd äfventyr. Hvilka han dock själf uppsökte. Landet gaf ingenting, det var kargt och sterilt — men det eggade dock och just därigenom till arbete och utveckling. Försjönk man i det förhandenvarande, blef man spelare eller toddymartyr eller en för alla högre intressen likgiltig småjobbare. Gällde alltså att reagera — samtidigt mot en sida af en själf och naturens många mörka facer med tungsinthet i spåren. Det var ett spännande hasardspel — det skulle bära eller brista.

Det var ej endast på folket han blef kuggad, han blef kuggad också på »herrskapen». I stort sedt bodde de ju alla på landet, antingen de hörde hemma i Karesuando eller Luleå, men sådana landtbor hade han aldrig råkat förr. Det var annat än neråt landet, där man alltid träffade åtminstone god uppfostran och takt på herregårdarne och oftast ädelhet och rik hjärtebildning. Här fanns det bara halfherrskap med uppkomlingens anspråksfulla later och tvärsäkra omdöme och samtidigt ängslan att ej blifva tillräckligt uppmärksammad och högaktad, ouppfostradt folk inpyrdt med arghet och afundsamhet och en storartad förmåga af självbedrägeri. Andra intressen sak-

nades än de som hade direkt samband med hvars och ens personliga verksamhetssfär. Särskildt skarpt framträdde detta inom affärsvärlden, och denna åter utgjordes företrädesvis af sågverksidkare med den långa raden af disponenter, förvaltare, inspektorer och bokhållare. Var affärsmannen en herre med vyer och under resor förvärfvad säkerhet, oroades han ej mycket af främmande ting eller låtsade åtminstone trygghet inför allt som ej angick hans fack — tog allting lugnt och nedlåtande vänligt. Icke så de andra, på hvilka alla nya ideer verkade som en personlig förolämpning. De »stora karaktärerna», sedda på nära håll, tedde sig som ljum lidelse och instängd lifsglädje, hvilka vanligen togo sig ganska råa och våldsamma uttryck.

Där fanns också ett annat intresse: det religiösa, ärligt eller låtsadt, men aldrig konsekvent uttryckande sig i *lif* efter de åsikter, man sade sig hysa. Intresset syntes egentligen gå ut på att fördöma all självständig forskning och tankeverksamhet, att omhulda kringresande predikanter af lutherdömets mångfaldiga sekter och att vid kaffekonventiklarna fördjupa sig i den ställföreträdande tillfyllestgörelsen, som befriade från besväret att själf rödja väg och gjorde folk till själs- och tankeslöa tiggare, som bara togo emot, men aldrig gåfvo.

*

Mannen söder ifrån for ej tillbaka till sitt land igen. Han häpnade visserligen, men var envis och ville nådigt göra sitt bästa för folkets välfärd. Han kunde ej slappt öfvergifva det liksom hundra andra, hade diktat och drömt för stort och stolt om det. Och *kärnan* i folket var fortfarande fri från maskfrat — *ville* man bara, insåg man bara det nödtvungna i det, *kunde* man så väl ännu gå sina egna vägar. Det gällde att häfda oberoendets trygghet, själfständighetens lycka, enkelhetens och förnöjsamhetens välsignelse. Men

hvarför trilskades staten att motarbeta landets uppodling genom att försvåra och rent af omöjliggöra bosättning på kronomarkerna? Insåg man ej nödvändigheten af att här ega en stor, stark, oberoende folkstam. Frågor utan svar — och provinsens riksdagsmän tego stilla, hellre sysslande med lagar mot lönkrögeri och tusen andra ting af andra ordningen.

Vargar hafva strukit fram i täta, sammanhållande flockar öfver Norrland och Lappland. Det är orätt att *utrota* djurarter, men det synes vara tid på att *reglera* deras skadegörande inflytande. Står folkrepresentationen vanmäktig inför denna fråga, skall allt dugligt land inom nordprovinserna efter hand falla i bolagsvåld, där jordbruket dör och den sunda kärleken till den egna torfvan förtvinar. Ändock ligger i dessa känslor *fosterlandskärlekens* hemlighet. Folket och landet äro emellertid värda ett bättre öde — ej minst såsom utposter för svensk kultur.

Magga.

Detta är historien om en liten lappska.

Jag gömmer i mina erinringars amatöralbum porträtt af tre lappskor, som bragt mig rik estetisk njutning — men jag har sannerligen heller inga flere än just dessa tre, nota bene lappskor. De voro alla mera barn än kvinnor: Mikkel Nekkelas syster i Koutokäino, Nassja bland ryska skoltlapparne och så denna Magga, Magga Gaup om så noga skall vara. Åtminstone var Magga ett barn. Men hon var ett förtjusande barn. Det var i norska Finmarken, i Olli Joensuus fjällgård på 70:e breddgraden. En kall vinterdag med blåst, och vi hade på

vägen öfver fjället pinats af yrsnö i strida, hvassa skurar. Klement Somby var min »vappus» (vägvisare) för tillfället, och vi hade båda med glädje sett när expeditionen rakade utför den sista branta backen och tåget svängde ned på den frusna Tana, som ringlade fram mellan höga, snöhöljda fjäll. Genast när renarne kände grannskapet af nybygget, hade de ökat trafvet till ett ilande galopp, som snabbt fört oss fram utanför stuguknutarne.

Klement och jag voro naturligtvis glada öfver att komma under tak i ovädret, men en god del af vår förtjusning lade sig så godt som genast vid inträdet i det lilla krypin, där finnen Olli bodde med hustru och fem barn.

Allt var nämligen så genomgående snuskigt därinom de mörka, nedrökta stockväggarna; det stank af surfisk, tran och andra mer eller mindre outsägliga ting, barnen tumlade om på golfvet eller bland sängens renhudar. Olli åt märgben vid härden, hans hustru sydde skor strax intill det trasiga fönstret, där snö yrde in i rummet. Det var helt enkelt vedervärdigt där inne i den fattiga familjens koja, och jag såg tydligt på min Klement att han velat offra en blank silfverslant för att kunna trolla ner sin prydliga kåta ur fjället. Ty Klement var en fin lapp: han hade gått i Vadsö skola och varit ute på en exposition till Tysklands större städer.

Efter utbyte af öfliga hälsningar på finska och lappska piskade vi snön från våra renskinnspälsar, satte oss till rätta hvar på sin plats. Klement naturligtvis med benen i kors på golfvet, jag på en stol af krumväxta fjällbjörkgrenar. Vi tände våra pipor, rökte en stund eftertänksamt, inåtvändt, lagade biffstek af renkött, rökte ånyo och hade just städat undan litet för att lägga oss till hvila, då vi utifrån fingo höra det dofva, skrapande ljud, som bebådar ankomsten af en renskjuts.

Rätt gissadt, en minut senare vaggade ett par renskinnsbylten in i pörtet. Byltena befunnos innehålla en äldre kvinna

och en ung, grann jänta på 13—14 år. Den förre var Beret, *den senare Magga!* I detta gräsliga väder hade de kommit ned från fjället för att af nybyggarmor få köpa litet kaffegrädde, då det nämligen tagit slut på all den torkade, frusna renmjölken och de däraf beredda ostarne. Vintern var gunås lång i Finmarken!

Men nu var det synd om dem att de ej fingo någon valuta för sitt besvär!

Med en björkkvast befriade de omsorgsfullt lappmuddarne från snö, stego fram och utlade okonstladt syftemålet med sin resa. Ollis hustru svarade tvärt, utan alla fraser och omsvep, att hon *omöjligt* hade någon grädde att aflåta. Allt hö vore snart slut, korna finge inom kort tugga bara löf och mossa, mjölken gick åt till småttingarna, kaffegrädde saknade de själfva, hade ej brukat sådan på länge! Jojo, det befanns vara ackurat detsamma som Beret med sin vanliga gissningsförmåga sagt gubben sin uppe i fjället, ehuru han varit odrägligt envis att de skulle fara, så gement väder det än var — han kunde rest själf, gubbstrutten, hade han fått känna på. Det var ingen friareresa det här, hvarken för lapp eller ren.

Det bjöds på en kopp kaffe, och samtalet afstannade ett tag.

Nu slängde jag ut några norska glosor för att känna mig för. Beret var klen i norska, men Magga redde sig förträffligt. Tyst hade tösen från stugans väggfasta bänk åsett de ynkliga nybyggarbarnens lek, nu steg hon upp och satte sig småleende på en furukubbe bredvid mig. Charmant som en förklädd prinsessa, det lilla förtjusande barnet!

Det är ingen »händelse» i den här skissen — det är bara ett rent personligt, vackert minne jag berättar.

Vi språkade om renhjorden och fjället, om alla hundarne och deras olika egenskaper, om skidlöpning och litet af hvarje. Till vänlig hågkomst gaf jag Magga en ny, blank enkrona, hvilken present hon behagade gengälda med en brokig börs

af skinn och ylleflikar, hvilken hon högst egenhändigt förfärdigat på lediga stunder.

Nu ordade Beret om uppbrott. Magga hälsade ned till Varangerfjorden och släktingarna där, jag bad henne hälsa till de lurfviga hundarna i fjället: Ranne, Tsjalme, Girjes och hvad de hette.

»Farvel, farvel!» låter det från de båda lapskorna, som slänga sig i pulkorna och gifva sig iväg. Det bär af åt nordväst långs Tanaälfvens slingrande isar, och renarna galoppera, så att yrsnön står som en rök kring lappskornas röda lufvor. Men utanför den snuskiga fjällstugans dörr står jag och viftar åt lilla Magga så länge jag ser henne.

Prinsen af Nordan.

Det är Prins Makalös af Nordan. Renegat som fadern, men titulär arfprins till Lappland.

Inne i urskogen håller han hof. Där har han timrat en storstuga af bjälktimmer, det gröfsta som fanns i marken. Vindskidorna på takåsen äro skurna till grinande björnhufvuden. Hela byggningen är eljest ett enda rum från golfvet af tillstampad jord ända upp till taksparrarna med dess rökfång. Ärilen är öppen, i väggarna äro uthuggna vindögon och ljusgluggar. Bänkar långs härden och väggen, snidade stödjepelare med yxor, lansar och bågar, matbord af en enda väldig granplanka på fotställning, utskurna kubbstolar, snidad högsäng, hudar af björn och lo och varg, skidor, kappor af djupblått ylle. Men prinsens kappa är sömmad af skarlakan med konstsmidda silfverhäktor, och i hans lufva af violett

flöjelstyg är fäst den snöhvita vingpennan af en gammal jaktfalk.

Två björnungar brottas på golfvet, framme vid elden har en tam järf rullat ihop sig som ett nystan, och både inne och ute synas svarta lapphundar med strid ragg. Trälar i näfverskor och skinnbrokor syssla med slöjd och smide, men när prinsen hvisslar i sin pipa af vildgåsben rusa de upp och böja ödmjukt hufvudet till tecken att de vänta hans nådiga befallningar. I ett hörn sitter en gubbe med snöhvitt hår och sysslar med ett uråldrigt, fåsträngadt instrument. Man ser hans små röda ögon lysa som hvita råttors stickande skarpa ögonprickar, och det kniper i de blågredelina läpparna, medan det hvita skägget går i vågor och underliga, hesa strupljud rytmiskt välla fram ur den gamles tandtomma mun.

Hans höghet är smärt som en fura, reslig och blond, med skarpa, stränga, kallt forskande blå ögon. Ögonvalkarna och tinningmusklerna ligga svällande som breda sensträngar i pannan, tydande på viljestyrka och härsklystnad, kanske också på tänkarehug. Men ögonen vekna emellanåt, och kring munnen leker då ett vemodigt leende, obestämbart och förargande tycker folket, som nyfiket åtminstone vill få fingra på hvad det aldrig kan förstå. I det ögonblicket just är emellertid prinsen blid till sinnes som ett barn, vill gränslöst godt åt alla varelser och känner hur litet han hör hemma vare sig i nordanskog eller i hela, vida världen. Fritt rör sig då inom honom ett längtande lif, ett väsen af högre ordning än allt hvad gröna jorden rymmer af ära och rikedom och härlighet.

Prinsen älskar vildvädret, älskar stormen, regnet, kölden, snöyran — allt det andra är för vekligt och tamt för hans stolta själ. När alla andra stillsamt hålla sig inne i rökstuga och pörte, far han ut i marken. Hans släde är en sångsvan med kupigt hvälfda vingar, och i framstammen kröker sig fågelns hals öfver springarens oklippta svans. Fällen är af krithvita fjällräfsskinn, och en björnhud med uppstoppadt hufvud

hänger ned öfver karmens svängda skifva. Och det bär framåt i ovädret, medan prinsens ögon lysa och den svarta hingsten tuggar skum kring hornbetslet. Nu är det en fröjd att lefva! Kappan flyger för stormen och blottar lifrockens himmelsblå kläde med guldtrådsstickade bårder, och tre tama vargar följa flämtande efter med slokande svansar och tungorna hängande öfver tandgården.

Det bär fram genom skog, öfver hed, öfver myr. Frosten sveder skinnet, och hingsten är rimmig öfver hela kroppen. Bjällerklangen går vida som ville den väcka de döda till lif. Prinsen småler i verklig förtjusning, och hans blå ögon stråla som stjärnor. Rosta än spjut och stridsyxa i overksamheten där hemma, är det åtminstone fejd här, en fejd som kännes som en rent andlig kamp om öfvertaget. Och ifvern spänner hvarje muskel och sena så att man riktigt känner att man lefver. Minnen från skidfärder i högfjället träda fram. Ah, hvad är all världens trasgranna futtighet och de trångboddas ömklighet mot detta fria, starka lif? En innesittardröm, en vanart. Vi skapades att själfva tränga fram genom töcknen — men vi stänga oss inne vid minsta oväder. Fega, *fega*, äro vi som backharar. Vi lefva futtigare än djuren, och efter en smula glädje och en smula sorg eller efter ett så kalladt *lif* traska vi som djur från sotsängen in i ett för oss okändt land.

Prinsens blå ögon glimma som andeögon i en vacker dröm. Hela hans inre flämtar å allas vägnar efter en pånyttfödelse, där falskheten dör och sanningen blir evinnerligt öfverlefvande. Hela hans inre ropar åt världens fyra hörn efter den jättestarke, helige och fullkomlige, vi bida för att mana med gudaröst, med väldighet, så att vi i svallande entusiasm kränga af vårt falska skal, slänga masken i vrån och gå bort för att lefva som människor.

Prinsen färdas förbi torparstugor och herregårdar, där dolskheten bor. Folket står på trappan när han reser förbi,

hälsar hans höghet på det vördsammaste med lufvor och bäfvermössor. Men när han rest vidare, hånskratta de. »Har man någonsin förr sett en sådan tokig karl i denna landsände, se så han är klädd, se hvilket fordon han nyttjar!» Prinsen anar på långt håll deras gallsprängda styggelse och hör deras hviskande tassel som eko af ett källdrag. Hat och ondska slå emot honom som dunst ur en giftburk. Han har svårt att sätta sig in i läget att de ändock verkligen äro hans medmänniskor och bröder — råa äro de, allting annat än myntad metall är för dem ett okändt värde, och värre än de vilda djuren äro de, ty de låta ej tämja sig i sin självgodhet. Han känner och vet hur de hata honom, af oförstånd, af dumhet, af illvilja mot allt som är dem främmande — och han känner hur hans mission lider nederlag emot smågnat och pretentiös halfbildning, innan det ännu kommit till öppen träffning. De handla i det fördolda, och skvallret och det afundsamma talet äro deras förgiftade vapen. De stå bukiga och tvärsäkra i oöfverskådliga led. Kunna de vränga och förtyda, är det dem kärt, och helst tänka de det sämsta om alla. Illfundighet är deras nöje, det banala knepet deras fest. Men prinsen tror ej mer på tillfälligheter i lifvet, och han vet därför att han har en uppgift att fylla bland dessa vildar och naturbarn, att nämligen vara ett salt och vända deras hänsynslösa mammonsdyrkan mot andliga intressen, mot verkliga lifsintressen, att rena deras naiva, egenrättfärdiga fromleri och vara en ärlighetens, ädelhetens, skönhetens predikare. Han vill lära dem att älska naturen och ej i henne se endast ett fält där man bör söka sko sig så fiffigt som möjligt.

Nu stråla åter prinsens en stund sorgtyngda ögon, och medvetet stark som förr färdas han i vildvädret vidare efter den trafvande hingsten fram genom stora, heliga nordmarken.

In memoriam...

Framför brasan sitter jag och minns och minns och lefver om det gångna. Landskap glida förbi som rörliga kulisser, människor och djur tumla om i hågkomsternas trånga kammare. Så träder ditt vackra hufvud fram ur töcknet, gamle Sjapp, och dina kloka ögon möta mina som om min tanke sökt och fångat dig.

Jag önskar jag hade dig här så att jag kunde få tillfälle att godtgöra min oförrätt mot dig. Du skulle få min varmaste omsorg, den bästa bädd jag har, den bästa mat jag har — viftade då din lilla plymagerade svansstump, visste jag att du förlät mig. För att förnöja dig ville jag pladdra all lapska jag kan och plocka fram alla lappsaker det vore möjligt att finna på — tändes då den tindrande glimten i ditt öga, vore jag mer än rikligt lönad. Och vi skulle språka och minnas det framfarna.

Du sitter bredvid mig framför brasan, ditt björnbruna öga skådar eftertänksamt filosofiskt in i det svallande brandhafvet. Och vi mana fram hågkomster från fjällmarken, där vi tillsammans sleto i vintertid, fröso på drifvan i yrvädret, delade den knappa resekosten och stundom svulto båda två. Och jag låter handen smekande fara öfver din lurfviga nacke, käre vän Sjapp.

Det var uppe i Finland, i Enontekis' kyrkby Hätta vid Ounasjärvi strand vi råkades en marsdag 1891. Jag kom från svenska sidan, fick se dig hos fjällappen Nango och köpte dig för fem mark — ty du var inte värst duktig som renhund, hör du vitsordet! Vi bröto upp för att med renar och pulkor begifva oss till Kontokäino i norska Finmarken. I början fick du springa i skinnrem efter min pulka, men några

timmar efteråt vågade jag släppa dig, och när jag hvisslade följde du, troget, ihärdigt. Medan renen i raskt traf drog pulkan fram öfver hårda fjällskaren, som i branterna argt slog mig i ansiktet som en hvinande hagelskur, medan vi färdades mil efter mil bort genom ensliga, tysta ödemarken, hade jag glädje af ditt sällskap. Med ifrigt skall förföljde du den hånskrattande riptuppen och med roliga fukter förargade du renen, som gärna ville stånga dig. När vi sedan kommo fram till en fjällstuga och jag med bälteknifven högg ut några biffar ur rensteken, satt du andäktigt bredvid och slök de frusna smulor, som föllo undan klingan. Och du fick dig också en särskild portion, som dina hvassa tandkronor skuro sönder med ett segt frasande ljud.

Rasterna voro för korta, tyckte du. Lappen kom från betesplatsen med de stretande renarna, ordnade anspannet och gjorde allt klart till affärd. Men du ville ligga kvar och sofva i pulkan, makade dig vresigt ur och skällde misslynt i ett enda kör under åtminstone hela första halftimmen, så att de uthvilade renarne då voro ganska bångstyriga att tygla.

Från Koutokäino förde oss kosan till Karasjok, där du ibland höll på att begrafvas i drifvorna på fjällälfven. När jag vände mig om, såg jag understundom bara ditt svarta hufvud som en vräkande flytboj i snöhafvet, medan du gnällande och hässjande och öfvergifvet trött banade dig väg. Nu efteråt kan jag säga dig, att min hand flere gånger fingrade på revolvern för att ända ditt lif och din pina. Och vid hvarenda lappby, dit vi kommo, fick du genast på halsen en rasande strid med ett dussin hundar med brinnande ögon och argt spärrad ryggborst. Du minns ju, du viftar med svansen — visa dina ärr, gossen!

Vargtjutet på Tanaälfvens isar kommer du ihåg och hur du skälfvande smög i lä af pulkan. Du erinrar dig färden till norska kusten, den underliga ångbåten med allt sitt oväsen och hur hätsk du visade dig mot den ryske popen.

Vi drogo in i Finland och togo kvarter i nybyggarnes eländiga gårdar. Du låg i min säng och slickade min hand när jag var sjuk och i feberyrsel våndades i Räkkijärvi. Hade jag dött, skulle väl skogsvakten tagit hand om dig.

Nu voro dina krafter på upphällningen, och du jäfvade alltjämt Linnés påstående att hunden springer framför sin herre på resor — du knogade i stället efter du! Och det var på det hela taget vackert så! Den kraftigaste kost fick du: kött och blod och renbuljong, men därigenom lyckades jag ej förjaga tröttheten ur dina fyra stackars små ben eller förhindra att du åldrades till hela ditt yttre, att du föreföll så ytterligt gammal och tröttjagad!

Efter en färd längs det granna Inariträskets buktande, skogiga stränder kommo vi till den gästfria pastorsfamiljen vid kyrkplatsen. Den snälla prästfrun pysslade om dig så godt hon kunde — men det tarfvades nära nog underverk, ty du hade på 26 dygn sprungit omkring 90 svenska mil. Och den gode kyrkoherden var ej i besittning af den heliga kraften, kunde ej göra några underverk.

Som det varit idag minns jag *hur vi måste skiljas!* Inarilappen medför sällan hund på färdväg, och min blifvande skjutskarls renar voro i högste grad hundilskna samt ej fullt inkörda — kära Sjapp, vi *måste* skiljas! Mot skjutskarlens bestämda påståenden och fordringar fick jag ej propsa och låta de 25 milen fram till Kittilä kanske blifva en kedja af oafbrutet spektakel. Så innerligt hade jag hoppats och velat föra dig med till Sverige igen för att tacksamt löna dig för all möda och allt sällskap. Men nu måste jag lämna dig hos fru Adèle Hirkula med bedröfvelse i mitt hjärta, ty visste jag än att du skulle få trogen omvårdnad, var du i alla fall blifven mig kär som en vän, med hvilken man delat faror, mödor och umbäranden i vildmarken. *Jag lämnade dig kvar.* Sedan du slitit ut dig för en nyck af mig.

Men nu har jag dig ju här hos mig igen, och du skall

få rikligt bröd hos mig till döddagar, mustiga köttstycken och präktiga benbitar. Och all den vänlighet jag kan gifva dig. Och så ofta skymningen faller på, skola vi såsom nu framför brasan tillsammans tala om den högnordiska vinterdagen med kyla och tom måne, om vinternatten med lågande norrskensljus och tindrande stjärnor, och vi skola minnas allt vackert vi tillsammans skådat, när vi färdades ute i den stora tystnaden och ensamheten i fjället.

Fantasier, fantasier bara! Du är ju ej här, hvarken vid brasan eller i hundkorgen. Sjapp, jag saknar dig, och mitt sinne längtar efter dig såsom efter en den man förorättat och aldrig kan godtgöra. Tag gärna ett år eller två af mitt lif, men kom hit i kväll.

Sjapp, för att plåstra mitt sjuka samvete och tacka dig för det framfarna, för att rista några runor om din trohet, käckhet och — vedermöda, tecknade jag denna skiss dig *in memoriam.*

När det blir norrsken.

(Efter en saga från Karelen.)

Flögo i senhösttider länge, länge sedan — strax då fader Wäinämöinen skapat de olika djurarterna — tvenne flockar präktiga vildsvanar norr ut. Lösen gällde att färdas i kapp och så långt som möjligt ditåt, där polstjärnan glimmade. Med framräckta halsar och flämtande bröst flögo de då, sjungande ej längre, flögo öfver sjöarne invid skogsfinnarnes rökpörten, öfver de milsvida furumoarne, öfver granmarken, my-

rarne, flögo utan rast och hvila bort öfver tysta, ensliga fjällbygden, där snön redan svept allting i hvit fäll, flögo oaflåtligt.

Hade fåglarne så kommit ytterst vid norra ishafvets stränder. Där tröttnade den ena af de täflande skarorna: framför svallade oceanens blågröna våg så långt öga nådde, och bortom — ja, hvem visste väl hvad som fanns där bortom ... om is, om fastland, om fradgande, kyligt hafsvatten blott! Men vidare, framåt öfver dånande böljor i stjärnklar polarnatt, flög den andra svanehopen, ehuru tröttad till döds.

Voro de så komna till själfva nordpolen, där mäktiga isbärg tornat samman till en jättelik mur. Där *måste* fåglarna rasta, ty nu hade de förbrukat alla krafter och all lifsvärme. I vattenfyllda håligheter på isfälten slogo de ned och domnade, somnade, medan vågorna smeksamt vyssade dem till ro. Natten blef kall, gnistrande kall. Vattnet immade, stelnade till is vid midnatt, och på morgonen voro svanarne alldeles infrusna, då de vaknade.

De ha aldrig kommit loss sedan dess, de stackars svanarne, som blott längta efter att bli *fria* en gång. När den arktiska natthimmeln står hög och ljus med brinnande, darrande stjärnor, när hela den öde naturen tiger och endast vågen sakta sjunger, då lyfter hvarje svan på sig så starkt den mäktar, flaxar med vingarna och sträfvar att slippa lös ur sitt fängsel — — men fåfäng är kampen. Men när svanarne i förtviflans ihärdighet arbeta för sin frihet där uppe vid polen, när deras hvita fjäderpennor klyfva luften och hvarje skälfvande vinge långsamt sänks till sist, då se vi — *norrsken.*

Bjällrorna.

Nämndeman Heikkilä i Waaranperä hade fått ärfva en ogift bror i Amerika och kände sig kakstyf alldeles obarmhertigt. Att han fick pris för sin hvita hornlösa fjällko på utställningen i Lule hade hittills varit hans stoltaste minne — och kommissarien och djurläkarn hade ändå sagt att han, Heikkilä, kunde känna sig stolt öfver att hafva fostrat en sådan ko. Men nu kom någonting ändå värre: när han på en växel i Norrbottens-banken fick lyfta och kvittera 17,000 kronor. Den aflidnes välbehållna gångkläder och annan kvarlåtenskap skulle komma efteråt i en stor lår från konsulatet. Jesses, sådant lefverne det nu blef i Waaranperä! Grannar och vägfarande som dagliga gäster, och en mördande kritik af rättegångsordning och tingsförhandlingar. Punsch och konjak från Gummeson, porter från Gäfle. Vargskinnspäls och cigarr och fyllhosta som hos en riktig herreman.

På vintermarknaden i Öfver-Kaliks köpte han en hingst af norsk race, en gulbrun hejare, »en riktig cirkus». Styf och argsint häst med ordentlig tandgård och benmuskler som släggor. När han så färdades i sin gröna åksläde med den urblekta björnhuden var han inte bara storbonde, utan kunde godt tagas för sågverksfaktor eller något ändå högre. Så blef det då frimarknad i Torne, en välsignad årsens tid. Knack och bondtolfva i gårdarna, konjak och brännevin, hofverande fart på landsvägen. Gumman fick följa med för en gångs skull, ty hon hade länge tjatat om en gråverkspäls i stället för schaggkappan, och det gick ej an att de andra bondvärdinnorna sågo henne öfver axeln. Hon var bra gift, och Heikkilä hade ännu pengar på banken, ehuru han brukade surra som ett bi när han mindes huru landtbruksingeniören

haft honom att slänga ner en dryg del på myrodlingar — *slänga, slänga* ner, fräste Heikkilä inför sitt auditorium.

Som sagdt frimarknad i Torne. Det var stimmande skoj bland finnar och svenskar, karusell, skjutbana, panorama från boerkriget. Fulla gubbar och tosiga jäntor, ludemössor och schaletter, bocksprång och knifhugg i skymundan på kvällskvisten — fullt försvarliga, långa och djupa ristningar. Gumman fick sin gråverkspäls, och Heikkilä köpte tre storbjällror hos sadelmakaren, riktiga dombjällror på en remgjord af högröd saffian. På kvällen, efter stoltserande färd med norrbaggen genom stadsgatorna, stort fylleri i enskildt rum på hotellet, sparrisstänglar till supén och knack med beten i taket, tills man trillade af pinn och somnade på golfvet.

Följande dag bar det af tillbaka till svenska sidan. För att slippa betala den alldeles orättfärdiga tullen för bjällrorna fick gumman stoppa bomull i klockorna och under kjolarna sela på sig finessen. Såg just ej mera pösig och reputerlig ut än vanligt, nämndemansvärdinnan. Storslaget och kavat fruntimmer.

När man kom öfver till svenska stranden, mötte vakthafvande tullvaktmästaren. Några tullbara varor? Neej då, för all del, rakt inga! Nämndeman och hans hustru fingo stiga ur för att tullbetjänten skulle få titta under björnhuden, där både tobak och te kunde rymmas. Värdinnan skrynklade ut sin päls — och med detsamma ringde bjällrorna till. Gumman pionröd, Heikkilä argt tuggande buss, tullnären småslugt skrattande. »Det blir visst bäst ni kommer med upp till kontoret», sade han. Satte sig på spjälkarmen och körde fram till tullkammaren.

Tullskrifvaren, stadsfiskalen och kronojägaren togo just några förmiddagsporter, rökte papyrosser. Det var ett snopet följe som drog in på kontoret. Vaktmästaren redogjorde för äfventyret, och skrifvaren behöfde bara putta värdinnan på benen för att höra bjällrorna ringa. »Hvad säger ni, jurister?»

frågade skrifvaren vänd åt stadsfiskalen och kronojägaren. »Det vet nog bror bäst själf», svarade dessa blygsamt, hvarpå skrifvaren en smula generad upplyste att lagen i dylika fall bestämde att barnmorska borde tillkallas för att visitera smugglande part af kvinnokön.

Men nu utbrast Heikkilä, som hela tiden förgäfves stått och plirat samförstånd på så där en 25 riksdaler, med värdighet och självkänsla: »behöfs ej, herrarne, jag klär af min käring själf!» Och så körde han in gumman i ett hörn, drog upp kjolarna och spände af henne den granna bjällerkransen.

Bjällerkransen togs i beslag, norrbaggen och släden förklarades förbrutna.

Tinget.

Höstting i Korpilompolo uppe i Norrbottens läns finnmarker. Domhafvanden vid ordförandebordet med den uppslagna finska bibeln från Christinas tid, tingstolken och kommissarien där bredvid, nämnden fulltaligt samlad. Allvarsam och bidande stämning, ty det är några ganska otäcka mål som skola förekomma.

Första ärendet gäller en karl som under älgjakt skjutit sin bror af våda. Mannen kommer fram inför rätten, blek i ansiktet, förstörd af sömnlöshet och gråt. Man ser på honom att han ej haft frid eller ro sedan han föregående vecka råkat skjuta sin egen broder. Huru det väl gått till? Två partier hade varit ute och letat älg — här uppe ligger man på ströftåg i skogen under hela den tillåtna jakttiden. Ena flocken satte sig ner och drack kaffe, och man yttrade sin belåtenhet

med att de öfriga gått åt annat håll, så att flera möjligheter funnos att få villebråd och någon olycka ej kunde hända. Efter en stund hördes ett prasslande i buskarne och man såg någonting brunt skymta där inne. *Älg*, naturligtvis *älg* — och studsaren låg till ögat. Skottet följdes af ett jämrande, därefter hördes hastiga, flyende fjät. Herre Jesus, hvad var nu detta! Skytten och hans kamrater sprungo genom skogen ner till båtarne i älfstranden, och där fann skytten sin broder ligga nästan medvetslös af blodförlust. Åh, var det detta mål, kulan råkat — gräsligt i sanning! »Voj, voj», hviskade dråparen och böjde sig gråtande öfver den döende, som så högt han kunde sade: »väck intet ansvar mot Pekka!»

En tragedi från skogen, vittnande om oförlåtligt lättsinne att skjuta när man ej tydligt såg målet.

Nästa mål rör misshandel och hemfridsbrott. Två pojkar på 17 och 19 år hade supit med en arbetare med resultat att de alla blifvit fulla, arbetaren emellertid värst. Så hade de börjat att gräla, kommit i handgemäng och naturligtvis tagit till knifven. Arbetaren fick kläda af sig inför rätten, och hela menigheten ryste till vid anblicken af hans ruskiga kropp: stora, starka karlen var naggad med knifhugg ända från hakan och ned på benen. Vid förhöret upplystes att man i pojkarnes hem supit brännvin från lönkrögaren i byn. Sedan alla blifvit fulla, hade träta uppstått. Därpå slagsmål, hvarunder alla tre legat på golfvet och slagits med stolar, flaskor och knifvar. Ändtligen hade arbetarens mor kommit tillstädes och lyckats leda hem sin son under stenkastning och skrän från pojkarne. Vid hemkomsten var lyckligtvis gubben inne i stugan. När han fick se den ymnigt blödande sonen, trodde han dennes sista stund var kommen, rusade ut och fick in de sina i kammaren och hann bomma till dörren.

Nu uppförde pojkarne en krigsdans under skrik och skrän. En slog med en påk sönder en ruta, och därefter krossades alla fönsterglas i stugan. Stora stenar slungades in i pörtet,

och gumman fick ett krossår på armen. Med knifven i högsta hugg hoppade pojkarna som galningar utanför fönstren, och när gubben trädde fram höggo de efter honom med utrop: »vi ska slå ihjäl er in i helvete!» Där inne i ett hörn låg arbetaren blödande och dödfull, gumman hade tagit tillflykt bakom spiselmuren och gubben sökte värja sig för stenar och långa störar, som kördes in för att om möjligt såra, behärskade af djurisk mordlust som de vilda sällarne voro.

Ändtligen kom grannfolk till platsen, och nu vågade gubben sig ut. Men han hade bara tagit ett par steg i det fria, då han fick en våldsam påksläng öfver axeln. Till sist hade våldsverkarne blifvit öfvermannade och bortförda från den sköflade gården.

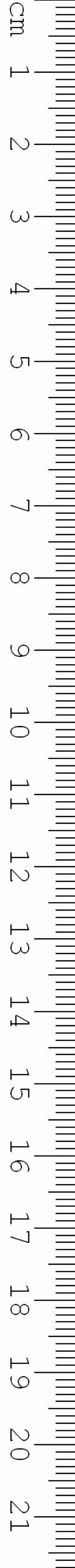
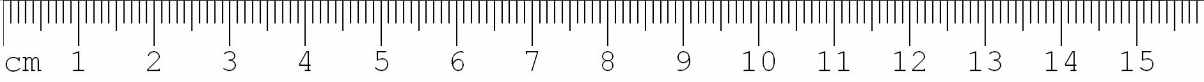
Allmänna åklagaren yrkade vid rätten att pojkarne borde fängslas, och detta var äfven nämndens enhälliga mening, hvarför de förklarades skyldiga att träda i häkte. Handbojor pålades, och nu skulle det bära i väg till fängelset i Pajala med lymlarne. Just i detsamma kom deras mor tillstädes. Käringen befann sig i långt framskridet hafvandetillstånd, och när hon fick se pojkarne i bojor, gaf hon till ett illskri, svimmade och blef sedan vansinnig, stackaren.

»Ja, de äro *gräsliga*, finnarne, när de fått sprit i kroppen», slutade notarien sin berättelse. Och jag gaf honom fullkomligt rätt, ty man får verkligen leta efter motstycken till de djuriska dater som ibland begås här uppe kring gränsen. Våra pengar gå utomlands till malplacerad missionsverksamhet bland urgamla kulturfolk på hög sedlig nivå och med religionsformer allra minst jämbördiga med vår egen — här uppe behöfdes praktiskt ordnad mission i morallära af personer, hvilkas eget lif vore tjänligt till föredöme.

Finnarne äro vilda och absolut hänsynslösa, när brännvinet verkat. De supa så länge de orka svälja och äro sedan färdiga till hvad som helst. Jag har hört talas om en full finne, som satt och skar sönder sina kläder och bara af åtrå

efter att se blod tillfogade sig själf sår på händerna, benen och underlifvet. Så kom där en stackare in i stugan. Som en fjäder spratt finnen upp, förföljde honom genom rummet och högg till sist utan vidare knifven ända till fästet i ryggen på karlen.

IV. På forskningsfärd.

Skissboksblad från en expedition för Nordiska museet.

Vittangi den 10 mars 1891.

Ändtligen bar det af på den länge förberedda expeditionen! Jag hade sökt åstadkomma ett »lapskt centralmuseum» i Lule — företaget hade strandat på pekuniära svårigheter. När lokalpatriotismen ej visade sig desto starkare och jag på grund af att utländska och inhemska turister i oskälig utsträckning roffade åt sig lappska kuriosa ansåg nödigt att handla snabbt och energiskt, vände jag mig till Nordiska museets styresman, filosofie doktor Artur Hazelius, och erbjöd mig att företaga en långfärd genom Lappland för att söka för museets räkning insamla så mycket »lapponica» jag kunde och i öfrigt göra sådana etnografiska studier, hvartill uppslag gifvits eller kunde yppa sig. Med en kamrat, jägmästaren Henning Nordlund, hade jag gjort upp att han skulle taga Lappland söder om Gellivare på sin del, möjligen med en sväng nedåt Junkerdalen i Norge, medan jag själf skulle genomkorsa allt Lappland norr därom. Efter en tids förlopp med vånda öfver att vintern syntes slippa mig ur händerna hade jag glädjen att från Artur Hazelius mottaga ett telegram med uppmaning att verkställa nödig utrustning för färden, som han garanterade skulle komma till stånd. Och ett minst lika välkommet telegram strax efteråt meddelade att Patriotiska sällskapet och Norrlands gille ställt anslag till museets förfogande, så att min färd kunde anses betryggad. Pang, då ville jag fara

omedelbart, ty nu var hufvudsaken ernådd: att blifva i tillfälle att efter bästa förmåga söka rädda hvad som räddas kunde af lappska antikvaria.

Det var den åttonde mars på morgonen. Efter många bestyr och en oaflåtlig omsorg att göra packningen möjligast praktisk, bar det som sagdt ändtligen af från Gellivare. Sedan första grådagningen hade rådt en bitande kall blåst, som innan en timmes förlopp vände sig i snöstorm. Snabbt yrde kälk- och skidspår igen på de öppna fjällhedarna, och det var endast med möda vi togo oss förbi gården Muorjevaara till Moskojärvi, där jag öfvernattade hos Johan Lehto — det går ej allra värst fort, när man får köra upp nyspår i lös, kvartersdjup snö på hed och myr!

Efter inledande samspråk och sedan jag tillkännagifvit min önskan att köpa äldre slöjdartiklar, redskap och prydnadsföremål med mera dylikt, blef det efter hand lif i byn — alla ville få en slant för gammalt skräp. Beskäftigt utbjödo de som lappar klädda nybyggarne en mängd föremål, som de från vind eller stolpbod letat fram och stoppat ner i yllekoltarnas pösiga barmsäck. Dräkten utgöres af yllekoltar och yllebyxor med ludna renskinnsskor. Småpojkarne tassa omkring med händerna instuckna i koltens barmöppning. När man plockat upp allt man velat visa och kanske fått sälja en del däraf, lupo de bort efter mer. Det var emellertid verkligen öfverraskande mycket som under denna razzia kom i dagen. Och jag ledde så godt jag förstod befolkningens uppmärksamhet på allt som kunde ega minsta spår af etnografiskt värde och intresse. Man letade fram små flata lappska brännvinskaggar — så innerligen trefliga och lagom stora att gömmas i barmen. De voro vackert arbetade, af enträ, med utskärningar i geometriska mönster, cirklar och hakkors, bandade med renbenslameller och med bottnar af renens pannben, där suturerna sågos slingra fram i den mörknade massan. Skjutdon på ett mässingshänge eller ett hemväfdt band: krut-

horn, kulpung, stöpslef, smörjhorn, blånpung, flintsten. Spinnstickor eller sländor med utsirade renhornstrissor, tennrådsbroderade börsar, knifvar med fäste och genombruten slida af renhorn. En mängd egendomliga slöjdredskap anträffades också: ytterst primitiva sågar, träcirklar, hyflar för buktiga ytor, småhyflar eller s. k. strickar till pulka- och skidslöjd, allehanda väfgrindar af trä eller renben till förfärdigande af sko- och bälteband, fiskredskap, ostformar med stjärnor i björkbottnen, kaffedosor och saltflaskor af trä eller näfver, flätkorgar af granrotstågor, trätallrikar, skålar, näfveraskar och annat.

Följande dag fingo vi vackert väder till Soutojärvi och endast omkring 10° kallt.

Midt i Soutojärvi ligger en liten holme. Haltisaari, där jag sport att en lappsk stengud eller en s. k. säjt skulle finnas. Med en viss nyfikenhet gjorde jag därför mina efterforskningar i byn, men fick då veta att både säjten cch ett rundt kring densamma rest stengärde blifvit af byborna vräkta i träsket strax i början af århundradet. Nu står midt på holmen ett hvitmåladt kors, ty lik från Soutojärvi och närbelägna byar pläga jordas därute på sommaren och först om vintern föras till Gellivare för att griftläggas i vigd mull. I träskstranden midt emot holmen ligger en skogklädd höjd, Pyhäkielinen (heliga udden), där enligt sägnen man jämväl offrade åt de i säjten inneboende makterna. Och själf var säjten antropomorf för en gudomlighet — man behöfde blott se den för att finna att hufvud och byst stodo tecknade i den underbara stenen. Denna trakt och särskildt de båda offerplatserna voro sålunda förr ansedda såsom ett heligställe (pyhäpaikka), där naturens höga, intelligenta andar gärna dvaldes (Haltisaari = andeholmen) och kring hvilka de hädangångnas själar kanske någon tid dröjde.

På väg från Soutojärvi norrut passerar man Kaliks älf innar man kommer till Piilijärvi by och öfverskrider samtidigt både sockengräns och lappmarksrå. Norr om Kaliks älf möta

nämligen Jukkasjärvi socken och Torne lappmark. Med harm ser man huru fiskbragderna, not och nät, lättjefullt lämnats kvar i träskstranden, där de hänga öfversnöade på torkställningar och taga rötskada i yrväder och blöta. I Piilijärvi — ankomsten till en by mötes som vanligt af ursinnigt hundskall och ett genast igångsatt, envist tiggeri — hade man nyss vittjat lakgarnen, och jag fick där en utmärkt god middag med »lakarom» i öfverflöd. Sedan fortsattes färden till en by, som officiellt heter Svappavaara, ehuru ytterst få kalla den så — finnarne säga nämligen numera Vaskivuori, lapparne Veikivare, allt nog »Kopparbärget». Här gjordes en särdeles vacker skörd af i renhorn arbetade utensilier, såsom skedar, nålhus, knoppar till de numera urmodiga pulkastafvarne (lapparnes »virkog»), pipskallar, knifslidor, väfskedar och dylikt.

Från Svappavaara, där jag tog in i samma gård som förra året på en björnjakt till fjällen nedom Torne träsk, körde vi idag på morgonen fram till Vittangi kyrkby — $2^1/_2$ mil utan andra spår än af skidor och pulkor. Såsom jag med stöd af erfarenhet från tidigare besök i Vittangi haft anledning förmoda, blef det här vunna etnografiska utbytet både rikhaltigt och omväxlande. Särskildt blef jag i tillfälle att inköpa en del gammalt lappsilfver: skedar af ålderdomliga former, ringar, broscher, koltsmycken o. d., något som kändes så mycket mer tillfredsställande som Torne lappmark eljest är mycket fattig på sådana saker, då nämligen den till fanatism drifna læstadianismen förmådde lapparne att afyttra eller till den læstadianska rörelsens främjande bortskänka större delen af sitt gamla, myckna, karaktäristiska silfver. Och i sydligare lappmarker hafva turister, enskilda samlare, guldsmeder och judar hållit sig så ifrigt och ihärdigt framme, att nästan ingenting finnes kvar ute i bygden.

* * *

Muoniovaara den 17 mars.

Vägen från Vittangi förde mig i bister kyla upp till fjällstugan Sappisadsi, där Magnus Lundholm, hemma från Rånetrakten, var åbo. Strax i närheten af den ensliga, af staten underhållna gården lågo trenne lappbyar lägrade, och i dessa gjorde jag flera intressanta uppköp: lösöresäckar af renbellingar (benling = benskinn), hufvudbonader af olika former och gammalt silfver. Lapparna tillhörde Saarivuoma byalag, utflyttadt från Koutokäino i Norge. Så gick färden öfver högländta fjällterränger, utlöpare af Ounistuturi, hän till Ala-Soppero, en ruskig by, där liksom öfverallt i dessa nejder nybyggarne och deras barn gingo lappklädda. En lärare Lundberg vid Lannavaara närbelägna missionsskola hade i denna by gjort åtskilliga insamlingar, och det var just ej mycket af värde jag där fann. Kommen till Lainio älf och Öfre Soppero, Yli-Soppero, tog jag in gästgifvaregården, ett lågt kryp-in, hvars stockväggar voro nästan dolda af till torkning upphängda renhudar. I denna by — i förbigående sagdt beryktad som hemort för renstölder från nomadiserande lappar — är nämligen befolkningen i allmänhet renegande och slaktar årligen ett större antal renar. Hudarna föras öfver Vittangi till Gellivare och säljas där, stekarna forslas till norska kusten och afyttras på marsmarknaden i Skibotten (Lyngen), då Sopperobonden i utbyte tillhandlar sig sitt behof af mjöl, kaffe o. s. v. Inne i nästan hvarje pörte i byn höll man just nu på med att skrapa och garfva och sämska renhudar.

Därifrån begaf jag mig förbi Iidivuoma och Närvä till Karesuando vid Muonio älf. Gästgifvaregården i Iidivuoma erinrade om någon slags befästning. Den var i det närmaste omvallad af snö, som fyllde den trånga gårdsplanen och i mäktiga drifvor låg ända upp under spåntaket. För att komma ut och in i husen hade man gjort djupa kanaler i

drifvorna, hade måst skotta sig ut till frihet när man morgonen efter en vildvädersnatt vaknade insnöad. Jag skulle fotografera gården och inbyggarne, men folket var så nojsande skyggt för min opraktiska kamera på stativ och dagen så nedrigt kall, att jag i vredesmod lät bli alltsammans och stufvade ner apparaten i pulkan — sedan lämnade jag den i Karesuando, ty man skall hafva händer och fingrar af is för att kunna stå och bängla med en fotografiapparat i öfver 30 graders kyla.

Karesuando- och Jukkasjärvilapparne torde stå sig bäst och bibehålla sig antagligen längst af alla nomadiserande lappar. De förete en präktig och intelligent typ. Förmögnaste Karesuandolappen heter Anders Larsson och tillhör Kängämävuoma byalag. Han har omkring 1,000 renar och anses under normala förhållanden kunna lägga af omkring 1,500 kronor årligen.

Från Karesuando skulle jag öfver till Hätta kyrkby i Finland; men då jag en gång tidigare rest den direkta vägen, for jag nu hellre en lång väg ner till Muonio och därifrån till Hätta. Jag lyckades erhålla långskjuts från Kotavuopio. Vintervägen löper till allra största delen på finska sidan af Muonio älf, förbi byarne Kuttainen, Vähäniva, Palojoki, Saivumuotka, Kätkesuando och Yli-Muonio. Några fjällappar af familjen Walkeapää (hvithufvud) från Karesuando lågo på svenska sidan i närheten af den finska byn Palojoki. Eljest uppehålla sig nu lapparne till följe af ogynnsamma betesförhållanden i allmänhet längre upp mot fjällen, omkring Lainio älfs öfre lopp. Vi körde fram till Kätkesuando och öfvernattade där, på finska stranden. Det var ett storartadt norrsken på kvällen — nästa vecka skulle det bli blåst, spådde lappen.

Före 1809 låg kyrkan i Enontekis stora lappmarksförsamling vid Enontekis gård eller s. k. Markkina (marknadsplatsen) på vänstra stranden af Muonio älf omkring 1 mil

norr om Karesuando. När efter fredsslutet församlingen klöfs, fingo svenskarna sin kyrka i Karesuando by, medan finnarna flyttade sin till Palojoki, där hon bibehölls rätt länge eller tills för ett trettital år sedan ny kyrka byggdes i Hätta. Nu såldes Palojokikyrkan på auktion, sakristidörren hamnade som port till Palojoki gästgifveri, och öfriga delar såldes till hölador nedåt Muoniobyarna.

En fjärdingsväg från den nordligaste svenska farmen Muoniovaara — belägen högt på en backe med härlig utsikt öfver fjällkedjorna på finska sidan — står en säjt (f. seitäkivi) af omkring 7 fots höjd och 6 fots bredd och längd. Enär inga skapliga komunikationer finnas, är stenen naturligtvis omöjlig att transportera nedåt landet. Engelske ornitologen och oologen John Wolley har vid ett besök på platsen 1854 eller 1855 ristat runor i en drakslinga på stenen.

Från de nordligaste svenska lappmarkerna, dem jag nu lämnar för att öfver »det ryska långfingret» eller finska gränskilen taga mig in i norska Finmarken, har jag erhållit särskildt renhornsarbeten af äldre och yngre datum, en hel del mycket vackra och intressanta. Nålhus och skedar, knifvar med fäste och slida, skobandsväfskedar, nålar för nätbindning, utsirade krumbyglar till påsar och väskor af renskinn — allt detta förfärdigadt af renhorn. Träaskar med utskärningar, säckar af skinn till förvaring af klädespersedlar, mössor för olika kön och åldrar samt andra dräktdelar. Dessa köp hafva gått vida lättare för sig än när det t. ex. gällt silfverpjeser — skedar, ringar, häktkläppar till mudden (i vissa fall använda som amuletter) och spännen af silfver —, då man i timtal fått manövrera och pruta med lapparne. I allmänhet äro lapparne ganska dyra på sina saker, enär de städse förebära, att de få bättre betaldt af »engelsmännen» eller turisterna, som sommartiden draga i svärmar längs norska kusterna och då alltid aflägga besök hos lapparna vid fjord och i fjäll. Den korta titten ingår i »programmet» och har

ofta gifvit uppslag till hela böcker med något slags lapskt i titeln och de dråpligaste vrängningar af verkliga förhållandet.

Hittills har jag farit med häst, eftersom dylik lägenhet funnits och billig renskjuts ej varit att tillgå, men i morgon eftermiddag reser jag från gästgifvargården i Muonio finska kyrkby här midt öfver älfven med 3 renar (1 för lasspulkan, 1 för egen räkning, 1 för min förare) den 6 mil långa vägen till Hätta. Och sedan får jag färdas efter ren hvarenda mil.

* * *

Karasjok i norska Ostfinmarken.

Det gick präktigt till Hätta. Renarna voro starka, »räta» (d. v. s. kastade och krökte ej afsevärdt under färden) och kvicka, snabbsprungna. Inga svårare backar funnos på vägen, och därför behöfde ingen ren medföras såsom stoppren, och då afståndet till kyrkbyn var endast 6 mil, var det öfverflödigt att släpa med en reservren.

Hätta ligger mycket vackert till på strandplatån ofvan det stora träsket, och jag fann mig väl där äfven denna gång. Kapellanen Adam Laitinen, den kände læstadianske predikanten och skriftställaren, gjorde mig förträffliga väntjänster genom att följa mig omkring i pörtena samt påpeka många karaktäristiska föremål och egendomliga bruk. Flere intressanta renhornsarbeten sedan 1700-talet lyckades jag här komma öfver. Äfven här berättades om lappska säjtar, och en ganska namnkunnig stod vid Ounisjärvis strand strax intill kyrkbyn.

Från Hätta, där jag af fjällappen Nango köpte en vacker hund Sjapp till resesällskap, passerade jag åtskilliga gårdar i Finland, for öfver högländа platåer af gränsfjällen mellan Finland och Norge, besökte utefter vägen liggande fjällstugor och nybyggen, stekte i den emaljerade plåtpannan min

lilla blygsamma renbiff och åt därtill pickles — i senapssprit — som sofvel samt anlände slutligen till Koutokäino kyrkby i norska Finmarken. Då jag varit där redan under föregående års studiefärd, var jag godt hemmastadd, och kände en hel del af lapparne, hos hvilka jag nu sökte insamla ethnographica så långt tid och krafter tilläto. Också blef utbytet mycket rikhaltigt och omväxlande. Särskildt gladde mig skedarna af ljust vildrenshorn och en del storartadt väl arbetade och vackert utsirade bältespännen af renhorn. I Koutokäino råkade jag amtmand Prebensen från Vadsö, en synnerligen sympatisk man. Åtföljd af länsmannen från Karasjok, var han stadd på inspektionsresor och körde enligt landets sed med ren, sof som vanliga dödliga i kalla fjällstugor och brottades ute i det fria med snöstormen som alla vi andra. Vi hade, hörde jag, öfvernattat i samma fjällstuga, Sitsajavre, strax inom norska gränsen. Amtmannen hade tältsäng med sig i en lassakja, och egna sängkläder. Jag låg på björkris, täckt af en renhud, hade lappmudden som soflinne och täcke, medan tvättvattnet frös till is inne i rummet.

Nu hade jag att färdas ett långt och svårt håll: 16 mil öfver till Karasjok. Med min forne »vappus» (förare) Mikkel Josefsen Nekkela, en i Koutokäino fastboende, välväxt, treflig och pålitlig lapp, lämnade jag med fyra renar kyrkbyn tidigt på morgonen den 22 mars. Vi voro en hel karavan med inalles ett dussintal renar, ty den älskvärde amtmannen skulle tillsammans med länsmännen i Karasjok och Koutokäino resa ned till Alten vid ishafskusten. Alla i muntert följe körde vi fram öfver den slingrande Altenälfven, och våra uthvilade renar togo ordentligt ut stegen. Snart hade vi tillryggalagt de båda milen till Meronjavre (Meroniva eller Koutokäino-Bakken), där Mikkel och jag med lyckönskningsrop togo afsked af vårt angenäma resesällskap och veko af i ostlig riktning för att ensamma färdas de återstående 14

milen till Karasjok. Efter flere starka snöfall och ihållande yrväder var väglaget allt annat än gynnsamt, hvadan vi måste köra i sakta traf eller smålunk för att renarne skulle stå ut — det var för öfrigt ingalunda uppbyggligt att se och känna huru djuren ofta måste taga riktiga språng och satser i drifvorna, där de ibland sjönko ned under buken. Vid dylika tillfällen tarfvades påpasslighet, så att man ej välte eller med ens fick pulkan full af snö. Man fick rasta litet emellanåt, så att renen kunde flåsa ut och äta snö. Och så stod den då en stund och rörde sina gnisslande käkar.

Efter att hafva passerat Gaidnovuopi (Keinovuopio) togo vi nattkvarter hos åbon i Lappoluoppal, lappmannen Lars Jonsen Gaidno, en mycket intelligent och hyfsad man, som flytande talade både norska, finska och lappska samt varit flere vetenskapsmän — bl. a. professor J. A. Friis — behjälplig vid lappsk språkforskning. Gaidno hade redan i ungdomen, då han var dräng hos en fjällapp, mistat högra armen, men redde sig godt med den vänstra ensamt: skref alldeles utmärkt väl samt var enligt framlagda prof mycket skicklig att förfärdiga och utsira de bland nomaderna förekommande utensilierna af renhorn, t. ex. knifslidor, skedar, nålhus etc., af hvilket allt jag för museets räkning beställde en fullständig uppsättning. Han ristade och brände i gammal stil, men hade dessutom en alldeles själfständig ornamentik. Gaidnos gård var trång och dålig, men eljest är det ett nöje att vitsorda den utmärkta beskaffenheten af de i Finmarken befintliga, högst nödvändiga fjällstugorna, som ofta lämna den resande ett ovärderligt skydd mot den rasande snöstormen. I allmänhet äro dessa fjällstugor uppförda på norska statens bekostnad — mig veterligt verkar Den norske Turistforening på intet sätt i Finmarken, ehuru detta mångenstädes vore behöfligt. Mot en billig taxa får färdemannen i dessa timrade hyddor logis samt tillgång till en fullständig och god servis.

Den 23:e på morgonen fortsattes färden vidare öster ut. Vägen löper flerstädes öfver högländа marker, innan man når Karasjokkas biflöde Jesjokka, på hvilken man sedermera reser. Det spår, som amtmannen några dagar förut kört upp, hade här fullständigt yrt igen, hvarför vi nödgades att hvar vi så bäst kunde bana oss väg fram i de flere alnar djupa drifvorna. Naturligtvis blef färden härigenom mycket tröttande för renarne, som ofta tvungos att plumsa fot för fot och flämtade af ansträngning. Där det var alltför svårt, togo de språngsatser; vanligen med resultat att framkroppen fastnade i drifvorna, hvarför ett nytt förtvifladt skutt ögonblickligt måste göras. På längre raster spände vi ur renarne, knöto ihop körtömmarne och lämnade djuren åt sig själfva att söka föda under snön. Vid dessa raster höll man sig helst kvar i pulkan samt lät Mikkel sköta om renarne och göra en liten kaffe- och lusteld af fjällbjörkskvistar, ty utan skidor dök man för hvarje steg i snö till midjan. Och man fick sköta sig påpassligt i pulkan, så att den dels ej välte i drifvorna, hvarur det sedan skulle blifva svårt att taga sig upp, dels ej blef fylld med snö, när den i en djup smal ränna drogs och rycktes fram genom lösa snön. Doft hördes vattnet brusa under snö- och islagren, och på strandbrädden vid en öppen fors satt en strömstare och funderade.

Ungefär halfvägs mellan Koutokäino och Karasjok börjar furan uppträda bland fjällsluttningarnes björklundar, och vid den sistnämnda kyrkbyn synas sammanhängande skogsbestånd af detta trädslag. Dagens färd, hvarunder vi bjödos på sträng kyla och emellanåt snöstorm, utsträcktes till den präktiga fjällstugan vid Tsjusjavre, där vi togo in hos åbon Nils Pedersen. Här bruka engelsmän ligga på laxfiske om somrarne, och vi sågo huru unge Jon Olsen från främlingarnes metspön tagit modell till en egondomlig »snälla» eller vefrulle af — renhorn.

Med uttröttade renar inträffade vi den 24:e mars i Karas-

jok, dit sista delen af vägen var synnerligen väl uppkörd tack vare samfärdseln mellan kyrkbyn och de talrika fäbodarne ett stycke uppför älfven. På vägen sågo vi också spår af hästhofvar — ett kulturens märke när man kommer från Finmarkens inre fjällöknar. Den fastboende befolkningen i Karasjok håller sig nämligen med drygt ett 50-tal hästar.

Jag har här gjort bekantskap med de från Nansens färd öfver grönländska inlandsisen bekante lapparne Samuel Johannesen Balto och Ole Nielsen Ravna, den förre fastboende, den senare fjällapp. Balto, som jag sedermera hört skildras som en smula slyngelaktig redan af gammalt, var en blomstrande storskrodör, som gärna pratade vidt och bredt om allt utomordentligt han uträttat — hvarom ju stod att läsa i tryck i en bok tjock som bibeln — och oftast möjligt prålade med de tre medaljerna från expeditionen. Som marskalk på bröllop sades han vara flitigt anlitad. Han var road af små skälmstycken, och han var ofta med när den med glammande ungdom af båda könen fullproppade trånga släden i ilsnabb fart kördes fram genom de snöbackiga bygatorna. Efter häst, ty det är nu en gång det stora nöjet i Karasjok — och kanske det enda som bjuds, ehuru tonen här ingalunda var så tung som eljest öfverallt i lappmarkens fjällbyar. Särskildt nyförlofvade lära på detta sätt dagligen visa sig under loppet af någon vecka. Ravna däremot var en gammal skrumpen och senig lappman af fullblod, liten och torr och säker. Han bodde omkring $^1/_2$ mil från Karasjok, och jag for en dag och hälsade på honom i hans kåta. Innan jag lämnade orten, hörde jag att vargar en af de sista nätterna sökt spränga hans hjord, hvarvid fem djur blifvit rifna. På Tanaälfven såg jag en ren ligga lik, styffrusen, blodig, sargad, med uppslitet bröst och inälfvorna ur buken. Den vargen hade tydligen blifvit störd i sitt förehafvande, men grundligare hade dådet fullföljts ett stycke därifrån: bara några blodiga, frusna kvarlefvor syntes! Var det månne renar af gamle Ravnas märke?

I Karasjok stodo en mängd själskinn utspända till torkning på stänger liksom segel; männen bruka nämligen komager (skor) af dylikt skinn. Jag tog in hos den gästfrie handlanden Fandrem, en son till den outtröttlige samlaren i Komagfjord O. C. Fandrem, *) som riktat äfven svenska museer med lappländska naturalier och ethnographica. Min ankomst tycktes väcka stor uppmärksamhet, med nyfikenhet parad ängslan. Ifrigt pratande skockade folk sig samman på vintervägen. Jag erfor snart att man befarade jag vore rysk spion. Hemska politiska rykten funnos nämligen här i svang. Emellertid dröjde det ej länge, innan jag afslöjat mig som en kringflackande svensk, den där gärna vill köpa alla märkvärdiga ting de hade lust att visa fram.

Jag lyckades här i Karasjok göra flere uppköp än i någon annan kyrkby hittills och tackar ännu en gång min käcka, unga hjälpare Erling Övre. Hvad jag här packat in, utgöres hufvudsakligen af antika och yngre renhornsarbeten: skedar (äfven skurna ur pannbenen och af vildrenshorn), refstickor sedan tennbroderiernas tid, vackra bältespännen, knifslidor, nålhus, bandväfskedar, sländor, bindnålar, tändsticksdosor, knappar, pipkratsar, bärringar och låsbyglar till matväskan; träarbeten: askar med utsirningar, kaffekvarnar, koppar, flätkorgar, skålar, slefvar o. dyl.; antikt silfver: spännen, byglar och hängplattor till bälten (äfven plantsar och schabloner till dylika), broscher, ringar, kläppar till kolten eller pärlhalsbanden, söljor, skedar, skopor och bägare; klädedräkter: bl. a. ferrah-kahpir, den högst egendomliga, på utdöende stadda karasjok-kvinnomössan med dess »horn» af trä; fiskedon: lakmetekrokar af en, metrefsrullar, fiskegarn flätadt af tallrötter o. s. v. Dessutom gamla skjutdon, en mängd tobakspungar af olika modeller och material (renskinn, stundom med

---

*) Porträtt och biografi, af Ole Olsen, finnas meddelade å sid. 141—144 i den intressanta tidskriften »Nordlands Trompet» 1890.

synnerligen vacker »mosaik», fågelskinn o. s. v.), börsar, kopparkiisor (skrin), tennskopor till brännvinsdrickning, gamla tranlampor o. dyl.

Liksom i Koutokäino genom Lars Jonsen Gaidno, erfor jag också här att säjtkulten — låt vara undantagsvis — left kvar ända in i senaste årtionden, och att en mängd s. k. vidskepelse ännu frodas bland lapparne i Finmarken. Den gamla naturreligionen skall i alla tider hafva sega, hållbara rötter i nordanland!

Lapparne äro i allmänhet ganska dyra på sådana ting, som de ana eller veta vara begärliga. De svara mycket lugnt: »Ja, hvis du ikke betaler os hvad vi forlanger, vil vi føre vore sager ned til kysten hvor vi får mangfoldigt mer af englænderne ved fjordene! Enten det eller ogsaa sælge vi til ham Ebeltoft i byen (Tromsö), der betaler meget bedre än du!» Följden häraf har emellertid blifvit att jag måst betala en del saker alldeles för högt, särskildt det antika norska lappsilfret, som ofta är ganska underhaltigt och har värde endast ur samlaresynpunkt. Många uppköpare hafva i Koutokäino rest och tillhandlat sig »gammalt silfver», som sedermera gått utomlands, hamnat här och där i hemmen eller blifvit nedsmält. Och i Karasjok hafva färdats norska och finska uppköpare, hvilka samlat för egen räkning.

På långfredagen »vek jag in» ett tag i Karasjok' kyrka, där prästens norska predikan sats för sats tolkades till lappska af en särskild person. På samma sätt finnes kyrktolk anställd i Koutokäino. Brokiga lappska högtidsdräkter där inne i det lilla kapellet!

Tröttsam och ansträngande är min färd — det vore bara koketteri att ej vilja tillstå det! Till följe af den långt framskridna årstiden måste jag nämligen resa fortast möjligt, och detta gör att jag får sitta i pulkan hela dagen igenom och ett godt stycke på natten. Sedan arbete med att utförligt katalogisera och etikettera det under dagen i gårdar och kåtor

inköpta. Ändtligen några timmars — i regel högst fem — timmars sömn med kläderna på kroppen och i en fjällstugusäng, där bolstren utgöras af björkris och täcket af min renskinnspäsk och en renhud. Den senare heter på finska porrontalja — och jag tycker man i namnet hör hur den glappar och glider på kroppen. Också matförhållandena vårdslösas. Vanligtvis äter jag blott en gång om dagen: den obligata renbiffen med pickles i senapssprit och ett par muggar cacao. Och med hvilan i kyrkbyarne, som när man ibland är riktigt trött hägra som oaser under resan öfver fjällen, är det dåligt beställdt, ty då hopas en mängd göromål: inköp, katalogisering, etikettering, spring rundt i alla gårdar för att titta och studera, upptecknande af sägner och berättelser om säjtar, brefskrifning och annat! Men allting går för sig bara man energiskt *vill*, särskildt när ett lefvande intresse skjuter på.

*

Vadsö.

Till Utsjoki kyrkby i finska Lappland fick jag en utmärkt vappus: Johannes Persen Karasjok, en af de mest intelligenta och bildade lapparne i Karasjok. Flytande talar han lappska, finska och norska och förstår mer än folk tror af både ett och hvarje. Men så har han också gått i Vadsö amtsskola samt varit ända till Strassburg och Metz på en lappexposition. Han är gift med en dotter till Mikkel Kemi, den rikaste fjällappen i Karasjok, och svärpappa har ej mindre än omkring 3,000 renar. Johannes är en präktig karl, som under resan gjort mig stora tjänster genom att berätta om säjtar och spörja efter dylika och alla etnografiska föremål, han vet att jag önskar köpa.

Klockan 3 på morgonen stego vi upp i Heikkura eller Paatusch fjällstuga på Tanaälfvens finska strand, åto en smula och gåfvo oss af emot Utsjoki (lappskans Åcijokk). Färden

gick fram på älfven, hvars stränder utgöras af höga, brantsluttande fjäll, nedtill genomskurna af djupa remnor, där den skummande vårfloden kastar stänk på björken längs bärgssidorna. Och detta verkar endast uppiggande på björken, som stormar fjället liksom ett helt regemente lätta jägare.

Vi hade nu fyra mil fram till länsmansbostället vid Utsjokis utflöde i Tanaälfven. I raskt traf gick färden framåt. Där forsar mötte, körde vi upp öfver strändernas höga näs. Därifrån ned igen på älfven utför branta backar i hvinande galopp, medan fjällvinden — sno'n — iskall ref oss i ansiktet. Fjällen äro så höga längs Tanaälfvens stränder här, att det hela verkar som en trång fjord. Kyrkdags kommo vi fram till kyrkbyn vid Mantojärvi, lämnade lasset vid länsmansgården och körde fram till kyrkplatsen $^1/_2$ mil i söder, en väg som bara består af backar, upp och ned. En god lektion i renåkning! Men numera satt jag rätt säkert i pulkan samt stod ibland upprätt eller på knä för omväxlings skull och där terrängen så medgaf. Men nog minns jag den vedermöda jag i början utstod och hur jag rullade i branterna, med energien uteslutande riktad på att lyckas slänga mig i pulkan igen och med körtömmen kring handlofven kunna hålla fast den vettskrämda renen, som trampade i pulkan och på mig och ibland tycktes slita loss hela ens arm. Emellertid skulle det varit fördelaktigt att på selremmen hafva en sådan hake af renhorn, som herremännen i Utsjoki, Varangertrakten och Inari pläga. Därigenom ligger tömmen stadigt och faller ej ned, liksom den i kuperad terräng heller ej drages in mellan renens ben — som han tycks vara mycket rädd om.

Bland folket vid kyrkplatsen gjorde jag en del inköp men råkade endast *en* fjällapp. Vid ett besök i prästgården erfor jag emellertid att jag ändock haft tur, enär jag stött på jämnt $^1/_3$ af socknens fjällappfamiljer. Fjällapparne äro på utdöende i norra Finland.

Ett par dagar efteråt fortsattes resan från Utsjok i finska

Lappland till Polmak, en i norska Ostfinmarken belägen liten ort nordost om Finlands nordspets. Tanaälfven erbjuder på denna väg ytterst få sådana storartade motiv som mellan Karasjok och Utsjoki. Älfven har blifvit bredare, och landskapet har mist sin karaktär af egentlig fjällbygd, låt så vara terrängen allt framgent är högländ. Åsar byggda af sand, som vårflod och oväder rifvit i öppen dag här och där, ringla terrassformigt fram efter stränderna, som äro klädda med lågväxt björk. Flerstädes möta holmar, som synas vara nästan omöjliga att komma fram på i sommartid på grund af täta videsnår och grupper af björksly. Nybyggen, där allt folket beständigt går i lappdräkt — vederbörande äro också af lappsk börd, ehuru de blandat sig med norrmän, hvadan man här liksom i Karasjok råkar ovanligt resliga lappar —, ligga med några mils mellanrum på båda sidor om älfven, och där finner man alltid gästfrihet med värme vid härden och rykande kaffe i öfverflöd om man så vill. Männen syssla med slöjd och fläta fiskedon af vridna tallrötter, kvinnorna hafva barnen och maten att stöka med — och att koka åt korna, som få nöja sig med allehanda skrap, höboss och rutten fisk. Ute på gården står den långa renrajden med lass ner till Varangerfjorden, och sittande på golfvet inne i pörtet samspråka lapparne med lifliga åtbörder, peta i sig märg ur medhafda renben och syssla med sin skobeklädnad. En lappska, följd af två flickor på 9—10 år, kommer in. Den frusna renmjölken har tagit slut i kåtan uppe i fjället, nu vill lappskan köpa litet grädde af nybyggarmor. Förut har jag med vemod betraktat denna senares bleka, magra, pyriga, smutsiga och snuskluktande ungar, men nu glädes ögat åt de täcka lappflickorna. Rödkindade solbrynta och med strålande blick komma de in, självmedvetet säkra i hvarje rörelse. De föra sig som små sagoprinsessor, och det är mig ett nöje att lyssna till deras tal om renarna och hundarna. Hela det trånga, mörka pörtet vidgas och ljusnar.

Vid nybyggena här efter Tanaälfven användas allmänt tjurar såsom dragare, liksom fallet förr varit både i norra Finland och Sverige, där man i gårdarna kan träffa »oxlokor» och stångbetsel af renhorn.

Långs norska älfstranden löper telegraflinien fram med stolparne mycket tätt tillsammans. Öfver vilda ödefjället förmedlar den underrättelser mellan kusterna, befordrar ilbud om loddstimmens närmande mot land, kommer hundratals människor att brådstörtadt rusta ut båtar och garn för att söka knipa den jagande torsken. *Märkvärdigt* kännes det emellertid att få se telegrafstolpar uppe i obygderna — det verkar högst egendomligt på en, liksom när man efter långt ensamhetslif kommer ner till norska kusten och varsnar postångarens kattöga lysa på isfria fjorden eller som när man från de djupa skogarna kommer fram till Gellivare och får höra lokomotivens stönande olåt, deras skärande gälla ånghvisslor. Jag kände det såsom någonting alldeles oerhördt när vid Sirma en lassren körde fast mot en telegrafstolpe.

Kring Jalve höjer sig landskapet, och förbi »Storfossen», som går öppen också nu, kör man fram öfver fjällplatåer med branta afsatser, där den efter pulkan bundna stopprenen måste göra sin skyldighet för att den resande — som hisnar, ja han gör verkligen det! — skall slippa ner helskinnad och ej slängas ut som en lappvante. Polmak har ett hvitmåladt, enkelt litet träkapell strax vid Tanaälfvens strand. Mycket naturskönt är det här och lär vara utomordentligt vackert på sommaren. Då kransa och slänga grönskande björkar i fjällens sluttningar utan att likväl nå upp till jättens hjässa, hvilken är kal som på en hundraåring. Då stå lax och örret på lur i forsen, där stort och smått folk, engelsmän och norrmän och de genuina från orten klifvit ut på slemmiga stenar midt i brusande strömfåran och ifrigt slänga med långa långa metspön. Och då komma främlingar från skilda håll till det för sin fägring beryktade Polmakvandet (Puolmakjärvi, till största

delen belägen inom finska gränsen) för att ute i naturen finna en stunds ro efter allt jäktande och få skåda Finmarkens märkvärdigheter: fjäll och skummande forsar, renar och lappar. Storforsen vid Jalve är lång och svår och nära nog ett vattenfall. Under vårfloden är den omöjlig att befara.

I en lappkåta i denna trakt såg jag en ovanligt vacker, björnbrun lapphund. Jag ville köpa den och bjöd ett ganska högt pris — nej, omöjligt! Lappen svarade stolt: »hundra kronor kan jag vara af med, men jag kan inte vara af med min hund. Den är god renhund!» Nå, lappens existens är till stor del beroende af hundarnas duglighet och hans egen påpasslighet. Förhållandet var nu särskildt det, att det gick en svår epidemi bland hundarna i Karasjok, efter Tanaälfven och hos Varangerlapparne, hvarför det ej gick an att sälja bort några hundar till resande främlingar.

Vid Allegnjarga, en vackert belägen by på $1/_2$ mils håll från Polmaks kyrka, beställdes skjuts med *häst* fram till Varangerfjorden och Vadsö, enär renlaf fullständigt saknades på denna sträcka och den höglända terrängen efter fjordstranden gjorde en färd med renar alltför besvärlig. Bud hade kommit till Allegnjarga, att lodden nu (den 31 mars) börjat draga in mot Vadsö, hvarför man ifrigt sysslade med fiskeutrustning — här var eljest vanligen dåligt fiske och stor fattigdom rådande.

Från Polmak körde vi i väg öfver Tanaälfvens isar fram till Skippaguorre by, hvarest det rengärde utgår, som ändar vid Mäskälfven (Varangerfjorden) och med Tanaälfven i väster bildar en gräns åt söder för det s. k. Varangernæs, där härvarande fjällappars renar, uppgående till ett antal af minst 50,000 djur, beta om sommaren. Betesmarkerna kring Varangerfjorden äro emellertid mycket dåliga — renlafvens reproduktion går såsom bekant särdeles långsamt — och afgjordt otillräckliga för att hysa så pass stora hjordar, hvarför de stackars renarne hafva en allt annat än afundsvärd lott

både under sommaren och vintern. Under den sistnämnda årstiden beta de i fjälltrakterna kring Sydvaranger. Och komma de in öfver finska gränsen på mera välförsedda betesmarker, äro hjordarna utsatta för ganska grundliga beslag: hvart tionde djur är förverkadt — en hjärtlöshet, enär lappen ej alltid i oväder kan hålla hjorden samlad, särskildt om vargar jaga den! Lika igenkännlig som en Inariren är för sin storlek och fetma, lika lätt igenkännes Varangerrenen på sin magerhet.

I yrande snöstorm gick färden fram öfver fjällen ned till Nyborgs handelsplats vid inre bukten, »bunden», af Varangerfjorden. Endast med våld kunde jag förmå Sjapp att åka — släppte jag taget, var han bums ute och dök i snön. På båda stränderna af fjordbunden ligga en mängd »gammer», fiskarlapparnes torfhöljda och i alla bemärkelser torftiga bostäder. De äro ättlingar i rätt nedstigande led från sagoålderns blygsamma privathem, äro »kulor» liksom dessa. *) Ett inre bålverk af trä, bildande ett sämre eller bättre ombonadt rum, är på yttersidorna täckt af stora torfplattor, lagda tätt tillsammans och packade ofvanpå hvarandra. Ett litet fönster, nästan begrafdt i torfven, insläpper en mycket sparsam dager. Det är lätt att tänka sig hvilken atmosfär är rådande därinne — det luktar fränt af folk och fä, af fiskfrat och snusk. Helt enkelt det värsta man kan tänka sig! Under vintern, då fisket ej lämnar någon egentlig afkastning, råder ofta i dessa kojor ett oerhördt elände, en strid för lifvet — dessa samma kojor som en förbiresande turist behagar finna pittoreska och intressanta. Men när det börjar att våras i april och lodden styr in mot land i stora stim, då blir annat lif. Då komma de hålögda och sömndruckna ut ur gammen — alla de som ej svällt *alltför* mycket under vintern — och då

---

*) Se »Privatboligen på Island i Sagatiden samt delvis i det övrige Norden. Af Valtyr Gudmundsson.» Köbenhavn 1889.

rustas den högtstäfvade fjordbåten ut med fiskegarn och grejor, ty nu skall man ut på torskfiske. Och man sliter förtröstansfullt i ur och skur på det blågröna ishafsvattnet och har i regel mat för dagen, men det är ej alltid det går så väl, att man får bärgning för hela långa vintern. På hela 20 år har det endast 2 år varit rikligt fiske i Varangerfjorden.

I Næsseby kyrkplats träffade jag pastor Fr. Schreiner, en skicklig lappsk språkforskare. Han har legat i Muonio och studerat finska samt i Inari, Karasjok, Utsjoki och Polmak olika lappska munarter. Därför predikas det på lappska i Næsseby kyrka. Det hade varit snöyra på morgonen, men fram på dagen efterträddes denna af yrsnö, d. v. s. blåst med från marken rykande snö. Vi passerade den vackra Jakobsälfven och nådde efter en dagsresa på 9 mil ändtligen på kvällen fram till Vadsö. Skymningen hade börjat falla, och månen glänste redan bland de jagande skyarne. Fjällen, kala och med snö öfver väggarna, skimrade trolskt bakom fjordens dunkelgröna, fritt vältrande vatten. På redden glimmade postångarens lanternor, och i det darrande ljuset såg man masterna gunga på i närheten förtöjda fångstjakter. Vackert var det, och svaga norrskenseldar brunno på himmelen. Till sist sträckte man sin trötta lekamen till hvila i Vadsö högst anspråkslösa »Grand Hôtel». Man inbillade sig vara i en hufvudstad, när man vid granskning af räkningen sedermera fann att det lilla krypinet kostade 5 kr. 50 öre i dygnet. Också Sophus Tromholt har känt sig skinnad: »Næst efter at være Færgemand i Vadsö kunde jeg have Lyst til at være Hoteleier i Vadsö. Jeg levede i en Uge i den salige Tanke, at jeg boede paa et Hotel af 8:de eller 10:de Rang, men da Regningen præsenteredes for mig, saa jeg, hvor forfærdeligt jeg havde taget feil; thi Tallene viste med Evidens, at dette Hotel vilde gaa af med Seiren i en Konkurrence med hvilket som helst af Londons og Paris' Hoteller af aller förste Rang.»

Följande dag tycktes hvarenda människa i Vadsö hafva

reda på att en resande från Sverige gästade samhället, ty ute på gatan anhölls jag oupphörligt af lappar och pojkbytingar med förfrågan: »är det du som köper lappsaker?» — »Vill du köpa mina gamla komager (skor)?» — »Vill du köpa en stor, vacker krabba som jag fick på torsklinan förra året?»

Långs Varangerfjorden — särskildt vid Jakobsälfven och i den s. k. kvänbyn i Vadsö — äro ett betydande antal finnar bosatta. Medan i Koutokäino och Karasjok ytterst få lappar kunna finska, reda sig härvarande lappar i allmänhet med finska.

*

Sydvaranger och Neiden i april.

Med lokaldampskibet »Varanger» lämnade jag Vadsö stad för att öfver fjorden begifva mig till Sydvaranger (Kirkenæs). Efter att hafva anlöpt en del af de i södra kustens trånga fjordbukter befintliga fiskeplatserna (væren) — Bugenæs, Bugöfjord m. fl. — styrde vi förbi de snöhöljda, nästan all trädvegetation saknande fjällen och satte rätt på Kirkenæsfjorden, i hvilken vi ångade in så långt båten kunde för is. Båten var väntad, och småbåtar förde oss öfver till fastisen, där vi placerade oss själfva och packningen på ett slags lätta slädar eller kälkar, dragna af renar. Fordonen och vi själfva öfverstänktes under denna färd, som gällde ungefär en mil fram till Sydvaranger, med slasksnö, som renen skvätte upp. Snön var genompyrd med fjordvattnets fräna salt och var tråkig nog att klimpvis få upp i ansiktet.

Det hade varit min afsikt att från Sydvaranger gifva mig ut på ryska Kolahalfön fram till Kola stad, att därifrån sätta rätt öfver till Kandalaks vid Hvita hafvets inre bukt, fara ned till Kovda, taga mig långs Kovda älf och Oulankajoki in på finskt område öfver Paanajärvi till Kuusamo, Kuolajärvi,

Kemijärvi, Sodankylä, Kittilä och ändtligen Öfvertorne på båda sidor Torne älf. Men till min stora ledsnad har det befunnits omöjligt att verkställa denna resa, ty kassan syntes ej räcka till, och heller ej vintern, när jag ej kunde komma ut tidigare. Jag fick därför lof att staka ut en ny resplan och denna gång taga mig hem till mitt land ungefärligen raka vägen, hvarvid jag emellertid komme att färdas genom trakter, som jag på goda grunder antog skulle komma att blifva rätt gifvande i etnografiskt hänseende.

På grund af ofvan anförda förhållanden kunde jag realisera endast en kortare titt in i det heliga Ryssland. Med präktiga renar från Sydvaranger, det vackra Sydvaranger, for jag öster ut, färdades öfver Langfjordsvandet och Tsjo(a)lmejavre (finskans Salmijärvi), som utgöra utsvällda spakvatten af Pasvigälfven och öfver hvilka gränsen mellan Norge och Ryssland löper. Den närmaste ryska lappstammen Patsredski (Pasvig-lapparne) — äfven kallade »skoltlappar», emedan de äro mycket besvärade af hufvudskabb, af stora otäcka sårnader, hvarigenom de blifva skalliga på af sjukdomen angripna partier — höll nämligen nu under januari, februari och mars (rysk tid!) till i sin skogsby eller vinterpogost inemot Petschinga kloster. I markerna kring pogosten betade nu deras till omkring 1,000 stycken uppgående renar. Vid fisketidens inträdande flyttade stammen fram till älf och haf.

Min förare, som just är skoltlapp och har ruskiga sårkakor under räfskinnsmössan, leder vår kosa på ganska äfventyrliga vägar, och jag undrar ett tag om han verkligen är renhårig — men det är sant, den stackars mannen är ju skallig! Han för ut mig i svår terräng, och vid Tsjolmejavre var det på ett hår att den bångstyriga renen slängt mig i en fors. Furan, som jag ej sett till sedan Outakoski (= skogsforsen; outalappalaiset = skogslappar) vid Tanaälfven, börjar kring Langfjordsvandet att åter visa sig på de branta åsarna och bildar jämte högväxt asp och björk sammanhängande

skogstrakter ända fram mot Petschinga. Vädret var härligt och solen brände under middagstimmarne. Nu kommo de af professor Nordenskiöld erhållna storbukiga snöglasögonen väl till pass. Den 4 mil långa vägen, på hvilken man nästan ständigt såg framför sig det höga, snöbetäckta och i solljuset glimmande Petschingadunder (Petsinkitunturi), var snart tillryggalagd. Där i markerna fanns det godt om vildren, uppgaf min förare. Och så kommo vi då fram till pogosten, som bestod af några rader låga timmerstugor.

Jag uppsökte genast prästen, hr Sikoldin, hvilken bodde i ett hus som var något större än de andra, presenterade mig och bjöds ögonblickligt på hett te ur samovaren. Yttre rummet i byggnaden var anordnadt till kyrka och utstyrdt med vanlig katolsk-liturgisk ståt: bilder af jungfru Maria, ärkeänglar och helgon, infattade i förgylldt silfver eller mosaik, mångarmade ljusstakar, tända lampor och gamla målningar. Jämväl fanns där en hel del skolmaterial, ty kyrksalen tjänstgjorde också som skollokal och — kök åt vederbörande. Prästen själf var en storväxt, äldre man, som måste följa sina lappar hit på vintern och under denna tid lefva fullständigt på fältfot, men som eljest är bosatt i Boris-Gleb (finnarnes Köngäs, lapparnes Gävnjes) vid Pasvigälfven, från hvars kapell han väl hitfört en del af kyrkståten. Han vandrade omkring i tofflor och en gammal snuskig, fotsid, grön kaftan, beklagade sig öfver tandvärk, hvarför han tagit in en hel del vin med cayennepeppar och föreföll mycket uppsluppen, for beskäftigt omkring medan kaftenen slängde och fladdrade. Lifligt pratade han på ytterst bruten norska, med tillsats af en massa ryska glosor. Jag berättade att jag tänkt fara följande dag och att jag vore tacksam om han ville hjälpa mig att få skjuts. Då anmärkte emellertid den gudsmannen med giftigt leende och rätt afskyvärdt skratt: »ja, ni kan ju försöka att skaffa skjuts i morgon bittida klockan 6, men jag tror ej att det lyckas er, ty vi ha en *mycket* stor högtidsdag i morgon!»

Det var som om hr Sikoldin krängt af masken från sin fula nuna — jag kände situationen högst obehaglig och gick genast ut för att se mig omkring i pogosten.

Skolternas klädedräkt, sedvänjor och husgeråd afvika väsentligt från andra lappstammars, ty här spela ryska förhållanden in. Man märkte genast att man var kommen inom gränserna af ett alldeles främmande land. Männen gingo klädda i päsk eller fårskinnspäls, komager och med pärlbroderi utstyrd räfskinnsmössa med fällklaffar; kvinnorna i vanliga röda bomullssarafaner med brokiga, starkt urringade lifstycken, som lämnade skuldrorna och öfre delen af bröstet bara. Mössorna voro af samma gammalryska typ som ammorna i S:t Petersburg ännu nyttja: framtill höga, pärlsirade kammar, öfverdragna af rödt kläde, baktill liggande ned i nacken och kantade med silfver- eller tennkulor. Nedre brämet af mössan var utsydt med brokiga sidenband.

Skolterna begagna ej tobak men äro ytterligt begifna på brännvin, i hvilket hänseende jag emellertid ej kunde stå dem till tjänst, ty jag hade som vanligt ej en droppe spirituosa med på expeditionen. Deras norska stamförvanter anse dem såsom styfmoderligt utrustade i alla hänseenden — i intellektuellt ej minst. Små och fula äro de, och det är sällsynt att finna ett vackert ansikte bland de unga flickorna. Inne i deras bostäder, »dåmer», är det gräsligt snuskigt och osnyggt. Sparsamt ljus faller in i det låga rummet genom en i bjälklaget upphuggen liten fönsteröppning; ett alnshögt bord, där skolten bryter sitt bröd och äter sin salta fisk eller sitt renkött, står midt på golfvet — hans kosthåll, som tack vare renskötseln är ganska hjälpligt under normala förhållanden, undergår emellertid en betydlig reduktion under fastetiderna. Och då det är mycket godt om fastedagar i det heliga Ryssland, lär högvördiga prästerskapet i fråga om Kolahalfön — där det inte kan vara så alldeles nyttigt för folket att fasta oupphörligt — hafva utfärdat en kungörelse med innehåll att

ripan må få anses såsom »flygande fisk» och i denna sin egenskap vara tillåten att förtäras under fastetid. Kring väggarna stå britsar fasttimrade, där allsköns ohyra myllrar i fällar och hudar. Får och getter spatsera omkring på golfvet i mån af utrymmet, och det hela gifver en bild af fattigdom och elände, som dock bjärt motsäges af de brokiga, klädsamma dräkterna.

För Nordiska museets samlingar lyckades jag förvärfva er del klädespersedlar och antika renhornsarbeten, men uppköpte till lapparnes stora förvåning hvarken deras kopparkors för 10 kronor stycket eller deras genomborrade björntänder, såsom amuletter allmänt burna i bältet, till pris af 5 kronor stycket. Jag råkade säga: »5 kroner er jo alldeles for mye for en björnetand», men då skyndade man att rätta mig till »det er rensdyrben!» — det var förmodligen ej riktigt bra att utsäga björnens namn, men ännu värre var det väl då att sälja bort skogskungens prakttand. Kanske att turister, som färdats fram efter ishafskusten på sommaren, vid något tillfälle verkligen betalt sådana pris för kuriositetens skull, hvarför skolterna numera allmänt och på det hela taget förlåtligt nog hafva den uppfattningen att deras märkvärdigheter hafva dessa värden, som därför blifvit »markegångstaxa». De äro också i allmänhet dyra på allt som de märka att en främling önskar tillhandla sig. De vackra gamla silfverkorsen hafva de redan hunnit afyttra. Sinsemellan tala de ryska och lappska, men åtskilliga kunna norska.

När jag efter inköp och studier ute i pogosten på eftermiddagen åter nalkades prästens bostad, hörde jag att man ringde i den i ett träd upphängda kyrkklockan och såg att en del äldre kvinnor och konfirmander efter vidlyftiga bugningar och korsningar vandrade in i det anspråkslösa kapellet. Där inne voro nu i yttre rummet ljus tända i armstakarna framför helgonbilderna, prästen, iförd en grann, silfverstickad mässkåpa, stod framför altaret omgifven af en flock skolter,

som talade eller sjöngo samtidigt med prästen. Rökelsekar svängdes, böner rabblades med snörflande, sprucken röst och vanlig katolsk intonation vid satssluten, man korsade sig utan återvändo, bugade sig, föll på knä — —. Jag tittade efter min päsk med skärp; försvunna! Ah, prästen hade väl städat i sin kyrka, ty jag såg ej heller till all köksattiraljen. Jag smög mig in i kammaren, krängde päsken på jaktrocken, försvann tyst som en råtta, tog fatt i min förare som stod i funderingar vid kyrkdörren, kastade mig i pulkan, piskade renen till galopp och var snart tillbaka i Salmijärvi gård, där nybyggaren och hans hustru voro från Torne stad och talade med norska uppblandad svenska — tänk det, *svenska* i ryska Lappland! Det kändes godt att få en smula mat och att komma till kojs. »Eld tarfvar den in är kommen och å knä är kall; mat och kläder är den mans tarf, som öfver fjäll farit» (Havamal III).

Mellan finnarna (kvänerna) och skolterna i Ryssland föres alltjämt och utan vapenhvila en strid på lif och död för tillvaron. Finnen, som vandrar hit från sydliga eller västliga nejder, fråntager småningom skoltlappen de bästa fiskeplatserna och de bästa betesmarkerna, timrar upp sitt nybygge vid insjöstranden och undantränger lappen. Uthållig, seg, nöjd med litet, bryter finnen bygd i ödemarken och vinner där städse terräng på grund af sina framstående odlareegenskaper — han äter sin piimäbunke och sitt rieskabröd samt gör sedan underverk af energisk ihärdighet. Utsträcka vi jämförelsen till angränsande delar af Norge, finna vi att norrmannen och lappen båda behöfva mera för att kunna existera, norrmannen på fiskeværet och lappen vid älf och fjord, i skog och på fjäll — finnen, som går lugnt och säkert framåt, spottar i hårda näfven och förhoppningsfull tar nytt tag, han vinner äfven där! Både efter Varangerfjorden och i Sydvaranger är därför finska elementet det öfvervägande och starkaste, medan norrmannen småningom finner sig nödsakad att flytta till sydligare bygder,

fjällapparne städse gå tillbaka i individantal och fiskelapparne (sö-finnerne) i sina torfgammer lefva i så djupt elände, som det vid den karga Varangerfjordskusten kan råda efter som sagdt blott två goda fiskeår på lika många decennier.

Det talas mycket om spioneri i dessa trakter. Ett allmänt osäkerhetstillstånd synes vara rådande och hvarje resande får i en eller annan form sin släng af slefven. Man talar om från prästerligt eller konsulathåll här uppe inspirerade artiklar i ryska pressen, där önskvärdheten af rysk hegemoni vitsordas, om att nybyggarekvänerna i Salmijärvi tre gånger om året kallas till Kola på ryska statens bekostnad för att där inför fogden redogöra för en del gränsförhållanden, om att agitation från *finskt* (!) håll förekommit särskildt när en herre på sin tid rådförde sig med folket och ansåg sig kunna uppgifva att finnarne i norska Finmarken intet hellre önskade än att komma under Ryssland (A. V. Ervasti: Suomalaiset Jäämeren rannalla. Oulussa 1884). Detta senare påstående är så grundfalskt som helst, och hela det obehagliga tillståndet har väl uppkommit af att den östra grannen ju förmodligen intet skulle hafva emot att söka utsträcka sitt välde västerut, en sannolikhet som vi alltid måste vara *förberedda* på, ehuru vi väl näppeligen hafva anledning att vilja framkalla den. Å andra sidan anse alla bildade personer i norska Finmarken, att Norge och Sverige innerligt böra hålla samman inom unionen, och denna senare har här de ifrigaste förfäktare, ehuru deras röster ej höras långt i de norska avisornas dagliga käbbel, som blott alltför litet representerar *folkets* åsikter.

För att studera Varanger-fjällapparnes etnografi gjorde jag vid färden från Sydvaranger till Neidenfjorden (Naidamvuodna) en omväg på ett par mil. Uppför Sandnæsälfven, ett djupt mellan vilda branter framslingrande fjällvatten, körde jag alltså med renar till ett ställe där ej mindre än sju lappfamiljer slagit kåteläger. Renarne, uppgående till ett antal af omkring 8,000 djur, hade dessa lappar till största

delen betande på finskt område, hvarför de enligt uppgift betalade 200 kronor i månaden. Varangerlapparnes 50,000 renar hafva att kämpa för tillvaron både vinter och sommar samt hålla sig ständigt eländigt magra, särskildt på vintern. Betesförhållandena äro nämligen mycket dåliga både på Varangernæs (sommarbetesplatsen) och kring Sydvaranger (vintervistet). Svår är som sagdt äfven renarnes förflyttning från de olika betesmarkerna. Det händer nämligen, när Varangerlappen på hösten skall förbi Karlebotten vid Varangerfjordsbunden (där lappska gammelfolket är bofast, medan ungdomen ligger ute med renarne på Varangernæs) föra sina djur åt öster, att ibland något tusental renar antingen bryter sig igenom den numer alltför gamla och illa medfarna rengärdan mellan Skippaguorre och Mäskfjord eller också ej kan hållas tillsammans af hundarne utan i galopp söker sig söderut in på finskt område med dess präktiga betesmarker, där emellertid nybyggarne vid Puolmakjärvi hälsa dylika tillfällen välkomna och efter hvad man uppgifver ligga på lur den tiden just för att kunna uppsnappa och nedslakta vilsekomna renar. Och drifva vargflockar hjorden längre inom finska gränsen, passar därvarande länsman noga på att för de sköna sportlernas skull och i kraft af den omänskliga gränsspärrningslagen taga hvar tionde ren i beslag.

En egenhet i etnografiskt afseende, hvilken genast frapperar hos Varangerlapparna, är det förhållandet att de låta renskinnets öron kvarsitta på päsken antingen bakom den höga halskragen eller också baktill på skuldrorna och på samma sätt på baksidan af ärmarne — allt för att genom de olika klippen eller märkena i öronen kunna visa, att dräkten ej blifvit förfärdigad af stulna renskinn. Äfven en del Inarelappar har denna sedvänja.

Färden från lappbyn, där åtskilligt intressant hamnade i min lassakja, ned till Munkfjorden var ytterst besvärlig. Hvarje tillstymmelse till väg saknades nämligen, hvarför en

fjällappska anmodades att skida öfver fjället och visa oss rätt kurs. Flerstädes i branterna hade emellertid så mycket snö hopats, att dels Magga's skidor sjönko för djupt ner, och dels renarne ej mäktade draga oss, hvadan vid dylika ställen hela karavanen måste långt ofvan knäna vada i snö uppför fjällsluttningarne och samtidigt i körtömmen släpa på den flämtande renen. Så fick man då, genomsvettig efter den ansträngande marschen, kasta sig i pulkan igen och i stället svalka sig under färden öfver platåerna, där iskall fjällvind blåste. I omkring $1^1/_2$ timme var den duktiga Magga vår vägvisare. Utför åtskilliga svåra branter kommo vi emellertid till sist både ned till Munkfjord och Neiden.

Under det fria renbetets längesedan svunna guldålder, då äfven området mellan Boris-Gleb och Polmak (eller Pasvig- och Tanaälfvarne) var gemensam betesmark för både norska, finska (svenska) och ryska lappars hjordar, hade skolterna nära Neiden en kyrka, som ännu finnes kvar och som på norska resekartor utmärkes med ett kors och namnet »Rus-Kapel». Fortfarande finnas i Neiden fem skoltlappfamiljer, inom hvilka medlemmarne hafva ryska namn: Ivan Androvitch, Ivan Petrovitsch o. s. v. En ännu äldre skoltkyrka med bredvidliggande begrafningsplats finnes vid Pakanajoki i nordligaste spetsen af Finland och dit skolterna i Neiden ännu i smyg föra ett och annat lik för att jorda det under samma torfva, som döljer hädangångna fäder och förfäder.

* * *

Inari i finska Lappland.

Vintervägen från Neiden till Enare (finnarnes Inari, de gamla pärmebrefvens Innier, lapparnes Anar eller Ånar, norrmännens Injager eller Injagor) går antingen på östra eller västra sidan af Enaresjön — vanligtvis far man likväl västra

vägen, på hvilken det finnes hemman och nybyggen och då man undviker ett öde håll på 5 mil.

Från Neiden — där jag träffade forstmästaren i Inari M. W. Wænerberg och fru, med hvilka jag aftalade resesällskap — for jag sålunda öfver finska gränsen, där furuskogen, som ej når ned till norska fjordarne, uppträder. Vi passerade Pakanajoki och anlände till Räkkijärvi, hvarest jag på grund af svår förkylning en afton på Varangerfjorden till sist piskades att lägga mig till sängs hos åbon, en finsk kronoskogvaktare. Jag hade då varit sjuk i det närmaste en vecka, men ändå rest som vanligt, ehuru jag flere gånger under de sista dagarne suttit och kört alldeles vimmelkantig af feber. Tyfoidfeber gick epidemiskt både vid norska kusten och i angränsande trakter af Finland, och mina sjukdomssymptom voro likadana — det var då ej så vidare trefligt, kan jag försäkra, att ligga sjuk och ensam uppe i vildmarken. Wænerbergs lämnade mig, och ibland stod min förarelapp tyst i dörren och tittade på mig. En gång sade han: »du ligger här och dör, jag har inte tid att vänta, vill fara min väg!» Men jag tvang honom att dröja. I drygt ett dygn låg jag i feberyrsel, men då var också sjukdomen häfd. Matt och eländig slängde jag mig andra dagens morgon i pulkan och for vidare söderut, men kunde på fyra dygn ej förtära annat än litet uppkokt mjölk, choklad och kinin, hvilket ju ändå är rätt svag resekost. Troligen hade jag också låtit färden gå *alltför* mycket för högtryck under hela tiden: sofvit litet och dåligt i fjällstugor och lappkåtör, vårdslösat mathållningen, rest dagar och nätter utan ro samt verkligen af alla krafter arbetat för insamlingarna och studierna. Usch hvad jag var tröttkörd! Jag hade ett tag riktigt känt mig i dödens käftar — men hejsan, nu hade jag sluppit loss igen!

Flerstädes på vägen mötte vi från Inari kommande raidor, förande i transportakjorna en last af renkött, hudar och särskildt renlaf, på hvilken nödvändighetsvara nästan full-

ständig brist råder vid platserna utefter Ostfinmarkens fjordar. Det var fattigt och eländigt i gårdarna. Och för första gången under resan blef jag nedlusad, men den här gången radikalt med ens: af både »rödrockar» och »blekansikten»! Från Nitsijärvi (lappska Nitschjavre) erinrar jag mig ett annat, ytterst obehagligt äfventyr. Följd af min trofaste lapphund Sjapp, trädde jag nämligen därstädes hastigt in i kammaren där jag skulle bo, men hälsades samtidigt af ett förtviflans gallskri, som kom från ett bylte i ett hörn — det var en ålderdomssvag lappkvinna, tillhörande den från en Utsjokipräst nedstammande, ytterst förmögna fjällappsläkten Högman, som med isynnerhet hos äldre lappar vanlig nervositet hade blifvit dödligt förskräckt af mitt oväntade inträde i rummet. Darrande i alla leder måste den stackars gamla med lapphätta på hufvudet och staf i hand, en riktig sibyllatyp för resten med sitt långa, ned öfver skuldrorna fallande, grånade hår, af det tillskyndande gårdsfolket föras ut i pörtet, enär hon befarade att jag »ville mörda henne» — samtidigt ju en slags illustration till att jag i lappdräkten såg ut som en veritabel stigman. Stamfadern för lappsläkten Hellander flyttade 1742 med sin hustru, f. Ekengren, hit upp från Stockholm, där han var banktjänsteman, och byggde Inari kyrka 1756—1760. Hans söner Abraham och Anders gifte sig med rika fjällappflickor och blefvo själfva fjällappar. Under namnet Hellantti lefver släkten kvar ännu i dag, och kommunalstämmans i Utsjoki ordförande är lappen Anders Hellander, den s. k. Kunnan Antti.

Nuvarande hufvudmannen för fjällappsläkten Högman är som sagdt mycket förmögen: eger omkring 200,000 kronor i renar och kontanter, hvarigenom han ju godt kunde lefva som rentier i någon stad i stället för att bo i dragiga kåtor och slita ondt uppe i fjäll och skogar. Men skulle han någonsin yttra en afsikt därhän eller af sin förmögenhet gifva bort en markslant åt någon lapp, som det gått utför med, då

skulle sönerna sannerligen ej dröja att få fadern förklarad otillräknelig och omyndig, andeligen död då han förnekade sin natur — och de skulle i den saken genast få hela lappska nationens gillande! Gamle Högman är känd för att hafva ovanligt stora och mörka renar, men Kittilärenarna sägas vara ändå större. Samojedernas renar äro mycket stora, och de svenska skogslapparne i öfre Norrbotten hafva präktiga renar, som verka som jättar bredvid fjällapparnes.

Det finnes i Inari, där de rikaste nomaderna förekomma, äfven några andra lappar, som uppgifvas ega inemot samma belopp. Tyvärr hyser Inarilapparne ett det mest sublima förakt för bankinrättningar och sparkassor, åt hvilka de ej våga anförtro sina penningar. De äro på sätt och vis utestängda från norska kusten, dit de åtminstone aldrig komma på några flyttningar, och de kunna därför blott sällan blifva i tillfälle att begagna sig af sparbankerna utefter fjordarna. I Inari finnes emellertid postsparbank, som likväl anlitas blott af — *en* lapp. Karesuando-, Jukkasjärvi- och Koutokäinolapparne hafva i detta hänseende längesedan avancerat därhän, att de pläga sätta in sina besparingar i Tromsö bank — äfven Karesuando postsparbank anlitas ganska flitigt — men Inarilappen gräfver ännu ned sina rikedomar uppe i fjället. Kopparskrinet i vilda stenöret döljer hans skatter: alla nedärfda, antika silfverpjeser samt en behaglig mängd obegagnade tvåmarks- och tvåkronostycken samt dalrar. Där har han dem riktigt säkert — och räntelöst. Fjällen, som hysa hans renhjordar, gömma också de älskade skatterna, att ej banktjufvar och stigmän roffa bort dem. Emellertid har det händt, att lappen aldrig kunnat finna igen det ställe, där han dolde sin skatt, eller han dött så hastigt, att han ej för sina arfvingar hunnit lämna upplysning om sina rikedomar, öfver hvilka fjällmarkens andar därför fortfara att vaka.

Ursprungligen har det i Inari endast bott fiskelappar rundt om sjön med samma namn. Fjällapparne utgöras samt-

liga af från Utsjoki utflyttade familjer, hvilka dragit nedåt landet på grund af försämrade betesförhållanden. För närvarande finnas därför också blott tre fjällappfamiljer kvar i Utsjoki, och en af dessa trenne lär äfven han fundera på att gifva sig söderut. I Kittilä finnes en, i Sodankylä sex. Detta är historien om finska tunturi- eller porolappalaiset.

I gårdarne mellan Neiden och Inari kyrkby har jag lyckats komma öfver flere gammaldags, af renhorn förfärdigade ting sedan hungersnödens och barkbrödets hemskaste dagar, såsom knifvar med hvilka saflagret under barken afflängdes, samt ett slags stora stötar med spadformiga renhornsskifvor för att finpulverisera de fullkomligt torkade safremsorna, som sedermera uppblandades med mjöl, fiskrom och företrädesvis rentalg samt kokades till välling eller gröt, s. k. barkvälling.

Dessutom hafva härstädes insamlats renhornsbyglar till väskor, björntandsamuletter m. m. Dessa amuletter hafva burits i sensnodd kring halsen, ej i bältet såsom fallet var bland skolterna. Fåfängt har jag sport efter de med inläggningar af utsiradt renhorn prydda pilbågar eller armborst, med hvilka fordomdags den då härstädes allmänna vildrenen nedsköts. Antingen hafva dessa gamla vapen redan blifvit sålda åt de norska eller finska samlare, som rest här, eller också hafva de under tidernas lopp och ungdomens lekar förkommit ur skräpvrån. Vildrenen finnes för närvarande inom Inari lappmark ytterst sällsynt på fjällen Palloaivve, Ailigas och Peldoaivve. Det är ej nu som förr, då — efter hvad gamle häradsdomaren i Inari, lappen Paul Valli, vet berätta — en lapp låg vid en väg och på en dag fällde nio präktiga vildrenar med armborst.

Inari kyrka och särdeles välbyggda prästgård ligga vackert belägna på en höjd vid den stora sjöns sydvästra strand. På sommaren i synnerhet bör här vara utomordentligt naturskönt. Sällan kommer likväl någon främling hit på grund af de besvärliga vägarna. Från norska kusten, Neiden, är det lik-

väl blott fyra mil man har att tillryggalägga till fots, innan man når Inarisjöns nordligaste ända och sedermera inom relingarna af den långsmala pasvigbåten kan få skåda de växlande scenerierna öfver den för sin rikedom på furuklädda öar beryktade, vidsträckta sjön. Dessa pasvigbåtar rymma ofta ända till 50 personer och hafva förfärdigats af nybyggarne kring Patsjoenniska egentligen för att öfver Inari sjö frakta från ishafsfisket återvändande finnar, s. k. pomorer, af hvilka hvarje vår en ansenlig ström drager ut till Varangerfjordens stränder och Kolahalföns s. k. murmanska ishafskust, därifrån de återvända omkring midsommar.

Gästfritt mottogs jag i prästgården, på Juutua udde, af kyrkoherde och fru M. Hinkula. Denna senare var svenska och från Stockholm, hade kommit till Kuopio såsom guvernant och där lärt känna sin nuvarande man, som då var magister scholæ. Så hade de båda hamnat här uppe. Jag inlogerades i ett gästrum och gladdes vid tanken på en ordentlig bädd och god hvila. Men jag hade ej legat länge, förrän jag anfölls af ohyra: det tunga röda artilleriet och det lätta svarta gardet! Det var omöjligt att uthärda choquen, det stack och brände i hela kroppen. Jag hoppade ur sängen, rensade bort de söta kräken, bäddade med min lappmudd och jaktrocken på ett bord och sof där till ljusan dag. Vid frukosten sporde fru H. huru jag sofvit. Jo tack, det var nog en smula »oroligt», svarade jag; men så hade jag funnit på att bädda på bordet. Unga frun skrattade — ack ja, de voro ju rent olyckliga för den där landsplågan och visste ej hur de skulle bli kvitt den!

Från kyrkbyn gjorde jag en utflykt 3 mil mot norr till Kaamas (Tuule). Under vägen passerades Inari gamla kyrka och prästgård, belägna vid Pielbajäyre omkring $^3/_4$ mil från nuvarande kyrkplats. Här fanns fordomdags ett berömdt offerställe, och vid kristendomens införande byggdes därför kyrka på den redan förut helighållna platsen. Denna gamla kyrka

är emellertid ej den äldsta eller den år 1639 uppförda, åt hvilken under svensktiden drottning Christina förärade en klocka. Hon byggdes 1756—1760 af en stockholmare Hellander, hvars barn som sagdt blefvo fjällappar. Kyrkan utgöres af ett litet trähus med hvälfdt spåntak och flöjel. Strax ofvan ingångsdörrarna finnes i fönstret en ruta med vacker, väl bibehållen målning, hvarunder följande norska inskription läses: »Raphael engel som Tobiam ledsage wilde, hand were min ledsager baade aarle og silde. Lauridtz Faag 1680.» Man ser på artistens opus en person i båt med styråra vid sidan; båten skall just dragas öfver en brusande fors af en häst, som står färdig till språnget. Bland vidare märkvärdigheter ses en antik, i trä snidad, blommerant ängel med lans och trumpet i händerna, hvarjämte i vapengången en tafla är upphängd, där man kan taga kännedom om uti 7 verser afhandlade: »The förnämsta dygders samtahl och ryktets utroop wid den stormächtigste och storwyrdigste i åminnelse Konung Carl den Elloftes, Sveriges, Göthes och Wendes Konungs, Jordsättning och Kongl. begrafning, som skedde i Stockholm den 24 November åhr 1697.» Dessa »samtahl» föras mellan »Gudligheten, Tapperheten, Mildheten, Rättrådigheten, Idkesamheten och Fridsamheten.» Kyrkans sakristieväggar upptaga för öfrigt namnen på en hel mängd främlingar från skilda håll.

En half mil från Kaamas passeras Toivuniemi vackert belägna gård, där guvernementssekreteraren Nordling idkar jordbruk i jämförelsevis stor skala. Detta är veterligen det nordligaste ställe i Europa, där sådant är fallet.

* * *

Pajala kyrkby i svenska finnbygden den 23 april.

Man skref nu den 15 april, och vädret blef dagligen allt blidare. Solen brände vid middagstiden hett såsom endast uppe i fjällbygden, drifvorna sjönko undan i skog och på älf,

förtroppar af svan och bofink hade redan visat sig; men ännu dröjde snösparfven, som kommer med riktigt säkra nymären om vår, när den i tusenden drager upp mot häckningsplatserna bland fjället.

Förbi några utefter Inarisjöns södra strand belägna lappska vintergårdar — där jag emellertid gjorde goda skördar; de s. k. sommarställena (kesäpaikka) ligga spridda på andra kanter — passerade jag Koppelo hemman och anlände till den stora, välbyggda Kyrö by, hvars gårdar en smula erinra om dem i sydligare finska trakter. Strax söder om Inari sjö upphöra lappgårdarna, som sedan aflösas af förmögna finnhemman: Kyrö (Mikkela), Törmänen m. fl. Rundt om den stora sjön är befolkningen emellertid äkta lappsk och — ehuru alla förstå finska, på hvilket språk det predikas i kyrkan — talar sin egendomliga lappska munart, som inga andra lappar begripa. För att kunna meddela sig med de från Utsjoki utflyttade lapparne har emellertid flertalet af Inarinomaderna numera lärt sig s. k. fjäll-lappska. A. W. Malm yttrar i sin bok »En vinter och tvenne somrar bland fjellen» (Göteborg 1851, sid. 34), att i Inari den finska predikan tolkades till lappska, enär kvinnorna ej förstodo finska. Nu är emellertid förhållandet helt annorlunda.

Det var solvarmt på förmiddagen: i ansiktet hettade det alldeles oerhördt, ögonen svedo trots snöglasögonen, renarne voro så plågade af solbaddet att det tarfvades oupphörliga slag med körremmen för att få dem att smålunka. Färden blef ganska tröttande. Omkring Inarisjöns af vikar och sund sönderskurna stränder utbreda sig åsar med grönskande furuskog, som på södra sidan af dessa åsar växer riktigt rak, kvistfri, lång och grof, och anländ till Kyrö fick jag efter Ivalojokis nedre, breda strandbädd skåda granen på hennes nordligaste förekomstort — jag hade då på öfver en månad ej sett en gran, utan färdats uteslutande i fjälltrakter, där oftast t. o. m. furan och den dvärgvuxna »krampbjörken» saknats.

Från Törmänen fortsatte jag med uthvilade renar färden uppför den vackra, i Inari sjö utmynnande Ivaloälfven. Där biflödet Sotajoki utfaller i hufvudälfven, är naturen i all synnerhet vild och storslagen, äkta lappländsk. De terrassformiga älfbackarna fortsättas längre upp från vattnet af långsluttande, furuklädda bärg, ibland ersatta af något fjäll med snöhöljd hjässa.

Ivalojoki är såsom bekant ganska starkt guldförande, och flerstädes utefter vattendraget ser man därför små vaskningsfaktorier på de omnämnda älfbackarna. Vid forsarne synas med stenrösen utmärkta utmålsytor jämte en del höga trä-ställningar eller bockar för stuprännornas ledande.

Det börjar nu att lida till afton, solen går ned med brokigt skimmer borta i furuskogen, månen tänder sitt bleka, ljusskygga lönbloss bakom fjällsluttningens björksnår — till sist, när dagen dött på sitt purpurhyende och skymningen fallit på allt djupare och djupare, vågar ändtligen månskifvan sig fram öppet och ärligt och låter sin gullfärgade nattlampa lysa färdemannen på vägar och stigar i lappländska obygden. Luften har efter hand blifvit starkt afkyld, den upptöade snön öfverdrages af en hård frostskorpa, och det blir t. o. m. bitande kallt: då det vid middagstiden varit + 15° C. i solskenet, visar termometern kl. 12 på natten ett minus af samma gradtal — en allt annat än behaglig variation på 30 grader! Snart breder det på himmelen brinnande norrskenet ut sin flygande mantel, underbar som ett hokus pokus i en österländsk saga. Ibland vaja ljusknippen af och an som mjuka draperier i en bakifrån belyst, färggrann dekorationsridå, ibland tätna och draga sig komplexerna alltmer tillsammans, draperiets lätta veck bölja ihop till en tung massa, en jättelik, strålande manet, som drifver omkring på lustseglats i etherns vågsvall.

Renarnes fäll samt våra egna päskar och öfriga kläder

voro, när vi mot morgonen framkommo till Kultala' faktori, jämte allt skägg och hår så styft frusna eller af frosten hvitrimmade, att hela sällskapet såg ut som modelleradt i skarsnö.

Vid Kultala förehades ett ganska intressant, men förmodligen lika äfventyrligt som dyrbart arbete. Guvernementssekreteraren Kaarle Bäcklund hade nämligen nu under vintern, när vattenståndet förstås är lågt, inom sina utmål i Kultalaforsen — där hittills största guldmängderna i älfven råkats — medelst en stark stenkista afstängt vattnet från ena stranden för att där i fred och ro sedermera undersöka bottnen med dess förmenta, lockande rikedom på den gula metallen.

Från Kultala fortsattes färden med en guldgräfvare såsom vappus till Ivalomatti (Hyykäjä) gård, i hvars närhet postvägen mellan Inari och Kittilä kommer fram. Detta var ett långt och besvärligt håll! Från klockan 12 på middagen till klockan $^1/_2$ 12 på natten foro vi utan att se en människa. Ingenstans att gå in och värma sig vid en kåtaeld eller framför en pörtspis, ingenstans att vända sig för att få mat eller hvila. Litet egendomligt när det gäller en större, allmän farled! När renarne behöfde spisa, spändes de ifrån och fördes upp på någon skogsbacke där det fanns laf; under tiden fick man ligga i pulkan, äta torr choklad och taga sig en middagslur om det gick; sedan hämtades renarne tillbaka genom drifvorna från bärget och selades på, och så bar det då af igen — Lappland är den stora ensamhetens land! Det är emellertid lyckligt att ett sådant bedårande trolskt land ändock någonstans finnes till, ty eljest är det just inte ondt om folk och stora städer och röfvarlif.

I Hyykäjä, Pokka m. fl. gårdar efter vägen finnas bofasta lappar, och man träffar där äktlappska namn såsom Suikki, Eira o. s. v. Gamla vildrensjägare, fullproppade med äfventyr och minnen, råkar man i Pokka, Jaakkovaara eller Seurujärvi, Kiistala, Niilivaara, Tervaniemi (Luokinen). À propos Kiistala roade jag mig med att mäta pörtemuren: en

kvadrat med *4 meters* sida. Och där såg jag en intressant »öfvergångsform» till lappkomsen (vaggan): en korg af flätspån med en båge såsom stöd för hufvudet. Apparaten, hvartill jag ett föregående år sett motstycken i Tapojärvi öster om Kittilä kyrkby, hängde ner i pörtet medelst renhudsremmar kring en taksparre.

Här och där utefter älfven ser man liksom på föregående sträckor redan på långt håll stora urgröpningar eller instjälpningar i isens snötäcke, och när man väl kommit fram till en dylik plats, finner man att snön där slukats af öppna forsen, som erbjuder en ögonblicksbild af sitt mörka, surrande, vältrande vatten. Tätt där intill går vår kosa fram. Spår efter renarnes betande synas öfverallt i snön, nu upptinade och upptöade till väldiga gropar och gångar såsom efter ett fornvärldsdjur af ordentliga dimensioner. Redan harens små oskyldiga hoppetossfjät stå som elefantspår nedom älfbranterna — fastän (!) jag aldrig sett elefantspår i snö — och skidspåren längs vattendraget löpa som mossdiken med höga, breda, tillpackade åsar. Emellertid var föret med ren nu ganska dåligt äfven nattetid, då djurens klöfvar ofta nog skuro igenom den tunna frostskorpan, och på samma gång jag beklagar Inariborna, som äro tvungna att köra med ren ända fram mot 15 maj, hvilket ibland torde blifva ganska krångligt, måste jag lyckönska mig till att i så dåligt väglag och med pulka och ren såsom fortskaffningsmedel hafva kunnat på 4 dagar tillryggalägga de 25 $^1/_2$ milen mellan Inari och Kittilä kyrkby. Under de oerhördt varma förmiddagarna hade vi mestadels legat stilla och å andra sidan användt nätterna. Du Chaillu skrifver att renen alltid springer — men jag skulle vilja se en ren mäkta springa t. ex. framför körstöttingen med lass af ett par timmerstockar eller på långfärd en solhet aprildag trafva framför pulkan i töande snö till buken. Också Tromholt har observerat påståendet, som han på sitt ärliga vis betecknar som en »skammelig Usandhed».

Ungefär 6 mil norr om Kittilä börjar landskapet att få samma karaktär som i svenska finnmarken med stora myrar, granholmar och furuskogsåsar. Ripan kacklar och låter ibland höra ett morrande, sakta gnisslande läte som när ett par träd stå och rida mot hvarann. Flerstädes öfver vägen ligga granar fällda för att befria släd- och kälkmedarne från fastfrusen snö. Pulkan hoppar öfver hindret och slår ner på andra sidan med en duns som är allt annat än behaglig för den resande — särskildt då spektaklet oupphörligt upprepas. Möter man en rajd, skola naturligtvis forkarlarna språkas vid, och lika ofelbart rusa några af renarne i följet upp i drifvorna, välta omkull de tungt lastade akjorna och streta sedan med dessa af alla krafter. Den främmande frågar »mitä kuuluu?» (hvad höres = hvad nytt?). Piporna tändas, och det språkas i långa banor. »Kuka tämä herra on?» (hvem är den här herrn) spörjer han, vänd åt oss båda. »Ruotsalainen» (en svensk), svarar min förare lugnt och likgiltigt. Och så skiljas vi, och det bär vidare. Finnbonden kommer emot oss med sin lilla starka, välfodrade häst. Han har kaffe och socker, mjöl och annat. En klumpig gök i ludemössa och utan bälte kring päsken. Samma oundvikliga pratstund.

Kittilä kyrkby är en stor välbygd plats, kallad finska lappmarkens hufvudstad, enär ortens flesta tjänstemän där äro bosatta: domare, kronofogde, forstmästare, läkare o. s. v. Södra delen af den vackra Pallastunturi-kedjan med dess snöhöljda, skoglösa toppar synes härifrån: »ett jättetempel med många kupoler», såsom Castrén säger.

Här i Kittilä gjorde jag bekantskap med kronofogden Ch. Em. Ahnger, känd genom sina uppsatser i gränsspärrningsfrågan och i finska turistföreningens årsskrift och sin offentliga verksamhet i öfrigt. Vidare aflade jag besök hos den i kyrkbyns utkant bosatte forstmästaren F. J. F. Silén, som är synnerligen intresserad botaniker. Han har af högnordiska växtformer och från Genève hemtaget frö grundat ett präktigt

alpinetum inom sitt egoområde. Och han sysslar med mödosamma studier att utröna hvilka insektarter som förmedla befruktningen hos de olika växter, där pollenmjölet öfverbringas af flygfän.

Tidigt på morgonen den 21 april lämnade jag med hästskjuts Kittilä för att öfver Kaukonen (på Kittilä-Sodankylävägen) begifva mig genom skogarna till Kolari. Det var vackert väder, när släden rasslade fram öfver bygatorna, där snön alldeles smält undan. För att påskynda snösmältningen på åkrarna hade man »strött» dem med aska och sand — liksom man under timmerflottningarna strör en ränna i träsken eller selen med myrstack för att aflägsna isen, som där håller sig fast längre än i skogsbäckarna. När vi lämnat Kaukonen för att köra fram mot Kallo, ändrade sig emellertid hastigt det vackra vädret: solen doldes i moln, och oupphörliga hagelskurar piskade våra ansikten. Ända fram mot aftonen, då vi nådde Kurtakko by, rådde detta under vårbrytningen vanliga, nyckfulla väder. Mellan Kaukonen och Kurtakko syntes då och då min gamla vän Yllästunturi, snöhöljdt, lockande såsom alltid. Och mellan Kallo och Kurtakko passerades lappmarksgränsen — af med lapplufvan, och tack för den här gången!

Det är ganska lustigt när man kommer till bys med skjuts från skogsfinnens hemman. Fastän vägen varit tröstlöst dålig och hästen kommer fram löddrig och tröttkörd skall allting se lika flott och käckt ut som när färden anträddes. Hästen hålles in vid byarået, den upplösta svansknuten vrides till igen och med pälsärmen torkas en del svett af kraken. Sedan bär det under ifriga rop, piskslag och smackningar in mellan gårdarna, där invånarne nyfiket stirra i pörtfönstren. I byn det vanliga: kaffe, kaffe och kaffe! Tar man ej »andra koppen» omedelbart på den första, blir finnen lätt »stött i kanten». »Småkopparna» grassera i Finland.

Från Kallo erinrar jag mig en ganska egen håruppsats.

Det var en yngre kvinna där som fäst upp sitt rika mörka hår med en — silfversked. I Pajala fläta unga finnhustrur, som ännu äro en smula måna om sitt utseende, håret i tvenne hårda, smala stripor, som på ryggen sammanbindas med ett brokigt band. Læstadiankvinnorna fläta håret i en enda stripa, som hänger som ett utropstecken under den svarta »hilkan» (klädesduken). I Jokkmokk fläta lappskorna in band med glaspärlor i sina hopbundna båda flätor.

Följande dag körde jag till Kolari kyrkby, belägen på Muonio älfs finska strand, färdades därefter ett par mil nedför samma älf och var på eftermiddagen i Pajala, där snöstormen hven fram öfver Torneälfven. Nu var jag hemma i gamla Sverige igen och hade ordentlig landsväg tillbaka till min boplats.

Expeditionen hade, tack vare utmärkt vänligt tillmötesgående på alla håll, lämnat ett godt resultat. På skilda orter hade jag packat in samlingar, uppgående till inalles omkring 1050 nummer ethnographica. Intressant och lärorik hade färden varit och i allmänhet gynnad af vackert väder. Frisk till kropp och sinne kände jag mig, och i fjället med dess starka strålbrytning mot snövidderna hade jag blifvit solbränd som en arab. Mina anteckningsböcker från denna och föregående långturer pösa, och jag får flere års arbete att ordna materialet och bearbeta studierna.

Erfarenheten från tidigare resor i nordanland hade lärt mig, att jag ganska säkert ej behöfde fortskaffa min packning, förvarad i trenne näfverkontar med en trästicka i locket, under skydd af något slags lås. Denna åtgärd hade jag sannerligen saknat skäl att ångra — jag har ej mist ett grand! Fjälllappen är en den bästa folktyp jag känner: ärlig, hederlig, pålitlig, intelligent, vaken, godsint. Tager man honom förståndigt — hvarmed jag för min del menar vänligt men bestämdt och reellt, utan spår till dumt öfversitteri — blir han den mest påpasslige och trofaste hjälpare man kan önska.

Det är därför mer än synd att han på vissa trakter synes af förhållandena vara dömd att träda bort från vädjobanan.

Och fredligt har det varit. Jag hade hört åtskilligt glunkas om vargflockar i norska Finmarkens gränstrakter och i ryska Lappland och därför stoppat på mig ett par revolvrar — men jag har bara en enda natt hört varg*tjut!* Således fick jag göra som malicen förtäljer om den från trettioåriga kriget hemvändande bålde ryttmästaren: jag sköt efter hemkomsten till Sverige ut de skott, hvarmed vapnen laddades innan det bar af ut! När jag återvändt till utgångspunkten för expeditionen, har jag tillryggalagt omkring 223 mil på 55 dygn. Kostnaden belöper sig till vid pass 200 kronor utöfver de 2000, som ursprungligen ställdes till mitt förfogande. À propos mynt har det varit ganska svårt att få ut äfven svenska riksbankssedlar bland lapparne i Norge — de enskilda bankernas sedlar gå ej alls. Man känner ej till annat sedelmynt än den norska blå lappen med kungens bild och den stora 5:an. På finska sidan af Tanaälfven hände mig en gång det löjliga, att folket ville ha betaldt i norskt mynt, enär de ej sett landets mynt mark och penniä. Bland ryska skoltlapparne vid norska gränsen går norskt mynt, ehuru äfven ryskt förekommer.

*

Men i svenska Lappland kom våren sent. I början af april voro vackra, solvarma dagar, men sedan blef det kallt ända till den 15 juni. Tövattnet frös bort, träsk och älfselen lågo isbelagda till nämnda tid. Bäckarna och älfvarna voro torrare och mera vattenfattiga än man i mannaminne kunde erinra sig.

Från Gellivare förde mig sommarfärderna öfver de snöhöljda Kiirunavaara och Luossavaara fram till Kurravaara, ned utefter Torne älf till Jukkasjärvi och Vittangi samt

vidare ett par månaders kampanj i skogarna kring Tärändö och Korpilompolo. Därefter for jag ner till Stockholm och ordnade i Skansens vaktstuga de under vintern och två föregående år gjorda samlingarna från Lappland och nordligaste svenskbygderna i Neder- och Öfverkaliks. Från Gellivare bragte jag vidare med renar, lappkåtor, lappskjul, pulkor, en stolpbod (njalla) med stocktrappa och en del säjtar till »Offerholmen». Och vännen »Halli», som vandrat med mig uppe i obygden, fick i en af kåtorna sitt stadigvarande hem. Jag skattar mig lycklig att i min ringa mån på detta sätt hafva kunnat bidraga till kännedomen om trakter, som blifvit mig outsägligt kära, äfvensom till fortkomsten af den fosterländska uppgift, som vår hugstore doktor Artur Hazelius vill lösa genom Nordiska museet och Skansen, från hvars mångartade skatter ett det rikaste andliga lif strömmar ut med storstilade väckelser för gammal och ung.

Från ärkeängelns stad.

Nära mynningen af den majestätiska Dvinafloden — som uthärdar en jämförelse också med den högtlofvade »matuschka» (lilla-mor) Volga — ligger ärkeängeln Mikaëls stad, Archangelsk. Den som glömt geografiläxan från skolbänken och aldrig haft »historiesinnet» så vidare utveckladt, tänker sig väl staden som ett större fiskläge med några handelsbodar och en mosslupen träkyrka midt i byn, ser kanske gatorna trafikeras af smutsiga samojeder i savik'er (fotsida renskinnskoltar med hufva) eller, om man minns fader Runeberg, af sångarenas brunskäggyfviga Ontrus'ar från den varurika staden,

hvaruti den blomstrande Tobias' böneman hos skön Hedda kan utlofva: »siden blifver din dräkt och silfverrubler din kost där». Emellertid misstager man sig här liksom så ofta eljest när det är fråga om ryska förhållanden. Archangelsk är åtminstone rent verbalt en stor stad och har öfver 25,000 invånare. Särskildt på vintern, då frost och yrsnö menat allt i hvitt, hvarigenom alla mått växa ut hart när i det ändlösa och allt ter sig så rent sagolikt, ser den förstås ändå större och rymligare ut.

Långs Dvinas strand, med lummiga, hvitnäfriga björkar, ligga ståtliga kyrkor och väldiga huskomplex af sten: officiella byggnader för olika ändamål, allt sedan Peter den stores tid. Ty kring Archangelsk med dess hamnplatser vid Hvita hafvet och dess vidtomfattande handel rörde sig under betryckets dagar tsar Peters bästa förhoppningar: här byggde han själf sina första skutor och örlogsfartyg (först 1862 upphörde ryska marinen att här tillverka sina större krigsskepp), här anlade han 1701 fästningen Novodvinskaja vid Dvinas utlopp, och i Archangelsk, som vid denna tid jämte Moskva och kanske i ännu högre grad än denna var ryska rikets förnämsta handelsstad, såldes och exporterades de rika sädesskördarna och andra varor från hela Nordryssland. Archangelsk var på sin tid Peter den stores älsklingsstad, och där gömmer man än med sedvanlig rysk pietet och liksom fallet är i Petersburg hans låga privatboning, kringtimrad af ett massivt trähölster som skydd mot tidens åverkan. Men så eröfrades då Ingermanland från de svenske och murade sig tsar Peter fästen långs Nevan, där han grundade en stad på sumpmarkerna vid floden: det blef Petersburg, bestämdt att blifva Östersjöns drottning liksom en gång Visby varit det. För att främja Petersburgs utveckling och undertrycka Archangelsk förbjöd Peter att vidare föra handelsvaror till Dvinahamnen. Men det blef ett elände! De ryska »kupjetserna» (köpmännen) voro vana att begifva sig till Archangelsk

och hade inte alls lust att fara till Petersburg rakt igenom stora landsträckor, där foder saknades och där man ej hade några sådana rastplatser som de urgamla på vägen till Hvita hafvet. Formännen blefvo ursinniga öfver de långa vägarna och begåfvo sig ibland hem från alltsammans, sedan de plundrat vagnarne. På framställningar från de förtviflade köpmännen gaf tsar Peter med sig en smula och nöjde sig med att för Archangelsk höja tullumgälderna med en fjärdedel. Först 1764 upphäfdes under Katarina II:s regering denna i alla händelser radikala tull.

I vintersvepning, medan vinden utifrån tundrorna piskar öfver de breda, glest bebyggda prospekten (gatorna), verkar Archangelsk mer som ett jätteskelett än en lefvande verklighet. Traditionerna från förr hafva emellertid minnesgoda väktare i stadens fäder, den stora handelskolonien af till betydande del tysk härkomst, dessa i all sin glans ej så litet komiska fäder, som knappast intressera sig för annat än geschäftet och skandalkrönikan, om de också, för att höja den andliga nivån, uppmuntra konsten och ytterst för att få litet förströelse eller kurtis, förskaffa stadens lilla teater äran af besök af tredje-klass-operettartister, och som gifva mera vräkiga och slösande yppiga än fina fester och sin förmögenhetsställning likmätigt bestå sig med säsongloge på kejserliga operan i Petersburg och Moskva. Det är nu trävaruindustrien som efterträdt den gamla storhandeln med spannmål, skinn och väfnader. Man »exploiterar» de väldiga urskogarna från Vologodska och de inre delarne af Archangelska guvernementet. »Sågkvarnar», väldiga fabriksetablissement, ryka öfverallt kring Archangelsk och dess hamnstad Sollembola (Sollenburg) alldeles som längs kusterna af svenska Norrland. Men den höghelige Mikaël hägnar staden allt framgent — han kan godt lida köpenskap, och dennas föremål synes vara honom ganska likgiltigt, om det bara inte går någon nöd på kyrkorna, klostren och vördiga clereciet. Och för att åter

ett sådant förhållande vore tänkbart, skulle det kräfvas andra förhållanden i Ruriks gamla land.

Såsom nämndes är det inre af Archangelsk mycket glest byggdt. Husen ligga och ropa efter hvarandra, men de ropa öfver en vacker parkbit eller en lund med hvita björkar. Lika vacker och täck som staden ter sig på sommaren med sin frodiga grönska och skogen af master långs stranden af Dvina, lika karg och bister gestaltar den sig på vintern. Det är inte bara det där vanliga i fråga om högnordiska lägen — här är det också något annat, något obeskrifbart, en alldeles särskildt »hissad» stämning, som jag ingenstädes eljest erfarit. Jag tänker att denna vållas af de vida tundrorna utom staden, den isande kylan med blåst, den myckna snön, som gör gatan lik en fästningsvall, husen hvitrappade af yrsnö och björkarna fulla med rimfrost, det hela som en försmak af de trädlösa delarna af Sibirien. Bland isvoschtschikarna ser jag knappast någon, som ej har en otäck frostskada i ansiktet — ofta förekomma kylsår såväl på båda kinderna som på hakan. Och de goda samojederna se gräsliga ut — men det har också vissa andra orsaker. Samojederna äro en nation, som håller på att gå under af sjukdom och ohejdadt bruk af spirituosa: de lifskraftigare, d. v. s. åtminstone hittills mera ofördärfvade ostjakerna och syrjanerna taga upp deras mantel.

Archangelsk är också dufvornas och kråkornas stad. Dufvan är en fågel som man ogärna dödar i Ryssland — om inte absolut »helig», så bra nog nära. Och man kan godt tro förhållandet vara enahanda med kråkan. Här lefva dufvorna, helblå som sina släktingar i amerikanska Klippbärgen, i stora svärmar inne i basarkvarteren. De gå och kuttra hos brödförsäljaren, hos kopparsmeden och fågelhandlaren, de sväfva öfver fiskhandlarens styffrusna jättefiskar och de hälsa på hos musjiken, där han i sin broderade fårskinnspäls dricker tschaj (te) i gathörnet eller värmer sig vid

stockeld och fyrpanna i det fria. Och kråkan — ja, det är för resten de märkvärdigaste kråkor jag sett. Kråkan uppträder här i Archangelsk på samma sätt som gråsparfven. Hon sitter i flock i träden, hon kastar sig ner på gatan och sprätter i frusen spillning, hon sitter på taken och skorrar sin sång och sitt samtal. Jämväl i vissa andra nordryska städer, t. ex. Jaroslávl och Vólogda, är hon afgjordt gatufågel. De ryska kråkorna sällskapa på det intimaste med hästarna. Lunkar en häst på gatan, slår kråkan efter plats på hans rygg, — stannar han, sätter hon sig genast på honom. På salutorget, där hästarna stå och sofva framför sina slädar af hopvidjadt lindträ, sitta också kråkorna och sofva — på hästarnas ryggar, inte en och en, utan kanske tio på hvarje häst, hela hästryggen full, hvarigenom också motivet blir ytterst egendomligt mot den fria fonden af älfvens vidsträckta perspektiv. För öfrigt kommer man här att erinra sig flodhästens intima vänkrets: regnfågeln, kohägern och oxhackaren.

Det finns en hel mängd förvisade i Archangelsk, som af gammalt tillhör deportationsområdet. Officielt omkring 1,000 stycken. Somliga hafva det fattigt och smått, men åter andra äro icke bara välbärgade utan rika — de få inte resa till Moskva, Petersburg eller Krim för att i klubbar, på teatrar och restauranter njuta af sina ofta orättrådigt åtkomna rubler, det är det enda ledsamma i saken. I eländiga byar långs norra kusten — utmed nedre Petschora t. ex. vid Pustoserk, och längre öster ut inom guvernementet Tobolsk i Sibirien — har eljest en dryg del af hvad Ryssland haft som allra mest framstående af statsmän och andlighet left de förvisades långsamma och bedröfliga lif. I Archangelsk synes det likväl som sagdt ej vara så vidare svårt och obehagligt att lefva som förvisad — när man nu en gång blifvit för ett mindre brott eller på grund af det skuggrädda och alltid summariskt förfarande gendarmeriets

åtgörande sänd norr ut. Ville man, kunde man ju så lätt rymma till Norge — men det vill man inte, man har det bra här i ärkeängelns stad och vet inte alls hur man kunde få det på annat håll. Och ingenting fattas heller i den »medborgerliga aktningen», som ju säges vara ett nödvändigt villkor för att en karl skall kunna hålla sig uppe.

Utanför staden lågo ett par samojedfamiljer på lur efter några kopekslantars förtjänst på renskjuts. Sitt läger hade de slagit i närheten af Sollembola, men om dagarna såg man dem ligga och latas intill ångbåtsbryggan, utsträckta på drifvorna eller nedgräfda i snön, medan renarna stodo hopbundna framför de lätta åkkälkarna och bara latades också de, eftersom de ingenting hade att tugga på. Engelska konsuln, hans bror amerikanaren, vännen generalkonsuln och jag beslöto oss för att skaffa sällskapet litet motion. Vi ackorderade om pris med »höfdingen», slängde oss i promenaddräkt ned på de smala kälkarne och körde i väg. Det bar af med ursinnig fart. De fyra i bredd spända renarna rände först i galopp, sedermera i sträckt traf, och när de omsider saktade af och slogo in i långsam lunk, fingo de genast en erinran om att »kvickna till» af det framför oss sittande renskinsbylte, som dolde en samojedflicka af den mest makalösa fulhet. Tösen var väpnad med en lång träpik, och när det som sagdt började gå en smula sakta, stack hon till renarna ett tag med stången så att farten ökades. För resten var det omkring 30° kallt med hård blåst och yrsnö, alltså tillräckligt friskt och svalt. Också manipulerade vi träget näsa och kinder för att slippa få dessa framträdande partier förfrusna. Ty frostskador höra till de dagliga äfventyren här, antingen man åker efter ren, sitter i isvoschtschikens släde eller promenerar på gatan. En herre upptäcker att den dam han möter på trottoiren visar fram en krithvit nästipp. Han tager af pälsmössan eller gör honnör på baschliken och säger: »Ursäkta, min fröken, men ni tycks verkligen haft den oturen

att förfrysa er näsa!» Den unga damen blir förtviflad, tar en hand snö och gnider, gnider sin näsa för att om möjligt få vara med på karrièren förlofning och giftas.

Archangelsk har ett par härligt vackra kyrkor, påminnande en smula om dem i Solikamsk, Tsjerdyn och Nyrop i Ural, stora, imposanta kyrkslott. I förbigående må antecknas att det gamla, vidtfräjdade klostret på ön Solovetskij utanför Kem inne i Hvita hafvet — detta förmögna kloster, som drifver handel, fiske och en betydande sjöfart och på grund af sin stora »helighet» årligen mottager besök af tusentals pilgrimer från skilda håll inom riket — har en egendom och ett invändigt mycket sevärdt litet kapell vid västra strandgatan. Men det är hvarken härom jag vill orda eller om den i spinkig struktur hållna kyrka, som har förgyllda spiror och väldiga tornlökar med gula stjärnor på de ärggröna kopparfälten. Nej, det gäller den s. k. svenskkyrkan, som bör kunna påräkna intresse både genom sin historia och sitt utsökt vackra yttre. En stomme som ett gammalt resligt skåne-slott i ett par våningar, och där ofvan höga torn med starkt förgyllda spiror och de emaljblå lökarna öfversållade med gula stjärnor — svenska färgerna, och det hela mer än grant i glimmande sol! Men det verkar också nobelt, aristokratiskt. Det inre är desso likt: solid, grekisk-katolsk kyrklyx och en mängd gamla dyrbara ting. »Svenskkyrkan?» Ja, härom mäler den i Archangelsk gängse legenden, att i början af 1700-talet några svenska krigsfartyg strandat utanför staden och att man genom försäljning af därå vunnet krigsbyte erhöll grundplåten till kyrkans uppförande. Legender innehålla i allmänhet anvisningar, men deras uppgifter behöfva nagelfaras.

I ett större ryskt historiskt arbete, som afhandlar dessa norra trakter, har jag funnit följande skildring af det lika intressanta som egendomliga äfventyret. År 1701 den 20 juli kommo två svenska fregatter och en jakt för att bom-

bardera Archangelsk. Två af fartygen, en fregatt och jakten, ankrade lugnt och fredligt. På den lilla, nyss uppförda fästningen Novodvinskaja, som efterträdt det sedan 1584 förefintliga Archangelskoigorod, trodde man att det var handelsfartyg och lät dem därför sköta sig bäst de ville. För säkerhets skull rodde emellertid om en stund en sergeant med 15 man ut för att rekognoscera. I båtarna funnos dessutom en trumma och en kejserlig fana. Just när ryssarna stodo i begrepp att stiga ombord, varsnade de att soldater lågo gömda på fartyget. Nu flydde de i båtarna, medan svenskarna sköto, hvarvid två man dödades och sergeanten sårades. När man nu på fästningen fick klart för sig att det ej gärna kunde vara fredliga handelsfartyg, sköt man fregatten och jakten i sank. Emellertid räddade sig svenskarna till den andra fregatten och seglade sin kos. Tre små kanoner af koppar upptogos efteråt, och dessa skänktes sedermera af tsar Peter till ärkebiskop Afanasius, som i sin ordning gaf dem till »svensk-kyrkan», där de stå ännu i dag.

Enligt svenska källor har förloppet varit något annorlunda. Kommendör Lewen fick den 11 maj 1701 af amiral Sjöblad i Göteborg Carl XII:s order att göra försänkningar i Dvinaflodens mynning för att hindra all vidare segelfart därstädes. Expeditionen reste den 27 maj och omfattade 828 man på tre fregatter om 46, 40 och 26 kanoner samt 4 smärre krigsfartyg om tillsammans 19 kanoner. När man den 26 juni kom fram till Dvinan, erfor man att befälhafvaren i Archangelsk, furst Prohorskoi, redan några veckor förut fått reda på den svenska expeditionen, hvarför alla lotsar aflägsnats, stadens besättning ökats från 600 till 1800 man och ett fäste blifvit anlagdt vid smalaste inloppet. Nu stannade de större krigsfartygen vid flodmynningen, men de mindre jämte de störres bemannade slupar sändes mot kvällen uppför floden under befäl af kapten Carl Gustaf Wachtmeister. Fartygen förde fransk flagg, men deras fientliga

afsikt blef snart upptäckt af ryssarna, som började gifva en liflig eld från det nya fästet. När ebben kom, stannade två af fartygen på grund, af hvilka det ena sprängdes i luften och det andra togs af ryssarna. Wachtmeister måste återvända med de öfriga till hufvudflottan, och hela den misslyckade expeditionen vände omedelbart hemåt, sedan den ansett sig böra för effektens skull bränna några ryska byar vid kusten.

I detta historiska samband förtjänar måhända att nämnas, att den mångsidigt begåfvade Lomanósoff, en af Rysslands största skalder, vetenskaps- och statsmän, föddes af fattiga föräldrar utanför Archangelsk (hans bild i helfigur af sten är rest vid guvernörskansliet) samt att Iván (Joánn) Iljítsch Sergíejeff — den ryktbare, undergörande »fader Johannes» i Kronstadt, tsarens biktfader — är född i närheten af Archangelsk. Bygden uppgifves blifvit koloniserad af norrmän i 10:de århundradet.

Ut!

När orren låter sitt jollrande spel ljuda från skogsmossen och lärkan hänger drillande öfver hvarje lerig åkerteg, när vårlöken glänser lik en gullgul stjärna i markens färgfattiga trasmatta af vissna löf, när sippor och vifvor gå i blom ute i grönskande hagar och af ren fosterländskhet kläda sig i blått och gult, när bofinken sjunger sina vackra visor i hvita björken och furorna dofta som aldrig förr, solljuset flödar och en ström af styrka och glädje väller fram genom den milda luften — då kör den fagra arfprinsessan *Vår* sin eriksgata i en char af tulpankalkar och med tusen granna fjärilar till spann.

Till blodfullt lif manar den vackra våren en hel följd af känslor, som man trodde halft glömda och förträffligt gömda under en oöfverskådlig rad af arbetsdagar. De bulta sent och tida på den hjärtedörr, man en gång slöt med bom och lås och insegel, de skratta och gråta, de storma och bedja, de bända och töja på järnbanden, hvilka lifvets vintersaga nitade kring vårt bröst. *Ut* — pockar det inom oss, medan blodet bränner lemmarna. Man har hallucinationer af vida fjärdar i solglans, skira snöfjäll, som spegla i ett vatten likt kristall, ensliga, barrinfattade stigar i djupa storskogen, undangömda tjärnar och ringlande älfvar med forsar och fall. Man har ej längre stål i viljan, den ljumma luften spelar kring kroppen och mattar motvärnet, och man hemfaller ohjälpligt åt de lockande utsikterna till ett friluftslif, som visserligen ritar ett långt tankstreck i allt man har för händer men i stället ger hvila åt nerverna och ny spänstighet åt kropp och sinne. En vacker dag slår man ihop böckerna, lägger papperen på hög och vänder staden ryggen med pojkaktig okynnesmin. De alltför ofta inbilladt bråda bestyren få maka åt sig, det vansinniga näringsjäktandet och den falska egoismen stängas inne, man unnar sig en smula andrum i lifvet och drager ut till förtroligt umgänge med alla Guds andra skapade verk. Ty här är »gudsbelätet» renare, om också flerstädes egennyttan störtat tämpelpelarne.

Men umgänget bör vara *förtroligt*. Intresset för folk och bygd i eget land bör ju också vara så pass lifligt, att det tager en fången helt och hållet — och erfar man ej en oemotståndlig känsla häraf, då saknar man i egentlig mening rot och del i hemlandet och är att likna vid en främling, hvilken som helst, som ligger öfver natten på ett hotell. Utan alla förutfattade meningar om hvad man får se och upplefva bör ens kosa gå till skog och fjäll, till älf och sjö. Färden kommer att blifva lärorik i mer än ett hänseende. Har man stora anspråk på lifvet, måste man stämma ner tonen

och pruta af på bekvämligheten, ty ute i markerna får man lyckligtvis inte allt för pengar. Man ser sina vanor förenklade och nödgas till att föra ett sundt lefnadssätt — och det är bara nyttigt för både kropp och själ. Storstädernas febrila lif och färd, och all deras afgudadyrkan, förefalla så omätligt långt borta — här går man sin väg fram utan att man själf eller andra sticka pådrifvarens pik in i röda köttet, man andas hälsa ur den rena luften och somnar på kvällen utan alla plågsamma drömmar. Fördomar arbetas bort — är ni fallen för självförgudning, får ni åtminstone i Norrland leta efter dem, hvilka slafviskt bocka för ers härlighet. Här i odalbygden är hvar och en man för sig, en karaktär. Sålunda lär man sig att vara höflig, att taga vidaste hänsyn till andra och ej längre betrakta sig själf som världens medelpunkt, lär sig att bättre förstå och värdera sitt folk, samtidigt med att kärleken till naturen med dess djur- och växtvärld ökas.

Kasernlifvet i städerna är ej nyttigt för den som i egentlig mening vill arbeta sig fram. Han fastnar i törnet vid vägen eller råkar in i återvändsgränderna. Men här ute får man nya, friska tankar och pålar sig en byggnad af rena, starka uppsåt. Hvilka det sedan gäller att realisera, att omsätta i *lif*.

Förutom ädelhet i uppfattningen får man till behållning från vandringarna äfven *fosterlandskärlek* och *frihetssinne*. Den susande skogen och forsens fall långs snöfjällets branter lära oss det. Och så liksom på köpet alla dessa härliga, solomflutna minnen, hvilka förljufva tillvaron under sotad ås, medan höstens slagregn eller vinterns snöväder larmar mot rutorna. — —

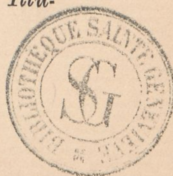
Rättelse.

Sid. 21 *står* Emodt, *läs* Emmoth. (Enligt hvad församlingens kyrkböcker utvisa är stamfadern en invandrad engelsman.)

Men tu som tadlar alt
kom hit! lät tigh behaga
At se the fiäll och bärg
the skogar träsk och haf
Som mig så sedt och mödt.
Skrif sedan på min graf
Om jag och mödan spardt
och gifit Segn för Saga.

[Olavi Rudbeckii filii Nora Samolad sive Laponia Illustrata, Uppsala 1701].

Motiv norr ifrån äro af samme författare behandlade jämväl i:

På skogs- och fjällstigar. *Jaktskildringar från nordligaste Västerbotten och Lappland.* Stockholm 1894. 187 sidor. Pris 2 kr. 50 öre.

Fänriksår. *Svenska bilder.* Stockholm 1899. 259 sidor. Pris 3 kr. 75 öre.

Ur pressens omdömen:

»Präktiga berättelser och skisser från skilda län. Vi rekommendera arbetet på det varmaste.»

(Luleposten.)

»Ypperliga stämningsbilder. Hela boken bär en stark prägel af svenskhet. Totalintrycket särdeles uppfriskande och sympatiskt.»

(Axel Karlfeldt i *Aftonbladet.)*

»Naturen skildras med subtil känslighet för dess finaste skiftningar — skildras så, att du räknar dagarne tills du åter kan få ströfva ut.»

(Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning.)

»Såsom naturskildrare har S. få jämlikar.»

(Kalmar.)

»En kännare af naturen som få. Af allt som råkar ut för hans blick eller fantasi får han fram något af intresse, något stycke lif.»

(Jonathan Reuter i *Hufvudstadsbladet.)*

»Nordanvind i berättelserna och friskt lif i språket.»

(Varia.)

Vidare uppsatser särskildt i:

Jägaren. Nordisk, illustrerad tidskrift, utgifven af Hugo Samzelius. Stockholm 1895—1900. (8 volymer). Pris 1895: $3,_{25}$, 1896: $3,_{75}$, 1897: 4,—, 1898: 5,—, 1899: $3,_{75}$, 1900: $3,_{75}$.

